

Markus Manninen

ALEKSANTERIN TEATTERI

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Arkkitehtitoimisto Schulman Oy

4 Johdanto

7 RAKENNUSVAIHEET

8 Venäläisen teatterin rakentaminen

Kenraalikuvernöörin teatterihanke 8
Rakentaminen aloitetaan 1876 12
Seinät nousevat 1877–78 17
Teatteri viimeistellään 1879 19

22 Helsingin venäläinen Aleksanterin teatteri

Aleksanterin teatteri 1880- ja 1890-luvuilla 22
Teatterirakennuksen uudistamista 1905–14 28
Maailmansodassa 30

32 Suomalainen ooppera

Oopperamuutostyöt 32
Ooppera kotiutuu 37
Keskuslämmitystä ja paloturvallisuutta 40
Sota-aikaa oopperassa 43

46 Laajennus Suomen Kansallisoopperaksi

Laajentuminen 46
Peruskorjaaminen 51

56 Jälleen Aleksanterin teatterina

Vierailuteatteri 56

58 Sisätilojen säilyneisyyskaaviot

65 NYKYTILANNE

66 Ulkopuoli

Tontti 66
Julkisivut 70

80 Rakennustekniikka

Rakenteet 80
Tekniikka 82

86 Sisätilat

Yleiskuvaus 86
Teatterin porrashuoneet 92
Teatterin kellari 98
Teatterin 1. kerros 114
Teatterin 2. kerros 136
Teatterin 3. kerros ja ullakko 150
Lavastemakasiini / laajennus 1909 158
Toimisto-osa / laajennus 1955 162
Harjoitussaliosa / laajennus 1955 170

182 Lähteet ja liitteet

Aleksanterin teatterin irtokalusteet, Sari Schulman 185

Ulkoasu ja taitto: Markus Manninen

Valokuvat ja piirustukset, ellei toisin mainita: Arkkitehtitoimisto Schulman Oy

Kannen kuvat: ylh. Albertinkadun julkisivu 1920–30-luvulla (AM) ja alh. oik. Orkesterisyyvenys 1933 (Pietinen/MV).

Takakannen kuvat: ylh. kesk. balettisali 1960-luvun alussa (Tuomi/SKO) ja alh. katsomo 1920–30-luvulla (AM).

Painopaikka: Grano Oy Jyväskylä 2015

ISBN 978-952-7062-36-4 (nid)

ISBN 978-952-7062-37-1 (PDF)

Bulevardin varrella sijaitsevilla *Aleksanterin teatterilla* on historiansa aikana ollut tärkeä osa Helsingin ja koko maan teatteri-, ooppera- ja balettikulttuurissa. Vuosien saatossa rakennus on laajentunut ja sen sisätiloja on uusittu perusteellisesti. Se on silti säilyttänyt peruspiirteensä hyvin – katsomossa ja muissa yleisötiloissa voi yhä aistia keisarillisen ”hoviteatterin” tunnelmaa.

Alkuperäisessä käytössään Helsingin venäläisenä Aleksanterin teatterina rakennus palveli 38 vuotta, 1880–1918. Tärkeimmät sisätilat, päälämpiö, keisarillinen salonki ja katsomo ovat säilyneet tässä asussaan. Suurin venäläisaikainen muutos oli alkuperäistä arkkitehtuuria noudattaneen lavastemakasiinin rakentaminen teatterin näyttämön jatkoksi sen länsipäättyyn vuonna 1909.

Vuonna 1918 Suomalainen ooppera sijoitettiin rakennukseen ”väliaikaisesti”. Tammikuussa 1919 valmistuneissa muutostöissä katsomon ja muiden yleisötilojen kapasiteettia nostettiin huomattavasti, mutta rakennus oli liian ahdas oopperakäyttöön. Kansallisoopperaksi vuonna 1956 muuttuneena rakennus oli oopperakäytössä kuitenkin lähes 75 vuotta. Merkittävä muutos oli vuosina 1954–55 länsipäättyyn sijoitetut pukuhuoneita, toimistoja, verstaiteja ja harjoitussaleja sisältäneet laajennusosat. Oopperatalona se ei kuitenkaan laajennettunakaan vastannut vaatimuksia, vaan ”tuloksena oli suhteellisen ajanmukainen teatteritalo”. Vuosien 1979–80 peruskorjauksessa teatterin sisätilat saivat pitkälti nykyisen muotonsa – esimerkiksi sisäänkäyntihalli palautettiin lähemmäs alkuperäistä asuaan.

Kansallisoopperan nykyisen rakennuksen valmistuttua Bulevardin teatteri sai vuonna 1993 takaisin Aleksanterin teatteri -nimensä ja jatkoi toimintaansa Helsingin kaupungin kulttuuriasiakseksuksen vuokraamana vierailuteatterina. Teatterirakennus on ollut myös erilaisten kulttuuritoimijoiden toimistokäytössä. Kaupungin vuokra-aika päättyi vuoden 2005 alussa, kun teatterirakennus siirtyi Senaatti-kiinteistöjen hallintaan, mutta vierailuteatteritoiminta on jatkunut edelleen.

Pietarilaisvaikutteinen uusklassinen, empire-tyylinen teatterirakennus on säilynyt ulkoasultaan venäläisten sotilasinsinöörien, ja koristeiltaan arkkitehti Jac. Ahrenbergin kenraalikuverööri Nikolai Adlerbergin johdolla suunnittelemassa asussa.

Myös arkkitehti Aarno Ravealan vuonna 1954 suunnitteleman laajennusosan hillitty ulkoasu on pääosin säilynyt. Paraatitiloja lukuun ottamatta sisätilojen tämän hetkinen asu on peräisin pääosin rakennushallituksen johdolla 1950-luvulla ja 1980-luvun vaihteessa tehdyistä peruskorjauksista sekä osin vuonna 2000 suoritetusta korjauksesta.

Bulevardi ja sitä rajaavat rakennukset, Aleksanterin teatteri mukaan luettuna, on yksi Museoviraston määrittelemistä valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä (RKY 2009). Aleksanterin teatteri on suojeltu valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen nojalla valtioneuvoston päätöksellä 18.9.1980.

Rakennushistoriaselvityksen laati talvella 2014–15 arkkitehti Markus Manninen Arkkitehtitoimisto Schulman Oy:stä. Ikku-na- ovi- ja huonekaluinventoinnit tekivät arkkitehdit Johanna Luhtala ja Sari Schulman. Arkkitehtuurin kandidaatti Lari Matero on laatinut julkisivukaaviot ja asemapiirrookset.

Selvityksen tilaajana oli Senaatti-kiinteistöt, edustajanaan rakennuttajapäällikkö Tapio Jalo. Museovirastoa edusti intendentti Jaakko Holma. Arvokasta apua kohteeseen tutustumisessa saatiin Aleksanterin teatterin teatterinjohtajalta Reima Jokiselta ja talouspäällikkö Kari Heinonselta.

Aleksanterin teatterin rakennushistoriaselvitys koostuu rakennuksen eri vaiheiden tutkimuksesta ja inventoinnista. Ensimmäisessä osassa *Aleksanterin teatterin rakennusvaiheet* käsitellään rakennuksen historiaa 1870-luvulta nykyhetkeen saakka. Tutkimuksessa käytetty vanha piirustus- ja asiakirjamateriaali on pääosin Kansallisarkistossa sekä Suomen Kansallisoopperan ja Senaatti-kiinteistöjen arkistoissa. Valokuvalähteistä mainittakoon Kansallisoopperan lisäksi erityisesti Helsingin kaupunginmuseon ja Museoviraston kuva-arkistot. Selvityksen toisessa osassa *Aleksanterin teatterin nykytilanne* käsitellään rakennusta ympäröivien katu- ja pihatilojen, sen julkisivujen, rakennus- ja talotekniikan sekä sisätilojen ominaispiirteet, säilyneisyys ja tapahtuneet muutokset.

PERUSTIEDOT

Aleksanterin teatteri

Bulevardi 23–27, 00180 Helsinki

Kiinteistötunnus 091-004-0077-0016

Omistaja:

Suomen valtio

Rakennusvaiheet:

1879 Helsingin venäläinen Aleksanterin teatteri / Suomen sotilaspiirin insinöörihallinto, insinöörieversti Pjotr Benard

1909 Kulissimaksiinilaajennus / Venäläinen insinöörihallinto, insinöörialivänrikki Kjanoplev (nimi epäselvä)

1918–19 Peruskorjaus oopperataloksi / Arkkitehtitoimisto Palmqvist & Sjöström, arkkitehti Einar Sjöström

1954–55 Laajennus ja peruskorjaus / Arkkitehtuuri- ja insinööritoimisto Raveala, arkkitehti Aarno Raveala

1979–80 Peruskorjaus / Rakennushallitus, Uudenmaan piirirakennustointo, arkkitehti Pekka Voltti

Asemakaava:

Asemakaavassa 25.10.1982 Aleksanterin teatterin tontti on merkinnällä Yku / kulttuuritoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue ja vuonna 1879 valmistunut osa on merkinnällä ark / rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten rakennusala.

Suojelutilanne:

Aleksanterin teatteri on suojeltu valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen 480/85 nojalla valtioneuvoston päätöksellä 18.9.1980.

Pinta-ala- ja tilavuustiedot:

Kerrosala: 6300 m²

Bruttoala: 7985,5 m²

Tilavuus: 38 750 m³

Aleksanterin teatteri todennäköisesti vuoden 1890 tienoilla, tuona vuonna tehdyn julkisivuremontin jälkeen. Huomiota kiinnittää mm. pohjakerroksen harkotuksen maalaus kahdella sävyllä. Rakennuksen lukuisiin savupiippuihin ei ole vielä asennettu vetoa parantavia torvirakennelmia, joita näkyy myöhemmin otetuissa kuvissa (vrt. s. 26). K.E. Ståhlberg/MV

ALEKSANTERIN TEATTERI

RAKENNUSVAIHEET

VENÄLÄISEN TEATTERIN RAKENTAMINEN

1875–1879

”Tätä kysymystä tarkemmin harkittuani pidin hankalana ja epämukavana, että venäläinen teatteri olisi sijoitettu syrjäiselle paikalle kaupungin laidalle, kun ruotsalainen teatteri sijaitsee eräällä kaupungin parhaimmista aukioista ja että ensin mainittua varten pystytettäisiin puurakennus, kun viimeksi mainitulla on kivirakennus. Lisäksi puurakennus on teatteria varten hyvin sopimaton suuremman tulenvaaran vuoksi. Sen vuoksi vaadin, että kaupunki luovuttaisi venäläiselle teatterille sopivan ja edustavan paikan kaupungin alueelta ja nimenomaan sen minkä Insinöörien päällikkö valitsi Bulevardilta, mikä suurten vaikeuksien jälkeen lopulta pantiinkin toimeen.”

Kenraalikuvernööri Adlerbergin selonteko Aleksanteri II:lle heinäkuussa 1876, KKK 1875/54 osa I.

Kenraalikuvernööri (1866–81) kreivi Nikolai Adlerberg. Julkaistu teoksessa: Portretnaja galereja russkih dejatelei (Tom I): 100 portretov s biografijami. V ti-pografii A. Münstera, 1865.

Oikealla sivulla: Kolme venäläiselle teatterille esitettyä vaihtoehtoista sijoituspaikkaa vuonna 1878 julkaistulla kaupunkikartalla (ylhäältä alas): Kolmikulman puisto lähellä Uutta teatteria, Rauhankadun ja Snelmanninkadun (Nikolainkatu) kulmatontti ja Simonkadun ja Turun kasarmin välinen alue lähellä Arkadian teatteria. KA

Kenraalikuvernöörin teatterihanke

Tarvetta uudelle teatterille

Helsingin venäläinen teatteri perustettiin vuonna 1868 Suomen kenraalikuvernöörin, kenraaliadjutantti kreivi *Nikolai Adlerbergin* aloitteesta. Hänet muistetaan yleensä konservatiivisena, mutta seuraajiinsa verrattuna suomalaisiin positiivisesti suhtautuneena kenraalikuvernöörinä, joka sopi suuriruhtinaskunnan leppään ajanjaksoon Aleksanteri II:n valtakaudella. Adlerbergin kerrotaan olleen rauhaarakastava romantikko ja esteetikko, joka pyrki tuomaan Pietarin loistoa suuriruhtinaskunnan syrjäiseen pääkaupunkiin. Heti saavuttuaan Helsinkiin toukokuussa 1866, Adlerberg aloitti oman virka-asuntonsa, kenraalikuvernöörin talon eli nykyisen Smolnan kaksi vuotta kestäneet muutostyöt loisteliaaksi palatsiksi.

Teatterissa, oopperassa ja baletissa käynti oli tärkeä osa venäläisen yläluokan seuralämää ja tapakulttuuria. Helsingin venäläinen teatteri perustettiin ensisijaisesti vieraskielisen väestön keskuudessa asuvan venäläisten hallinto- ja sotilavirkamiesten, sotaväen ja kaupungin venäläissyntyisten kauppiaiden tarpeiden tyydyttämiseksi. Adlerberg piti kuitenkin venäjänkielisen teatterin perustamista myös keinona lähentää suomalaisia venäläiseen kulttuuriin, mikä olikin huomattavasti pehmeämpi tapa kuin hänen seuraajiensa pakotoimenpiteet.¹

Helsingissä oli tuohon aikaan teatterissakävijälle kaksi vaihtoehtoa: ruotsinkielistä kulttuuria edustanut Uusi teatteri Esplanadilla ja Turun kasarmin takana sijainneessa Arkadia-teatterissa majaillut Suomalainen teatteri. Alkuajat venäläinen teatteri vuokrasi tiloja Arkadia-teatterista yhdessä Suomalaisen teatterin kanssa. Arkadia-teatteri oli kuitenkin huonossa kunnossa, ja maaliskuussa 1874 kenraalikuvernööri asetti erityisen komitean tarkastamaan rakennusta. Tutkimuksen suorittanut insinööri Reuter kiinnitti lausunnossaan huomiota moniin huolestuttaviin seikkoihin, mm. rakenteeltaan epätyytyttäviin kattotuoleihin. Venäläisellä teatterilla ei ollut halua jatkaa Arkadia-teatterin vuokrasopimusta sen päättyessä keväällä 1875. Rakennus siirtyi Suomalaisen teatterin piirissä muodostetun osakeyhtiön omistukseen toukokuussa 1875; ränsistyneen talon korjauskustannukset paisuivat hyvin suuriksi.²

Kenraalikuvernööri Adlerbergin mielessä siinsi jo aivan uusi teatteritalo, joka vetäisi vertoja kaupungin komeimmalle teatterille, vuonna 1861 valmistuneelle ja palon 1863 jälkeen uudelleenrakennetulle Uudelle teatterille. Venäläisen teatterin ei sopinut sijaita ränsistyneessä ja palovaarallisessa puuteatterissa kaupungin laidalla, vaan sen tuli saada kivirakennus mahdollisimman keskeiselle paikalle kaupungin ytimeen.³ Uuden teatterin esikuviksi otettiin Pietarin loisteliaat valtioneatterit, kuten Marian teatteri, *Mariinski*, ja Aleksanterin teatteri, *Aleksandrinski*. Ennen Suomeen tuloaan Adlerberg oli ollut Venäjän sotilasasiamiehenä Berliinissä, joten myös tämän kaupungin kukoistava teatterielämä oli hänelle tuttua, ja myös siellä vaikuttaviin teatteriammattilaisiin otettiin yhteyttä Helsingin uutta venäläistä teatterirakennusta suunniteltaessa.

Kustannukset kuriin

Mitään erityistä rakentamisrahaa ei uuden venäläisen teatteritalon rakentamiseen ollut käytettävissä, ainoastaan noin 60 000 markkaa Helsingin venäläiselle teatterille vuosilta 1873–74 ja 1875–76 säästöön jäänyttä valtiollisille teattereille myönnettyä valtionapua. Siksi otettiin käyttöön kaikki keinot rakennuskustannusten minimoimiseksi. Merkittävin säästönkohde olivat suunnittelu-, materiaali- ja rakentamiskustannukset, jotka pyrittiin pitämään kurissa Venäjän sotilasinsinöörihallinnon avulla. Suunnitelmat oli tehtävä insinööriupseerin virkатыönä ja heidän oli myös korvauksetta valvottava rakennustöitä. Työntekijöinä käytettäisiin pääasiassa armeijan miehistöä ja aliupseereja. Tiiliä ja kiveä Adlerberg kaavaili saatavan riittävästi Ahvenanmaalta, entisestä Bomarsundin linnoituksesta, joka oli tuhottu kaksikymmentä vuotta aikaisemmin Krimin sodassa englantilais-ranskalaisen laivasto-osaston toimesta. Laajan linnoituksen raunioista oli otettu rakennusmateriaalia jo aiemminkin, heti sodan jälkeen Viaporin linnoituksen vahvistamistöihin ja sitten 1860-luvulla Uspenskin katedraalin rakentamiseen Katajanokalle. Bomarsundin rakennusmateriaaleja oli vuonna 1875 suunniteltu käytettävän Turkuun rakennettavaa kasarmia varten, mutta tästä luovuttiin senaatin päätöksellä venäläisen teatterin hyväksi. Teatteriin saataisiin materiaalia myös Kaartin kasarmin eteläpuolelta puretusta suuresta puisesta muonamakasiinista, jonka tilalle oli määrä rakentaa tiilinen maneesi.⁴

Helsingin kaupungin toivottiin luovuttavan ilmaiseksi mahdollisimman keskeisen teatteritontin. Adlerbergillä oli mielessään kolme rakentamatonta tonttia, joista kaksi keskeisintä oli kuitenkin jo varattu muuhun käyttöön. Näistä ensimmäinen oli Uuden teatterin eteläpuolella, Erottajan mäen päällä sijaitseva Kolmikulman puisto. Toinen paikoista oli Rauhankadun ja nykyisen Snellmaninkadun kallioinen kulmatontti Suomen pankin päärakennukselle samana vuonna varatun tontin pohjoispuolella, eli nykyinen Kansallisarkiston tontti.⁵ Kolmas vaihtoehto oli Simonkadun ja silloisen Kampin harjoituskentän välinen rakentamaton alue, joka sijaitsi selvästi syrjempänä, asemakaavoitetun alueen ulkopuolella.

Adlerberg anoi tonttipaikkaa Uudenmaanlänän kuvernöörille, kenraalimajuri Georg von Alfhanelille kesäkuun puolivälissä 1875 lähettämässään kirjeessä. Kuvernööri jätti asian maistraatin välityksellä kaupunginvaltuuston harkittavaksi, ja siellä asiaa käsitteli kesäkuun lopusta lähtien kaupunginvaltuuston erityinen toimikunta. Toimikunnan tehtäviin kuului kysymys muidenkin tonttien varaamisesta venäläisen sotaväen tarpeisiin.⁶

Keisarin hyväksyntä

Kenraalikuvernööri lähti 20. kesäkuuta 1875 viettämään kesää Arkadiannimiselle perintötilalleen Puolaan, Varsovan lähistölle. Matka suuntautui kuitenkin ensin Pietariin, jossa hän esitteli teatterihankkeensa keisari Aleksanteri II:lle ja pyysi sille 25 000 ruplan eli noin 100 000 markan rahoitusta, jonka hän arveli riittävän rakentamiseen. Adlerberg oli keisarin lapsuuden ystävä ja luottomies, ja Aleksanteri lupasikin valtion kassasta rahoituksen teatterille.⁷

Adlerberg halusi saada rakennustyöt käyntiin jo saman vuoden aikana. Varsovaan päästyään kenraalikuvernööri kirjoitti Venäjän insinöörihallinnon ylitarkastajalle kenraaliadjutanti Eduard Totlebenille Bomarsundin rakennusmateriaalien ja kuljetusten järjestämisestä. Saatuaan tältä myönteisen päätöksen, Adlerberg ryhtyi heinäkuun alkupuolella ohjaamaan teatterihankkeen mahdollisimman nopeaa käynnistämistä viransijaiselleen jalkaväenkenraali Bernhard Indreniukselle ja muille alaisilleen Varsovasta lähettämässään kirjeissä. Suomen sotilaspiirin esikuntapäällikön, kenraalimajuri Aleksandr Gagemeisterin tuli ilmoittaa asiasta Suomessa sijoitettujen venäläisjoukkojen eli 23. divisioonan komentajalle kenraaliluutnantti Konstantin von Reibnitsille, jonka kautta järjestyivät rakennustöissä käytettävät sotilaat. Suomen sotilaspiirin insinöörihallinnon päällikön insinöörikenraalimajuri Mihail Frolovin oli vastattava teatterin suunnittelusta ja Viaporin sotasataman komentaja

vara-amiraali Rudakov sai tehtäväkseen Ahvenanmaalta tuotavien rakennusmateriaalien kuljetuksen järjestämisen. Luvan merikuljetusten järjestämiseen laivaston aluksilla Adlerberg sai kirjoitettuaan heinäkuun puolessavälissä meriministeri amiraali Stepan Lesovskille.⁸

Koska rakennuspaikan valmistelutöihin oli määrä ryhtyä jo saman kesän aikana, Indrenius tiedusteli kuvernööri Alfthanilta tonttikysymyksen tilannetta kaupunginvaltuustossa. Heinäkuun lopussa hän sai kuitenkin tietää toimikuntakäsittelyn venyttävän ratkaisua vähintään kesän yli. Tiilten tuomiseen Ahvenanmaalta voitiin silti ryhtyä, kun Viaporin sotasatamalta saatiin käyttöön potkurialus Korshun, joka hinasi kahta puista proomua.⁹

Ensimmäiset luonnokset

Saatuaan tiedon teatterihankkeen liikkeellelähdestä, oli kenraalimajuri Frolovilla alaisineen kuukausi aikaa laatia luonnokset teatterirakennuksesta ja viedä ne esiteltäviksi kenraalikuvernööri Adlerbergille Varsovaan. Siviilirakennusten, saati teatterin suunnittelu oli sotilasinsinööreille luonnollisesti vierasta, minkä lisäksi mahdollisuudet käyttää aikaa kenraalikuvernöörin hankkeeseen olivat varsin rajalliset. Helsingin Mariankadulla sijainneessa Suomen sotilaspäivien insinöörihallinnossa tehtiin muutenkin varsin vähän varsinaista rakennussuunnittelua; sen päätyönä oli koordinoida sotilaspäivien alueella olleiden linnoitusten insinöörihallintojen työtä ja raportoida niistä Pietarin pääinsinöörihallintoon.

Suoraan piiri-insinöörihallinnon alainen Suomen sotilasrakennusten haltijan hallinto huolehti linnoitusten ulkopuolisten sotilasrakennusten kunnossapidosta ja korjauksista. Helsinkiin ja muihin kaupunkeihin tehdyt suuremmat rakennusprojektit, kasarmit, muonamakasiinit ja esimerkiksi Helsingissä rakennettu maneesi teetettiin ulkopuolisilla arkkitehteillä. Frolov suhtautui insinöörihallinnon resursseihin realistisesti ja suositteli kenraalikuvernöörille, turhaan, että alustavien luonnosten laatimisen jälkeen suunnittelutyöhön palkattaisiin 20 000 markalla joku parhaista helsinkiläisarkkitehteista.

Helsingin alueella eniten kokemusta suurempien rakennusten suunnittelusta oli Viaporin linnoituksen insinöörihallinnolla, joka vastasi Helsingin edustan linnoitussuunnittelusta ja rakentamisesta – tähän aikaan oli käynnissä suurempia töitä erityisesti Vallisaarella. Teatterirakennuksen käytännön suunnittelutyön Frolov delegoi Viaporin insinöörihallinnon päällikölle insinöörieversti Pjotr Benardille. Hänen tehtäväkseen tuli laatia luonnospöytäkirjat 400 hengen teatterirakennuksesta, jonka mallina käytettäisiin Esplanadin Uutta teatteria. Luonnosten valmistuttua Benardin tuli Adlerbergin käskyn mukaisesti matkustaa Puolaan selittämään suunnitelmat henkilökohtaisesti, tiedettävä mitä kaikki tulisi maksamaan ja osattava vastata kaikkiin kenraalikuvernöörin mahdollisesti esittämiin kysymyksiin ja huomautuksiin.¹⁰

Viaporin insinöörihallinnon johtoon vuonna 1873 tulleella Pjotr Benardilla on erittäin huono jälkimaine venäläisen sotilasinsinöörihallinnon historiassa, koska hänet tuomittiin myöhemmin ympäri Venäjän valtakunnan tunnetuksi tullessa korruptioskandaalissa. Tosin Benard ja muutamat muut Viaporin ja piiri-insinöörihallinnon sotilasinsinöörit saivat kantaa todennäköisesti huomattavasti laajemminkin korruptoituneen hallinnonalan synnit niskassaan. ”Petollisten insinöörien vehkeitä” ryhdyttiin tutkimaan 1880-luvun alkuvuosina, ja erityiseen valokeilaan joutuivat Benardin vuosina 1875–76 Viaporin linnoituksessa teettämät linnoitustyöt. Vastineeksi saamistaan ylihinnoitelluista urakoista, helsinkiläiskauppiaat Jakov Tschernischeff ja Grigori Dementjeff maksoivat Benardille 25 % osuuden urakkahinnoista. Venäläisen teatterin rakennustyö ja rahoitus oli kuitenkin niin suuressa määrin kenraalikuvernöörin ja rakennuskomitean valvonnassa, että Benardin lienee ollut vaikea harjoittaa vehkeilyään sen suhteen.

Koska Viaporin insinöörihallinnon arkistossa ei ole säilynyt venäläisen teatterin suunnitteluun liittyviä asiakirjoja, on vaikea selvittää kuinka paljon

Venäläisen teatterirakennuksen kaaviokuva elokuulta 1875, jossa on esitetty tarvittavan tonttialueen koko. Oikealla teatterin sijoitusesitys Kolmikulman puistoon. KA

eversti Benard itse teki teatterin suunnittelutyöstä. Luonnossuunnittelusta kertovat kuitenkin päiväämättömät kellarin ja ensimmäisen kerroksen pohjapiirustukset sekä teatterin pitkittäisleikkaus, jotka voidaan ajoittaa loppuvuodelle 1875 tai vuoden 1876 alkupuolelle. Monista yhtäläisyyksistä Chiewitzin Uuden teatterin 1850-luvun suunnitelmiin voi päätellä, että niitä ei käytetty vain vertailu- tai lähtökohtana, vaan niitä suorastaan kopioitiin. Tämä oli ymmärrettävää tavattoman kiireellisen aikataulun takia.¹¹

Benard laati luonnoksen 400 katsojan teatterirakennuksesta, jonka likimääräisiksi rakennuskustannuksiksi arvioitiin 235 000 markkaa syksyllä 1875. Summaan olisi lisättävä vielä sisustustyöt, joiden hintaa ei pystytty arvioimaan ennen kuin tiedettäisiin, miten korkeatasoiseksi kenraalikuvernööri oli sisätilat ajatellut. Jos perustustyöt päästäisiin aloittamaan syksyllä 1875, teatteri saataisiin rakennettua sisustustöitä lukuun ottamatta vuoden 1878 loppuun mennessä. Rakennuskustannuksiin riittäisivät jo tiedossa olleet rahavarat; edellisten vuosien valtionavut 60 000 mk, keisarin myöntämä 100 000 mk ja tulevien vuosien 1876–78 valtion avut 100 000 mk eli yhteensä 260 000 markkaa (65 000 ruplaa). Sisustustöiden kustannusten arvioimiseksi pyydettiin myöhemmin syksyllä Uuden teatterin johtokunnalta tiedot tämän teatterin lopullisista sisustuskustannuksista vuodelta 1866. Ne olivat kohonneet yli 500 000 markkaan, joten oli selvää, etteivät jo myönnettyt varat riittäisi venäläisen teatterin viimeistelyyn.¹²

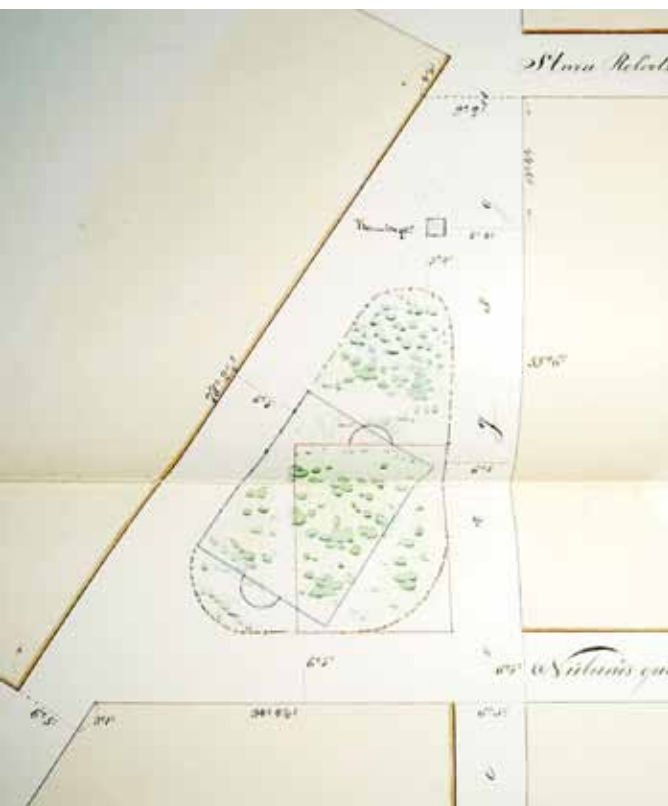
Vaikka kaupunginvaltuustolta ei ollut vielä tullut virallista kantaa tonttikysymykseen, oli tiedusteluista ja lehtikirjoittelusta jo käynyt selväksi, että kolmesta edellä mainitusta vaihtoehdosta ainoa mahdollinen oli Simonkadun ja Kampin harjoituskentän välinen alue. Teatterin rakentaminen Simonkadun yläpään epätasaiselle kalliotontille olisi vaatinut huomattavia louhimistöitä, jotka eivät olisi mahdollisia tiukan budjetin puitteissa. Benardin elokuun puolessavälissä Adlerbergille esittelemä suunnitelma sijoittuikin lähelle Länstistä Heikinkatua (nyk. Mannerheimintie) Simonkadun ja Turun kasarmin väliin, huomattavasti kapeammalle paikalle. Vaikka rakennusta kavennettiin äärimmilleen, 21 metriin, jäi ympäröiviin rakennuksiin väliä ainoastaan runsaat kymmenen metriä, mikä ei riittänyt paloturvallisuuden kannalta.

Tänne sijoitetun teatterirakennuksen julkisivun tuli Adlerbergin mielestä olla ehdottomasti vasten Länstistä Heikinkatua, Simonkadun ja Turun kasarmin väliin jäävän avoimen paikan keskikohdalla, ja rakennuksen eteen piti jäädä tilaa aukiolle. Oli siis ilmeistä, ettei Simonkadun tontille mahtunut kenraalikuvernöörin kaavailemaa ulkonäöltään edustavaa teatteria varsinkaan, koska Adlerberg halusi luonnoksissa esitettyä suuremman, 500-paikkaisen katsomon ja sen ympärille kunnolliset lämpiötilat, jolloin rakennus levenisi 32 metriin.¹³

Rakennuspaikan puintia

Kaupunginvaltuuston toimikunta totesi elokuun lopussa 1875 antamassaan lausunnossa odotetusti, että ainoastaan Simonkadun varrella, mäen päällä Yrjönkadun ja Annankadun jatkeiden välisellä alueella oleva paikka sopi kaupungille. Koska paikka sijaitsi asemakaavoitetun alueen ulkopuolella, se voitiin luovuttaa ilmaiseksi, jos teatteri rakennettaisiin ennen vuoden 1879 loppua. Rakennuspaikka määriteltäisiin tarkemmin, kunhan valtuusto vastaanottaisi tarkempia tietoja tarvittavasta tonttialasta.

Kun asiaa käsiteltiin valtuustossa, esitettiin myös kuvernööri Alfthanin kenraalikuvernöörin toiveiden mukaisesti laatima muistio, jossa epäiltiin paikan sopivuutta ja riittävyyttä. Teatteri tulisikin sijoittaa tilavammalle paikalle, jollekin kaupungin muista aukioista, jota se tulisi kaunistamaan edustavien julkisivujensa ansiosta. Kenraalikuvernöörin taholta esitettiin uusina tonttivaihtoehtoina nykyisellä Rautatientorilla sijainneen Tsinitsellin sirkuksen paikkaa tai Hietalahdentorin itälaitaa Bulevardin ja Abrahaminkadun kulmassa, siis tulevan polyteknillisen koulun paikkaa. Näiden lisäksi ehdotettiin edelleen Kolmikulman puistoa, josta laadittiin myös kaksi sijoitusesitystä

joko Yrjönkadun tai Erottajan suuntaisesti. Näissä varhaisimmissa säilyneissä teatteripiirustuksissa esiintyy suorakaiteenmuotoinen 32 metriä leveä ja 44 metriä pitkä teatterirakennus, jonka lyhyestä etujulkisivusta työntyi esiin puolikaarenmuotoinen exedra. Erillisessä piirustuksessa esitettiin toivotun tontin laajuus: leveys 74,5 m (35 saäinaa) ja pituus 85–128 metriä (40–60 saäinaa).

Kaupunginvaltuusto palautti asian toimikunnalle, jonka tehtäväksi tuli selvittää hyväksytyn tonttipaikan epäkohtien korjaamismahdollisuuksia tai ehdottaa kokonaan toista paikkaa. Valtuuston toimikunnan uudessa lausunnossa 10. syyskuuta 1875 huomautettiin, että koska teatterista ei ollut saatu minkäänlaisia piirustuksia, oli paikan sopivuutta mahdoton tutkia. Siksi toimikunta ehdotti kahta uutta paikkaa, joista toinen sijaitsi Simonkadun tonttipaikan länsipuolella, Annankadun ja Fredrikinkatujen jatkeiden välissä ja toinen oli rakentamaton Bulevardin (no 18) ja Albertinkadun (no 8) kulmatontti. Koska Bulevardintontti oli kuitenkin verrattain suuriarvoinen, olisi suotavaa valita jompikumpi Simonkadun tonteista. Valtuusto päätyi tarjoamaan venäläisen teatterin käyttöön vain kahta Simonkadun tonttia, koska Bulevardin tontti katsottiin paloturvallisuudenkin kannalta ongelmalliseksi. Paloturvallisuustekijä oli tässä puutalovaltaisessa kaupunginosassa hyvin merkittävä siitäkin syystä, että Antinkadun (nyk. Lönnrotinkadun) ympäristössä oli riehunut vuonna 1875 laaja tulipalo.¹⁴

Tiilikuljetuksia Bomarsundista

Tonttipaikan etsinnän venyessä oli ilmeistä, ettei rakennustöitä päästäisi aloittamaan ennen seuraavaa vuotta. Viaporin sotasataman komentaja Rudakov ilmoitti elokuun lopussa 1875, että vartioalus Korshun oli lähtenyt kohti Ahvenanmaata komentajanaan 2. luokan kapteeni G.A. Federley. Niinpä Bomarsundin raunioita ryhdyttiin purkamaan syyskuun 1875 alussa sotain-sinöörikapteeni Baltsin valvonnassa. Töihin oli käsketty 89. Belomorskin rykmentin Turkuun sijoitettu komppania, jota varten insinöörihallinnon täytyi rakentaa paikan päälle majoitusparakit. Sotilaiden muonituksesta, mm. vodka-annoksista huolehdittiin ja paikalle määrättiin myös sotilaslääkäri ja kaksi välskäreä. Purkutöitä johtamaan oli palkattu rakennusmestari Malmström, joka hankki helsinkiläisistä yrityksistä poria, palkkeja, ikkunanpokia, ovia, kettinkejä, hakkuja, vasaroita yms.

Helsingin päässä Viaporin linnoituksen sotilaita määrättiin purkamaan proomuja Hietalahdentorille ja kaupungininsinööri Reuter määritteli syyskuussa 1875 Hietalahdentorin rantaan erityisen alueen, jonne Ahvenanmaalta tuotavat tiilet voitiin kasata, ja toisaalta alueen Kirurgisen sairaalan tontilla, johon purettavan muonamaksiinin jäänteet voitiin väliaikaisesti asettaa.¹⁵

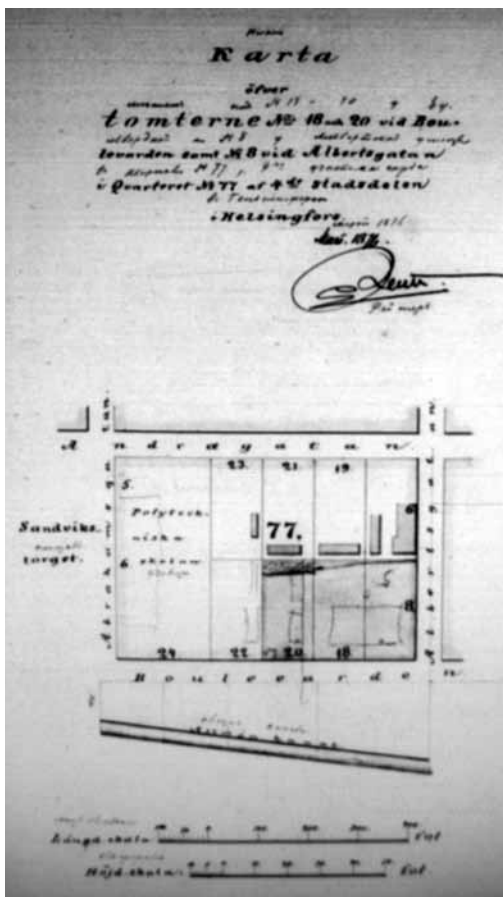
Rakentaminen aloitetaan 1876

Bulevardintontti löytyy

Tammikuussa 1876 kaupunginvaltuusto sai jälleen käsiteltäväkseen venäläisen teatterin tonttiasian. Kuvernööri Alfthanin välityksellä kenraalikuvernööri oli joulukuussa ilmoittanut tyytymättömyytensä Simonkadun tonttivaihtoehtoihin; niistä ensimmäinen oli jo todettu liian ahtaaksi ja Annankadun jatkeen länsipuolella ollut oli aivan liian kallioinen ja vaati korkeita louhimiskustannuksia. Toimikunnan esittämien, mutta kaupunginvaltuuston liian kalliina ja palovaarallisina hylkäämien Bulevardin ja Albertinkadun kulmatonttien Adlerberg katsoi kuitenkin soveltuvan erinomaisesti teatterirakennukselle, kun Bulevardin puolelta saataisiin käyttöön vielä kolmas tontti. Kun teatteri sijoitettaisiin tonteista muodostuvan pienehkön toriaukean keskelle Bulevardin suuntaisesti, jäisi rakennuksen ympärille paloturvallisuuden kannalta riittävästi tilaa, lyhimmillään noin 70 jalkaa, mikä oli suunnilleen sama kuin kaupungin katujen keskileveys. Koska kyseessä oli vesijohdoin varustettu kivirakennus, joka voitaisiin vielä ympäröidä lähkeäin kasvavilla lehtipuilla,

Venäläinen teatteri on esitetty Claës Kjerrströmin vuonna 1878 laatimassa Helsingin kartassa. KA

Kaupungininsinööri Reuterin signeeraama tonttikartta 15. maaliskuuta 1876, jossa venäläiselle teatterille luovutetut kolme tonttia on tummennettu. KA

katsottiin palon vaaraa vähennetyn riittävästi.

Kaupunginvaltuusto myöntyi 27. tammikuuta 1876 äänestyksen jälkeen luovuttamaan tontin, ja katsoi sen olevan jopa paloturvallisempi kuin korkealla kalliolla sijainneet ja siten ympäristöään hallinneet Simonkadun tontit. Tontinluovutusehdoissa rakennuksen ulkomitat määrättiin kuvernöörin toimittamien mittatietojen mukaisesti. Teatterin leveys sai olla 34 metriä ja pituus 47 metriä, siis hiukan enemmän kuin aikaisemmin, ja rakennuksen sijoituspaikka tontilla määriteltiin tarkasti. Lisäksi korostettiin vuoden 1875 rakennusjärjestyksen tarkkaa noudattamista ja määrättiin puurivistöjen ja vesipostien lisäksi vielä, että teatterin pihanpuoleiset, naapuritaloja lähimpänä olevat ikkunat tuli varustaa palon sattuessa ulkopäin suljettavien rautaluukuin. Tästä viimeisestä ehdosta kuitenkin luovuttiin myöhemmin turhana.¹⁶

Hieman myöhemmin, helmikuun alussa 1876 kaupunki myi Bulevardin kadun puoleisen naapuritontin no 22 johtaja K.L. Lindebergille 9000 markan hinnasta, minkä jälkeen lehdistössä laskeskeltiin kaupungin tukeneen venäläisyyhteisöä 27 000 markalla luovuttaessaan kolme teatteritonttia ilmaiseksi.¹⁷

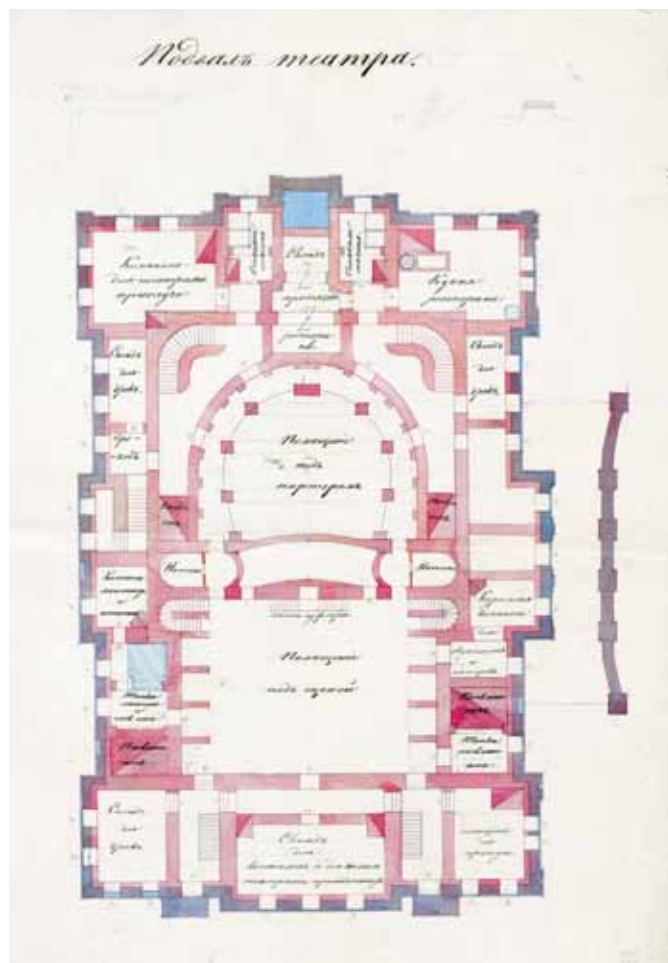
Rakennuskomitea perustetaan ja tiiliä tuodaan

Helmikuussa 1876 Adlerberg nimitti Venäläisen teatterin rakennuskomitean valvomaan rakennusmäärärahojen käyttöä. Suomen sotilaspiirin ylimmästä sotilasjohdosta koostuvan komitean puheenjohtajaksi nimitettiin 23. divisioonan komentaja kenraaliluutnantti Konstantin von Reibnitz. Insinöörikenraalimajuri Frolovin lisäksi jäseniä olivat Helsingin komendantti kenraalimajuri Aleksandr Tšepurnov (teatterin tuleva johtaja) ja salaneuvos Sofronovitš ja kenraalikuvernöörinkanslian esimies Lerche. Komitean sihteerinä toimi kapteeni Osetrov. Venäläisen teatterin tontti paalutettiin 15. maaliskuuta 1876 kaupungininsinööri Reuterin toimesta, rakennuskomitean valtuuttamana paikalla oli Suomen sotilasrakennusten haltijan hallinnon päällikkö

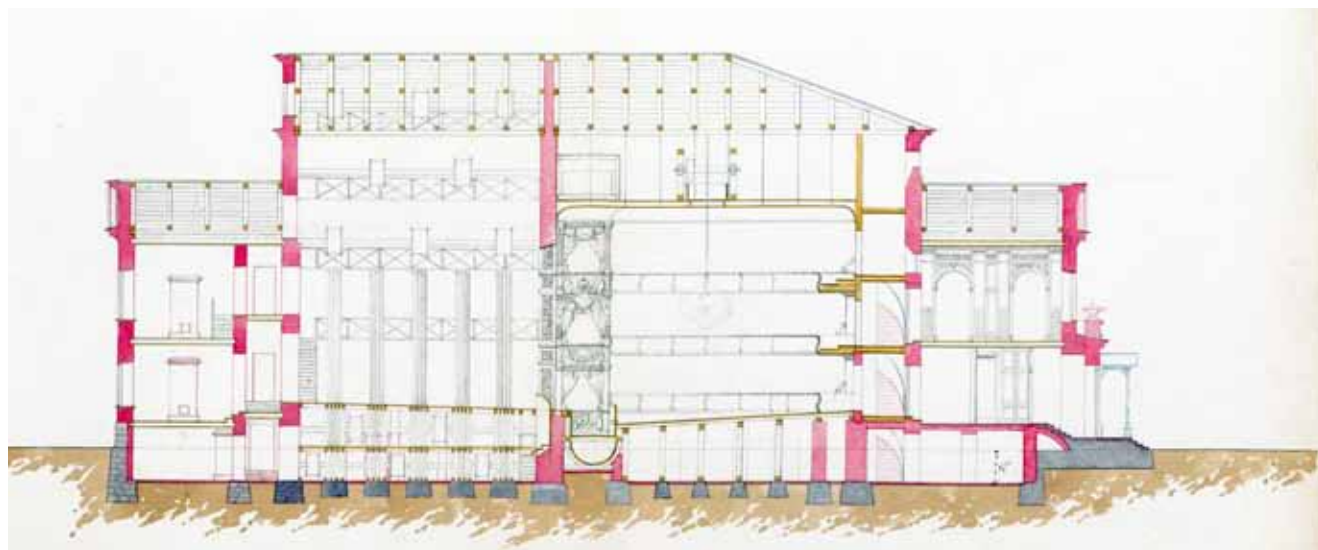
Bomarsundin tiilikuljetukset jatkuivat keväällä 1876 laivaston toimesta. Ahvenanmaalle komennettiin maaliskuussa kaksi 150 hengen komppaniaa 91. Dvinskin rykmentistä, jotka oli normaalisti majoitettu Viaporin linnoitukseen Vallisaarelle. Materiaalikuljetukset sujuivat kuitenkin toivottua hitaammin, ja siksi eversti Sieger-Korn ehdotti toukokuussa lisämäärärahaa yksityisten laivureiden palkkaamiseksi. Seuraavaan maaliskuuhun mennessä tiiliä kuljetettiin yksityisillä laivoilla 552 000 kpl hintaan 10 274 markkaa.¹⁹

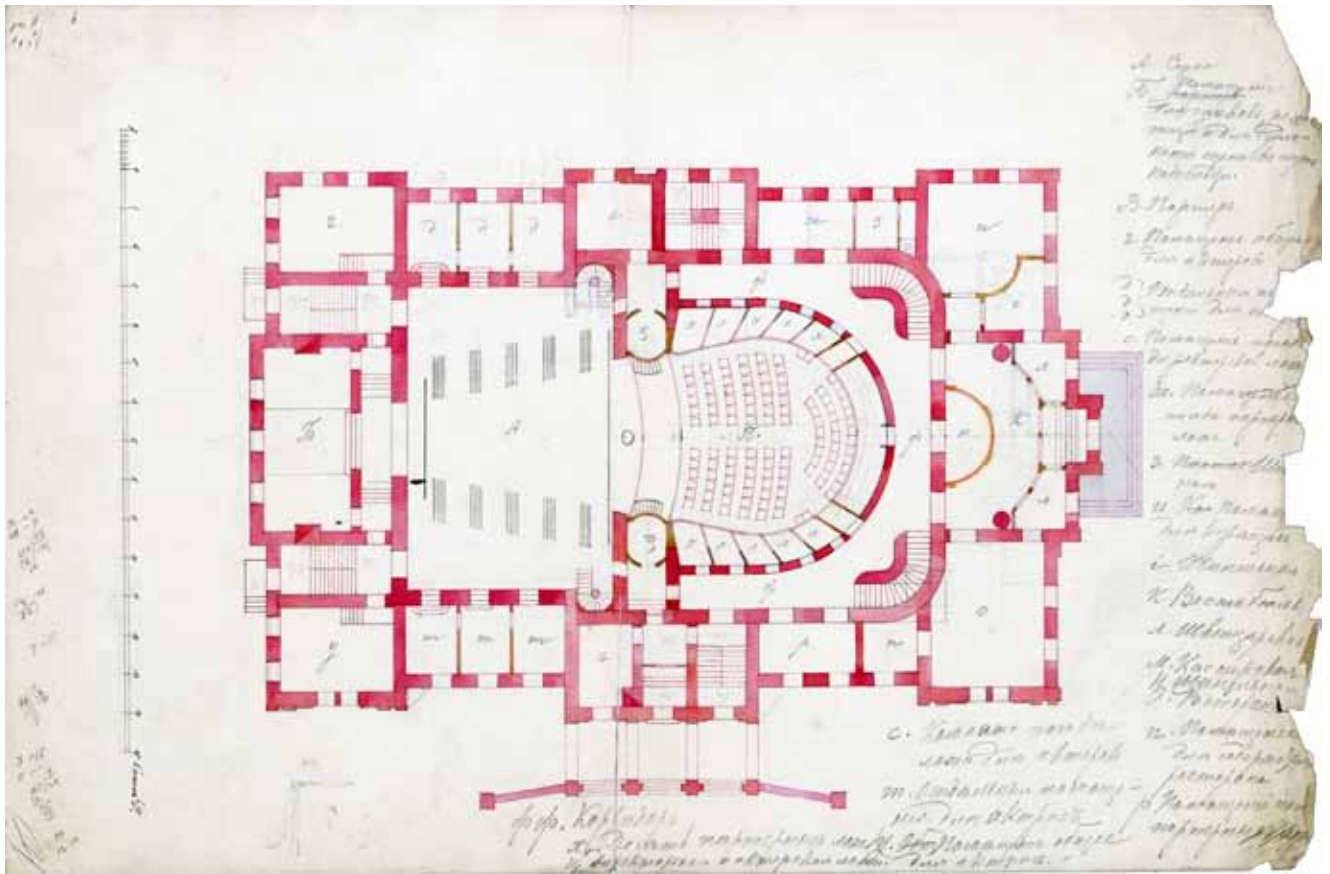
Teatterihankkeen oli saatava vielä lisärahoitusta ennen kuin rakennustyöt voitiin aloittaa. Kun Venäjän ja Turkin välit kiristivät vuonna 1876, Aleksanteri II saapui heinäkuussa Suomeen mm. tarkastamaan puolustusvalmisteluja. Tämä oli kenraalikuvernööri Adlerbergille hyvä tilaisuus esitellä teatterihanketta ja anoa lisärahoitusta.

Keisari saapui Helsinkiin 14. heinäkuuta viipyen muutaman päivän, joiden aikana Adlerberg mm. järjesti palatsissaan tanssiaiset. Teatterisuunnitelmia hän pääsi esittelemään vasta junamatkalla Parolan leirille 17. heinäkuuta. Adlerberg muistutti keisarille edellisenä vuonna tekemästään esityksestä ja selosti tonttikysymyksen positiivista ratkaisua pyytäen kustannuslaskelman mukaisesti 60 000 ruplan eli noin 240 000 markan lisärahoitusta. Raken-
nuskustannuksia hän piti huomattavan edullisina suhteessa siihen hyötyyn, jonka venäläisten ja suomalaisten välisten kulttuuriyhteyksien lähentämisestä saataisiin. Aleksanteri myöntyi jälleen kenraalikuvernöörin anomukseen, ja lupasi tälle toivotun rahasumman valtion varoista.²¹

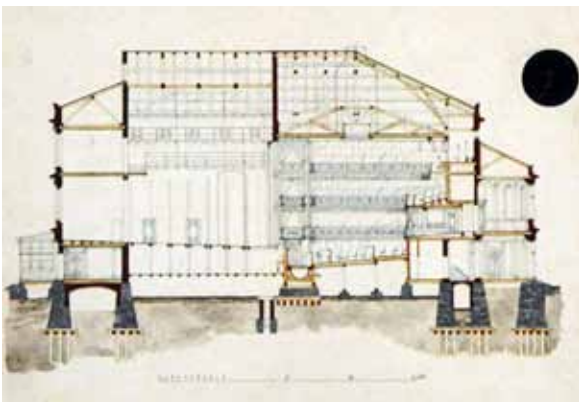

Kolme venäläisen insinöörihallinnon arkistossa olevaa luonnospiirustusta, jotka on tehty ilmeisesti vuoden 1876 alkupuolella. Yllä kellarin ja ensimmäisen kerroksen pohjapiirroksot ja alla pituusleikkaus. KA

Arkkitehti G.T. Chiewitzin laatima leikkauspiirustus Uudesta teatterista 1850-luvulta. Alkuperäinen piirustus: Svenska Teatern, julkaistu teoksessa: Svenska Teatern RHS 2008.

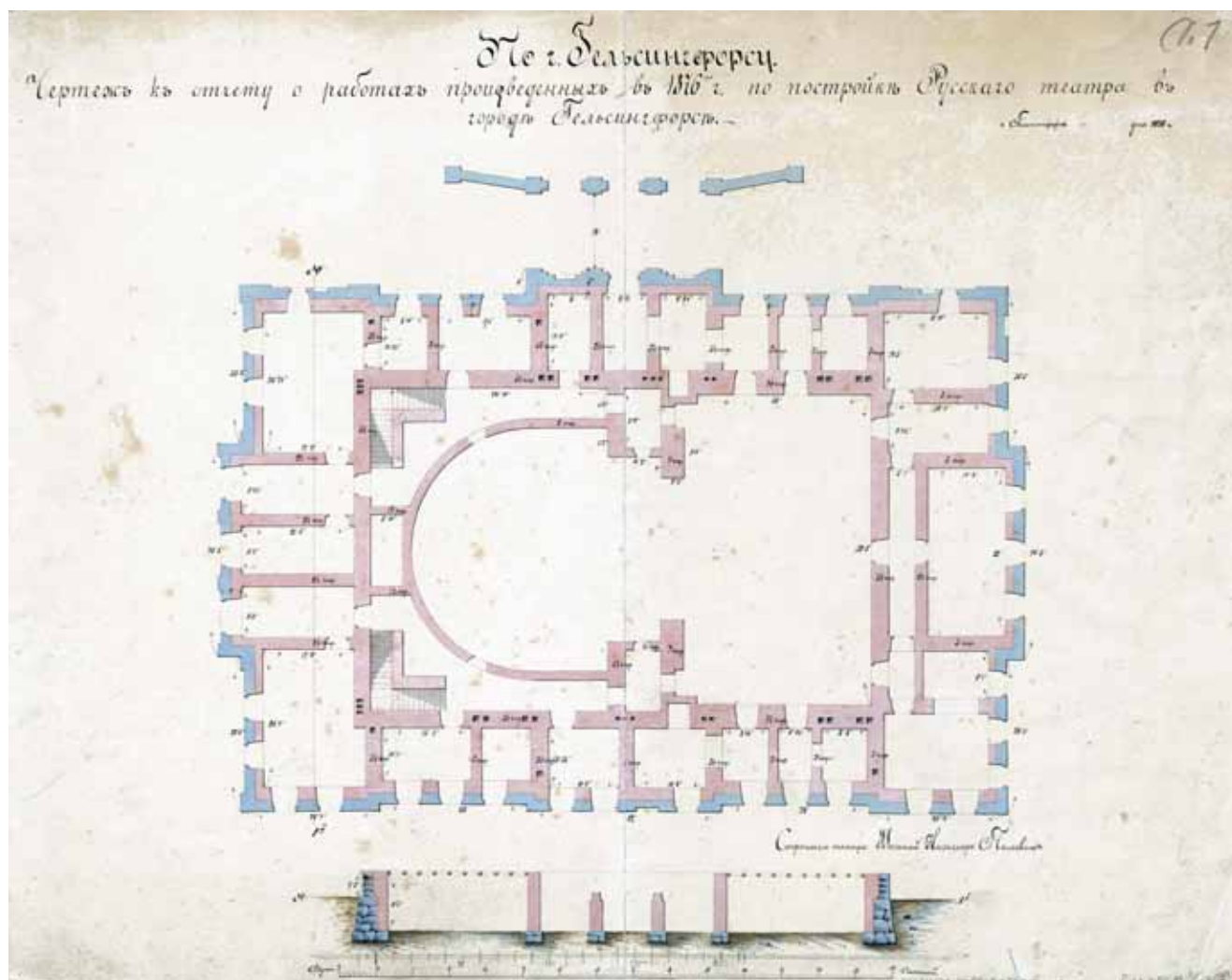

Perustoja muurataan, kaupunginvaltuusto puuttuu asiaan

Rakennuskomitea solmi teatterin rakennustyöstä urakkasopimuksen Jakov Tschernischeffin kanssa 12. elokuuta 1876. Hän oli Viaporin insinööri-kommunkunnan luottourakoitsija, joka oli tehnyt paljon töitä eversti Benardin kanssa. Rakennustyöt oli aloitettava lokakuun puoliväliin 1876 mennessä ja töiden tuli olla valmiina kahden vuoden päästä, lokakuun puoliväliin 1878 mennessä. Bomarsundin tiilistä kolmasosan oli määrä olla töiden alkaessa rakennuspaikalla ja perustukset valmiina vuoden 1876 loppuun mennessä, jos Bomarsundista tuotavat perustuskivet saataisiin ajoissa – muussa tapauksessa kivijalan tekeminen siirtyisi kevääseen 1877. Ahvenanmaalta tuotavat porraskivet ja laatat luvattiin rakennuspaikalle viimeistään elokuun alussa 1877 ja lokakuun puoliväliin mennessä rakennuksen tulisi olla puolivalmis eli seinät muurattuina ja peitettyinä vesikatolla.²²

Tschernischeff aloitti teatterin perustustyöt syyskuussa 1876. Lokakuun alkuun mennessä kaivutyöt oli saatu suoritettua, perustusten ja kellarikerroksen muuraustyöt päässeet vauhtiin ja osa kivijalastakin jo muurattu. Kaikki tämä oli kuitenkin tehty ilman rakennusluvan anomista ja piirustusten toimittamista maistraatille, saati vaadittuja viranomaiskatselmuksia. Kaupunginvaltuustossa oltiin ihmeissään ja maistraattia kehoitettiin valvomaan tontinluovutusehtojen toteutumista, erityisesti sitä että teatteri sijoittuisi tarpeeksi kauas naapuriton-teista. Kaupunginviskaali nosti syytteen urakoitsija Tschernischeffiä vastaan, joka saapui vastaavan rakennusmestarin kanssa maistraattiin puhutteluun. Insinöörieversti Sieger-Korn kävi tutkimassa tilannetta työmaalla ja mittasi rakennuksen sijainnin suhteessa tontinluovutusehtoihin, jolloin kävi ilmi että kellaria oli todella ryhdytty rakentamaan jossain määrin väärään paikkaan: rakennus oli pihan puolella hiukan yli puoli metriä ja lounaispuolelta jopa viisi metriä lähempänä viereisiä tontteja.²³

Rakennuskomitean käsiteltäessä asiaa, kenraalikuvernööri kirjelmöi kaupunginvaltuustolle Tschernischeffin olevan vain ”hankkija”, eikä varsinainen

urakoitsija ja rakennustyöstä oli vastuussa eversti Sieger-Korn sekä rakennuskomitea, joka koostui venäläisistä sotilashenkilöistä. Siksi maistraatissa todettiin, 1816 säädettyä asetusta tulkiten, että sotilashenkilöiden syyllistytessä rakennusmääräysten rikkomiseen, asian käsittelyn kuuluvan venäläisille sotilasviranomaisille eikä maistraatille. Se ei voinut ottaa käsiteltäväkseen kaupunginviskaalin rakennuskomiteaa vastaan nostamaa syytettä. Tämä oli yleissääntönä Venäjällä – sotilashallinnon alaiset rakennukset eivät ylipääntään kuuluneet Suomen paikallishallinnon piiriin eivätkä olleet paikallisten rakennusmääräysten alaisia. Päätös herätti kaupunginvaltuustossa kiivaan keskustelun ja jatkokäsittelyn, jonka seurauksena kuvernöörille lähetettiin lokakuun lopussa valitus maistraatin päätöksistä ja vaatimus rakennustöiden keskeyttämisestä, kunnes asia olisi selvitetty ja työlle löytynyt sellainen vastuullinen henkilö, joka olisi joka suhteessa suomalaisen tuomioistuimen alainen.

Asia sai sovitteluratkaisun kenraalikuvernöörin tammikuussa koolle kutsumassa tilaisuudessa, jonne saapuivat kolme kaupunginvaltuuston edustajaa sekä rakennuskomitean jäsenet. Väärinymmärryksiin vedoten, korostaen teatterin rakentamiseen jo käytettyjä suuria summia ja valmiin kellarikerroksen siirtämisen vaikeutta kenraalikuvernööri sai aikaan yhteisymmärryksen. Helmikuun puolessavälissä 1877 kaupunginvaltuusto hyväksyi teatterirakennuksen uuden sijoituksen, eikä tahtonut enää estää rakennustyön jatkamista, kunhan rakennusjärjestyksen määräykset täytettäisiin ja kaupunki olisi ehtinyt laillisessa järjestyksessä luovuttaa rakennuspaikan. Rakennustoimikunnan anottua tonttienluovutusta, päätti valtuusto 11. huhtikuuta 1877 antaa maistraatille tehtäväksi laatia tonttien luovutuskirjat.²⁴

Insinöörieversti Sieger-Kornin laatima piirustus venäläisen teatterin rakennustyömaan tilanteesta vuonna 1876. Perustusten ja kellarin muuraustyöt ovat jo lähes valmiit. Rakennuksen itäpäädyn tiloja on leikkauspiirustuksen perusteella jo alettu varustaa välipohjapalkein, mutta keskitilojen tiiliholvaukset puuttuvat vielä. KA

Vahvistetut pääpiirustukset

Maaliskuussa 1877 insinöörieversti Sieger-Korn sai siirron Kazaniin ja hänen tilalleen Suomen insinööripiirin sotilasrakennusten haltijaksi, ja sitä kautta Venäläisen teatterin rakentajaksi nimitettiin everstiluutnantiksi ylennetty Pjotr Kašperov.²⁵ Benardin tavoin myös Kašperov sai tuomion insinööriupseerin korruptioskandaalissa vajaat kymmenen vuotta myöhemmin.

Kašperovin johdolla rakennuksen seinät alkoivat kohota jo valmiin kellarin päälle, kun rakennustyö oli huhtikuussa saanut luvan jatkaa. Teatterista ryhdyttiin myös laatimaan asianmukaisia lupapiirustuksia. Adlerberg esitteli piirustukset keisarille 11. toukokuuta Pietarissa, ja sai tältä niille vahvistuksen. Seuraavaksi piirustukset toimitettiin ruotsinkielisin selityksin varustettuina senaatin siviilitoimituskuntaan, jossa ne vahvistettiin 13. kesäkuuta 1877. Näiden piirustusten maistraattiin lähetetyt kopiot ovat säilyneet.²⁶

Tältä ajalta ovat säilyneet myös jossain määrin tarkemmat, osittain mitoitettut työpiirustukset kellarista ja ensimmäisestä kerroksesta, jotka on päivätty 6. kesäkuuta 1877 insinöörikapteeni Pirien(?) toimesta. Piirustuksiin on tehty lämmitysjärjestelmiin ja ilmanvaihtoon liittyviä muutoksia, jotka ajoittuvat mitä ilmeisimmin Kašperovin kesällä Tukholmaan suorittaman opintomatkan tuloksiin. Siellä hän tutustui tulkin avustuksella paikallisten teatterirakennusten teknisiin järjestelmiin, valaistukseen, lämmitykseen ja tuuletukseen.²⁷ Muutosten seurauksena ilmalämmitysuuneja eli kalorifeereja ja niiden hormoneja laajennettiin, mikä pienensi joidenkin – jo muurattujen – huonetilojen pinta-alaa. Myös katsomon kookas kattokruunu, joka luonnospirustuksissa oli esitetty alaslaskettavaksi, yhdistettiin nyt osaksi ilmalämmitysjärjestelmää.

Ilmalämmitysjärjestelmän laitteistot tilattiin G. Kroleshin johtamasta Pietarin Metallitehtaasta, kupolinmuotoinen kattokruunu taas elokuun lopussa Tukholmasta Joseph Lean liikkeestä 9050 markalla. Kattokruunu oli tarkoitus valmistaa rakennuskomitean toimittamien piirustusten mukaisesti Wienissä ja toimittaa heinäkuuhun 1878 mennessä – toimitusaikaa venytettiin kuitenkin vuodella rakennustöiden viivästyttyä. Näyttämölle tulevaa teatteritekniikkaa sekä näyttämön ja katsomon nostettavia lattioita suunnittelemaan palkattiin Pietarin Mariinski-teatterin näyttämöpäällikkö, ”mekaanikko” Josif Vorontsov. Nostettava lattia oli suunniteltu myös Uuteen teatteriin pietarilaisten mallien mukaan.²⁸

Joulukuun lopussa 1877 rakennuskomissio ilmoitti kenraalikuvernöörille, että rakennustöiden loppuunsaattamiseen tarvittaisiin 50 000 ruplaa eli 200 000 markkaa. Pääosa rahasta kuluisi Pietarista ja ulkomailta seuraavana vuonna tilattaviin rakennustarpeisiin, koristeisiin ja kalusteisiin.²⁹

Sisätyöt alkavat, koristelua ryhdytään suunnittelemaan

Venäläisen teatterin suunnittelu oli tähän mennessä tehty sotainsinöörihallinnossa, mutta julkisivujen koristelu ja sisätilojen sisustus-, koristelu- ja kalustesuunnittelu annettiin vuonna 1878 arkkitehdin tehtäväksi. Kenties jälleen kustannussyistä kenraalikuvernööri Adlerberg ei kuitenkaan palkannut toimeen eturivin helsinkiläisarkkitehtia, kuten Frolov oli suositellut, vaan samana vuonna Pietarin Taideakatemiasta valmistuneen 30-vuotiaan arkkitehdin Jeronim Osuhovskin. Adlerberg ohjasi kädestä pitäen Osuhovskin suunnittelutyötä ja antoi tälle muistilehtiön sivuille luonnostelemansa mallit keisarinaition ja muiden aitioiden koristelusta. Sisätilojen koristelun tuli olla keveätä rokokoota, Ludvig XV:n tyyliä, ja väriasteikon sen mukaisesti heleä: vaaleansinistä ja vihreää kultauksilla ja punaisella sametilla kuorrutettuna.

Osuhovski piipahti vuoden aikana Helsingissä kahdesti, piirtäen ehdotuksen julkisivujen kolmiopäätyjen reliefeistä, katsomon koristeaiheista ja keisarinaition huonekaluista. Muista katsomon istuimista Adlerberg kävi toukokuun alkupuolella 1878 keskustelua Pietarissa puuseppämestari Sundqvistin kanssa, joka piirsi ”englantilaisytylisten” tuolien mallit. Nämä

Muistilehtiön sivu, jolle kenraalikuvernööri Adlerberg on luonnostellut aitiokaiteen koristelua. KA

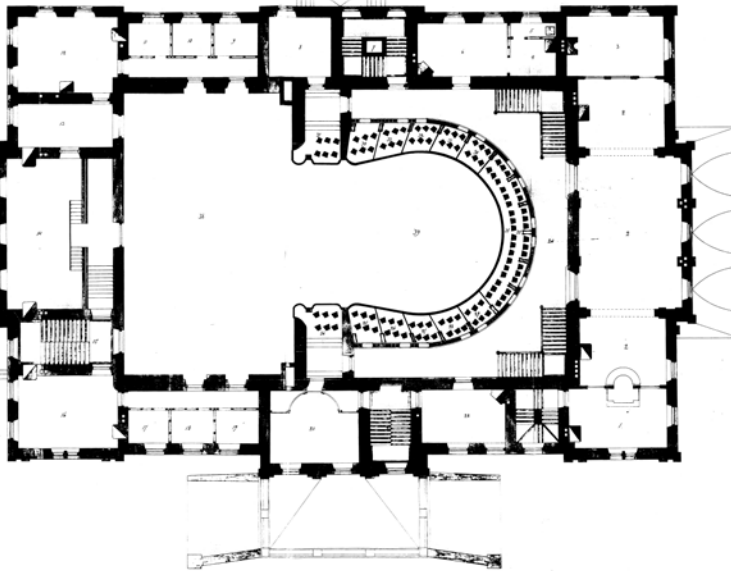

Indica väningens plan

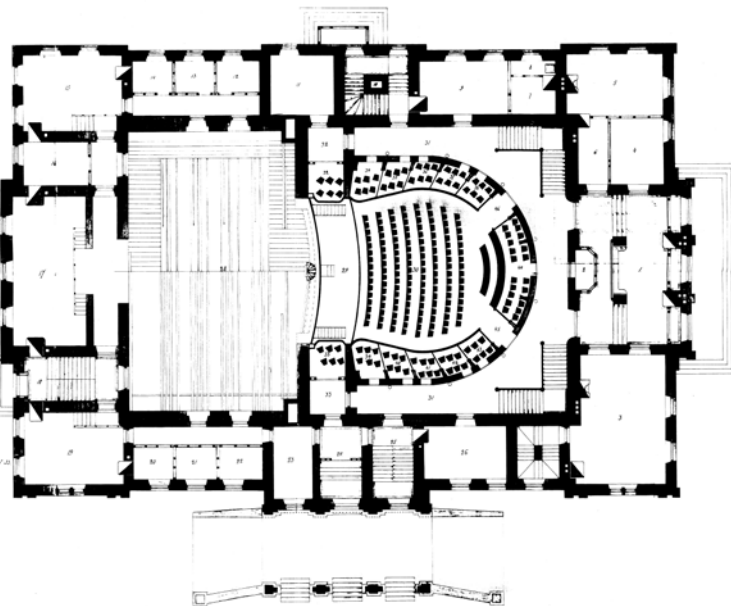
Geological Survey

Andros virginicus Schultze

- [illegible]

Stachys latifolia

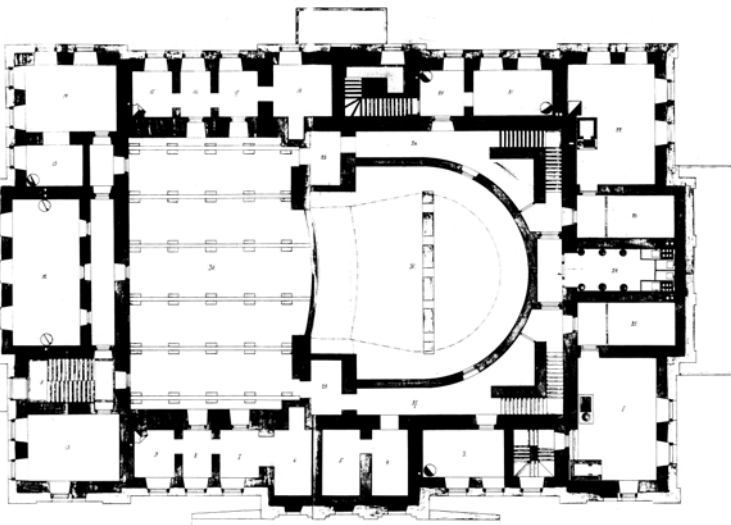
27. *Scutell.* 10
 28. *Scappa.* 10
 29. *Scutell.*
 30. *Scappa del reticolato*
 31. *Scappa*
 32. *Scappa per scutell.*
 33. *Scutell.*
 34. *Scutell.*
 35. *Scutell.*
 36. *Scutell.*
 37. *Scutell.*
 38. *Scutell.*
 39. *Scutell.*
 40. *Scutell.*
 41. *Scutell.*
 42. *Scutell.*
 43. *Scutell.*
 44. *Scutell.*
 45. *Scutell.*
 46. *Scutell.*
 47. *Scutell.*
 48. *Scutell.*
 49. *Scutell.*
 50. *Scutell.*
 51. *Scutell.*
 52. *Scutell.*
 53. *Scutell.*
 54. *Scutell.*
 55. *Scutell.*
 56. *Scutell.*
 57. *Scutell.*
 58. *Scutell.*
 59. *Scutell.*
 60. *Scutell.*
 61. *Scutell.*
 62. *Scutell.*
 63. *Scutell.*
 64. *Scutell.*
 65. *Scutell.*
 66. *Scutell.*
 67. *Scutell.*
 68. *Scutell.*
 69. *Scutell.*
 70. *Scutell.*
 71. *Scutell.*
 72. *Scutell.*
 73. *Scutell.*
 74. *Scutell.*
 75. *Scutell.*
 76. *Scutell.*
 77. *Scutell.*
 78. *Scutell.*
 79. *Scutell.*
 80. *Scutell.*
 81. *Scutell.*
 82. *Scutell.*
 83. *Scutell.*
 84. *Scutell.*
 85. *Scutell.*
 86. *Scutell.*
 87. *Scutell.*
 88. *Scutell.*
 89. *Scutell.*
 90. *Scutell.*
 91. *Scutell.*
 92. *Scutell.*
 93. *Scutell.*
 94. *Scutell.*
 95. *Scutell.*
 96. *Scutell.*
 97. *Scutell.*
 98. *Scutell.*
 99. *Scutell.*
 100. *Scutell.*

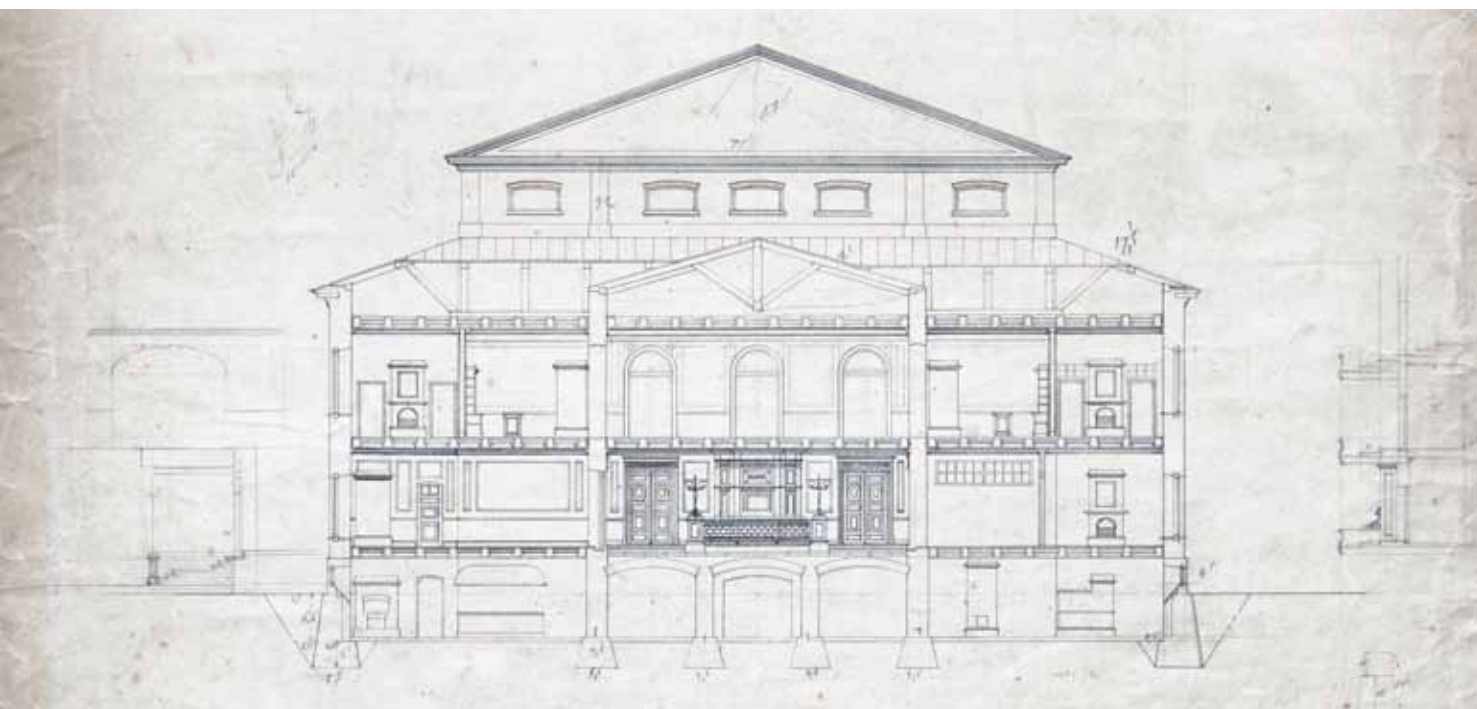

© 2006 Blackwell Publishing Ltd

Yentingia yapa lobulata

17. Kellern für unterbachtet
18. ab Phlegmose
19. Taping des Kellerrament
20. Kellerrament
21. Lappen des Kellern
22. Leibel für Kellerrament
23. anders
24. Leibel für Kellerrament
25. Kellern des Kellern ab 26.
26. Kellern für Kellern
27. Kellern und Kellern
28. Leibel
29. Leibel
30. Leibel
31. Leibel
32. Leibel
33. Leibel
34. Leibel
35. Leibel
36. Leibel
37. Leibel
38. Leibel
39. Leibel
40. Leibel
41. Leibel
42. Leibel
43. Leibel
44. Leibel
45. Leibel
46. Leibel
47. Leibel
48. Leibel
49. Leibel
50. Leibel
51. Leibel
52. Leibel
53. Leibel
54. Leibel
55. Leibel
56. Leibel
57. Leibel
58. Leibel
59. Leibel
60. Leibel
61. Leibel
62. Leibel
63. Leibel
64. Leibel
65. Leibel
66. Leibel
67. Leibel
68. Leibel
69. Leibel
70. Leibel
71. Leibel
72. Leibel
73. Leibel
74. Leibel
75. Leibel
76. Leibel
77. Leibel
78. Leibel
79. Leibel
80. Leibel
81. Leibel
82. Leibel
83. Leibel
84. Leibel
85. Leibel
86. Leibel
87. Leibel
88. Leibel
89. Leibel
90. Leibel
91. Leibel
92. Leibel
93. Leibel
94. Leibel
95. Leibel
96. Leibel
97. Leibel
98. Leibel
99. Leibel
100. Leibel

Luonnospiirustus teatterin itäpäädyn tiloista. Keskellä näkyy sisäänkäyntihallin takaseinusta, jonka keskellä on puinen kassakoppi. Siitä vasempaan on teatterin ravintola, ja sen alapuolella kellarissa keittiö. Yläpuolella näkyy toisen kerroksen päälämpiö, jonka keskiöosan katto oli vielä tässä vaiheessa samalla tasolla sivutilojen kanssa. KA

kenraalikuvernööri lähetti Helsinkiin yhdessä määrälaskelman kanssa, jonka mukaan teatterin aitoihin tarvittiin 45 kpl sametilla pehmustettua nojatuolia, permannolle 306 kpl pehmustettuja katsomotuoleja ja toisen parven paikoille 90 kpl pehmustamattomia tuoleja. Käydessään elokuussa Berliinissä, Adlerberg hankki sieltä pronssisen 24-kynttiläisen kristallikruunun keisarin aitoon ja kaasukattokruunun näyttämölle esityksiä valaisemaan.

Toukokuussa 1878 teatterin rakennustyöt olivat edenneet siihen vaiheeseen, että Tschernischeff pääsi aloittamaan näyttämörakennustyöt näyttämöpäällikkö Vorontsovin valvonnassa, tämä kävi Helsingissä pari kertaa kuussa valvomassa töiden kulkua. Rakennuskomitea oli kesällä saanut senaatin talousosastolta luvan tuoda tullivapaasti erilaisia tuotteita pronssista, raudasta ja valuraudasta, sekä huonekaluja, tapetti- ja verhoilukankaita.³⁰

Lokakuun puoleenväliin mennessä rakennustöihin oli käytetty yhteensä 381 278 markkaa 71 penniä, ja vielä arvioitiin tarvittavan 49 581,27 mk. Rakennukseen oli jo ryhdytty asentamaan vesi- ja kaasujohtoja. Teatterirakennusta voitiin alkaa lämmittää lokakuun alusta lähtien ja vuoden lopulla muuraus- ja vesikattotyöt saatiin päätökseen. Muuraustöistä jäi yli 40 500 tiiltä, joita kaupattiin joulukuun alussa lehti-ilmoituksin. Seuraavan vuoden aikana ryhdyttäisiin viimeistely- ja sisustustöihin, joita varten keisari myönsi joulukuun puolella välissä 50 000 ruplan lisävastuun, viimeisen sellaisen.³¹

Teatteri viimeistellään 1879

Suunnitelmat muuttuvat

Keväällä 1879, kun teatterirakennus seisoikin keskeneräisenä ilman rappauksia ja koristeita, kävi rakennustyö läpi kriisin. Adlerberg ei ollut tyytyväinen Osuhovskin sisustus- ja koristelusuunnitelmiin, eikä myöskään rakennustyötä johtaviin sotilasinsinööreihin. Adlerberg antoi kansliapäällikölleen Lerchelle tehtäväksi käydä pyytämässä Yleisten rakennusten ylihallituksen ylimääräisenä arkkitehtina vuodesta 1877 toiminutta arkkitehti Jac. Ahrenbergia (1847–1914) antamaan lausuntonsa rakennuksesta, mistä insinööriupseerit eivät olleet lainkaan mielissään. Adlerberg tunsikin tämän jo entuudestaan, koska Ahrenberg oli antanut hänelle muutaman akvarellimaalauksen oppitunnin keväällä 1876.

Keisarillisen senaatin 13. kesäkuuta 1877 vahvistamat päiväämättömät pohjapiirrokset (kellari, 1. ja 2. kerrokset). Nämä maistraatin arkiston kopiot ovat ainoat säilyneet viralliset piirrokset teatterirakennuksesta, ja ne muuttuivat vielä rakennustöiden edetessä useista kohdista. RVV

Maaliskuussa 1879 järjestettiin rakennustyömaalla katselmus, johon osallistuivat kenraalikuvernöörin ja insinöörien lisäksi Ahrenberg sekä Berliinistä Helsinkiin lavastesopimusta tekemään saapunut Paul Gropius. Gropius oli Berliinin kuninkaallisten teattereiden lavastaja, jonka ateljee valmisti ja toimitti kulisseja ympäri Eurooppaa mm. Venäjän keisarillisiin teattereihin ja myös Helsingin Uuteen teatteriin. Adlerberg oli toimittanut tälle tarvittavista kulisseista luettelon, jonka laatimiseen hän oli saanut apua Pietarin keisarillisen teatterin lavastajalta, akateemikko Šiškovilta.

Katselmuksessa Gropius piti teatteria fiaskona, jossa tärkeimmät näyttämö- ja lämpiöjärjestelyt olivat epäonnistuneita. Kun Adlerberg tiedusteli mitä niille olisi tehtävissä, antoi Gropius tuomionsa: ”Talo on rakennettava uudestaan”. Rakennuskomitean jäsen komendantti Tšepurnov ilmoitti olleensa alusta asti samaa mieltä. Benard puolustautui vetoamalla siihen, ettei ollut arkkitehti ja oli ottanut vastuulleen piirustusten laadinnan vain koska niin käskettiin ja tarjoutui nyt eroamaan tehtävästä. Ahrenberg toimi välittäjänä ja totesi, ettei niin radikaaleihin toimenpiteisiin tarvinnut välttämättä ryhtyä. Näyttämön koolle ei voitu mitään, mutta sitä oli mahdollista syventää ottamalla käyttöön sen takana olevia huonetiloja. Katsomon aitiorivien epäonnistuneisiin korkeusasemiin oli mahdotonta enää vaikuttaa, mutta päälämpiötä voitiin korottaa ja portaita rakentaa yms. Maltilla ja 30 000 markalla voitiin päästä jo pitkälle.³²

Koristelua ja kulisseja

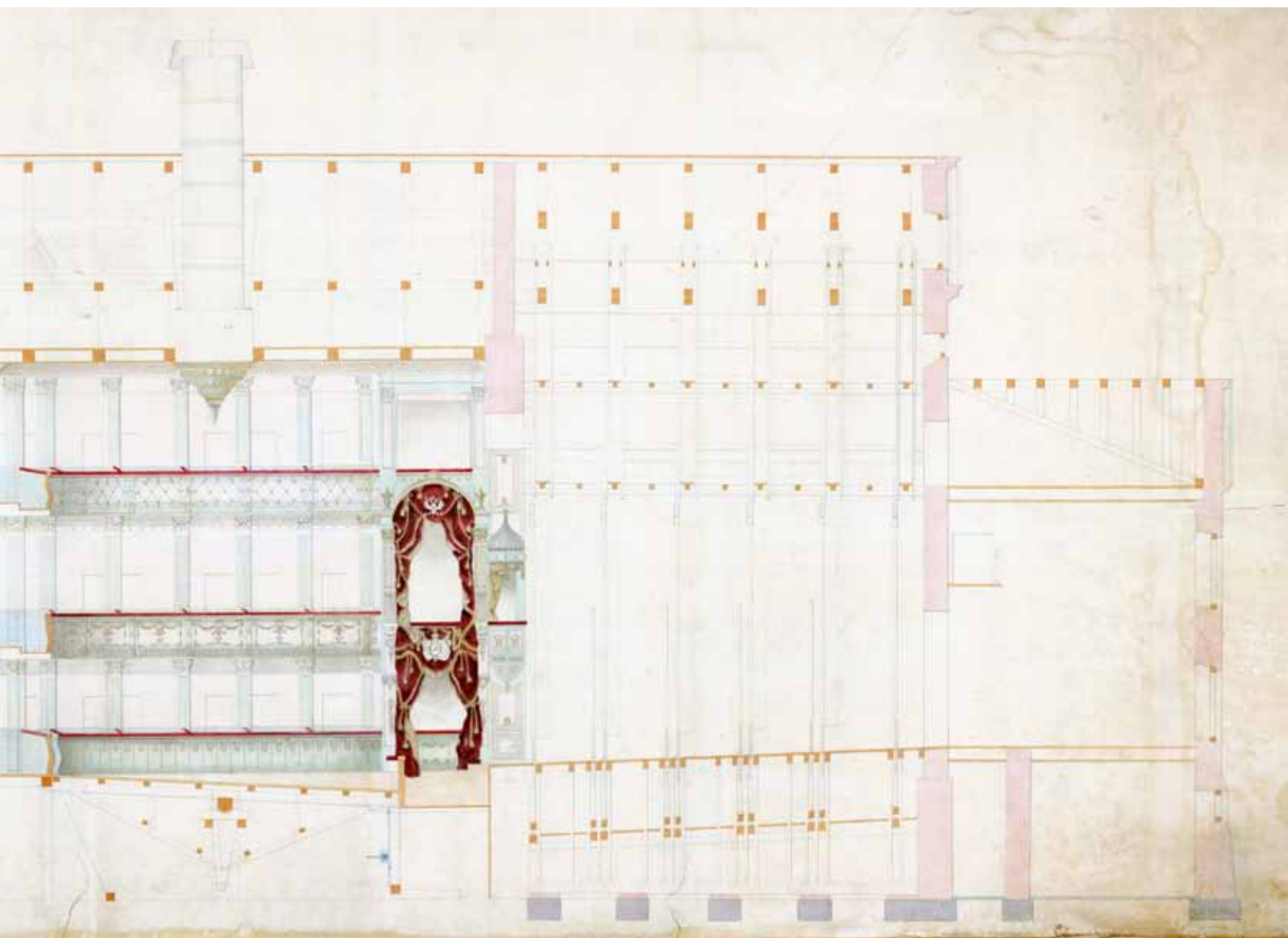
Kenraalikuvernööri antoi nyt Ahrenbergille vastuun teatterin rakennustöistä, jotka hän pyysi järjestettäväksi ilman lisärahoitusta, sekä tuottuneen Gropiuksen rauhoittelusta. Gropiuksen kanssa Ahrenbergin oli laadittava yksityiskohtainen kustannusarvio lavasteista. Gropius osallistui myös näyttämömekaniikan suunnitteluun yhteistyössä Vorontsovin kanssa, joka jatkoi toukokuussa näyttämön rakentamista.

Osohovskyin sijaan sai Ahrenberg tehdäkseen suunnitelmat sisätilojen koristelusta ja julkisivujen päätykolmioiden korkokuvista. Ahrenberg kävi kenraalikuvernöörin kanssa pitkiä neuvotteluja esitellessään tälle suunnitelmiaan koristeista yms. Ohjeistaessaan aitioiden koristelua Adlerberg toisti oraakkelimaisesti lausetta ”Es muss nicht wie eine Pastete aussehen”. Kenraalikuvernöörin adjutantti selitti tämän tarkoittavan, että kaiken piti olla Ludvig XVI:n tyylä, ornamenttien tuli olla mahdollisimman korostettuja, melkein pä ilmassa leijuvia, ja värien roosaa ja hennon vihreää, kiinalaisposliinissa käytetyn celadon-lasitteen kaltaista sävyä.³³

Huhtikuun puolella välissä 1879 solmittiin Ahrenbergin johdolla sopimukset teatterin huonekalutoimituksista ja koristelu-, maalaus- ja muista viimeistelyistä. Kenraalikuvernöörin ohjeiden mukaan suunnitellut, paperimassasta (papier-maché) valmistetut aitiokaiteiden koristeet valmisti ja asensi helsinkiläinen Carl Strömsholmin liike. Keisarinaitien monogrammi ja kotkavaakuna olivat kuvanveistäjä Pugatshevskin työtä. Koristeiden ja koko muun katsomon maalaustyöt sai hoitaakseen niin ikään helsinkiläinen C.H. Carlssonin liike. Katsomon kattomaalauksen hahmot, kaksitoista amoriinia maalasi Ahrenbergin hyvä ystävä, ruotsalaissyntyinen taidemaalari Severin Falkman. Kattomaalauksen valmistuttua kenraalikuvernööri tiedusteli kuka ne oli tehnyt, ja kuultuaan vastauksen totesi: ”Sen voin hyvin uskoa, ne muistuttavat [Falkmanin langon Alexander Wilhelm] Brummerin perheenjäseniä, ja se on hänen ideaalinsa.”

Suurin osa yleisö- ja henkilökunnantilojen huonekaluista tilattiin Ahrenbergin laatiman listan mukaan helsinkiläisestä Rich. Heimbergerin huonekalu-, peili- ja ikkunaliikkeestä. Heimberger toimitti myös kaikki aiemmin mainitut katsomotuolit. Lämpiöiden ja ravintolan kalustukseen kuuluneet peilit ostettiin K. Björklundin liikkeestä. Pietarilainen metallitehdas toimitti lämmityslaitteet, takorautaisen sisäänkäynnin koristekatoksen ja teatterin valurautaiset pääportait.³⁴

Venäläisen teatterin päivämätön leikkauspiirustus, jonka on signeerannut "teatterin rakentaja" Kašperov. Piirustus kuvaa päätilojen koristeiden ja värityksen puolesta niin tarkasti toteutunutta tilannetta, että se liittyy todennäköisesti rakennustöiden jälkeen laadittuun kustannusselvitykseen, kuten seuraavan aukeaman pohjapiirustuksetkin. KA

Venäläinen teatterihuone täällä saadaan valmiiksi näinä päivinä, ja komea rakennus se on sekä sisältä että ulkoa. Koristus- ja maalaustöitä ovat, arkkitehti J. Ahrenbergin johdolla, tehneet kuvanveistäjä v. Wright ja maalari Carlsson. Taiteilija S. Falkman on myös ollut avullisena salin laen koristamisessa, maalatun siihen kaksitoista näytelmätaiteen eri muotoja edustavaa kuvaa. Teatterin vihkiminen tulee tapahtumaan vasta myöhemmin syksyllä, sillä dekoratiorit eli näyttämökuvaukset saadaan Berliinistä vasta viimeisellä Saksasta tulevalle höyrylaivalla.

Uusi Suometar 15.9.1879

Huhtikuun lopussa insinööri-everstiluutnantti Kašperov teki laskelman jäljellä olevista rakennustöistä, joka päättyi summaan 17867 ruplaa ja 70 kopeekkaa. Rakennus oli vielä rapattava ja maalattava niin sisältä kuin ulkoakin. Ikkuna- ja listapellitykset oli asennettava ja kirvesmiestyöt saatettava loppuun. Rakennus oli liitettävä kaupungin viemäriin, oli rakennettava erilaiset katokset sisäänkäynteihin ja viimeisteltävä ulkoalueet nupukivin, jalkakäytävin ja puuistutuksin. Ahrenbergin tekemien suunnitelmamuutoksien mukaisesti teatteria rakennettiin kesän aikana osittain uudelleen, erityisesti näyttämön osalta. Ahrenberg kuvailee rakennustöiden olleen loputonta jo tehtyjen epäonnistuneiden suunnitteluratkaisujen kokoonparsimista. Gropiuksen valmistamia lavastekankaita alkoi saapua syyskuussa 1879 Lyypeistä laivakuljetuksilla, ja niitä pystyttämään saapui Vorontsovin lähettämä pietarilainen puuseppä Aleksei.

Lokakuussa 1879 teatterirakennus oli valmis kaupunginvaltuuston asettaman määräajan mukaisesti, ja lehdistö kutsuttiin tutustumiskäynnille. Pääasiassa positiiviset lehtikirjoitukset olivat varmasti marraskuussa teatterin tarkastamassa käyneen kenraalikuvernööri Adlerbergin mieleen alkuvuoden toivottomalta tuntuneen tilanteen jälkeen.³⁵

HELSINGIN VENÄLÄINEN ALEKSANTERIN TEATTERI

1880–1917

"Venäläinen Aleksanterin teatteri avattiin eilen. Uuden teatterin 460 hengen kaunis sali permantoaitioineen ja kaksine parvineen oli täpötäynnä juhlavasti pukeutunutta, suurelta osin sotilaallista yleisöä. [...] Italialainen oopperaryhmä esitti "Faust"-oopperan epätasaisella tavalla. Erityisesti Faustin rooli oli täytetty enemmän kuin huonosti. Muutama muu esiintyjä ja ennen kaikkea kuoro ansaitsivat kuitenkin kaiken tunnustuksen. Lavasteet ovat uusia ja kauniita."

Hufvudtadsbladet 31.3.1880.

Alexanders teatern.
Tisdagen den 18/30 Mars.
"FAUST"
Opera i 5 akter. Musik af Ch. Gounod.
Biljetter kunna erhållas i herr Clements butik, N. Esplanadgatan n:o 39, samt spektakeldagen från kl. 4 e. m. i teaterns kassa.
Början sker kl. 7.

АЛЕКСАНДРОВСКИЙ ТЕАТРЪ.
Во вторникъ 18/30 Марта.
"ФАУСТЪ"
Опера въ 5-и дѣйствіяхъ, музыка Грнo.
Билеты можно получить въ магазинъ Г. Клемента. Свв. Есplanадная ул. № 39; а въ день спектакля съ 4-х часовъ въ кассѣ.
Начало въ 7 часовъ. (2077)

Helsingfors Dagblad 30.3.1880.

Oikealla: Venäläisen teatterin kellarin ja toisen kerroksen päiväamättömät pohjapiirroukset, jotka on signeerannut insinöörieverstiluutnantti Kašperov. Ne on todennäköisesti laadittu kustannusselvityksen liitteiksi rakennustöiden valmistuttua. KA

Aleksanterin teatteri 1880- ja 1890-luvuilla

Avajaiset

Helsingin valtiollinen venäläinen teatteri tuli toimimaan kenraalikuvernöörin kanslian, ja siten suoraan kenraalikuvernööri Adlerbergin alaisuudessa. Hän halusi myös henkilökohtaisesti määrätä esiintyjien kiinnityksestä. Teatterin avajaiskaudeksi Adlerberg ei suinkaan järjestänyt venäläiskansallista ohjelmistoa, kuten olisi voinut olettaa teatterirakennuksen rahoitusjärjestelyjen yhteydessä esitetyistä argumenteista, vaan italialaista oopperaa. Oopperalle oli kenraalikuvernöörin henkilökohtaisten mieltymysten lisäksi suurempaakin tilausta, koska Helsingissä oli ollut oopperaesityksiä viimeksi keuhkatalvella 1879, jolloin sekä Suomalainen että ruotsalainen teatteri olivat lopettaneet näytöksensä.

Maaliskuussa 1880 Adlerberg esitti Aleksanteri II:lle pyynnön saada nimitä teatteri hyväntekijänsä mukaisesti Aleksanterin teatteriksi. Samaan aikaan teatterin rakennuskomitea lakkautettiin, ja Adlerberg lähetti sen jäsenille sekä rakennustyöhön osallistuneille sotilasinsinööreille henkilökohtaiset kiitoskirjeet. Insinöörieversti Benard sai myöhemmin Annan ritarikunnan 2.lk kunniamerkin.³⁶

Komitean lakkautuksen yhteydessä laadittiin myös loppulaskelma sen menoista. Rakentaminen ja teatterin siihenastiset käyttö- ja palkkakustannukset olivat yhteensä noin 700 000 markkaa sekä lisäksi 15 000 ruplaa Pietarin hankinnoista. Tästä summasta urakoitsijalle, kauppaneuvos Tschernischefille oli maksettu 432 533,50 mk, johon tuli lisäksi näyttämön ja katsomon lattiarakenne- ja mekaniikkatyöt 35 677,32 mk sekä muita pienempiä kuluja mm. teatterirakennuksen lämmityksestä. Ahvenanmaalta tuotujen rakennustarpeiden kustannuksiksi laskettiin palkkakuluineen 63 160,98 mk.³⁷

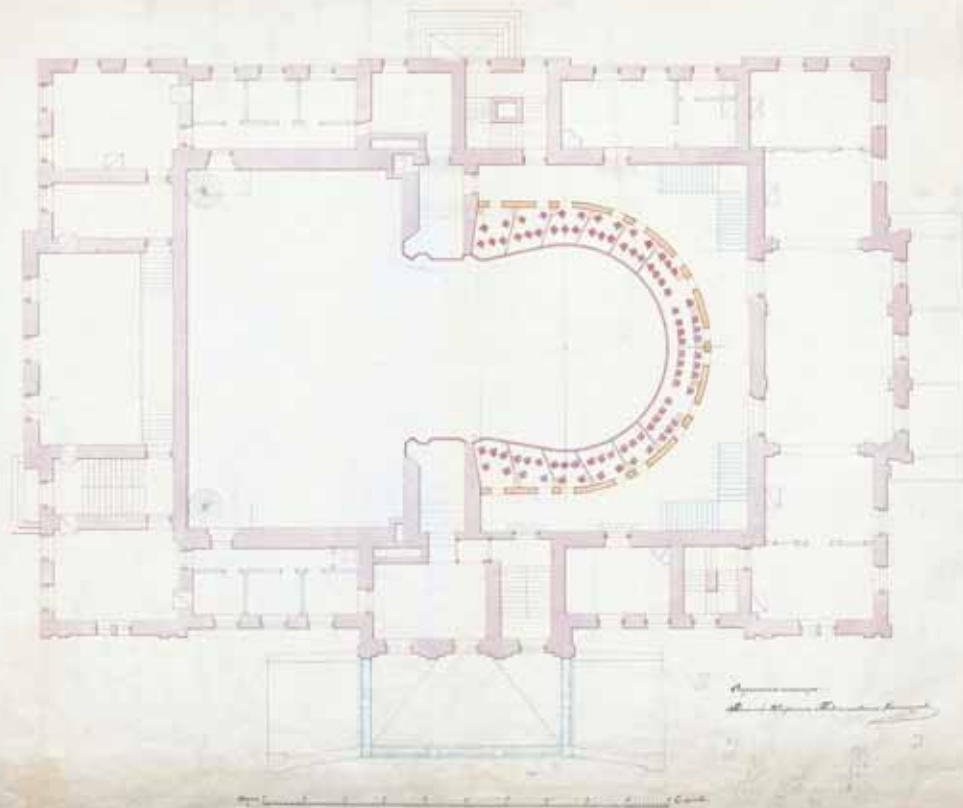
Venäläisen teatterin avajaisnäytäntö Gounod'n Faust-ooppera esitettiin 30. maaliskuuta 1880. Esiintyjäseurueen oli koonnut Adlerbergin pojan pietarilainen koulutoveri, oopperalaulaja Zenon Savanevski, joka oli hankkinut esitystä varten Pietarista tarpeistoa, pukuja ja peruukkeja. Ensi-iltaan mennessä oli kuitenkin jo käynyt ilmeiseksi, että kokematon Savanevski ei ollut täysin tilanteen tasalla. Hän jäi pois esityksestä sairastumisen takia ja sopimus purettiin jo viikon kuluttua. Sanomalehdissä keuhuttiin mm. teatterisalin akustiikkaa, mutta itse esitystä moitittiin "epätasaiseksi". Tilanteen pelasti huhtikuussa Milanosta saapunut tenori Anacleto Brunetti, jonka esitykset saivat suuren suosion.³⁸

Vierailuteatteri

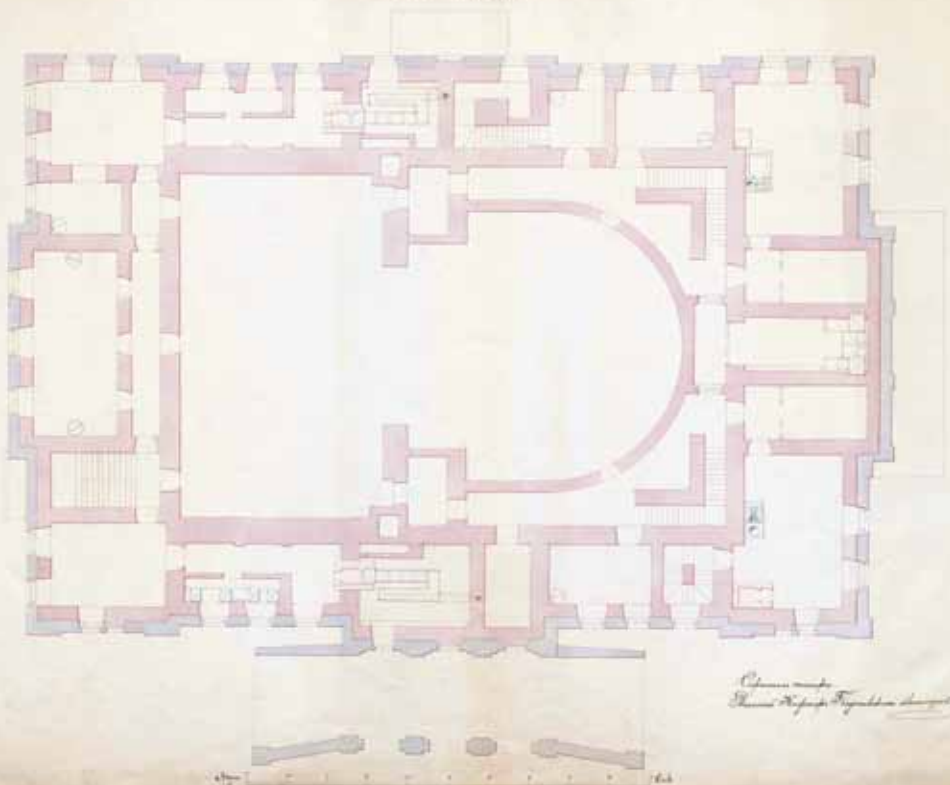
Venäläisellä teatterilla ei ollut omaa esiintyjäkuntaa, vaan se tarjosi ainoastaan puitteet vieraileville seurueille ja esiintyjille. Teatterin johtoon Adlerberg nimitti helmikuun alussa 1880 rakennuskomitean jäsenen ja innokkaan teatterimiehen, Helsingin komendantin kenraalimajuri Aleksandr Tšepurnovin. Teatterinjohtaja ja johtokunta vastasivat rakennuksen kunnossapidosta, lämmitys- ja vesimaksuista ja vakituisen henkilökunnan palkkaamisesta.

Teatterin vakinaiseen henkilökuntaan kuului (hiukan lähteestä riippuen) kanslisti (kirjuri), talonmies (talon vartija), vaatenaulakonhoitaja, kolme palvelijaa ja kaksi näyttämömiestä sekä teatteritekniikasta ja lavastuksesta vastaava näyttämöimestari. Viimeksi mainittu oli berliiniläinen "arkkitehti" Albert

Планъ Русскаго Императорскаго театра.
Землеманеръ.

Планъ Русскаго Императорскаго театра.
Публичный этажъ.

Grové, joka oli tullut Gropiuksen lavasteateljeesta vuonna 1879 asentamaan lavasteita, ja jäi sitten teatteriin vakituiseksi. Lavasteiden toimitukset jatkuivat keväälle 1880 ja Grové valmisti tarpeen mukaan uusia vierailevien seurueenjohtajien kustannuksella. Lavasteiden varastotilat ja ilmeisesti myös verstastila sijaitsivat teatterin kellarikerroksen länsipäädyssä. Lisäksi esiintyjien käytössä oli rekvisiittavarasto näyttämön takakulmassa nykyisen tavarahissin paikalla.

Rekvisiittavaraston yläpuolella toisen kerroksen pukuhuoneiden yhteydessä oli erinomaisesti kehitetty pukuvuosto, jota hoiti vuodesta 1880 lähtien suomalaissyntyinen Amanda Tevs. Pukuvuostossa oli erään näyttelijän muisteluiden mukaan ”valtava valikoima” eri aikakausien venäläisiä ja ulkomaisia pukuja, mutta vierailevilla näyttelijöillä oli yleensä myös oma pukuvuostonsa mukanaan. Teatterissa oli myös kirjasto, johon kuului näytelmiä, oopperoita ja operetteja, roolivihkoja, klaviireja, lauluosia ja orkesteripartituureja. Sen sijaan operettipartituurit seurueenjohtajien piti tuoda mukanaan.

Esiintyjille oli erinomaiset tilat. Näyttämön molemmin puolin oli kahdessa kerroksessa yhteensä 11 henkilökohtaista pukuhuonetta, ja näiden jatkona neljä suurempaa yhteispukuhuonetta. Toisen kerroksen pukuhuoneista oli yhteys edellämäinittuun pukuvuostohuoneeseen. Pukuhuoneissa oli maskeerauspyötyä, pesukaappi pesuallineen ja kuuma- ja kylmävesihanoineen sekä peilejä ja vaatekaappeja.

Vaikka alkuaikoina kenraalikuvernööri kiinnitti esiintyjä, oli se normaalisti johtajan ja johtokunnan tehtävänä. Heidän velvollisuuksiinsa kuului myös valvoa tarkasti vierailevien seurueiden toimintaa harjoitusten ja esitysten aikana, olihan kyseessä valtionlaitos. Esitysten täytyi noudattaa yleisiä sensuurimääräyksiä eivätkä ne esimerkiksi saaneet järkyttää paikallisen väestön mieltä. Näyttelijöiden luotettavuutta käsiteltiin teatterinjohtajan ja poliisiviranomaisten kirjeenvaihdossa. Teatterinjohtaja Tšepurnovilla oli käytössään keisarillisen aition vastapäinen 1. parven aito, josta hän tarkkaili esiintyjien toimintaa, ja sen takana kabinetti, jossa hän hoiti teatterin asioita.³⁹

Vierailevat seurueet kiinnitettiin yleensä yhden, melko lyhyen näytäntökauden ajaksi, joka kesti myöhäissyksystä, yleensä marraskuusta kevääseen, lukuun ottamatta pääsiäisen 1. paastoviikkoa. Esityksiä oli kolmasti viikossa, joista saatavien lipputulojen lisäksi seurueet saivat vuosittaisen valtionavun. Seurueenjohtajat sitoutuivat noudattamaan teatterin ohjesääntöä ja johtokunnan määräyksiä ja maksoivat sille 10 % saamistaan lipputulosta.

Vierailevan näytelmäseurueen oli palkattava kapellimestari ja orkesteri soittamaan alku- ja väliaikamusiikkia ja säestämään lauluesityksiä. Helsingissä ei ollut suurta valinnanvaraa, 1880-luvun lopulla ainoana vaihtoehtona oli Robert Kajanuksen johtama kymmenen hengen orkesteri, joka ”teki murheellisen vaikutelman vähälukuisuudellaan”. Tosin orkesterisyyvennys oli niin pieni, ettei sinne paljon suurempaa orkesteria olisi mahtunutkaan.

Seurueenjohtaja palkkasi myös ravintoloitsijan hoitamaan kahta buffetia, joista suurempi sijaitsi sisääntulohallin vieressä ja pienempi päälämpiön yhteydessä. Näytäntöjen ajaksi oli maksettava palkkaa kahdelle järjestystä valvovalle poliisille, jotka istuivat toisella parvella, sekä näyttämön takana päivystävälle palomiehelle.⁴⁰

Asema Helsingin kulttuuritarjonnassa – suunnittelija Siperiaan

Hufvudstadsbladetin kolumnisti kuvasi marraskuussa 1880 Helsingin teatteritarjontaa seuraavasti: ”...teattereita kolme. Se joka haluaa kuulla huonoa italialaista oopperaa, menee venäläiseen tai Aleksanterin teatteriin...”. Oopperaesitykset ja niiden lomassa esiintymässä käyneet viihdetaiteilijat, kuten huhtikuussa 1880 suomenvierailulla käynyt Tohtori Epstein maagillisine esityksineen vetivät helsinkiläisyleisöä äidinkielestä riippumatta. Kenraalikuvernööri Adlerberg oli tietenkin vakiovieras oopperaesityksissä, joiden järjestämiseen hän käytti omia varojaankin, koska valtionapu ei riittänyt ulkomaisten esiintyjien kiinnittämiseen. Adlerberg oli varannut omaan käyttöön kadunpuolisen permantoaition keisarillisen aition alapuolella, teatterin

”Palkittuja. Sen johdosta, että venäläisen teatterin rakennustyöt on saatettu loppuun, on H.M. Keisari armollisesti suvainnut 9. maaliskuuta tätä vuotta nimittää työtä urakoitsijana johtaneen kauppaneuvos J. Tschernischeffin pyhän Stanislavin ritarikunnan 2.luokan ritariksi, sekä palkita rakennustyön työnjohtajan A. Golovkinin hopeamitalilla, johon on kirjoitettu ”uutteruudesta”, kannettavaksi kaulalla pyhän Stanislavin ritarikunnan nauhan vierellä.”

...

”Itse teatterisali on useine yksityiskohtineen aistikkaasti sisustettu, mutta tekee ainoastaan kahden parvensa (permantoaitioita lukuunottamatta) takia jokseenkin tyhjän ja kylmän vaikutelman, mitä seinien heleät, viileät värisävyt entisestään vahvistavat.”

Morgonbladet 31.3.1880.

”Neiti Luttin eilinen jäähyväiskonsertti uudessa, nk. Aleksanterin teatterissa Bulevardin varrella ei kerännyt suurta yleisöä, mutta oli kuitenkin hyvin elähdyttävä. [...] Pianoa soitti herra B. Hrimaly ja elegantille lavalle sijoitettu venäläinen rykmentinsoittokunta esitti kaksi alkusoittoa. Akustisessa mielessä vaikuttaa pieni, mutta korkea sali olevan yksi parhaista.”

Hufvudstadsbladet 30.5.1880.

Helsingfors Dagblad 25.4.1880.

Alexanders Teatern.

Söndagen den 25 April gifver
hof-prestigiätören **D:r A. Epstein**
sin oåterkalleligen sista föreställ-
ning med helt nytt program. Till
sist **DÖDSDOMEN** eller en lef-
vande menniskas halshuggning.

Aleksanterin teatterin pitkäaikaisin johtaja, Helsingin komendantti kenraalimajuri Aleksandr Tšepurnovin muotokuva. HKM

”Petolliset insinöörit harjoittivat vehkeitänsä etupäässä Helsingissä, Viipurissa, [...] Laittomuuksien joukossa on vääriä kustannusilmoituksia, kruunun tavarain omistamisia, olemattomia rakennustöitä ja ainoastaan paperille tehtyjä kasarmien ja makasiinien korjauksia, [...] , väärien kuittien antamisia urakkamiehille sellaisista töistä, joita ne eivät koskaan tehneet, ja yhteydessä kaikkien näiden laittomuuksien kanssa koko sarja virallisten kirjoitusten väärennyksiä. Tästä luettelosta jo näkyy kuinka säännöllisesti petoksia on harjoitettu.”

Uusi Suometar 11.6.1886.

Hufvudstadsbladet 30.4.1882.

Alexanders-Teatern.
 Söndagen den 30 April
 gifves
Afskedsföreställning
 af
Ryska Dram. Sällskapet.
 Närmare genom affischer.

Александровский Театръ.
 Въ Воскресенье 18 (30) Апрель
 1882 г.
 ПОСЛѢДНІЙ ПРОЩАЛЬНЫЙ
СПЕКТАКЛЬ
 Русской драмати-
 ческой труппы.

Bulevardinpuoleisen paraatissäänkäynnin yhteydessä. Todennäköisimmin kenraalikuvernöörit käyttivät kuitenkin keisarillista aitiota, jota ei lopulta koskaan käytetty alkuperäiseen tarkoitukseensa.⁴¹

Helsingin venäläisen teatterin pääasiallisena yleisönä olivat koko sen olemassaoloajan Helsinkiin ja Viaporin linnoitukseen majoitetut venäläissotilaat. Katsojaluvut olivat suuresti riippuvaisia mm. keliolosuhteista, koska Viaporiin suuntautuvien laivayhteyksien katkeaminen kelirikkoaikaan esti pääosan yleisöstä saapumisen paikalle. Näytösten tuli myös päättyä ennen iltakymmentä, jotta sotamiehet ehtisivät viimeiseen laivavuoroon. Teatteriharrastus oli suosittua upseerien keskuudessa, ja mm. venäläisten virkamiesten ja upseerien perustama Näyttämötaiteen harrastajakerho sekä Viaporin näytelmäkerho järjestivät näytöksiä Aleksanterin teatterissa.⁴²

Aleksanterin teatterin keskeisestä asemasta suuriruhtinaskunnan virkamiesten ja muiden silmäätekevien keskuudessa kertoo sekin, että keisari Aleksanteri II:n murhasta saatiin tieto ensimmäisenä, kun kuvernööri Alfthan kuulutti tiedon kesken loppuunmyydyin näytöksen 13. maaliskuuta 1881, ja kehotti katsojia poistumaan koteihinsa. Pian keisarin murhan jälkeen ja Aleksanteri III:n noustua valtaan, joutui myös kreivi Adlerberg luopumaan toimestaan. Kesäkuussa 1881 kenraalikuvernööriksi (1881–97) tuli venäläinen, mutta Viaporissa syntynyt jalkaväenkenraali kreivi Fjodor Heiden, entinen keisarillisen armeijan esikuntapäällikkö. Aleksanteri III:n kruunajaisia vietettiin Moskovassa keväällä 1883, jolloin myös koristellussa Aleksanterin teatterissa pidettiin juhlanäytös.⁴³

Italialaiset oopperaesitykset jatkuivat myös kenraalikuvernööri Heidenin aikana vuoteen 1883 asti, mutta kävijämäärät vähenivät tasaisesti. Heidenin myötävaikutuksella venäläiseen teatteriin saatiin vähitellen myös venäläisiä näytelmiä, ja ensimmäinen venäläinen teatteriseurue kiinnitettiin vuonna 1885. Näytelmiä esitettiin myös ruotsiksi ja suomeksi varsinkin vuonna 1887, kun Suomalainen teatteri pääsi Aleksanterin teatteriin pakoon Arkadia-teatterin remonttia – yli sata vuotta myöhemmin tilanne toistui, kun Kansallisteatteri oli evakossa Bulevardilla peruskorjauksensa aikana. Samana vuonna Aleksanterin teatterissa nähtiin ensimmäistä kertaa myös balettia puolalaisen ryhmän esittämänä.⁴⁴

Teatterinjohtaja oli vaihtunut hetkeksi talvella 1883 Tšepurnovin pyydettyä eron ja Heidenin nimitettyä hänen tilalleen rakennuskomitean entisen puheenjohtajan Konstantin Reibnitsin. Kun Reibnitsin johtama divisioona siirrettiin Suomesta keväällä 1883, palasi Tšepurnov johtajantoimeen ja pysyi siinä 1900-luvun alkuun saakka. Muutaman vuoden kuluttua, heinäkuussa 1886 syntyi erikoinen tilanne, kun teatterinjohtajan tehtäväksi tuli Helsingin komendantin ominaisuudessaan vangita teatterin suunnittelija eversti Benard ja lähettää hänet Siperiaan. Sotilasinsinöörien korruptio-oikeudenkäynnissä 62-vuotias ja jo sairaallinen Benard tuomittiin menettämään aatelisarvonsa, sotilasarvonsa, kunniamerkkinsä, ansiomerkkinsä ja kansalaisoikeutensa. Venäläisen teatterin rakennustöitä johtaneen, ja jo everstiksi ylenneen Kašperovin sota-oikeus tuomitsi vahingonkorvausten lisäksi menettämään ainoastaan virkansa.⁴⁵

Remonttityöt alkavat 1880-luvun lopussa

Aleksanterin teatterissa suoritettiin normaaliin tapaan vuosittaisia korjaustöitä, joissa sisätiloja maalattiin, ikkunoita, ovia ja uuneja kunnostettiin ja tehtiin muita sen tapaisia töitä. Kunnostustöitä teki 1880-luvun loppupuolella maalari Kuzma Ignatiev. Sisätiloja korjattiin tiettävästi ensimmäisen kerran suuremmassa määrin vuonna 1888, jolloin mm. maalaus-kunnostettiin katsomon sivukäytäviä. Seuraavana vuonna Kuzma kunnosti mm. keisarin lämpiön ja orkesterisynnyksen ja vuonna 1890 lämminilmajärjestelmän kalorifeeri-uunit. Samana vuonna suoritettiin myös ensimmäinen julkisivujen maalaus-kunnostus, johon liittyi myös päätyjen korkokuvien korjaus.

Teatteria ei kuitenkaan sanottavasti uudistettu, eikä sinne esimerkiksi

asennettu 1880-luvun lopulta yleistynyttä sähkövalaistusta – Bulevardin toisella puolella sijainneisiin Sinebrychoffin panimon rakennuksiin sellainen oli asennettu jo vuoteen 1886 mennessä. Vielä kymmenen vuotta myöhemmin Pietarista saapuneet näyttelijäseurueet ja lehtimiehet ihmettelivät Aleksanterin teatterin näyttämön heikkoo kaasuvälaistusta, jonka takia ”näyttelijät harhailivat melkein säkkipimeässä” ja jonka höyryt pilasivat ilman. Vuonna 1898 teatterissa tehtiin sähköjohtotöitä, mutta näyttämölle ei sähkövaloa saatu vielä. Teatterin johtokunta kuitenkin varautui suurempaan peruskorjaukseen, jota varten se säästi osan vuosittaisesta valtionavusta.⁴⁶

Lavastaja Grovén kuoltua vuonna 1895 uudeksi lavastajaksi tuli Aleksei Skabejev, jonka ansiosta esitykset saivat uutta ilmettä. Tämä ei kuitenkaan auttanut yleisömäärien kohottamisessa, vaan katsojaluvut olivat 1890-luvun lopussa pohjalukemissa. Lehtikirjoitusten mukaan Skabajevkin menetti melko pian taiteellisen kunnianhimonsa, ja keskittyi teatterin hallintokysymyksiin.⁴⁷

Aluksi suomalaisille myönteiseltä vaikuttaneen, mutta 1890-luvun alussa, mm. ns. postimanifestin ja Pietarin Suomen asiain komitean lakkauttamisen jälkeen suosionsa menettäneen kenraalikuvernööri Heidenin suosimien venäjänkielisten näytelmien sijaan piristystä haettiin jälleen oopperaesityksistä, joiden puolesta oli vuonna 1897 kerätty kansalaisadressikin. Heideniakin epäsuosittu, elokuun lopussa 1898 nimitetty jalkaväenkenraali Nikolai Bobrikov ryhtyi välittömästi työskentelemään venäläistämistoimien tiukentamiseksi. Aleksanterin teatterin asioihin Bobrikov ei sen sijaan puuttunut, ja yleisöön vetoavat oopperaesitykset saivat jatkaa. Ajankohdan vainoharhaiseen henkeen todennäköisesti kuului venäläisen näytelmäseurueen vuonna 1899 kokema ”moraalinen painostus”, jota he valittivat kohdanneensa Aleksanterin teatterin ”halveksivasti kaikkeen venäläiseen” suhtautuneen vakinaisen henkilökunnan taholta.

Aleksanterin teatteri 1890-luvulla. Yllä olevassa, Charles Riisin ottamassa kuvassa huomiota kiinnittävät pääsisäänkäynnin katoksen päälle avoimen ikkunan kautta tuulettumaan siirretyt päälämpöön kalusteet. Oikeanpuoleisessa Daniel Nyblinin ottamassa kuvassa näkyy, että Bulevardin puolelle oli tähän aikaan istutettu vain muutamia puita, mikä jätti tämän suosituksen kuvakulman vapaaksi. Kaikkiin teatterin päätilojen ikkunoihin oli asennettu rakennusvaiheessa rullaverhot, jotka on vedetty Nyblinin kuvassa alas. Charles Riis ja Daniel Nyblin/HKM

”Kooltaan teatteri ei todellakaan ole suuri, mutta siisteyden, koristelun ja mukavuuksien puolesta sitä voi pitää täysin mallikelpoisena. Sekä ulkoa että sisältä se muistuttaa hoviteatteria: se on yhtä miniatyyrimäinen, siro, melkein upea.”

Pietarin keisarillisen teatterin näyttelijä Aleksandr Nilskin muistelmista vuodelta 1900.

”Henkilöä, joka italialaisen oopperan (Aida) ensimmäisen esityksen jälkeen torstaina 17. tätä kuuta otti epähuomiossa haltuunsa helmiäiskoristellun teatterikiikarin, pyydetään ystävällisesti palauttamaan se Aleksanterin teatterin lippukonttoriin.”

Hufvudstadsbladet 20.9.1896.

Alexanders Teatern
Alexandra Viarda
Tournée

Tisdagen d. 23 april — Deborah.
Onsdagen d. 24 april — Medea.
Torsdagen d. 25 april — Alexandra
Fredagen d. 26 april — Uriel Acosta

Biljettpriserna äro:

Länstolar 1:sta stolraden	5 fmk	— p.
" 2:a & 3:e stolraden	4 "	— p.
Parterre 4:e, 5:e & 6:e raden	3 "	50 p.
" 7:e, 8:e, & 9:e "	3 "	— p.
Parterrlöge	4 "	50 p.
Parterre avantscen (hel loge)	25 "	— p.
Första radens fond	4 "	— p.
Första radens sidolöge	3 "	50 p.
Parterre galleri a	3 "	— p.
Andra radens fond	2 "	— p.
" sidolöge	1 "	50 p.
" avantscen pr plats	1 "	— p.
Paradiset	— "	50 p.

Biljetter säljas från och med måndagen den 22:dra april hos O. W. Laurent & C:o (Wredeska stenhuset).
 I teaterns biljettkontor: endast representationsdagarna fr. kl. 5 e. m.
 Närmare framdeles. 3669

Nya Pressen 21.4.1895.

Bobrikovin venäläistämistoimien epäsuoraa ansiota oli, että Aleksanterin teatterin katsojaluvut alkoivat jälleen nousta 1900-luvun alussa. Helsingin seudulle sijoitettiin yhä enemmän venäläisiä joukkoja, joita varten teatteriin tuotiin esiintymään mm. sotaisia kasakkatansseja esittäneitä operettiryhmiä, joita toisella parvella istuneet sotilaat ja matruusit innokkaasti kannustivat. Isänmaallista hurmosta koettiin myös Bobrikovin järjestämässä virallisuonteisessa gaalaillassa Venäjän-Japanin sodan aikana keväällä 1904. Sotaväen lapsiperheitä silmälläpitäen järjestettiin sunnuntaiaamuisin huokeahintaisia lastennäytöksiä. Toisaalta Helsingissä nähtiin ensi kertaa myös Tšehovin ja Dostojevskin näytelmiä sekä teatterimaailman uusimpia tuulia edustaneen, Stanislavskin johdolla toimineen Moskovan Taiteellisen teatterin metodeja mukailevia näytelmiä, joita myös suomalaiset saapuivat katsomaan. Bobrikovin ehdotuksesta ryhdyttiin 1902 jakamaan kassasta näytelmien sisältöselostuksia venäjän lisäksi myös suomeksi – suomennokset oli laatinut teatterin suomalainen kassanhoitaja.

Vuosisadan vaihteessa Aleksanterin teatterin hallinto oli käytännössä aivan samanlainen kuin kaksikymmentä vuotta aikaisemmin. Sen kuvattiin henkivän "ikivanhaa keisarillista ilmapiiriä". Kenraalimajuri Tšepurnovin suvereenin johdon alaisena näyttämöllä vallitsi siisteys, kuri ja järjestys, mutta "taiteesta ei näkynyt jälkeäkään". Vanhakantainen hallinto piti kuitenkin teatteria hyvässä kunnossa. Vuonna 1899 suoritettiin erityisen laaja korjaus niin julkisivujen, kuin sisätilojenkin osalta. Paraati- ja lämpiötilojen lisäksi kunnostettiin myös kaikki pukuhuoneet ja suuri osa huoltotiloista. Iäkkään Tšepurnovin viimeisenä johtajavuonna 1902 kaiken kerrottiin olleen hyvässä kunnossa.⁴⁸

Teatterirakennuksen uudistamista 1905–14

Vihdoin peruskorjausta 1905–07

Bobrikovin kesäkuussa 1904 tapahtuneen murhan, epäonnistunutta Japaninsotaa seuranneen Venäjän nk. ensimmäisen vallankumouksen ja Suomen suurlakon 1905 jälkeisenä ajanjaksona venäläistämistoimet ja sensuuri hellittivät väliaikaisesti. Suurlakon jälkeen marraskuussa 1905 kenraalikuvernööriksi nimitetty salaneuvos Nikolai Gerard oli lakimieskoulutuksen saanut poliitikko ja siten ensimmäinen siviili tässä virassa. Vuonna 1906 myös Aleksanterin teatterin johtajaksi tuli kenraalien jälkeen siviili, todellinen valtioneuvos S. Diedrichs. Bulevardilla, kuten muillakin Suomen ja Venäjän näyttämöillä ryhdyttiin esittämään mm. aiemmin tiukasti sensuroituja Maxim Gorkin näytelmiä. Aleksanterin teatterissa saatiin nähdä myös hyvin suosittuja ooppera- ja balettivierailuja Pietarin Mariinski-teatterista.⁴⁹

Samaan aikaan kun sensuuri hellitti ja esitykset uudistuivat, ajanmukaistettiin myös teatteria varsinkin tekniikan osalta. Näyttämölle asennettiin vuonna 1905 sähkövalaistus ja rautainen paloeririppu, joka oli ensimmäinen laatuaan Helsingin teattereissa. Näyttämön valot oikuttelivat ensi alkuun ja koko talon sähköasennuksia korjattiin seuraavina vuosina. Muutakin uutta näyttämötekniikka asennettiin, mm. sade- ja ukkosäänilaitteita, joiden ansiosta näyttämöefektit saivat kiitosta osakseen aivan toiseen tapaan kuin aikaisemmin. Syksyllä 1906, laajamittaisten sisätilojen kunnostustöiden ansiosta uudistunut teatteri siunattiin ortodoksisen seurakunnan esipapin vihmoessa pyhitettyä vettä eripuolille rakennusta ja lehdistön seuratesa tapahtumia. Vuonna 1908 teatterirakennus kunnostettiin perusteellisesti myös ulkopuolelta.⁵⁰

Uusi lavastevalasto

Teatterisensuuri tiukentui vuonna 1908 kansalliskiihkoisten konservatiivien saadessa taas valtaa Venäjällä. Suomalaisten suosiossa ollut kenraalikuvernööri Gerard erosi virastaan helmikuussa 1908 ja teatterinjohtaja S. Diedrichs saman vuoden marraskuussa. Teatterin johtajaksi vuosiksi 1909–1910 tuli valtioneuvos Aleksandr von Kupfer.⁵¹ Hänen aikanaan Aleksanterin teatteri koki venäläisajan suurimman muutoksensa, kun sen näyttämön jatkoksi rakennettiin uusi lavastemakasiini.

Makasiinin suunnittelusta ei ole säilynyt juuri tietoja, mutta kaikesta päätellen se suunniteltiin jälleen sotilasinsinöörien toimesta. Lakkausetun Suomen sotilaspiiriin insinöörihallinnon työt oli vuonna 1905 siirretty Pietarin piiri-insinöörihallintoon, ja on hyvin mahdollista että laajennus suunniteltiin siellä. Tälle ajalle tyypillisesti makasiinin suunnitelmapiirustuksista on säilynyt vain vahakangaskopio, joka on lähetetty hyväksyttäväksi julkisivujensa osalta Yleisten rakennusten ylihallitukseen heinäkuussa 1909. Alun perin venäjänkieliset piirustukset on tässä vaiheessa varustettu ruotsinkielisin selitystekstein. Piirustuksen on signeerannut insinöörialivänrikki K. Anoplev(?).

Tiilirakenteisen lavastemakasiinin sisätilat koostuivat kymmenen metriä korkeasta kylmästä hallitilasta, joka oli katettu puukattotuolein. Hallin ulko-ovet sijaitsivat sen pohjoispuolella ja teatterin takanäyttämöön se oli yhdistetty korkeilla rautapariovilla. Makasiinin julkisivut noudattivat kaikilta osin vanhan teatterirakennuksen julkisivuja. Ikkunoita oli sen mukaisesti kahdessa rivissä, mikä teki hallista hyvin valoisan.

Makasiinia rakennettiin syyskesällä 1909, eikä siitä ilmeisesti tihkunut paljon tietoja suomalaisyleisölle; Rakennustaito-lehden elokuun numerossa todettiin vain lakonisesti ”Venäläiseen teatteriin Bulevardinkadun varrella rakennetaan jotain lisärakennusta”. Samassa yhteydessä myös näyttämöä uudistettiin, ja suunnitteluapua oli ilmeisesti saatu Berliinin Deutsches Theaterilta. Vuonna 1910 näyttämöä kuitenkin arvosteltiin nuhjuiseksi, ja vakuutusyhtiö Rossija vaati huonokuntoisten sähköasennusten korjaamista.⁵²

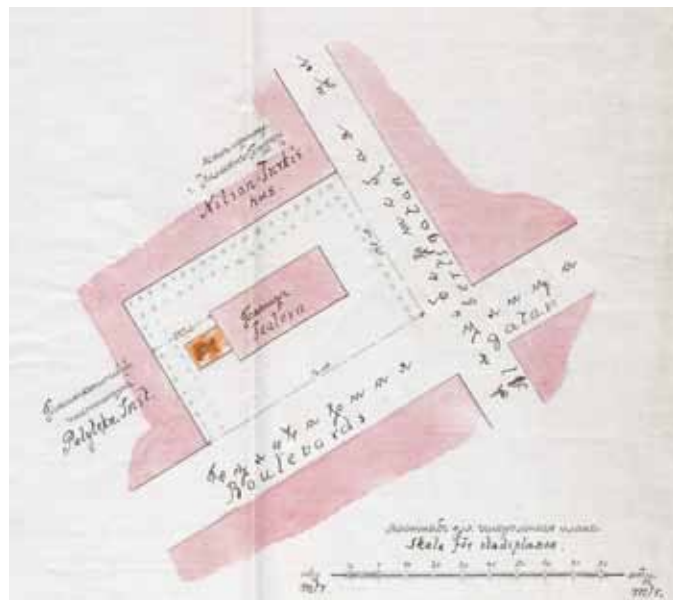
Aleksanterin teatteri.
Venäläinen ooppera.
Torstaina 8 p. maalisk. klo 8 i. p.
esitetään Keisarikillisen teatterin taiteilijain Tartonoffin, Serebrikoffin, Siseritsin, Mascherinin sekä neiti Panovan suosiollisella avulla
Rigoletto,
ooppera 4-näytöksessä, säv. Verdi.
Baletti 1-näytöksessä.
Keisarikillisen teatterin primaballerina M. J. Pitipan avustuksella.
M. 1549

Helsingin Sanomat 9.3.1906.

”Rauta-esirippu, ensimmäinen Suomessa, tulee Helsingin Venäläiseen teatteriin. Näinä päivinä on sellaista siellä koeteltu, ja havaittu sen toimivan tyydyttävällä tavalla. Esirippu, jonka on tehnyt ja paikoilleen asettanut täkäläinen tehtailija A.W. Enbom, painaa 800 kg ja on 7 m. korkea, 12 m. leveä.”

Wakuuttaja 20.10.1905.

Lavastemakasiinin sijaintikaavio vuodelta 1909, johon on merkitty tontin päämitat. KA

Lavastemakasiinin julkisivupiirustukset, jotka on hyväksytty Yleisten rakennusten Ylihallituksessa 5. heinäkuuta 1909. KA

"Aleksanterin teatteri. Illalla esitetään Maxim Gorkin uusi näytelmä "Barbaarit". Perjantain ohjelma tarjosi kreivi A. Tolstoin historiallisen näytelmän, Tsaari Feodor Joannovits, pääosan esittäjänä herra Rossoff. [...] Lavastus olisi voinut olla huolitellumpi. Teatterilla, joka nauttii niin huomattavasta valtionavusta, tulisi olla varaa edes joskus hankkia aivan uudet lavasteet. Jopa näyttämön valaistus voitaisiin hoitaa ammattitaitoisemmin ja tarkkaavaisemmin."

Hufvudstadsbladet 30.12.1906.

"Aleksanterin teatteri. Ensi lauantaina, t.k. 16. p:nä näytännölkauden viimeistä edellisenä päivänä annetaan Aleksanterin teatterissa näytännö Hänen Keisarillisen Majesteettinsa suojeluksenalaisen keisarillisen venäläisen teatteriyhdistyksen hyväksi. [...] Mainittuna iltana menee "Sherlock Holmes" sekä jatkona olevat kappaleet "Marianne" ja "Mariannen kosto". Näyttämöllä tulee esitettäväksi räjähdys, Pariisin katakombein hävitys ja vesiputous elävästä vedestä, jossa tunnettu englantilainen salapoliisi Sherlock Holmes ja yhtä kuuluisa ryöväri Marianne hukuvat."

Helsingin Sanomat 14.3.1907.

Kotimainen ooppera korjaa teatteria 1911

Syksyllä 1910 päätettiin konserttitoimiston johtajan ja pianistin Edvard Fazerin aloitteesta perustaa Kotimainen ooppera osakeyhtiö, jolla vakinaistettiin jo useamman vuoden ajan toimeenpannut oopperaesitykset. Esityksiä oli aiemmin järjestetty vuonna 1902 valmistuneessa, vanhan Arkadia-teatterin korvanneessa Kansallisteatterissa, mutta tämä ei ollut enää mahdollista. Aleksanterin teatteri osoittautui ainoaksi vaihtoehdoksi, mutta sen näyttämö ja varsinkin orkesterisyvennys oli oopperaesityksille aivan liian pieni. Oopperanjohtaja Fazer teki kuitenkin sopimuksen teatterin käytöstä syyskaudesta 1911 lähtien, kunhan teatterin olosuhteita parannettaisiin, ja Kotimainen ooppera, siis käytännössä Fazer itse, ottaisi osaa korjauskuluihin.

Teatterissa oli jo ollut suunnitteilla laajoja pintakorjaustoita varsinkin yleisötiloissa sekä näyttämön lattian, lavastemekaniikan ja sähkölaitteiden perusteellisia korjaustoita. Teatteriin asennettiin myös uusia paloposteja ja suoritettiin tulisijojen ja ilmalämmityslaitteiden korjaustoita. Oopperaesityksiä varten orkesterisyvennystä laajennettiin näyttämön lattianalaiseen tilaan niin, että sinne mahtuisi viidenkymmenen soittajan orkesteri ja katsomon istumapaikkamäärää kasvatettiin. Kun näytännötkausi lokakuussa 1911 alkoi, katsomo oli viimeistä sijaa täynnä juhlapukuista yleisöä ja näyttämön kehuttiin olleen "kuin kasvonsa pessyt".

Venäjää taitamattomia katsojia veti Aleksanterin teatteriin Kotimaisen oopperan näytösten ohella näytelmäseurueenjohtajana vuosina 1912–14 toimineen Maria Trojanovan laadukas ja moderni länsimainen ohjelmisto. Suurista yleisömääristä johtuen katsomon käytäville ja jopa orkesterisyvennykseen täytyi tuoda ylimääräisiä tuoleja. Aleksanterin teatterin katsomon pienuuteen ei ennen maailmansotaa suoritetuilla ehdoilla voitukaan juuri vaikuttaa. Jo vuonna 1912 seurueenjohtajat kehottivat teatterinjohtaja Zilbergiä rohkeampiin muutostöihin. Katsomoa olisi laajennettava ja vanhat tilaa vievät permantotuolit korvattava keveillä wieniläistuoleilla. Suurimittaiset katsomomuutostyöt toteutettiin kuitenkin vasta vuosikymmenen lopulla, kun teatteri muutettiin Suomalaiseksi Oopperaksi.⁵³

Maailmansodassa

Laivasto saapuu – suuret katsojaluvut

Venäjän valmistautumisella suursotaan Saksaa vastaan oli vaikutuksensa Aleksanterin teatterin toimintaympäristöön. Loppuvuodesta 1912 lähtien alkoivat Venäjän Itämeren laivaston alukset pitää Viaporin sotasatamaa pääasiallisena tukikohtanaan ja talvehtimipaikkanaan. Venäläisen sotaväen määrän lisääntyessä ennennäkemättömiin mittoihin, kasvoivat myös teatterin katsojaluvut samassa suhteessa. Matruusit seurasivat näytäntöjä toisen parven piippuhyllyltä ja linjalaivaprikaatin laadukas sotilassoittokunta tarjosi esitysten väliaikamusiikin.

Maailmansodan sytyttyä syksyllä 1914 saapui Aleksanterin teatterin näyttelijäseurueeksi Nikolai Shuhminin johtama ryhmä, joka oli tasoltaan heikoimpia mitä teatterissa oli nähty. Kun vt. teatterinjohtajana toiminut todellinen valtioneuvos Dmitri Skvortsov ei huolehtinut näytösten tason ylläpidosta, ja myös pietarilaisten oopperavierailut loppuivat kustannussyistä, olivat Suomalaisen Oopperan (nimitys vuodesta 1914 lähtien) säännölliset esitykset lähes ainoa valopilkku Aleksanterin teatterin sota-ajan tarjonnassa.⁵⁴

Keväällä 1917 teatterin toiminta piristyi jälleen. Venäjän maaliskuun vallankumouksen ja keisarin syrjäyttämisen jälkeen vuonna 1917 valtaan noussut väliaikaishallitus taipui suomalaisten vaatimuksiin inhotun kenraalikuvernöörin, kenraaliluutnantti Franz Albert Seynin poistamiseksi, ja hänen tilalleen tuli huhtikuun vaihteessa poliitikko Mihail Stahovitš. Aleksanterin teatterin ohjaket siirtyivät pian Aleksandr Ivanoville, joka teetti teatterissa

"Siellä esiintyivät venäläiset ja italialaiset oopperaseurueet, siellä sätkyttelivät venäläiset tanssijattaret, siellä nojailivat mahtavan Venäjän tuoksuvat daamit puuteroiduin käsivarsin aitiokaiteiden pehmeään samettiin, siellä kilisivät kannukset ja tunnelma värisi babylonialaista sekaannusta."

Nimimerkki "Dixi", Veckans Krönika 18.1.1919.

Aleksanterin teatteri ensimmäisen maailmansodan aikana 1915. Mustapukuiset jalankulkijat kävelevät Boulevardinpuoleista kivilaatoitettua jalkakäytävää pitkin, jollainen oli myös Albertinkadun puoleisella sivulla. Muu osa teatteritontista oli päällystetty hankalakuluisin nupukivin. Wasastjerna/HKM

remonttitoita, mm. huonokuntoinen esirippu uusittiin. Pietarista alkoi saapua taas suosittuja seurueita, jotka esittivät mm. sotilaselämää ja aikalaistapahtumia kuvaavia farsseja ja kabareeta. Orkesterisyvennystä myöten loppuunmyydyissä näytöksissään sen ajan kuuluisimmat venäläisnäyttelijät Dalski ja Adelheimit pitivät vallankumouksen innoittamia poliittisia puheita.

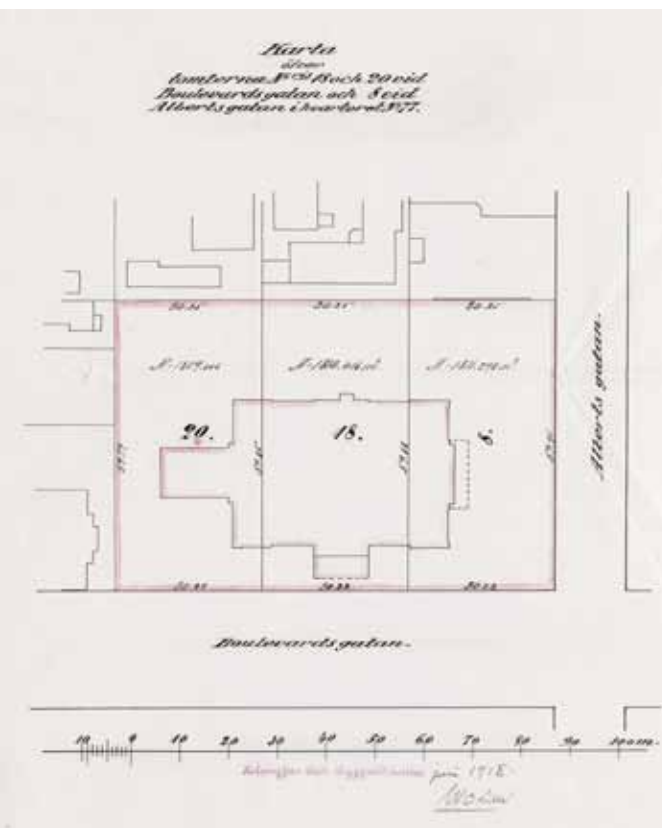
Teatterin katsojien valtaenemmistön muodostaneet armeijan ja laivaston joukko-osastojen miehistöt perustivat vallankumouksen seurauksena komiteoita, jotka alkoivat saada sananvaltaa sotatoimiin. Itämeren laivastossa vahvimman aseman saavutti pian matruusineuvosto, kun taas Viaporin sataman armeijan, laivaston ja työläisten edustajaneuvoston toimeenpaneva komitea ilmoitti teatterinjohtaja Ivanoville vuokraavansa Aleksanterin teatterin käyttöönsä torstaisin ja sunnuntaisin kokouksiansa varten. Kokousten aikana katsomo täyttyi äärimmilleen, ja puurakenteisten parvien kantokykyä epäiltiin, kun 5–6 hengen aitiioihin ahtautui kymmeniä kokousedustajia.

Bolševikit kaappasivat vallan Venäjällä lokakuun vallankumouksessa 1917, ja Helsingissä venäläiset vallankumoukselliset valitsivat keskuudestaan vallankumoukskomitean. Se nimitti kenraalikuvernöörinkanslian komissaareiksi Itämerenlaivaston matruusin Pavel Šiškon, joka esittäytyi suomalaisille uutena kenraalikuvernöörinä. Aleksanterin teatterin hallinto siirtyi Suomen alueen armeijan, laivaston ja työläisten neuvoston toimeenpanevalla komitealla. Teatterin uusi johtokunta nimettiin ”Kansanvallan aatteiden levittämisen sektion teatteriosastoksi”, ja ohjelmistoon otettiin mm. ”Keisarinvallan tuho (Veriset päivät)” ja ”Kaikki voima on demokratiassa” -nimisiä näytelmiä, mutta myös Pietarin Valtionteatterin eli entisen Mariinskin balettiesityksiä.⁵⁵

Sotasaaliiksi

Kun Suomi itsenäistyi ja suuriruhtinaskunnan kenraalikuvernöörinkanslia lakkautettiin vuoden 1917 lopussa, ryhdyttiin Aleksanterin teatterin omaisuutta ”valtiollistamaan” Neuvosto-Venäjälle. Teatterin johtajana vuoden 1918 alusta toimineen M. Uglovin valvonnassa suuri määrä teatterin varoja siirrettiin ”kirjahankintojen” nimissä Vologdaan Pohjois-Venäjälle. Teatterin toiminta ja näytännöt jatkuivat myös kansalaissodan aikana tammi-huhtikuussa 1918, mutta päättyivät huhtikuun alussa saksalaisjoukkojen vallattua Helsingin. Venäläisen Aleksanterin teatterin viimeinen kausi päättyi 8. huhtikuuta 1918.

Kansalaissodan aikaisia ”varainsiirtoja” ryhdyttiin tutkimaan Neuvosto-Venäjän diplomaattiseksi edustajaksi nimetyn eversti Kovankon toimesta huhtikuun loppupuolella, jolloin paljastui lukuisia väärinkäytöksiä. Touku-kuussa Kovanko itse kuitenkin pidätettiin, ja teatteri, kuten muukin Venäjän valtion omaisuus Suomessa takavarikoitiin sotasaaliina Suomen valtiolle. Sotasaalikeskusosaston, SSKO:n kesäkuussa 1918 suorittamassa inventoinnissa Aleksanterin teatteri inventoitiin irtaimistoinen. Teatterin isännöitsijäksi määrättiin toimitusjohtaja Helge Mörck, joka tuli jatkamaan tässä toimessa 1920-luvulle asti. Heinäkuussa 1918 Aleksanterin teatteri siirrettiin Yleisten rakennusten ylihallituksen hoitoon.⁵⁶

Helsingin kaupungin rakennuskonttorin kesäkuussa 1918 laatima tonttikartta, joka liittyy Sotasaalikeskusosaston laatimaan inventointimateriaaliin. KA

”Perinpohjaisella korjauksella, varoja ja vaivoja säästämättä on entinen, monessa suhteessa epämunakava teatteri saatu erinomaiseen, nykyajan korkeitakin vaatimuksia vastaavaan kuntoon, niin että yleisvaikutelma on melkein-pä loistelas. Katsomo, joka on koristetapansa puolesta kuin luotu oopperaa varten, on kokonaan valkoista ja kultaa ja vaikuttaa suurelta ja ilmalvalta.”

Uusi Suomi tammikuussa 1919.⁵⁷

Oopperamuutostyöt

Suomalaisen Oopperan kodiksi vai saksalaiseksi teatteriksi?

Suomalainen Ooppera osakeyhtiö oli etsinyt näytännölleen pysyvää kotia perustamisestaan lähtien. Ensimmäisen maailmansodan aikana Arkkitehtitoimisto Palmqvist & Sjöström oli laatinut suunnitelman uudesta oopperatalosta nykyisen Kaisaniemen ja Fabianinkadun kulmauksessa sijainneelle tontille, jonka luovuttamista ooppera anoi Helsingin kaupunginvaltuustolta. Keväällä 1917 kaupunki lupasi oopperatalolle tontin Arkadianmäeltä, läheltä suomalaisen teatterin ja oopperan syntykodin, Arkadia-teatterin entistä paikkaa. Arkkitehti Einar Sjöström luonnosteli välittömästi uudet suunnitelmat tälle paikalle, mutta kokonaan uuden, ajanmukaisen oopperatalon rakentaminen oli kuitenkin niin kallis hanke, että sitä oli pakko siirtää aina vain eteenpäin tulevaisuuteen kiihkeistä toiveista ja toistuvista suunnitelmista huolimatta – uusi oopperatalo valmistui lopulta vasta 85 vuotta myöhemmin.

Heti sen jälkeen kun saksalaiset olivat valloittaneet Helsingin huhtikuussa 1918, oopperayhtiön johtokunta anoi oopperalle oikeutta käyttää venäläisiltä takavarikoitua Aleksanterin teatteria näytäntöihinsä. Koska oopperalle oli jo kertynyt kokemusta teatterin olosuhteista ja puutteista, annettiin samalla myös liian pieneksi tiedetyn katsomon laajentamista. Suomalaisen oopperan tilapulmat saivat ymmärtämystä osakseen, olihan kotimaisella taidelaitoksella merkityksensä nuoren valtion kansallisen identiteetin luomisessa. Viikon kuluttua siitä kun Aleksanterin teatteri oli siirtynyt virallisesti Suomen valtion omaisuudeksi heinäkuussa 1918, päätti senaatti luovuttaa rakennuksen kaikkine kalusteineen Suomalaisen Oopperan käyttöön.

Taloa käytiin tutkimassa arkkitehti Sjöströmin kanssa, ja tämä luonnosteli jo 17. heinäkuuta ensimmäiset suunnitelmat tarvittavista muutostöistä katsomon laajentamiseksi 700 katsojalle silloisten 425 sijasta. Vaikka suunnitelmat kehittyivät vielä monilta osin, oli luonnoksissa jo esitetty toteutuneet sisäntulohallin uudelleenjärjestelyt uusine pääportainineen ja käymälätiloineen, katsomon takaosan laajentaminen entiseen sivukäytävään ja uusien päällysvaateilojen sijoittaminen sivukäytävien molemmille puolille sekä kokonaan uuden porrashuoneen (P3) rakentaminen pihan puolelle. Luonnoksissa esitettiin tässä vaiheessa myös porrashuoneen P2 purkamista ja muuttamista varastotiloiksi, sekä ajankohdan poliittiseen tilanteeseen soveltuvasti entisen keisarillisen aition muuttamista kuninkaalliseksi aitioksi.

Elokuuhun mennessä arkkitehti Sjöström kehitteli suunnitelmia edelleen, ja oopperanjohtaja Edvard Fazer arvioi ne erinomaisiksi, talosta tulisi ”oikein hyvä”. Sjöström laski muutostöiden kustannuksiksi noin 325 000 markkaa. Varsinaisista rakennustöistä rakennusliike Kreuger & Toll oli tehnyt 210 000 markan tarjouksen. Maalaus- ja koristelutöiden sekä vesijohtotöiden, joihin sisältyivät uudet wc-tilat, hinnaksi arvioitiin noin 40 000 mk, uusien katsomotuolien ja ovien ym. rakennusosien hinnaksi taas 75 000 mk. Koska lavasteet ja rekvisiitta olivat pääasiassa huonokuntoisia, oli niitäkin tarpeen uudistaa noin 10 000 markalla.

Suunnitelma lähetettiin senaatin kirkollis- ja opetustoimituskunnan hyväksyttäväksi ja annettiin varoja sen toteuttamiseksi. Aleksanterin teatterin kohennus- ja muutostöiden arvioitiin olevan hyödyllisiä kotimaiselle näytämötaiteelle siinäkin tapauksessa, että ooppera muuttaisi haaveilemaansa

Arkkitehti Einar Sjöströmin laatima luonnos Suomalaista Oopperaa varten tehtävistä muutostöistä joka on päivätty 17. heinäkuuta 1918. Sisäänkäyntiaulan uudet järjestelyt vastaavat hyvin pitkälle toteutuneita, mutta esimerkiksi pihanpuoleisen porrashuoneen (P2) purkamista ei toteutettu. SKO

uuteen taloon – ensi alkuun ooppera kaavaili kymmenen vuoden vuokra-aikaa tai kunnes se pääsisi ”omaan kotiinsa”. Ooppera vastaisi rakennuksen lämmitys- ja valaistuskustannuksista sekä muista ylläpitokustannuksista, kuten talonmiehen palkkauksesta. Suuremmat korjaukset kustantaisi valtio, vähäisemmät, esimerkiksi näyttämöllä tehtävät korjaukset taas olisivat oopperan vastuulla.

Tässä vaiheessa oopperan johdolle ilmeni, että Helsingin valtaukseen osallistuneet saksalaiset Itämeren divisioonan joukot olivat yhtäläillä kiinnostuneita sotasaaliteatterista. Saksalaisen teatterin perustamista oli kaavailtu jo pidempään, eikä Aleksanterin teatteri ollut ainoa esillä ollut vaihtoehto. Kirkollis- ja opetustoimikunnan mukaan teatterinjohtaja Echartin saksalaiselle *Deutsches Theater-Verein in Helsingfors*-teatteriseurueelle oli varattava tilaisuus näyttäntöjen antamiseen Aleksanterin teatterissa. Sotilaspoliittisista syistä oopperaa kehoitettiin tekemään kumpakin osapuolta tyydyttävä sopimus Echartin kanssa. Epäselvää oli, riittikö saksalaisille teatterin jakaminen oopperan kanssa, vai halusivatko he talon kokonaan kumoten senaatin päätöksen. Saksalaisen teatterin perustamisella oli suomalaisiakin tukijoita, mm. runoilija Eino Leino, joka laati hanketta tukevan sanomalehtikirjoituksen elokuussa 1918.

Oopperan johto ehdotti, että saksalainen näyttämöseurue saisi vuokrata teatterin käyttöönsä marraskuun alkuun asti, jolloin uudistustöiden oli määrä alkaa. Koska Echart ei tähän suostunut, ehdotettiin rakennustöiden siirtämistä joulukuulle ja töiden valmistuttua talon jakamista niin, että se olisi oopperan käytössä tiistaista keskiviikkoon ja lauantaina, muut päivät taas saksalaisilla. Echartin näyttämöseurueen vaatimukset varjostivat oopperanhanketta aina saksalaisten maailmansodassa kärsimään tappioon asti, jolloin Itämeren divisioonan joukot lähtivät Suomesta – sopimus purettiin vasta seuraavan vuoden tammikuussa.⁵⁹

Aleksanterin teatterin luovutuskirja allekirjoitettiin 30. syyskuuta 1918 ja Suomalainen Ooppera Oy vastaanotti tästä lähin Suomalaiseksi oopperaksi kutsutun rakennuksen virallisesti 5. lokakuuta. Ooppera sai rakennukseen täyden käyttöoikeuden vuoden 1949 alkuun saakka ja sille luovutettiin teatterin puvusto, valkoiseksi maalattu näyttämökalusto sekä entisen keisarihallituksen aition mahonkinen kalusto ja kaksikymmentä permantotuolia, jotka jäisivät rakennukseen uusien tuolien hankkimisen jälkeen. Ooppera maksaisi tarvittavat muutostyöt ja ne oli tehtävä Yleisten rakennusten ylihallituksen valvonnassa senaatissa hyväksytyjen suunnitelmien mukaisesti. Puvuston ja rekvisiittavaraston täydentämiseksi Suomalainen ooppera sai oikeuden käyttää hyväkseen venäläisten perheiden jälkeensä jättämää, sotasaaliiksi muuttunutta yksityisomaisuutta, jota oli varastoitu Turun kasarmin alueella sijainneisiin makasiineihin. Oopperanjohtaja Fazerin johdolla makasiineista kerättiin kaksi kuorma-autollista huonekaluja ja muuta tarpeistoa.⁶⁰

Muutostyöt

Lokakuussa 1918 Einar Sjöström esitteli oopperan johtokunnalle tarkemmat muutostyösuunnitelmansa, joiden mukaan rakennustyöt aloitettiin. Toteutetuissa suunnitelmissa oli luonnoksiin verrattuna vähemmän muutoksia, mm. porrashuone P2 säilytettiin entisellään, mutta katsomon paikkalukua oli edelleen kasvatettu 750 istuinpaikkaan. Tämä saavutettiin katsomon takaosan laajentamisen lisäksi purkamalla permantoaitiot ja asentamalla uusia kiinteitä istuimia niiden tilalle seinästä seinään. Kun muistaa, että katsomossa on nykyisin noin 470 istumapaikkaa, käsittää että täydessä katsomossa istuttiin oopperamuutostöiden jälkeen ”kuin sillit purkissa”.

Katsojamäärän lisääntymisen takia rakennukseen tulisi myös paljon entistä enemmän vaatesäilytystilaa, lämpiötiloja tehtiin myös toisen parven yhteyteen ja tupakkahuone sai entistä laajemmat tilat kellariin. Näyttämön puolta muutettiin vähemmässä määrin, lähinnä tekniikan osalta, mutta orkesterisyyvennystä laajennettiin. Kellariin katsomon alapuolelle rakennettiin orkesterin jäsenille oma lämpiö ja uusi puvustovarasto. Niitä reunustaviin

Väliseinällä jaettu ja sivutiloihin laajennettu sisäänkäyntiaula säilyi 1980-luvun vaihteen peruskorjaukseen asti, jota ennen tämä kuva on otettu. Hakli/SKO

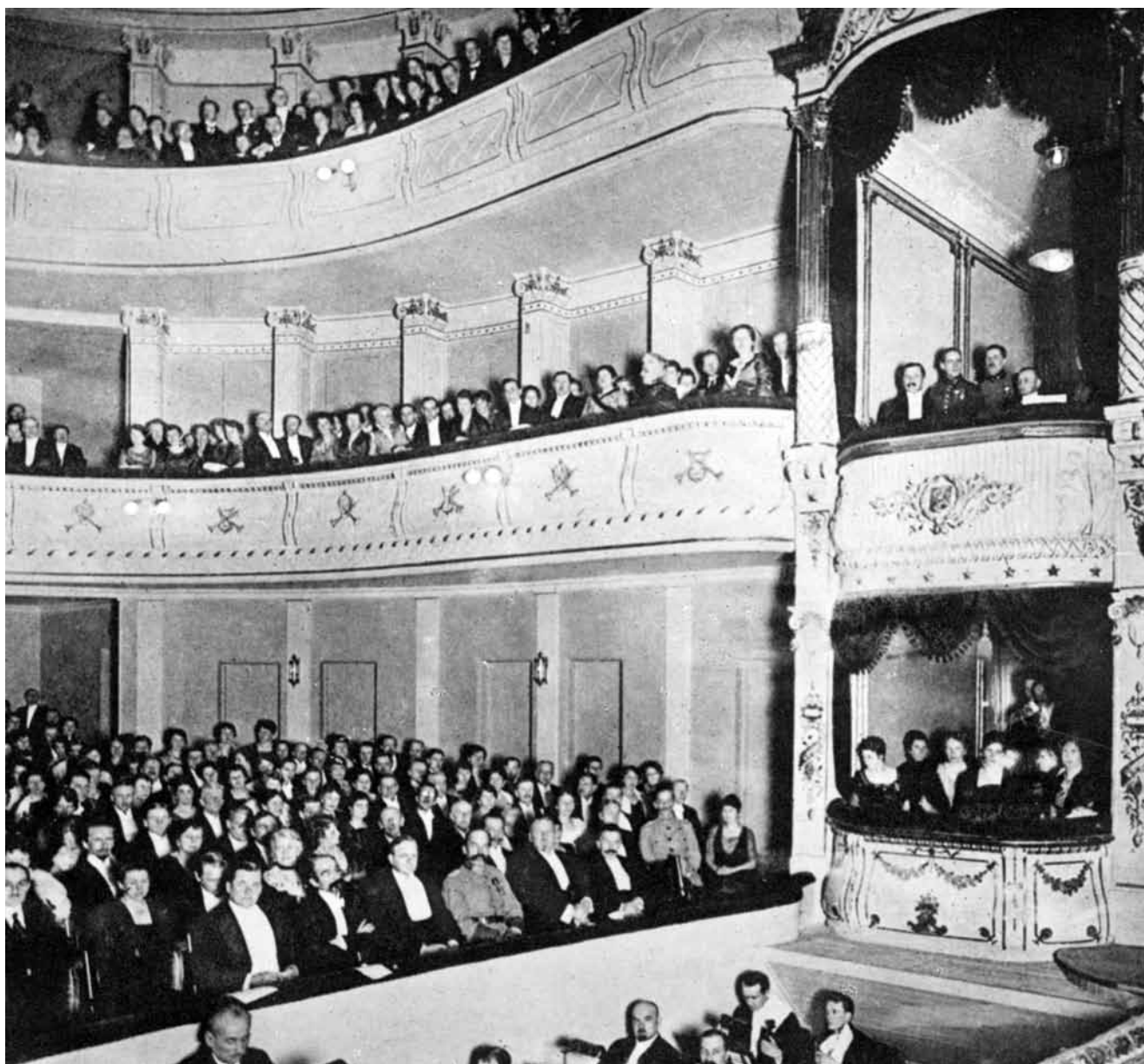

tiloihin taas lisää pukuhuonetiloja ja uusi ravintolan keittiö.

Rakennustöiden työnjohto annettiin 25. lokakuuta 1918 solmitulla sopimuksella insinööritoimisto Kreuger & Tollille 25 000 markan palkkiosta. Arkkitehti Sjöström valvoi rakennustöitä ja Kreuger & Toll palkkasi työvoiman sekä hankki työkalut ja rakennusmateriaalit kuukausittaisina laskuja vastaan. Vielä sopimuksen solmimisen aikaan työssä aiottiin käyttää pääasiassa saksalaisotilaita, mutta on epätodennäköistä, että näin olisi tehty enää Saksan marraskuisen luhistumisen jälkeen. Vesijohtotyöt teki Ab Rob. Huber Oy ja sähkötyöt Ojalan sähköliike Oy.

Sjöströmin piirustukset vahvistettiin senaatin kirkollis- ja opetustoimikunnassa 15. marraskuuta 1918. Laajuuteensa nähden muutostyöt saatiin valmiiksi hyvin nopeasti, tammikuun toisella viikolla 1919. Viivästyksiäkin aiheutui mm. vesijohtotöiden osalta palomestarin vaadittua kaikki talon palopostit uusittaviksi. Tulisijatkin oli kunnostettava. Aivan valmiiksi oopperaa ei vielä saatu, vaan esimerkiksi maalaustyöpaja, joka aiottiin sijoittaa lavastemakasiiniin rakennettavaan uuteen yläkertaan, rakennettiin vasta kesän 1919 aikana.

Kaikki yleisötilat ja suuri osa muistakin tiloista puhdistettiin ja maalattiin uudelleen. Tilat olivat tähän asti säilyttäneet pääosin alkuperäiset, kenraalikuvernööri Adlerbergin määräämät värisävynsä, vaaleanpunaisen ja vihreän. Nyt ainakin katsomossa ja päälämpiössä käytettiin vaaleita kellertävänruskeita sävyjä. Tutustumiskäynnille 11. tammikuuta kutsutut lehdistön edustajat antoivat uudesta ”kodikkaasta ja lämminsävyisestä” sekä ”hyvän maun ja yksinkertaisen eleganssin” sävyttämästä ilmeestä myönteisiä arvosteluita. Venäläisen teatterin ”pehmustettua jalokivilipasta” muistuttavasta tunkkai-

suudesta oli päästy eroon. Sametilla pehmustettujen tuolien tilalle asennetut Muuramen tehtaalta hankitut katsomon ”viimeisimmän neliötuumankin” täyttäneet kovat puutuolitkin katsottiin ”ihanteellisen mukaviksi” ja ”erinomaisen aistikkaiksi”.⁶¹

Rakennustyöt tulivat maksamaan huomattavasti arvioitua enemmän, vajaat 0,5 miljoonaa markkaa. Kustannusten nousuun vaikuttivat mm. palopostien uusiminen sekä uunien ja vesikaton korjaaminen, joihin kuluneista 100 000 markasta saatiin valtiolta korvausta vain neljäsosa. Oopperan osakepääomaa korotettiin 350 000 markkaan, ja osakkeita myytiin mm. oopperan taiteilijoiden esiintymismatkoilla. Varoja saatiin myös maanviljelysneuvos Alfred Kordelinin testamentin kautta, Edvard Fazer lahjoitti omista varoistaan 100 000 mk ja myös muita pienempiä lahjoituksia saatiin. Ylijääneiden rakennustarpeiden ja tavaroiden myynnillä katettiin osa kustannuksista. Rakennustöiden valmistuttua lakkasi Yleisten rakennusten ylihallituksen isännöinti, eikä sillä ollut enää velvollisuutta suorittaa vuosikorjauksia rakennuksessa.⁶²

Verdin Aidan trumpetit kajahtivat Suomalaisen oopperan avajaisesityksessä sunnuntaina 19. tammikuuta 1919. Iltalehden kuvailua mukailleen täyden katsomon vastakuivuneen maalin tuoksuun sekoittui hajuvesien ja puuterin kylästämä ilma. Kuninkaallisessa aitiassa istui valtionhoitaja Mannerheim,

Suomalaisen Oopperan avajaiset 19. tammikuuta 1919. Katsomo on aivan täynnä, entisessä keisarillisessa aitiassa istuu valtionhoitaja Mannerheim ja eturivissä diplomaattikuntaa, mm. vasemmalta tanskalainen herra Nørregaard ja viiksekäs Ranskan edustaja herra Poirot. Seinät maalattiin vuonna 1919 rusehtavalla värillä, joka oli tummempi kuin myöhemmät maalikerrokset. Oikealla näkyvät aitioiden samettidraperiat muistuttavat hyvin paljon nykypäivään säilyneitä. HKM

"Nyt – muutaman päivän päästä – tulevat Aidan trumpetit kajahtamaan katsomossa, jonka arkkitehti Sjöströmin erinomaiset kyvyt ovat muuttaneet tunnistamattomaksi, jonne kotimaiset oopperataiteilijat kokoontuvat esiintymään kotimaisen yleisön – joka väkirikkaampana kuin koskaan on täyttänyt katsomon – nähden, kuullen ja suosiotaan osoittaen. Ja aitiassa, jota ennen kutsuttiin keisarilliseksi, [...] tulee varmasti ensi kertaa teatteritalon historiassa istumaan hallitsijataitoinen mies, jolla on voittajan olemus ja elkeet."

Nimimerkki "Dixi", Veckans Krönika 18.1.1919.

"Katsomossa hajuvesien, vastakuivuneen maalin ja puuterin kyllästämä ilma, briljantteja ja hermeliinejä, frakkipukuisten herrojen mustapukuista taustaa vasten myöhään lauantai-iltana kotiin tuodut leningit kuin koreat päivänkukat ja kaiken yllä Falkmanin iloiset amoriinit."

Iltalehti tammikuussa 1919.⁵⁸

jolta oopperan johtokunta oli varta vasten pyytänyt luvan oheisen valokuvan ottamiseen. Kirjailija ja kriitikko Erkki Kivijärvi piti avauspuheenvuorossaan oopperan avajaisia yhtenä merkinä uuden ajan alkamisesta, koettujen taistelujen ja sorron jälkeen. Paikalla oli suuri määrä kutsuvieraita, mm. tyylikästä diplomaattikuntaa, joita ei vielä kauan oltu saatu ihastella kotimaan näyttämöillä, kun taas osa yleisöstä ei joidenkin tarkkailijoiden kiukuksi ollut vielä oppinut ymmärtämään pukeutumissääntöjä.⁶³

Ooppera kotiutuu

Oopperan henkilöstö

Kun Suomalaisen oopperan toiminta oli nyt vakinaista, laadittiin henkilökunnalle ensimmäistä kertaa vuosisopimukset. Edvard Fazer jatkoi oopperan johtajana. Hänen työhuoneensa oli ilmeisesti permannon oikeanpuoleiseen aitoon liittyvässä huoneessa 125. Vasemmanpuoleinen permantoaitio varattiin joulukuusta 1919 lähtien oopperan taiteilijoiden käyttöön. Sen yläpuolinen aito oli muuttunut heinäkuisten vaalien myötä presidentin aitioksi ja oli K.J. Ståhlbergin ahkerassa käytössä.

Oopperan kanslia sijaitsi pukuhuonekäytävän varrella toisessa kerroksessa, presidentin lämpiöön liittyneessä huoneessa (nyk. 253). Kansliassa työskenteli kanslia-apulainen ja juoksupoika, ja sen kalustukseen kuului mm. kassakaappi, jonka oli lahjoittanut kassakaappikauppias Toivo Kaipio.

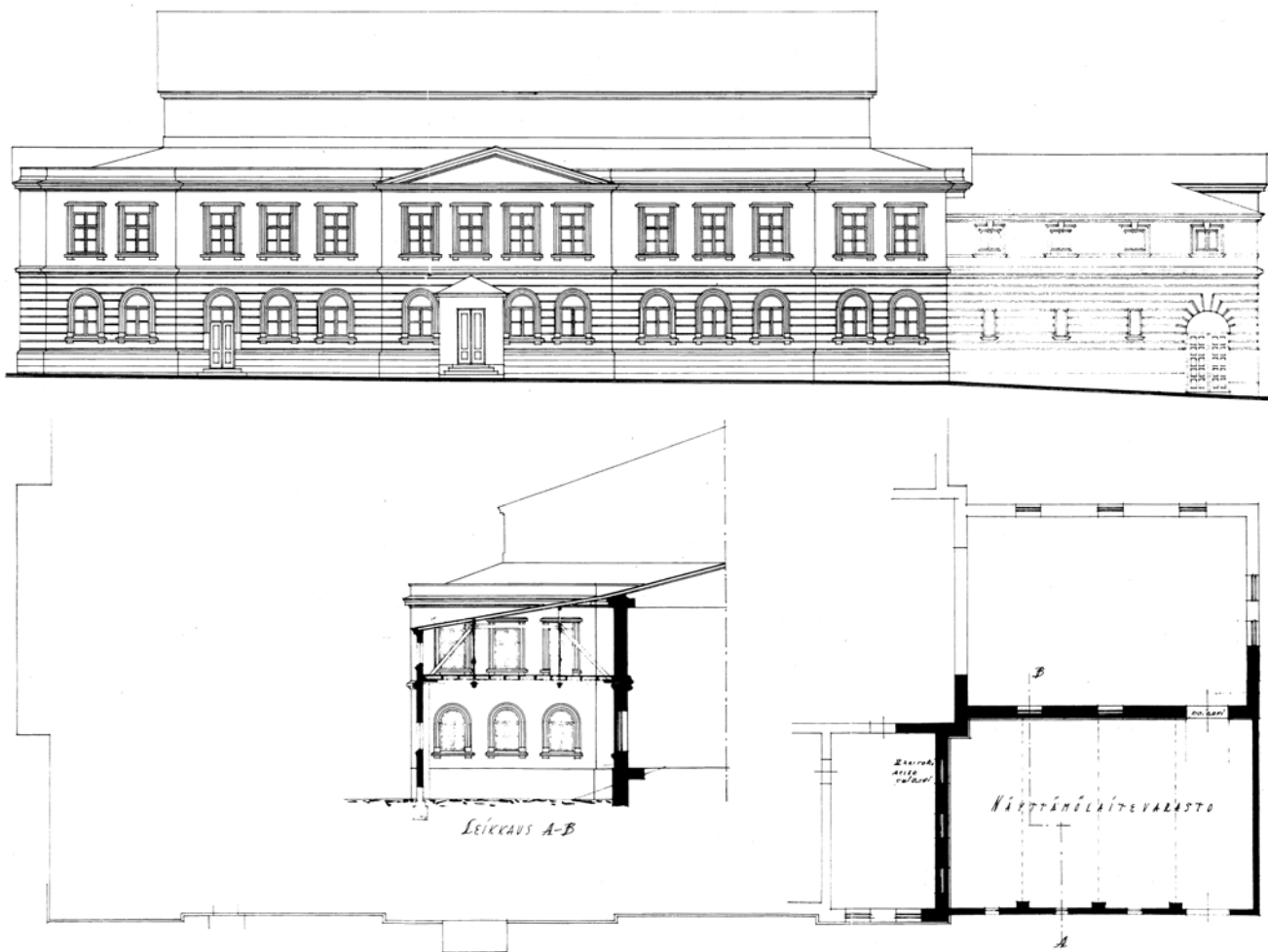
Helge Mörck valvoi entisen sopimuksensa mukaisesti taloudenhoitajana oopperan käytännön asioita: kirjanpitoa, rahaliikennettä ja lipunmyyjien toimintaa. Hän palkkasi talon vakinaisen henkilökunnan: talonmiehen, ovenvartijat sekä vaatteiden ja lippujen vastaanottajat. Lokakuussa 1919 Mörckille erotettiin työtila, "osasto" ensimmäisen parven Bulevardinpuoleisesta vaateilasta 241.

Talomiehenä jatkoi ilmeisesti jo venäläisen teatterin aikana toimessa ollut Aug. Jask. Hän asui puolisoineen oopperan kellarikerroksen kaakkoiskulmassa. Entinen keittiö 038 oli jaettu väliseinillä huoneeseen ja keittiöön sekä pieneen eteiseen, josta oli käynti uudistettuun portaaseen P4. Jaskin pääasiallinen työ oli lämmittää ja hakata halot kaikkiin oopperatalon 26 uuniin ja hellaan sekä kahteen kaloriferiuniiniin. Jask toimi myös vahtimestarina avaten ja sulkien pääovia näytösiltoina ja lipunmyynnin aikana sekä teki kaikenlaisia muitakin oheistöitä. Koska työtä oli paljon ja työaika venyi päivittäin aamukuudesta iltayhdeksään tai puoleenyöhön, Jask sai syksyllä 1919 pyynnöstään apulaisen näytäntökauden ajaksi.

Oopperan ravintolan keittiö oli siirretty nykyiseen sijoituspaikkaansa portaan P4 toiselle puolelle tilaan 042. Ravintoloitsija, joka hoiti tarjoilun oopperan näytösiltoina, maksoi tästä vuokraa oopperaosakeyhtiölle. Kevätkaudeksi 1919 ravintoloitsijan tointa ryhtyi hoitamaan rouva Alina Putkonen ja seuraavana vuonna neiti Milena Bagge, joka jatkoi ravintoloitsijana aina 1930-luvulle asti.

Oopperan normaaliin työpäivään kuuluivat harjoitukset aamuisin kello 11–14 ja iltaisin 18–24. Esityksiä oli kolmesti viikossa. Viidentoista varsinaisen oopperalaulajan lisäksi oopperassa oli saksalaisen Hans Aufrichtigin johdolla harjoitteleva 40 laulajan kuoro, joille maksettiin pienehkö palkkio. Pääohjaajana toimi aluksi oopperalaulaja Wäinö Sola. Oopperan orkesterina oli entiseen tapaan 40-henkinen Helsingin kaupunginorkesteri, jota johti Oskar Merikanto. Kaupunginorkesteri harjoitteli, ainakin vuosina 1922–23, päälämpiössä, jonka se oli vuokrannut klo 11–14 väliseksi ajaksi. Orkesterin tavaroille erotettiin väliseinällä osa ensiparven pihanpuoleisesta vaateilasta (nyk. 228).

Sisääntulohallin lippumyymälässä oli kaksi lipunmyyjää ja kuudessa vaatesäilössä oli yhteensä 14 vaatteiden vastaanottajaa. Näytösten aikana katsomon ja näyttämön puolella oli omat ovenvartijansa ja 12 lippujen vastaanottajaa.

Kaikkien tuli olla siististi pukeutuneita ja kantaa merkkiä, jolla heidät erotti yleisöstä. Lisäksi henkilökuntaan kuului siivoojia. Näyttämöllä päivysti kaksi palosotilasta ja katsomossa tilannetta tarkkailivat komisario ja konstaapeli, minkä lisäksi poliisimestarilla ja maaherralla sekä lehdistön edustajilla oli vapaapaikat esityksiin.⁶⁴

Oopperatalon pihajulkisivu ja uusi lavastevarasto sekä varaston pohjapiirros ja leikkauspiirustus. Arkkitehti-toimisto Borg, Sirén, Åberg, 30. huhtikuuta 1924. RVV

Muutos- ja korjaustöitä

Oopperatalon pieni koko asetti rajoituksia mm. ohjelmistonvalintoihin ja tilavamman ”oman kodin” rakennushanke oli jatkuvasti esillä. Kaupungilta saatiin lupaus tontista, joka sijoittui Arkadianmäelle, vanhan Arkadia-teatterin läheisyyteen. Arkkitehti Einar Sjöström laati toukokuussa 1921 suunnitelmat sinne sijoitettavaa oopperataloa varten, mutta muutamaa vuotta myöhemmin paikalle rakennettiin uusi eduskuntatalo. Korvaukseksi oopperalle tarjottiin mm. samaa tonttia Simonkadun ja Annankadun kulmassa eli nk. Narikanmäkeä, joka ei taannoin ollut kelpannut myöskään venäläisen teatterin rakentajille.⁶⁵

Kesällä 1921 oopperatalon julkisivut kunnostettiin ja tehtiin eräitä tilajärjestelyjä jo ahtaiksi osoittautuneissa sisätiloissa. Suurimmat tilaongelmat olivat lavastemakasiinissa, jossa oli ”sietämätön tungos”. Arkkitehti Sjöström laati suunnitelman makasiinin laajentamiseksi, mutta varoja lisärakentamiseen ei tässä vaiheessa ollut. Syksyllä 1923 saatiin tieto kauppaneuvoksetar Maria Lallukan testamentista, josta saatujen varojen avulla lavastevaraston laajentamiseen voitiin ryhtyä. Laajennuspiirustuksen laati keväällä 1924 Kaarlo Borgin, J.S. Sirénin ja Urho Åbergin arkkitehtitoimisto, joka voitti samana vuonna eduskuntatalon suunnittelukilpailun. Pulpettikattoinen, ja vanhan makasiinin tapaan eristämätön laajennusosa rakennettiin kesällä 1924 oopperarakennuksen luoteiskulmaan samaan paikkaan, jossa myös 1950-luvun

Oopperaharjoitukset päälämpiössä vuonna 1932. Pietinen/MV

lavastemakasiinilaajennus (102–103) sijaitsee. Laajennus valmistui syyskuun alkuun mennessä rakennusmestari Malmin toimiessa urakoitsijana.

Laajennuksen toiseen kerrokseen, oopperan ompelimon (nyk. 222–224) yhteyteen sijoitettiin puvustovarasto. Sinne oli käynti nykyisen tavarahissikuilun kohdalla olleesta vanhasta pukuvarestosta. Ensimmäisen talven aikana uusi pukuvarasto osoittautui kosteaksi ja kesällä liian kuumaksi, ja puvusto oli vaarassa mennä pilalle. Siksi laajennusosan eristystä parannettiin ja sinne asennettiin lämmityslaitte Rakennuskonttori Viktor Gäsströmin suunnitelmien mukaisesti.⁶⁶

Yleisömäärät

Vaikka Suomalaisen oopperan yleisöpohja oli laajempi kuin venäläisellä teatterilla, oli se silti melko pieni, ja teoksia täytyi vaihtaa usein. Oopperan tarjonta laajeni vuonna 1922, kun sen yhteyteen perustettiin baletti Edvard Fazerin aloitteesta. Oopperan baletin ensimmäisen esityksen, Joutsenlammen pääosissa olivat tanssijat Mary Paischeff ja George Gé, joista jälkimmäisestä tuli oopperan ensimmäinen balettimestari. Balettianssijoiden käyttöön sisustettiin pukuhuoneita kellarikerrokseen, orkesterikäytävän varrelle portaan P2 yhteyteen (027 ja 028). Vuonna 1925 oopperaa saatettiin kuunnella myös kodeissa, koska Suomen Radioyhdistys ry:n sai luvan lähettää näytännöistä radio-ohjelmia korvausta vastaan.⁶⁷

Oopperaan oli palkattu useita ulkomaalaisia esiintyjä, joiden palkkataso oli korkea. Lisäksi pukuja ja lavasteita hankittiin varsinkin Saksasta, mikä oli kallista, mutta usein edullisempaa kuin lavasteiden teko itse. Koska kulut nousivat korkeiksi, eikä ooppera saanut valtiolta tukea toimintaansa, oltiin jo syksyllä 1921 lopettamisuhan edessä. Ooppera sai seuraavina vuosina valtiolta lisävastuksia, mutta keväällä 1925 toiminta täytyi pysäyttää rahanpuutteen vuoksi. Vuoden 1926 voimaan tullut raha-arpajaislaki takasi oopperalle pysyvän rahoituksen, joten se pystyi jatkamaan toimintaansa – ja jatkaa edelleen saman tuen ansiosta.⁶⁸

Keskuslämmitystä ja paloturvallisuutta

Ooppera lämpenee

Ennen raha-arpajaistuloja ei oopperatalossa ollut mahdollisuutta tehdä suurempia korjaustöitä. Vuodesta 1927 lähtien voitiin ryhtyä monien puutteiden korjaamisiin, joista tähdellisimä oli oopperatalon käytännössä alkuperäisenä säilynyt lämmitysjärjestelmä. Kunnostustöiden alkuunpanija oli jääkärimajuri Werner Gustafsson, josta oli tullut taloudenhoitaja vuonna 1924 kuolleen Mörckin jälkeen. Fazerin suosituksesta palkattu, pääesikunnan intendentinkonttorissa työskennellyt Gustafsson oli oopperalaulaja Greta von Haartmanin puoliso ja nautti näin ”taiteilijakunnan ehdotonta luottamusta”. Hän käytti oopperan asioiden hoidossa, varsinkin rakennusteknisissä kysymyksissä hyväkseen puolustusministeriön rakennustoimiston asiantuntemusta. Useimmat rakennusurakoista sai tänä aikana tehdä rakennustoimiston rakennusmestari Artturi Metsola, ja kustannusarvioita tarkisti mm. rakennustoimiston päällikkö Torsten Elovaara.

Teknikko Kaarlo Oksasen helmikuussa 1927 laatimassa tarkastuskertomuksessa lämmitysongelmat todettiin selvästi. Niin oopperan yleisöllä kuin henkilökunnallakin oli kylmä. Suurin osa huonetiloista lämmitettiin huonokuntoisilla ja palovaarallisilla kaakeliuuneilla, joista osa oli venäläismallisia, eli lämpökaasut poistuivat niistä lähes suoraan ulkoilmaan. Näihin uuneihin oli liitetty nk. centrum-kamiinoita, joiden käytön palomestari oli kieltänyt paloturvallisuussyistä. Osassa huonetiloissa ei ollut edes omaa uunia, vaan ne lämmitettiin yhteisen palomuurin kautta. Esimerkiksi laulajatar Erna Gräsback toivoi pukuaitioonsa sähkölämmityslaitetta, sillä yksittäispukuhuoneiden lämmitys tapahtui kulmassa olleen yhteispukuhuoneen uunin kautta. Vuoden 1919 jälkeen ei myöskään sisäntuloaulasta erotetuissa tiloissa, mm.

Oopperayleisöä marraskuussa 1933. Pietinen/MV

Suomalaisen Oopperan henkilökunta paraatissäänkäynnin edustalla elokuussa 1931. Nykypäiviin säilyneessä valurautaisessa valaisinpylväässä ei viimeistään 1910-luvulta lähtien pitkiin aikoihin ollut valaisinta, kunnes sellainen asennettiin 1950-luvulla. Pietinen/MV

yleisön wc-tiloissa, ollut uunien purkamisen takia mitään lämmityslaitteita. Katsomon, näyttämön ja niihin välittömästi liittyvien huonetilojen lämmitykseen käytetyt kaloriferiuunit olivat jo hyvin huonossa kunnossa. Kehnojen liitosten kautta savua tunkeutui lämpökammioon ja sieltä lämpökanavien kautta huonetiloihin.

Oksanen suositteli rakennuksen varustamista vesikeskuslämmityksellä; se tulisi kymmenessä vuodessa edullisemmaksi kuin vanhojen lämmityslaitteiden jatkuva korjaaminen. Kaloriferiuunit oli korvattava ajanmukaisilla, vanhoihin lämpökamareihin asetettavilla lämpöpatteristoilla. Johtokunta päätti vesikeskuslämmityksen asentamisesta toukokuussa 1927, ja rakennustöitä varten otettiin Helsingin Osakepankista 450 000 mk laina. Keskuslämmitystyöt aloitettiin kesäkuun puolenvälin jälkeen ja ne valmistuivat lokakuussa 1927. Putkiurakoitsijana oli Oy Keskuslämpö ja lämpöjohtojen asentamisesta johtuneet rakennustyöt teki rakennusmestari Artturi Metsola. Rakennustöiden valvojaksi tuli opetusministeriön vaatimuksesta Yleisten rakennusten ylihallituksen insinööri R. von Nandelstadt.

Vesikeskuslämmityksen pannuhuone sijoitettiin kellarin länsipäätyyn, todennäköisesti keskiosan tilaan 072–074. Pannuhuoneen nurkkaan rakennettiin kookas savupiippu, joka on säilynyt alimmissa kerroksissa. Tuulettimin varustetun ilmalämmitysjärjestelmän lämpökamareiden laitteistot pattereiden tilattiin Nandelstadtin suosituksesta Yleisten rakennusten ylihallituksen verstaasta. Oy K.G. Tirkkoson Metallitehdas Ab valmisti katsomoon johtaneet lämpökanavat ja toisen parven sivuseiniin asennetut kaksitoista säleikköä. Kaikki rakennuksen uunit purettiin ja lämpöpattereita asennettiin lähes koko rakennukseen. Suurimmassa osassa huonetiloista täytyi tehdä pintakorjaus ja maalaustöitä, joita valvoi arkkitehti Gösta Cajanus. Edustavimmat tilat, kuten päälämpiö maalattiin Stukkaus- ja Maalariliike Carl Slotten toimesta.⁶⁹

Katsomon osalta pintakunnostustyöt tehtiin kahdessa vaiheessa, perमतotaso vuonna 1928 ja molemmat parvet seuraavana vuonna. Vuonna 1928 kunnostettiin Artturi Metsolan toimesta myös oopperatalon julkisivut ja vesikatto sekä rakennettiin baletille harjoitustila, joka olisi muuten täytynyt vuokrata talon ulkopuolelta. Johtaja Fazer oli tarkastuskierroksellaan osunut

Balettiharjoitukset ullakkosalissa 1930-luvun alkupuolella. Takana nojaa keppiin balettimestari George Gé, jonka vierellä näkyy näihin päiviin säilynyt "Varauskäynti" -teksti. Tanssijattarien takana näkyy kattotuolien vetotankoja, joihin puinen tukitanko on kiinnitetty. Pietinen/MV

katsomon ullakolle ja todennut sen olevan muutettavissa melko pienin kustannuksin baletin harjoitushuoneeksi. Valmistuttuaan harjoitushuone todettiin paloturvallisuuden kannalta melko riskialttiiksi, kaikenlainen tulenkäyttö kiellettiin siellä sekä muullakin ullakolla. Baletin olosuhteet parantivat harjoitussalin myötä huomattavasti, eikä harjoituksia tarvinnut enää järjestää päälämpiössä. Tanssiminen tosin jatkui sielläkin aina vuoteen 1934 asti, jolloin se kiellettiin alakerran kattorappauksen pudottua alas eräiden juhlien yhteydessä.⁷⁰

Paloturvallisuutta ja näyttämötekniikkaa parannetaan

Oopperatalon paloturvallisuuteen alettiin kiinnittää 1920-luvun lopulta lähtien yhä enemmän huomiota. Heinäkuussa 1927 oopperassa suoritettiin palotarkastus, jonka seurauksena näyttämön alustan ja orkesterisynnyksen välinen lautaseinä pellitettiin. Saman vuoden marraskuussa viranomaiset vaativat rautaesiripun vahvistamista, näyttämön savunpoistoluukut oli varustettava nk. Sprinklers-lukoilla ja talon hälytysjärjestelmä oli uusittava hankkimalla yksitoista hälytyskelloa.

Kesällä 1928 kaikille Helsingin teattereille ja oopperalle tuli palopäälliköltä yleinen kirje, jossa paloturvallisuutta kehoitettiin parantamaan ajanmukaisten vaatimusten mukaisiksi. Oopperan kohdalla tämä tarkoitti näyttämön ja katsomon erottamista palomuurilla ja kunnollisella palo-esiripulla, johon liittyisi vesisuihkulaite. Kaikkiin pukuhuone- yms. tiloihin oli asennettava automaattiset hälytyslaitteet ja näyttämölle vaadittiin myös sprinklerilaitteita, tosin näitä ei lopulta koskaan asennettu. Palomestarin vaatimuksien mukainen uusi palo-esirippu tilattiin toukokuussa 1929 Sandman & Co:lta, ja sen valmisti berliiniläinen Heinr. Lehmann & Co AG. Näyttämöaukkoa tutkittaessa huomattiin, että kaaren alaosa sisälsi puisen ilmanvaihtokotelon, joten uuden esiripun korkeudeksi tuli 11,1 metriä eikä 9,4 metriä kuten oli otaksuttu.⁷¹

Palomestarin muiden vaatimusten täyttäminen, mm. näyttämön ja

Oopperatalon näyttämö syyskuussa 1931. Lähes tyhjää katsomosta päätellen meneillään on harjoitukset. Pietinen/MV

Suomalaisen Oopperan esitteessä 1937–1938 olleen automainoksen taustalle on piirretty oopperatalon ääriviivat.

PACKARD

on nyt jokaisen autonostajan ulottuvilla.

Mainos Suomalaisen Oopperan esitteestä 1936–1937.

orkesterisyyvennyksen välisen pellitetyn lautaseinän korvaaminen tiilisellä palomuurilla, olisivat aiheuttaneet niin suuria kustannuksia, että ne jätettiin myöhemmäksi. Marraskuussa 1929 vakuutusyhtiö Pohjola kiinnitti kuitenkin jälleen huomiota palomuurin tarpeellisuuteen ja vaati sen tekemistä seuraavaan kesään mennessä. Palomuurin rakennustöiden yhteydessä kesällä 1930 myös orkesterisyyvennystä laajennettiin. Orkesterisyyvennyksen kohdalla näyttämön latia valettiin betonista, ja siihen asennettiin samalla paikat ajanmukaisille ramppivalaistuslaitteille.

Oopperan näyttämön tekniset asennukset alkoivat 1920-luvun lopussa olla jo vanhentuneita. Näyttämön valaistuslaitteiden heikkouden takia solisteilla oli tapana tulla laulamaan aariat näyttämön etuosaan ramppiin, suoraan yleisölle, koska se oli ainoa keino tulla nähdyksi. Uusia valaistuslaitteita hankittiin valaistusestari Oswald Janssonin johdolla vuosina 1929 ja 1930. Näyttämölle hankittiin myös ”kehityksen viimeistä sanaa” edustanut nk. pyöröhorisontti. Pyöröhorisontti hankittiin edellisvuonna oopperan pääohjaajaksi Prahasta tulleen uudistusmielisen Louis Laberin kehotuksesta, ja sen valmisti AEG. Vaikka valaistusta ja lavastelaitteistoja uudistettiin, vaivasi oopperan näyttämöä, ainakin joidenkin kriitikoiden mielestä kurja akustiikka, joka teki ”tyhjäksi niin paljon hyvää pyrkimystä”. Tälle asialle oli kuitenkin vaikea tehdä mitään.⁷²

1930-luvun muutoksia

Oopperatalon eri osissa tehtiin 1930-luvun alussa paljon maalaus- ja kunnostustöitä. Esimerkiksi henkilökunnan tilojen puulattioita peitettiin lattiamaalilla ja linoleum-matoilla, vesikaton ylemmän osan pellitys uusittiin ja taloa ympäröivät jalkakäytävät asfaltoitiin. Valtion yleisen heikon taloudellisen tilan takia oopperan valtionapu poistettiin 1931, ja kun samalla kävijämäärät laskivat, ei oopperatalon kunnostustöihin ollut enää yhtä paljon varoja kuin aikaisemmin. Jatkuva varastotilan puute todettiin vuoden 1932 lopussa suoritettussa palotarkastuksessa. Lavasteita ja rekvisiittaa täytyi säilyttää mm. näyttämön alla, ullakolla ja pukuhuoneiden käytävillä, mikä oli paloturvallisuuden kannalta kyseenalaista. Myös eräiden pukuhuoneiden järjestyksessä ja siisteydessä katsottiin olevan toivomisen varaa.⁷³

Lavasteiden pidempiäaikaista säilytystä varten vuokrattiin Jätkäsaaresta kaupungin omistama 300 m²:n kokoinen alue, jolle rakennettiin kesällä varastorakennus. Samana kesänä rakennettiin venäläisen teatterin aikaisen kullissimaksiin alapuolelle uusi kellaritila, jota käytettiin huonekaluvarastona. Ooppera vuokrasi lisätilaa myös Lönnrotinkatu 28:sta, joka valmistui vuonna 1938.⁷⁴

Oopperan henkilökunnan kannalta kenties merkittävin uudistus 1930-luvulla oli talon ensimmäisen suihkuhuoneen rakentaminen ensimmäisen kerroksen pukuhuoneiden yhteyteen vuonna 1936. Näyttämön valaistuslaitteita uusittiin jälleen 1930-luvun puolivälin jälkeen, jolloin asennettiin mm. valaistusestari Janssonin esittämä liikkuva nk. valaisinsilta entisen kiinteän sijaan ja asennettiin kaksi valonheittäjää. Sen sijaan Janssonin toukokuussa 1938 laatima ehdotus joidenkin uusien valaistuslaitteiden rakentamiseksi hylättiin heikon taloudellisen tilanteen takia. Näin kävi myös monille muille kunnostustoimenpiteille, joita ei katsottu aivan välttämättömiksi.⁷⁵

Sota-aikaa oopperassa

Edvard Fazer erosi oopperan johtajan toimesta kesällä 1938 ja hänen seuraajansa, oopperalaulaja Aino Ackté seuraavana vuonna. Uudeksi johtajaksi tuli kesällä 1939 professori Oiva Soini, joka ryhtyi heti suunnittelemaan katsomon ja näyttämön uudistustöitä. Saksan oopperatalojen viimeisimpiin tekniisiin laitteisiin tutustunut Soini tahtoi ajanmukaistaa myös Suomalaisen Oopperan näyttämötekniikkaa. Hänen haaveissaan oli mm. projektiolaitteita, joilla pysyttäisiin luomaan näyttämölle parissa sekunnissa aivan erilainen tunnelma.

Oopperanjohtaja Soinin ensimmäinen uudistustyö oli kuitenkin katsomon kovien penkkien muuttaminen uusiin parempiin. Permannelle ja ensimmäiselle parvelle tilattiin Saksasta nahalla päällystetyt, pehmustetut tuolit. Tuolien hankintaan saatiin lahjoitusvaroja, joten se ei ollut riippuvainen heikosta taloustilanteesta. Tuolien toimitus kuitenkin viivästyi Saksan aloittaessa toisen maailmansodan, ja kun ne vihdoinkin saapuivat lokakuussa 1939, oli nahkapäällysteiden tilalla punainen plyysi – kenties kolmannen valtakunnan sotavarusteluteollisuudelle vähemmän tärkeä materiaali.⁷⁶

Talvisodan aloittaneet Neuvostoliiton ilmapommitukset 30. marraskuuta 1939 tuhosivat useita rakennuksia oopperan lähiympäristössä. Pommit särkivät suurimman osan oopperatalon ikkunalaseista ja kattorappauksia putosi eri puolilla taloa. Talonmies Jask suoritti tarmokkaita pelastustöitä pommituksen johdosta syntyneessä tulipalossa, ja sai myöhemmin korvauksia itse kärsimistään vahingoista. Oopperataloa ei voitu käyttää ilman huomattavia korjaustöitä, jotka suoritettiin vasta keväällä 1940 talvisodan päätyttyä. Sodan takia koko oopperan henkilökunta irtisanottiin, talonmies Jaskia ja kanslistia lukuun ottamatta.

Ikkunalasien vaihdon ja muiden hätäkorjausten jälkeen oopperan taiteilijakunta kutsuttiin jälleen kokoon ja näytökset päästiin aloittamaan huhtikuussa 1940. Kesällä pommitusvaurioiden korjaustöitä jatkettiin, minkä lisäksi parannettiin lämmityslaitteita ja asennettiin uusia pattereita näyttämölle ja kellarikäytävään. Erilaisten pintapaikkaustöiden lisäksi edustavimpia tiloja, mm. presidentin huonetta, johtajan ja johtokunnan huoneita sekä päälämpiötä maalaus-kunnostettiin perusteellisemmin. Maalaustöitä tekivät taiteilija Martti Tuukka sekä maalarimestarit Vilho Sivula ja Ilmari Tanner rakennusmestari Metsolan valvonnassa. Kesän korjauskustannuksiin pyydettiin valtiolta korvausta.

Toiminta jatkui jotakuinkin normaalina kesään 1941 saakka, jolloin taloa taas korjailtiin. Jatkosodan sytyttyä katsottiin näytäntöjen syyskauden aloitus elokuun lopussa mahdottomaksi, koska osa henkilökunnasta oli sotapalveluksessa. Loppua henkilökuntaa kehoitettiin sanomalehti-ilmoituksilla olemaan turhaan tulematta kaupunkiin. Kausi kuitenkin aloitettiin syyskuussa

Kesäillan tunnelmaa Bulevardilla kesäkuussa 1941. Sjöblom/SA-kuva

Neuvostolähetystö tullessa 7. helmikuuta 1944. Oopperatalosta särkyi pommituksen seurauksena lähinnä ikkunoita. Manninen/SA-kuva

"Oopperakin on herännyt henkiin pitkän hiljaisen kesän jälkeen. Sen näyttämön kiviä portaita astelee tulija toisensa jälkeen. Tuttuja oopperataiteilijoita, ruskettuneita, iloiseen kesäasuun verhottuja naisia, sotilaspukuisia miehiä, baletin norjia neitosia. Yhä uusia tulijoita saapuu hämärälle näyttämölle, jossa tuttu tuoksu lehahtaa vastaan. Vaihdetaan tervehdyksiä, puristetaan kättä, kapsahdetaan kaulaan, kun oikein hyvä ystävä sattuu vastaan. Kysellään kesäkuulumisia ja ihmetellään: "Kas sinäkin tulit. Luulimme, ettet pääsisi". Nauru ja puheensorina täyttää koko kesän uneliaassa hiljaisuudessa torkkuneen näyttämön."

Helsingin Sanomat 18.8.1944.⁸¹

ja oopperan katsomo oli sitten jatkosodan aikana lähes aina täynnä. Oopperan sota-ajan tähtihetkiin kuului ruotsalaisen oopperalaulaja Jussi Björlingin vierailu helmikuussa 1943.

Suomalaista oopperaa kehitettiin myös jatkosodan aikana. Kesällä 1942 oopperatalossa tehtiin joitakin välttämättömiä maalaustöitä, mutta uusittiin myös näyttämön valaistuslaitteet ajamukaisiksi. Syksyllä perustettiin oopperan oma balettikoulu johtaja Soinin aloitteesta. Balettimestarilla ja muillakin balettitaiteilijoilla oli siihen asti ollut mahdollisuus pitää yksityistä balettikoulua oopperatalon tiloissa. Balettikouluun tuli kaksi kahdenkymmenen oppilaan luokkaa ja opettajiksi kaksi balettianssijatarta.⁷⁷

Helmikuun suurpommituksissa 1944 neuvostoilmavoimat tuhosivat oopperataloa vastapäätä Albertinkadun toisella puolella sijainneen suurlähetystönsä ja särkivät lähes kaikki oopperan ikkunat. Näytännöt aloitettiin pikakorjausten jälkeen uudelleen, mutta uusi pommitus pari viikkoa

myöhemmin särki ikkunat jälleen, jotka korjattiin tällä kertaa pahvilevyillä. Helsingin Ilmasuojelukeskus kielsi tämän jälkeen oopperanäytännöt pimeään aikaan, mikä vähensi oopperan tuloja merkittävästi.⁷⁸

Sotien jälkeinen aika

Uusi näytäntökausi avattiin elokuussa 1944, ja varsinkin välirauhansopimuksen solmimisen jälkeen oopperatalo alkoi näyttää jälleen elonmerkkejä. Rakennus oli kuitenkin huonokuntoinen, ja keväällä 1945 suoritettu maistraatin katselmus aiheutti jälleen huomattavia korjaus- ja muutostöitä. Täyteen ahdetun talon ullakolta oli poistettava siellä säilytettyä rekvisiittaa, jota kuitenkin tarvittiin. Samoin oli myytävä tai hävitettävä huonekaluja ja "kaikenlaista kamaa". Seuraavien vuosien katselmuksissa kiinnitettiin huomiota erityisesti sähkölaitteiden kuntoon ja puutteellisiin palo-ovijärjestelyihin. Kesällä 1946 uusittiin näyttämön loppuunkulunut lattia ja tehtiin muitakin välttämättömiä korjaustöitä. Kaksikymmentä vuotta aikaisemmin rakennetut keskuslämmityskattilat alkoivat tulla käyttöikänsä päähän, ja ne oli todennäköisesti uusittava jo pian. Oopperatalon sodanjälkeisestä kunnosta saa kuvan Erik Blombergin ja Jack Witikan lyhytfilmistä, jonka kuvauksiin he saivat luvan tammikuussa 1948. Siinä kuvataan edellisvuoden lopussa ensi-iltansa saaneen Pähkinänsärkijä-baletin harjoituksia Witikan vaimon tanssiessa pääroolia.⁷⁹

Oopperan johdon mielestä uuden oopperatalon rakennushanketta ei voitu enää viivytellä, koska sen käyttämä *Teatterirakennus* oli "tehtävänsä kelpaamaton, epätarkoituksenmukainen ja rappiokunnossa". Välttämättömät uudistus- ja korjaustyöt vaatisivat suhteellisen suuria kustannuksia eivätkä kuitenkaan sanottavasti parantaisi perusongelmia. Lisäksi vuokrasopimus päättyisi vuoden 1949 alkuun mennessä ja rakennus palautuisi valtiolle. Suomalainen Ooppera Oy pyysi opetusministeriöltä vuoden 1947 lopussa vuokrasopimuksen jatkamista mahdollisimman pitkäksi aikaa, mutta lähetti helmikuussa 1948 kaupunginvaltuustolle anomuksen sopivan tontin luovuttamisesta oopperatalon rakentamista varten. Oopperan vuokrasopimus teatteritaloonsa uusittiin maaliskuussa 1948 kymmeneksi vuodeksi eteenpäin eli 1959 alkuun. Uuden oopperatalon tontiksi oli esillä monia vaihtoehtoja Töölön alueella, mutta rahaa rakentamiseen ei ollut varsinkin kun rahajärjestykset tuottivat huonosti.⁸⁰

LAAJENNUS SUOMEN KANSALLISOOPPERAKSI

1953–1993

"Rakennus on puusisustuksensa ja tavattoman ahtauteensa vuoksi palovaarallinen eikä sitä ilman pakottavia syitä olisi hyväksyttävä kokous- ja juhlahuoneistoksi. Kun kaupungissa ei ole muuta senkään verran sopivaa huoneistoa eikä monista syistä ole mahdollista lakkauttaa oopperaa, joka on jo vuosikymmeniä toiminut samassa paikassa, se täytyy edelleenkin hyväksyä, mutta ainoastaan niin pitkäksi aikaa, minkä uuden oopperatalon aikaansaaminen välttämättömästi vaatii."

Palopäällikkö Leo Pesosen promemoria 6.2.1953, SKO.

Aarne Ravealan 12. lokakuuta 1954 päiväämää pituusleikkaus oopperatalosta, jossa näkyvät orkesterisynnyksen, näyttämön, takanäyttämön ja lavastemakasiinin uudet betonivälipohjat sekä laajennuksen neljäs kerros. Katsomon lattia oli uusittu jo edellisenä kesänä. SK

Laajentuminen

Paloturvallisuussyistä uusia vaatimuksia

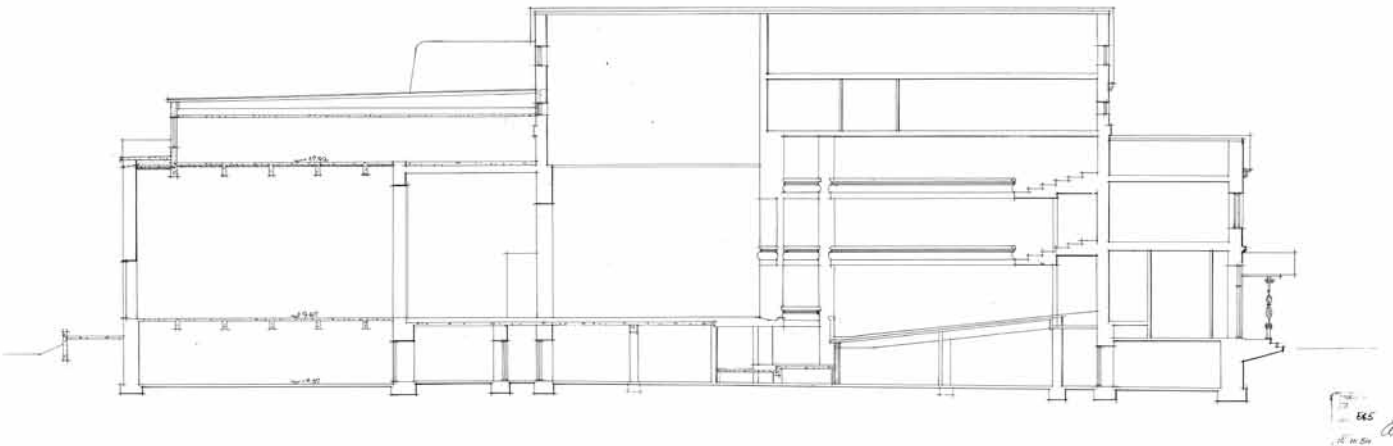
Helsingin kaupungin kokous- ja juhlahuoneistojen katselmusmiesten lausunto helmikuussa 1953 oli tyrmäävä: oopperatalo oli niin palovaarallinen, ettei sitä ihmishenkien suojaamiseksi olisi oikeastaan ollenkaan saanut käyttää. Toiminta voisi kuitenkin jatkua, mikäli rakennuksessa tehtäisiin erittäin suuria ja kalliita korjaustyöitä, jotka vaikuttivat käyvän oopperalle ylivoimaisiksi.

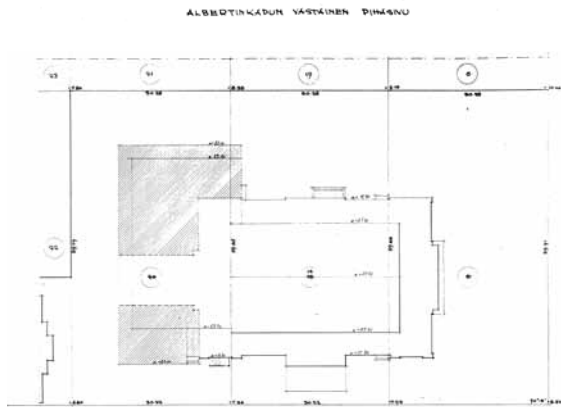
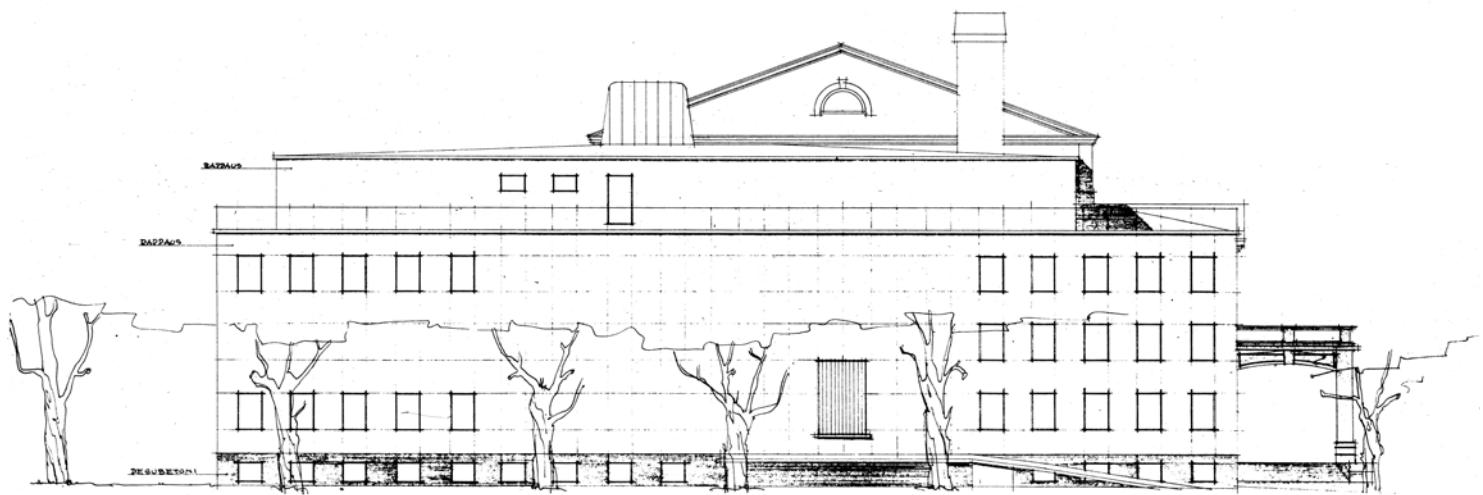
Kaupungin vaatimusten helpoimmasta päästä olivat suursiivous, sähköasennusten ja muidenkin rikkiäisyyksien korjaaminen, isojen tuhkakuppien sijoittaminen kaikkialle, missä tupakointi oli sallittua ja vedellä täytettyjen sankoruiskujen sijoittaminen joka puolelle henkilökunnan tiloihin. Katsomon puisen välipohjan tekeminen palonkestäväksi ennen seuraavan näytäntökauden alkua syksyllä 1953 oli kuitenkin suurempi työ, ja tarkoitti käytännössä katsomon lattian purkua ja korvaamista betonisella välipohjalla. Niinpä Yleisten töiden ministeriöltä anottiin, että valtio suorittaisi vaaditut korjaustyöt.

Katsomon välipohja uusittiin kesällä 1953, ja valtioneuvosto myönsi seuraavan vuoden alussa 1,5 miljoonan markan ylimääräisen avustuksen tälle työlle. Oopperatalon korjaustyövastuu siirtyi rakennushallitukselle syksyllä 1953 oopperan anottua opetusministeriöltä vuokrasopimuksen muuttamista tältä osin. Rakennushallituksen alaisuudessa ryhdyttiin suunnittelemaan suurempaa muutostyötä, jossa rakennuksen tekniikka uusittaisiin perusteellisesti ja tilanahtautta helpotettaisiin uuden lisärakennuksen myötä. Lisärakentaminen oli välttämätöntä, koska maistraatti kielsi rakennuksen käytön toukokuun lopusta 1954 lähtien niin kauaksi aikaa, kunnes määrätty paloturvallisuuteen liittyvät vaatimukset olisi täytetty – vähittäinen korjailu sieltä täältä ei enää riittänyt.⁸²

Oopperan apulaisjohtaja Alfons Almi teki luonnokset oopperatalossa kaivatuista lisätiloista ja uudistuksen pääperiaatteista. Niiden pohjalta Uudenmaan läänin lääninarkkitehti Aarno Raveala laati suunnitelmat kaksiosaisesta lisärakennuksesta, joka sijoittui lavastemakasiinin molemmin puolin. Lavastemakasiinista jäivät käytännössä jäljelle vain seinärakenteet, kun sen väli-

SUOMALAINEN OOPPERA 1/100
Pituusleikkaus

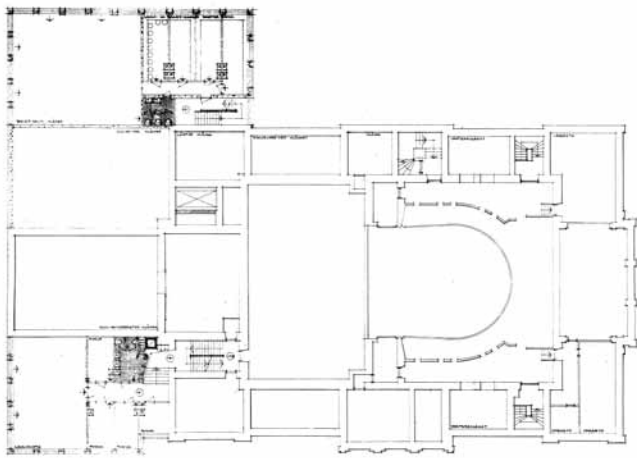
yläpohjarakenteet purettiin ja korvattiin teräsbetonirakenteilla. Näyttämön ja takanäyttämön välipohjat uusittiin samaan tapaan, ja näin lähes koko vanhan rakennuksen länsipääty liitettiin rakennusteknisesti lisärakennukseen. Rakennesuunnitelmat laati diplomi-insinööri Terttu Raveala. Yleisperiaatteena oopperan vanhan osan uudistus- ja muutostöissä oli, että ne noudattaisivat lisärakennuksessa käytettyjä työtapoja ja materiaaleja.

Valtioneuvosto myönsi rakennushallitukselle maaliskuussa 1954 ensimmäisen erän uudistus- ja laajennustöissä tarvittavista varoista, eli noin 71 miljoonaa markkaa. Huhtikuussa myönnettiin työttömyysmäärärahoista loput 35 miljoonaa markkaa, mutta ne sai käyttää vasta elokuusta 1954 lähtien. Koska työt aloitettaisiin jo kesän alussa, merkitsi määrärahan käyttöön lisätty ehto sitä, että työt todennäköisesti viivästyisivät tai jopa keskeytyisivät haitallisesti.⁸³

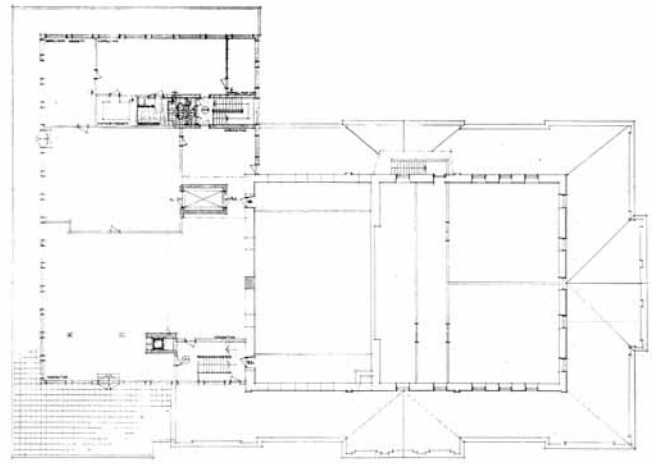
Oopperatalon laajennuksen helmikuussa 1955 vahvistetut lupapiirustukset: asema-
piirros ja länsijulkisivu. Aarne Ravealan si-
neeraamat piirustukset on päivätty syys- ja
marraskuulle 1954. RVV

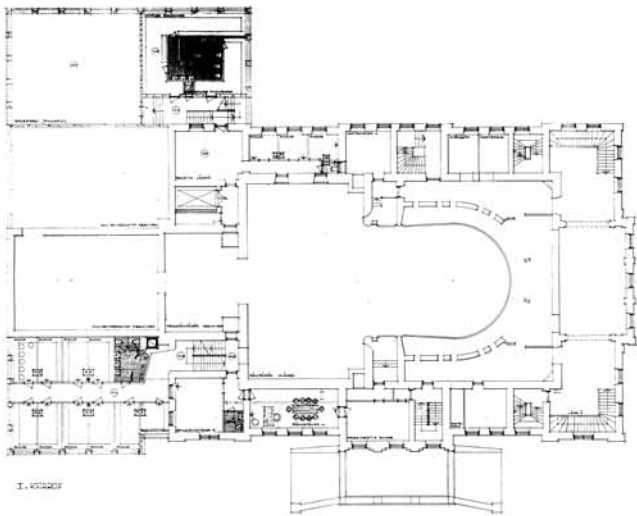
Orkesterisyyvennyksen ja näyttämön latti-
an valutyöt käynnissä vuonna 1954. Edel-
lisvuonna uusittua katsomon lattiaa pinta-
käsitellään. Lehtikuva

I. KORTTI

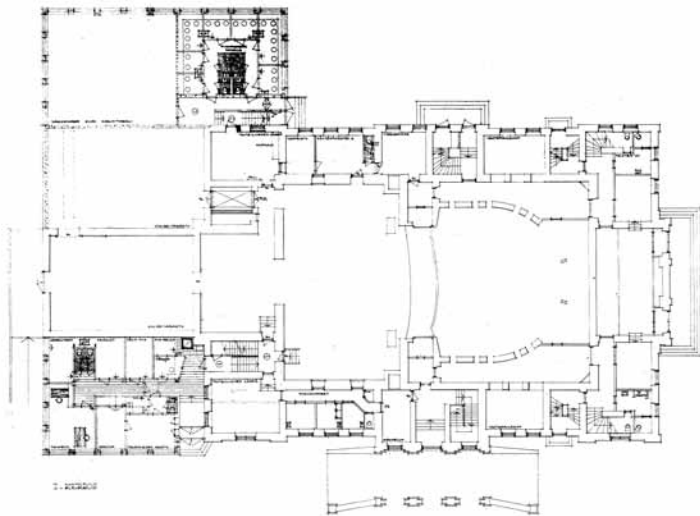
II. KORTTI

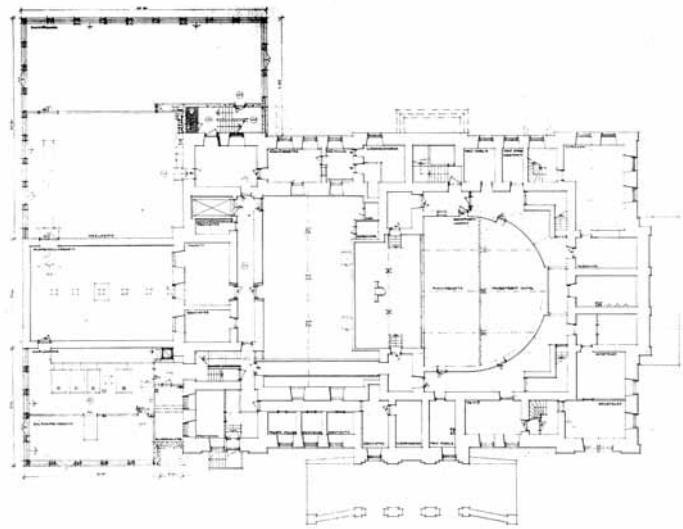
III. KORTTI

"Toimintaa ovat häirinneet koko kauden kylmyys, uudisrakennukselta näyttämölle tunkeutunut savu sekä rakennustyöt vanhan rakennuksen eri osissa. [...] Tarvittavat varat on myönnetty ja tuloksena on suhteellisen ajanmukainen teatteritalo. Oopperatalona se ei kuitenkaan korjattunakaan vastaa nykyajan vaatimuksia, joten uuden talon tarve on huutava. Tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä on kuitenkin orkesterin aikaansaaminen oopperan taiteellisen tason kohottamiseksi."

Suomalaisen oopperan vuosikertomuksesta 5.11.1955, SKO.

IV. KORTTI

Oopperatalon helmikuussa 1955 vahvistetut lupapiirustusohjat, kellari ja 1.–4. kerrokset. Vanhan osan pohjapiirros oli monin kohdin luonnosmainen, eikä välttämättä vastannut olevaa tai tulevaa tilannetta. RVV

Oopperatalo perusteellisesti korjattuna ja laajennettuna vuonna 1961. Grünberg/HKM

Laajennustyö alkaa

Oopperatalon korjaus- ja laajennustyöt aloitettiin kesällä 1954 näytäntökauden loputtua. Rakennushallitus suoritti työt itse lääninrakennusmestari Mauno Laakson toimiessa vastaavana rakennusmestarina. Lavastemakasiinin pohjoispuolinen 1920-luvun laajennusosa purettiin ja sen tilalle nousi lisärakennus, jossa oli puutyöverstas-, maalaamo, ja varastotiloja sekä laulu-, ja balettiharjoitussalit ja pukuhuoneita. Uudet harjoitussalit mahdollistivat ooppera- ja balettiharjoitusten samanaikaisen järjestämisen, mikä ei ennen ollut mahdollista. Pukuhuoneiden kunnolliset suihkutilat korvasivat 1930-luvulla rakennetun ainoan pesutilan.

Bulevardinpuolelle rakennettuun lisärakennuksen osaan tuli lisää pukuhuonetilajoja, pääosa oopperan toimistotiloista sekä pienempi lauluharjoitussali. Tämän osan kellariin rakennettiin uusi pannuhuone ja muita teknisiä tiloja. Lisärakennuksen kahta osaa yhdistävään, vanhan lavastemakasiinin päälle levittäytyvään neljanteen kerrokseen sijoitettiin ompelimo ja suuret pukuvastotilat. Kerrosta kiersi joka puolella kattoterassi.

Näin suurin osa vanhan osan kellari- ja ullakkotiloihin aikaisemmin sijoitetuista, erityisen palovaarallisiksi katsotuista huoltotiloista vapautui uuteen käyttöön. Katsomon alle sijoitettiin uusi taiteilijoiden kahvio, jonka kalusteet tilattiin Merivaara Oy:ltä. Näyttämön molemmilla puolilla olleet vanhat pukuhuonetilat otettiin pääosin uuteen käyttöön toimistoina ja taiteilijalämpiöinä.

Kesän aikana töissä päästiin niin pitkälle, että uusittu näyttämö voitiin ottaa käyttöön näytäntökauden avajaisissa syyskuussa 1954. Lisärakennuksessa ja eri puolilla vanhaa rakennusta työt kuitenkin jatkuivat. Koko rakennuksen lämmitys- ja ilmastointilaitteiden uudistamisen takia oopperatalossa kärsittiin talven tultua kylmyydestä ja lisärakennustyömaalta näyttämölle tunkeutuneesta savusta. Uudistustöiden oli arvioitu valmistuvan seuraavaan kesään mennessä, mutta ne olivat näytäntökauden alkaessa marraskuussa 1955 pahasti kesken ja aiheuttivat haittaa oopperan toiminnalle vielä seuraavanakin vuonna, kun rakennustyöt keskeytyivät keväällä 1956 kokonaan suurlakon ajaksi.

Kesällä 1956 oopperatalon julkisivut ja katsomo korjattiin perusteellisesti. Katsomon toisen parven vuodelta 1919 olleiden kiven penkkien uusimisen

lisäksi katsomon mukavuutta lisättiin kokolattiamatolla ja parvikaiteiden uusilla samettipäälyyksillä. Katsomon ilmanvaihtolaitteet uusittiin ja sinne asennettiin entisestä poiketen sisäänpuhalluksen lisäksi myös koneellinen poisto. Kun ilmaa poistettiin nyt myös orkesterisynnyksen kautta, ei näytämöltä enää päässyt tulvimaan katsojia häiritsevää kulissien hajua. Katsomo maalattiin entiseen tapaan, mutta ”himmeämpiä” värisävyjä käyttäen. Severin Falkmanin kattomaalaukset restauroitiin Ateneumin konservattorin, taiteilija Niemen johdolla. Amoriineilla ei lääninarkkitehti Ravealan mielestä ollut juuri taiteellista arvoa, mutta sen sijaan historiallista arvoa.⁸⁴

Vuoden aikana oli päätetty perustaa Suomen Kansallisoopperan säätiö, jolle Suomalainen Ooppera Osakeyhtiön toiminta siirtyi syksyllä 1956 kaikine varoineen ja velkoineen. Oopperan hallintoa johdettiin tästä lähtien johdokunnan sijaan hallintoneuvostossa, jossa päätösvalta oli opetusministeriön määräämillä edustajilla.⁸⁵

Ooppera pesi kasvonsa

Käytännöllinen lisärakennus ja sen myötä vanhaan rakennukseen levinneet ajanmukaiset materiaali- ja sisustusratkaisut saattoivat vaikuttaa siihen, että myös oopperan lavastusratkaisuja modernisoitiin. Kaudella 1955–56 esitetyssä Don Carlos -oopperassa lähes kaikki teatterirekvisiitta oli karsittu pois, ja aivan uudenlainen symbolistinen lavasteratkaisu koostui muutamasta pylväästä ja parista ristikosta, joiden paikkaa muuteltiin. Lavastuksia oli pakkokin uudistaa, koska lokakuussa 1956 tuhoutui tulipalossa koko Salmisaaren lavastavarasto. Jäljelle jäivät vain ne lavastukset, jotka olivat Mozart-juhlaviikkojen johdosta oopperatalossa.

Oopperalaulaja Sylvelin Långholm uudessa pukuhuoneessaan todennäköisesti pian laajennustöiden valmistumisen jälkeen. Kuvassa näkyvää vastaava pukuhuonekaluste on säilynyt laajennusosan kolmannen kerroksen huoneessa 363. Tuomi/SKO

Näyttämön vuonna 1958 uusittuja valaistuslaitteita kuvattuna pian töiden valmistumisen jälkeen. Tuomi/SKO

Myös näyttämön tekniikkaa ajanmukaistettiin. Käyttökelvottomaan kuntoon mennyt pyöröhorisontti uusittiin vuonna 1956 ja näyttämön valaistuslaitteet oli määrä uudistaa kesällä 1957, mutta määrärahavaikeuksien takia ne siirtyivät vuodelle kesään 1958. Asennetut uudet valaistus- ja projektiolaitteet tekivät välttämättömäksi ohjelmiston valaistusten tarkistamisen, mistä seurasi ylimääräistä harjoitustyötä. Laitteet eivät heti toimineet kunnolla, eivätkä kaikki kriitikot ymmärtäneet kalliita hankintoja, mutta niiden avulla voitiin luoda aivan uudenlaisia, liikkuvia näyttämökuvia ja illuusioita näyttämölle.

Näyttämön teknisten uudistusten jälkeen oopperatalon muutos- ja peruskorjaustyöt katsottiin saadun lopullisesti valmiiksi. Tuloksen arveltiin olevan ”suhteellisen ajanmukainen teatteritalo”, mutta oopperataloksi siitä ei edelleenkään ollut. Katsomo oli liian pieni ja orkesterisyyvennys ahdas, mikä korostui, kun joissain esityksissä suurempia soittimia, kuten mm. harppu täytyi sijoittaa permantoaitioon. Uuden oopperatalon tarve oli edelleen huutava. Joulukuussa 1958 ooppera sai kuitenkin jälleen kymmenen vuoden jatkoajan vuokrasopimukselleen Bulevardinvarren teatteritaloonsa.⁸⁶

Laajennustöiden jälkeen

Kansallisoopperan ensimmäinen laajennus- ja peruskorjaustöiden jälkeinen näytäntökausi 1959–60 oli näytäntö- ja katsojamääriltään ennätyksellinen. Rakennushallituksen Uudenmaan lääninrakennustoimiston hallinnassa oopperatalossa, varsinkin sen kellaritiloissa tehtiin 1960-luvun alkupuolella pienempiä muutoksia. Niistä osa liittyi oopperan toiminnan kannalta ratkaisevan tärkeään uudistukseen, oman orkesterin perustamiseen keväällä 1963. Orkesterille rakennettiin mm. uudet harjoitus- ja pukuhuonetilat kellarin itäpäätyyn.

Oopperan tuleviin 100-vuotisjuhliin vuonna 1973 ryhdyttiin valmistautumaan hyvissä ajoin. Lääninrakennustoimisto kunnosti oopperatalon julkisivut kesällä 1971, ja kahtena seuraavana kesänä suoritettiin sisätilojen maalaus- ja kunnostustöitä. Oopperan juhluvuoden päätapahtuma järjestettiin kuitenkin Finlandia-talossa, jonka puolitoistatuhantiselle yleisölle demonstroitui vahvistetun orkesterin ja kuoron voimalla, minkälaisella sointiteholla tulevassa uudessa oopperatalossa voitaisiin toimia. Uudelle talolle oli jo tehty huonetilasuunnitelma vuonna 1972, ja entisen sokeritehtaan tontti varattiin oopperalle 1975.

Kesällä 1975 vanhaan oopperataloon vapautui lisätilaa, kun oopperan toimistot, osa ylimmän kerroksen pukuvastoa, arkisto ja joitakin pienempiä varastoja siirrettiin Albertinkatu 34:stä vuokrattuihin lisätiloihin. Tilalle saatiin lisää henkilökunnan työhuoneita ja sosiaalitiloja.⁸⁷

Peruskorjaaminen

Suunnittelu

Kansallisoopperan ja valtiovallan välillä oli 1970-luvun lopulle saavuttaessa käyty jo usean vuoden ajan keskustelua oopperatalon ilmastoinnin, valaistuksen sekä vanhentuneen ja työturvallisuuden kannalta puutteellisen näyttämötekniikan ajanmukaistamisesta. Uusittujen valaistussiltojen, valonheittimien yms. näyttämölaitteiden lisäksi näyttämöllä tarvittiin aivan uudenlaisia tietokoneistettuja ohjaamotiloja, joiden laitteisiin voitiin etukäteen ohjelmoida kaikki esitysten ääni- ja valoeffektit ym. tekniset tehtävät. Opetusministeriö vahvisti helmikuussa 1978 valaistus- ja näyttämölaitteiden perustamis- ja esisuunnitelman, jossa korjausajankohdaksi määriteltiin aluksi kesä 1978.

Alustavissa kaavailuissa uudet valaistus- ja ääniohjaamot, sekä laajennetut yleisön wc-tilat suunniteltiin sijoitettaviksi sisäänuloaulasta vuoden 1919 oopperamuutostöissä erotettuun nk. välikäytävään. Käytävän ja katsomon takaosan väliseen seinään aiottiin avata ohjaamoiden tarkkailuaukot. Suunnittelupäällikkö Pekka Voltin johdolla Uudenmaan piirirakennustoimistossa

laadittiin kuitenkin vaihtoehtoinen suunnitelma, joka otti paremmin huomioon, paitsi katsomon vasemman ja oikean puolen yhteyksien säilymisen, myös arkkitehtoniset ja rakennushistorialliset seikat.

Vaihtoehtosuunnitelmassa sisäänkäyntihalli palautettaisiin entiseen laajuuteensa, ja ohjaamot rakennettaisiin katsomon takaosaan. Lisää tilaa ohjaamoille saataisiin purkamalla koko sisääntulohallin vastainen kantava seinä ja korvaamalla se paljon ohuemmalla rakenteella. Yleisön wc-tiloja voitiin näin laajentaa aiempiin aulatiloihin sisäänkäyntihallin molemmilla puolilla. Myös Museovirasto kannatti elokuisessa lausunnossaan odotetusti jälkimmäistä vaihtoehtoa. Suunnitelmien muutokset, hankkeen laajentuminen mm. ilmanvaihtolaitteiden täydellisen uusimisen sisältäväksi peruskorjaukseksi sekä rahoituspäätöksen viivästyminen siirsivät töiden alkua vuodella. Rakennuslupapiirustukset valmistuivat 21. joulukuuta 1978 ja seuraavana päivänä valtioneuvosto myönsi 900 000 markkaa jatkosuunnitteluun.

Sillä välin oopperalle etsittiin väistötiloja, ja tammikuussa 1979 päätettiin vuokrata Uudenmaankatu 33:sta orkesterille ja oopperalle harjoitus- ja toimistotiloja. Pysyvämpää lisätilaa ooppera sai länsinaapuristaan, polyteknillisen koulun entisestä Kemia-laitoksesta, nk. Vanhasta Kemiasta. Ilmeisesti tästä aiheutuneiden tilantarpeiden muutosten sekä liikuntaesteisten olosuhteiden parantamistoimenpiteiden takia suunnitelmia muutettiin vielä kerran, ja vanhat lupapiirustukset vaihdettiin uusiin 27. maaliskuuta 1979. Samana päivänä pidetyssä Kansallisoopperan hallintoneuvoston kevätkokouksessa oopperan tulevaisuudennäkymät näyttivät valoisilta; oopperalla ja baletilla oli mennyt hyvin sekä taloudellisesti että taiteellisesti ja uuden oopperatalon rakennushanke näytti olevan myötätulessa.⁸⁸

Näytäntöillan tunnelmia 1970-luvun puolessavälissä. Hakli/SKO

Peruskorjaustyöt etenevät nahkeasti

Toukokuussa 1979 rakennuttaja Uudenmaan piirirakennustoimisto ja pääurakoitsija Insinööritoimisto Raimo Karhunen allekirjoittivat sopimuksen, jonka mukaan peruskorjaustyöt alkaisivat kesäkuun alussa 1979. Oopperan toivomuksesta ja jo perustamis- ja esisuunnitelmassa määritellyn aikataulun mukaisesti työt oli määrä saada päätökseen viidessä kuukaudessa. Piirirakennustoimisto piti tätä realistisena ainoastaan siinä tapauksessa, ettei mitään yllättävää ilmenisi.

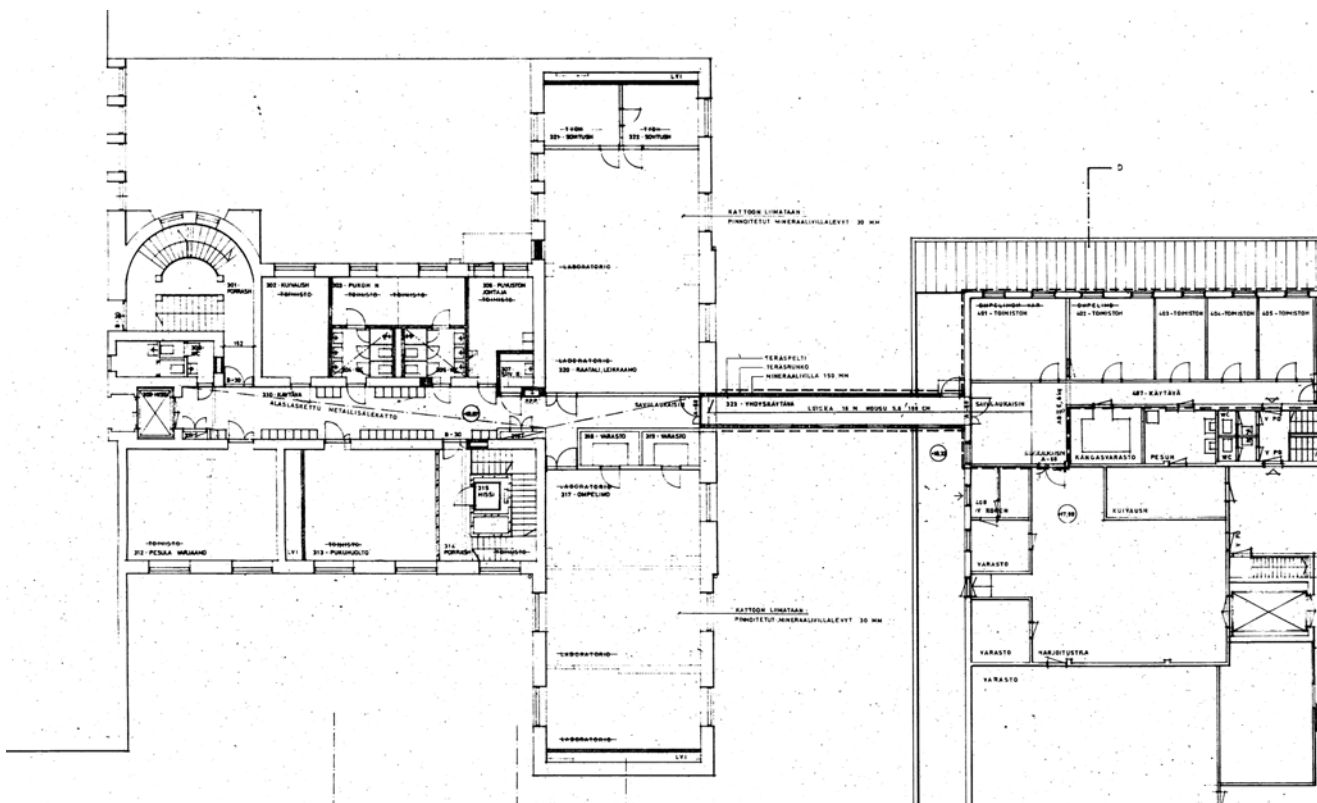
Lähes välittömästi rakennustöiden aloittamisen jälkeen, kun sisäntulohallin ja katsomon välistä seinää ryhdyttiin purkamaan, kävi selväksi, että suunnitelmia jouduttaisiin muuttamaan ja korjaustyö laajenisi ja vaikeutuisi. Oopperan täytyi ryhtyä etsimään esiintymispaikkoja maakunnista, mm. Ilmajoelta, Ylistarosta ja Seinäjoelta. Urakoitsijalle myönnettiin lisäaikaa ensin joulukuun alkuun 1979, ja sitten lähemmäs vuodenvaihdetta ja lopulta seuraavan vuoden puolelle. Aikataulun alittamisesta luvattiin maksaa ylimääräiset palkkiot, mutta aliurakoitsijoiden kanssa käydyt kiistat, aikataulujen venyminen ym. seikat johtivat lopulta siihen, että Insinööritoimisto Karhunen meni konkurssiin, piirirakennustoimisto irtisanoi urakkasopimuksen ja ryhtyi itse hoitamaan korjaustöitä helmikuussa 1980.

Peruskorjaustyöt valmistuivat lopulta toukokuussa 1980, noin puoli vuotta myöhässä. Viivästymisestä aiheutui yli vuoden suljettuna olleelle oopperalle näytäntö- ja harjoituskustannusten lisääntymisenä ja lipputulojen vähenemisenä noin 1,5 miljoonan markan tappiot, joiden kattamiseen se sai opetusministeriöltä lisäavustuksia. Kesän aikana korjattuun oopperataloon hankittiin vielä kalusteita yms. ennen uutta näytäntökautta, josta tuli oopperan

Kaksi kuvaa peruskorjauksen ajalta. Vasemmalla asennetaan ilmanvaihtokoneita oopperatalon ullakolle. Oikealla on meneillään sisäntulohallin oikealla sivulla olevien yleisön wc-tilojen rakennustyöt. Hakli/SKO

Lokakuussa 1981 päivätty lupapiirustus oopperan ompelimoitilojen laajentamisesta nk. "Vanhan kemian" -rakennukseen. Keskellä näkyy oopperatalon neljännessä kerroksesta lähtevä uusi yhdysilta. RVV

johdon huojennukseksi menestyksellinen ja korkeatasoinen, oopperaa kohtaan tunnuttiin yleisemminkin suhtauduttavan aikaisempaa myönteisemmin.⁸⁹

Kansallisoopperan pitkä lähtö Bulevardilta

Jo ennen peruskorjauksen aloittamista oopperalle luvatut lisätilat viereisessä Vanhassa Kemiassa liitettiin myös fyysisesti oopperataloon. Lokakuussa 1981 laadittujen suunnitelmien mukaisesti 1950-luvun laajennuksen ylimmän kerroksen luoteiskulmasta johdettiin teräspelistä rakennettu yhdyskäytävä Vanhan Kemian ylimmän kerroksen tiloihin. Sinne siirrettiin oopperan ompelimo ja siihen liittyvät muut työtilat, kuten pesula- ja kuivaushuoneet ja ompelimojen henkilökunnan sosiaalitilat. Niiltä vapautuneet tilat muutettiin toimistohuoneiksi. Vanhan Kemian toisessa kerroksessa oli pääosin balettikoulun harjoitus- ja sosiaalitiloja sekä terveydenhoitajan tilat.⁹⁰

Lisää toimistotiloja saatiin viistosti oopperaa vastapäätä Bulevardi 30:stä vuokratusta asuinhuoneistosta, jonne mm. oopperanjohtaja siirtyi. Muiden muassa oopperan lipunmyyntitilat taas oli sijoitettu aiemmin vuokrattuun Albertinkadun naapuritaloon. Toimintojen siirtymiset aiheuttivat erilaisia pienimuotoisia muutostöitä oopperatalon eri kerroksissa 1980-luvun alkupuolella.

Vuonna 1986 alkoivat vihdoinkin uuden oopperatalon rakennustyöt entiselle sokeritehtaan tontille Töölössä. Bulevardilla saatiin odottaa niiden valmistumista kuitenkin vielä seitsemän vuotta, ja tällä välin katsojia totutettiin mm. näyttämökaaren yläosaan vuonna 1987 ripustetun uuden keksinnön, digitaalisen tekstityslaitteen käyttöön. Kansallisoopperan viimeinen oopperaesitys, Lemmenjuoma, esitettiin Aleksanterin teatterissa toukokuussa 1993.⁹¹

Näyttämön eteläseinustan uusi vastapainosilta ja ilmanvaihtohormi näyttämötekniikan uusimistöiden aikana. Hakli/SKO

"Aleksanterin teatteria on pyöritetty pienin varoin. Se tunnetaan edelleen "vanhana oopperatalona", teatterin nimi ja sijaintikaan ei ole täysin auennut suurelle yleisölle. Toiminnot, jotka on mahdollista ulkoistaa, on ulkoistettu: kiinteistönhoito, ravintolapalvelut, vahtimestaripalvelut ym. Vanha näyttämötekniikka vaatii erityisosaamista, joka asettaa henkilöstöresursseille rajoituksensa."

Realprojekti Oy:n laatimasta muistiosta "Aleksanterin teatterin jatkokäyttö" 2.6.2004, SK.

Vierailuteatteri

Muutos- ja korjaustyöt kulttuuriasiainkeskusta varten

Kansallisoopperan lähdön jälkeen Aleksanterin teatteri sai vanhan nimensä takaisin. Myös teatterin käyttötapa palasi lähemmäs alkuperäistä mallia, kun siitä tuli jälleen ulkopuolisille kulttuurintekijöille esiintymis- ja harjoittelu-puitteet tarjoava vierailuteatteri. Valtio pysyi rakennuksen omistajana, ja sen peruskorjausvastuu säilyi rakennushallituksella. Vierailuteatterin pyörittämisestä vastasi kuitenkin Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus, jonka kymmeneksi vuodeksi solmittu vuokrasopimus vastasi oopperanaikaista sikäli, että se sai rakennuksen käyttöönsä maksutta, mutta joutui huolehtimaan sen käyttö- ja hoitokustannuksista. Kaupungilla oli jo entuudestaan vierailuteatteritoimintaa mm. Itäkeskuksessa ja Savoy-teatterissa.

Aleksanterin teatterin tiloja remontoitiin vastaamaan paremmin uutta käyttötarkoitusta Arkkitehtitoimisto Arc-teamin syksyllä 1993 laatimien suunnitelmien mukaan. Laajoja verstastiloja kellarissa tai pukuvastatiloja ullakolla ei enää tarvittu, vaan ne voitiin muuttaa harjoitussali- ja toimistotiloiksi. Merkittävin muutostyö oli lavastevaraston 1950-luvun laajennusosan korkean hallitilan jakaminen välipohjalla niin, että toisen kerroksen tasalle saatiin täysin uusi lauluharjoittelusali 202. Vanhaan kemiaan johtanut yhdyskäytävä purettiin, ja siellä olleet tilat palautuivat Helsingin teknillisen oppilaitoksen käyttöön.

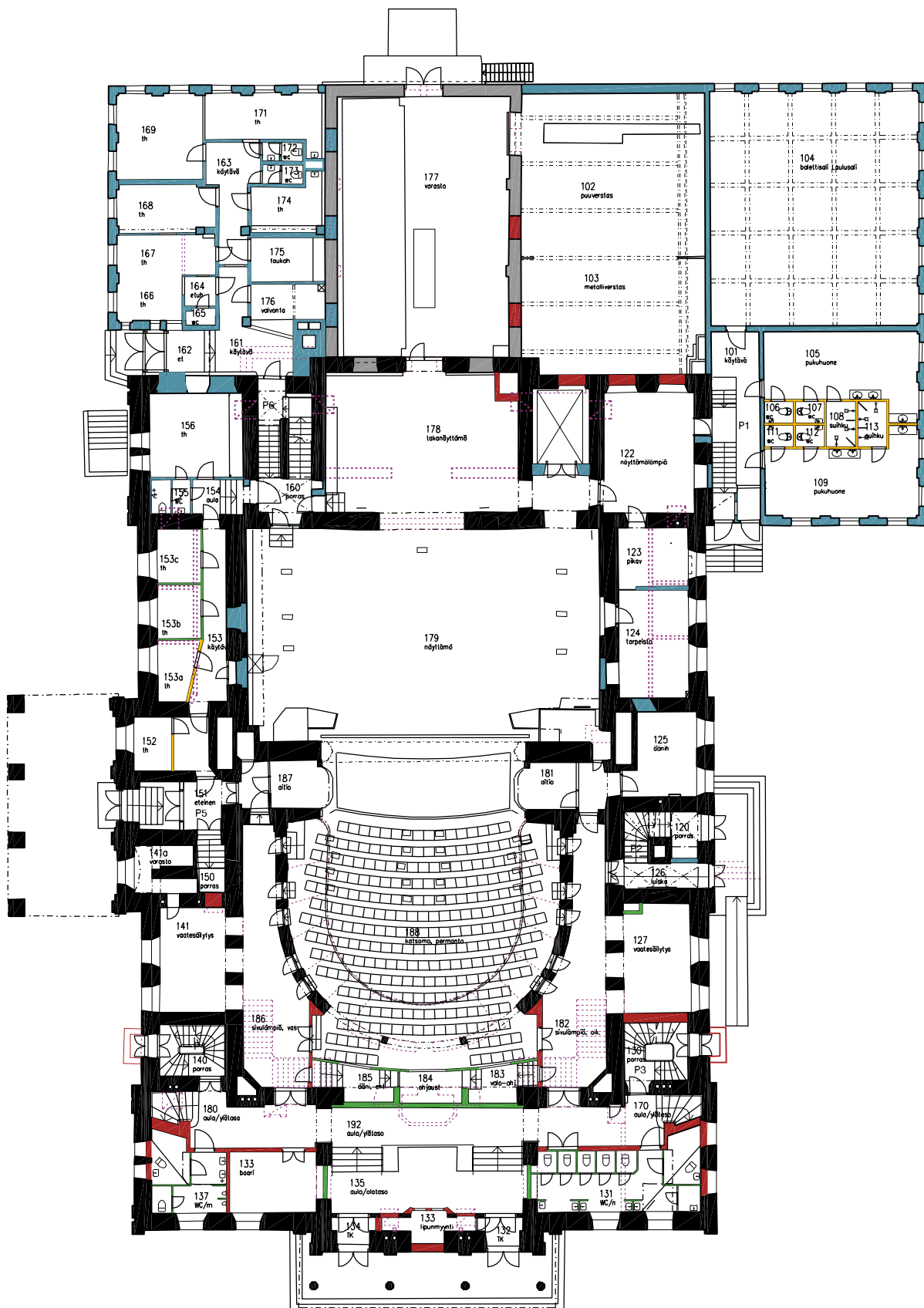
Kulttuuriasiainkeskus majoittui 1950-luvun toimistosiiven kahden alimman kerroksen tiloihin. Sen kuusi työntekijää vastasivat Aleksanterin teatterin hallinnon, tilojen vuokraamisen ja markkinoinnin lisäksi myös rakennuksen näyttämötekniikan ylläpidosta ja käytöstä. Rakennuksen muihin toimistotiloihin otettiin vuokralaisiksi erilaisia talon toimintaan läheisesti liittyviä kulttuuriryhmiä, kuten Tanssin tiedotuskeskus ja Suomen tanssioppilaitosten liitto. Teatterin monia tanssisaleja käyttivät useat kymmenet erilaiset tanssiryhmät, joille ei Helsingissä ollut tarjolla vastaavanlaisia tiloja yhtä edullisella vuokralla. Oopperakaan ei ollut jättänyt taloa aivan kokonaan, vaan osa sen balettikoulusta jatkoi toimintaansa entisissä tiloissaan 1950-luvun lisärakennuksen pihasiivessä. Aleksanterin teatterin tärkein tila oli kuitenkin edelleen sen näyttämö, jonka käyttöaste oli korkea. Pietarin Mariinski-teatterin vierailut toivat tuulahduksia teatterin loiston ajoilta.⁹²

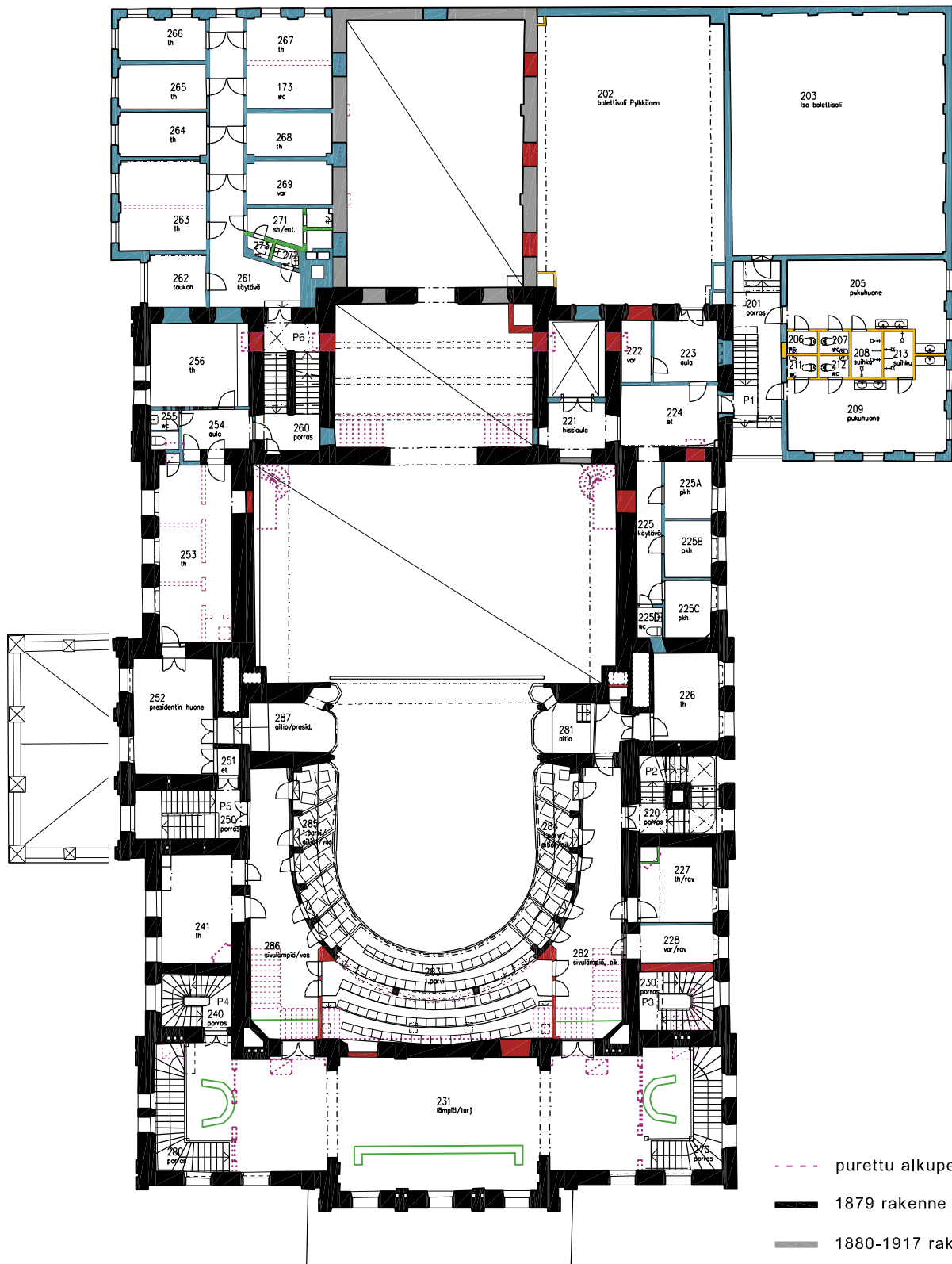
Kansallisteatterin väistötilana

Aleksanterin teatterin julkisivut ja piha-alueet kunnostettiin vuonna 1997, ja myös näyttämötekniikkaa ja katsomoa uudistettiin, mm. permannolle ja ensimmäiselle parvelle asennettiin nykyiset plyysipäällysteiset istuimet. Vuosituhannen vaihteessa oli kuitenkin määrä aloittaa perusteellisemmat korjaustyöt, mm. kellaritiloissa havaittujen kosteusongelmien korjaamiseksi, joiden tärkeimpänä vaikuttimena oli Suomen Kansallisteatterin peruskorjauksesta seurannut muutaman vuoden kestänyt väistötilojen tarve.

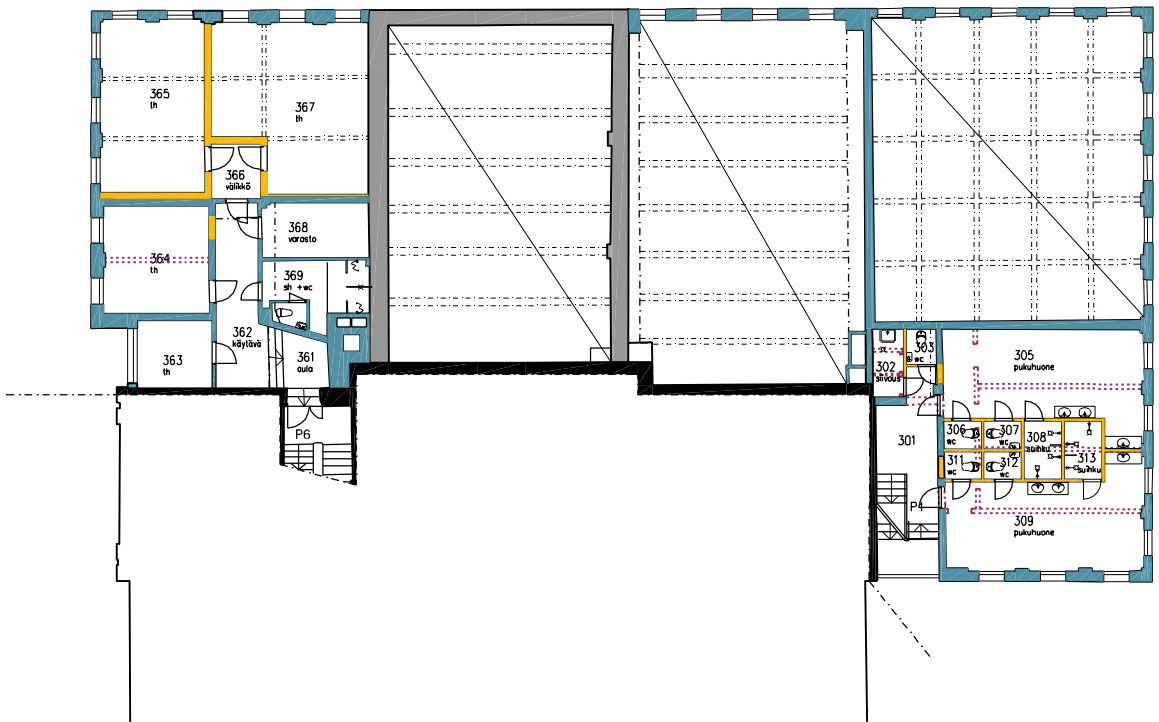
Kosteusongelmien takia vuonna 1999 rakennuksen perusmuurit kaivettiin esiin ja varustettiin salaojituksella ja uudella sadevesiviemäröinnillä. Tämän jälkeen kesällä 2000 kellarikerroksessa tehtiin Trennus Oy:n suunnittelemaa laajoja kosteusvaurioiden korjaustöitä, joiden yhteydessä mm. suurimpaan osaan aikaisemmista betonipintaista lattiaista asennettiin punaiset tiili-

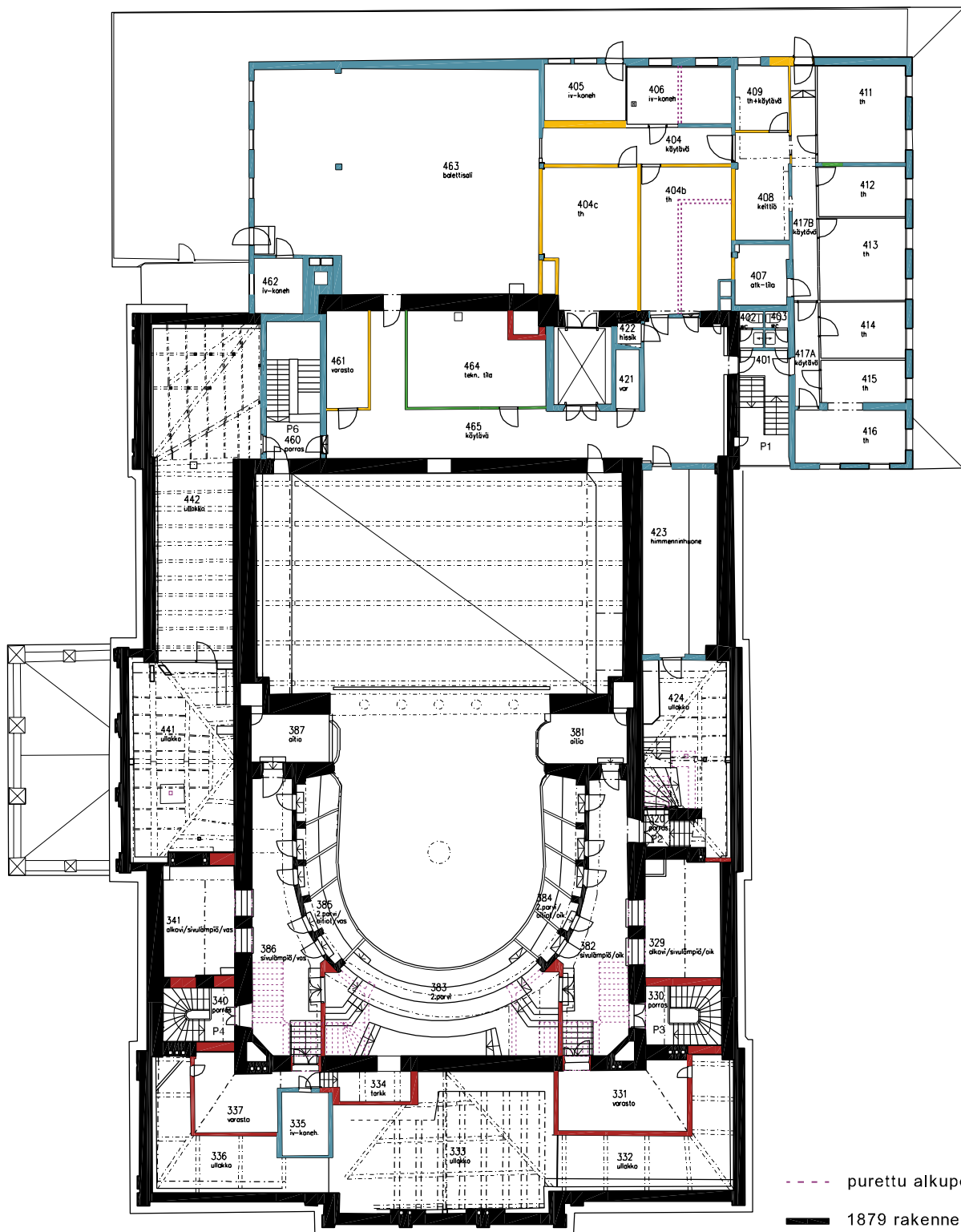

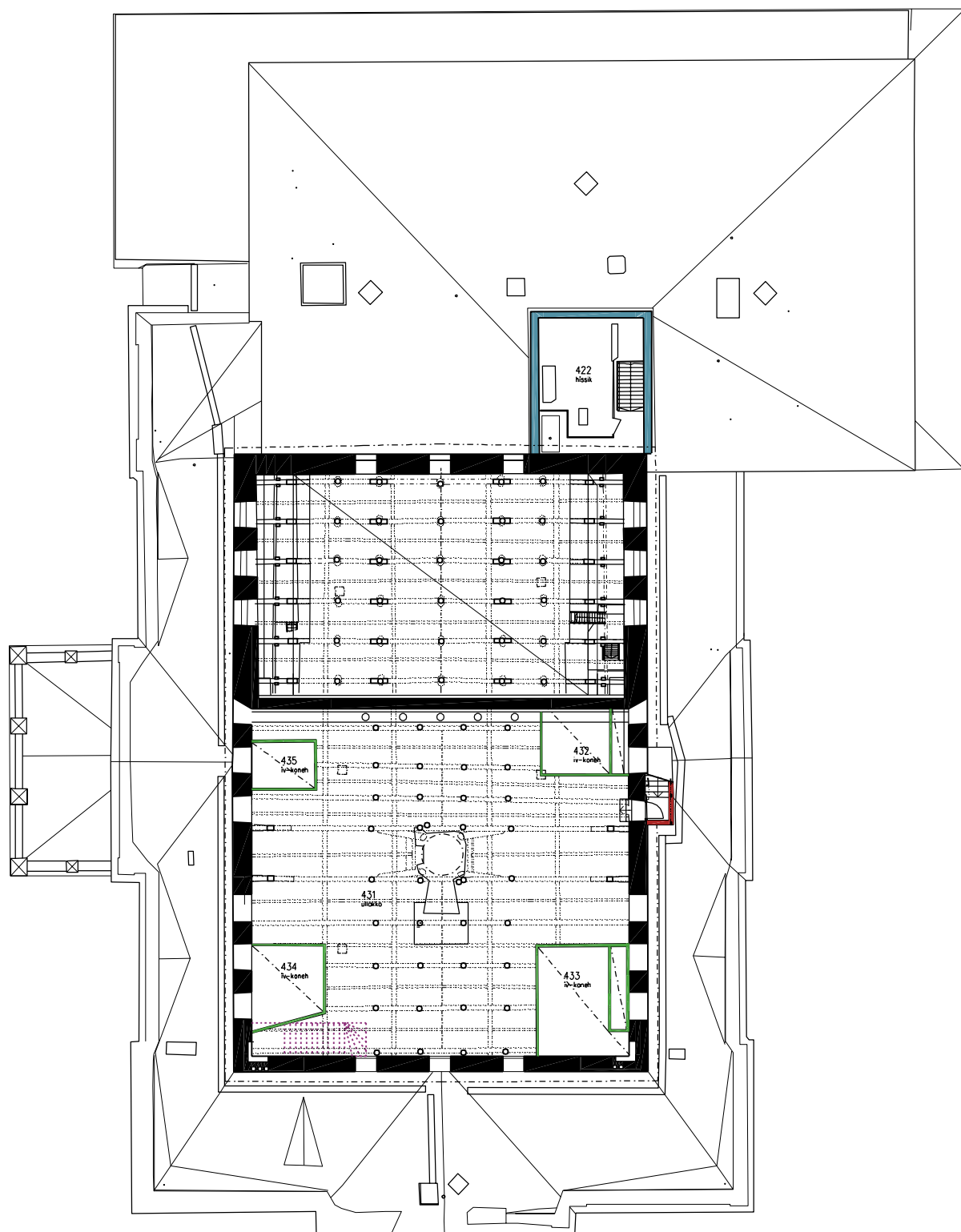

- purettu alkuperäisrakenne
- 1879 rakenne
- 1880-1917 rakenteet
- 1918-52 rakenteet
- 1953-59 rakenteet
- 1960-92 rakenteet
- 1993- rakenteet

- purettu alkuperäisrakenne
- 1879 rakenne
- 1880-1917 rakenteet
- 1918-52 rakenteet
- 1953-59 rakenteet
- 1960-92 rakenteet
- 1993- rakenteet

ALEKSANTERIN TEATTERI NYKYTILÄ

Tontti

Sijainti

Aleksanterin teatteri sijaitsee suorakaiteen muotoisella, noin 60 metriä leveällä ja 90 metriä pitkällä tontilla Bulevardin ja Albertinkadun kulmassa, viimeisessä korttelissa ennen Hietalahdentoria. Korttelin Bulevardin ja Hietalahdentorin puoleisilla sivuilla on julkisia rakennuksia, kun taas Lönnrotinkadun puolella on asuinkerrostaloja. Teatterirakennus jää nykyään korkeampien naapuritalojensa varjoon. Alun perin teatteri seiso i aukiomaisen tontin keskellä, ja joka puolelle sen ympärille jä i vapaata tilaa – sijoittelu johtui kaupunkikuvallisten syiden ohella paloturvallisuusvaatimuksista. Tontin luonne on muuttunut, kun sen länsilaita ja luoteiskulma, jonne 1950-luvun laajennusosat sijoittuvat, on nykyisin kuilumainen kujanne.

Rakennusaikanaan 1870-luvun lopulla Aleksanterin teatteri erottui selvästi ympäröivästä Punavuoren ja Kampin alueen matalasta, pääosin puutalovaltaisesta rakennuskannasta. Kaupungin luovuttaessa kolme asuinrakentamiseen kaavoitettua tonttia venäläisen teatterin rakentamista varten vuoden 1876 alussa, oli alue rakennetun kaupungin laitamilla. Teatterille luovutettu avoin tonttialue jatkui Albertinkadulta joutomaana aina tulevalle Hietalahdentorille asti, joka oli silloin laaja hiekkakenttä ja rantaviiva oli huomattavasti nykyistä lähempänä. Bulevardin tässä päässä oli vain hyvin harvoja kivirakennuksia. Teatterin tonttia vastapäätä, Bulevardin toisella puolella oli Sinebrychoffin panimoon kuulunut tiilimakasiini ja hieman edempänä nykypäiviin säilynyt Sinebrychoffin päärakennus.

Samaan aikaan kun teatteria rakennettiin, valmistui sen lännenpuoleiselle tontille arkkitehti E.A. Sjöströmin vuonna 1877 suunnittelema kivinen kolmikerroksinen asuinrakennus, nykyinen Metropolia-ammattikoulun kirjastorakennus. Sen pohjakerroksen rustikointi ja koristeelliset ikkunankehukset heijastelivat teatterirakennuksen julkisivuja ja ajankohtana yleistä uusrenessanssityyliä. Saman tontin pohjoisosaan valmistui vuonna 1897, arkkitehti Onni Törnqvistin (Tarjanne) suunnittelema punatiilinen piharakennus, johon sijoitettiin Teknillisen korkeakoulun kemian laitoksen laboratorio. Kansallis-

Osa nykyisestä Sinebrychoffin puistosta Bulevardille päin vuonna 1875 otetusta panoraamasta, jossa oikealla olevan tiilimakasiinin takana näkyy Aleksanterin teatterin tuleva tonttipaikka. Vasemmalla, Sinebrychoffin päärakennuksen takana on tuleva Polyteknillisen koulun paikka ja siitä vasempaan hiekkainen Hietalahdentori. Hoffers/HKM

ooppera sai tämän nk. ”Vanhan kemian” ylimmästä kerroksesta 1980-luvun alussa lisätiloja, ja rakennukset oli yhdistetty peltikuorisella yhdyskäytävällä vuoteen 1993 asti.

Teatteritontin pohjoispuolelle, Albertinkadun varteen valmistui 1880-luvulla Onni Törnqvistin suunnittelema nelikerroksinen uusrenessanssityylinen kerrostalo. Albertinkadun toiselle puolelle valmistui 1890-luvun lopussa koristeellinen asuinrakennus, joka otettiin 1900-luvun vaihteessa venäjän sotaväen käyttöön. Neuvostoliiton suurlähetystönä 1920-luvulta lähtien toiminut rakennus raunioitui suurpommituksissa 1944, ja sen tilalle rakennettiin 1950-luvulla kaupungin virastorakennus.¹

Aleksanterin teatterin kolme tonttia luovutettiin vuonna 1876 venäläisen teatterin käyttöön niin pitkäksi aikaa, kun toiminta säilyi alkuperäisenä. Vuonna 1918 tontti palautui kaupungin haltuun ja luovutettiin Suomalaisen Oopperan käyttöön. Vuonna 1927 päätettiin kaupungin ja valtion välisestä tilusvaihdesta, jonka kautta oopperatontit tulivat lopullisesti siirtymään valtiolle – tässä yhteydessä esille nousi myös kysymys oopperatalon purkamisesta ja tontin käytöstä Teknillisen korkeakoulun lisärakentamisalana. Oopperan kolme tonttia ehdotettiin syyskuussa 1954 yhdistettäväksi tonttijaon muutoksella yhdeksi tontiksi n:o 16. Muutos vahvistettiin sisäasiainministeriössä tammikuussa 1955.²

Asemapiirros kaavamerkintöineen 1:2000.

KAAVA- JA SUOJELUTILANNE

Silloinen Kansallisoopperan rakennus suojeltiin 18.9.1980 valtion rakennuksista annetun asetuksen perusteella. Tontin asemakaava on vahvistettu 25.10.1982. Kaavassa tontti on osoitettu kulttuuri-toimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi (YKU). Teatterirakennuksen vanhempi osa on suojeltu merkinnällä ark, rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus. Rakennusta tai sen osaa ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- tai muutostöitä, jotka tärvelevät julkisivujen tai vesikaton rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Lisärakentamis- ja muutostöiden yhteydessä rakennusta on pyrittävä korjaamaan tyyliin hyvin soveltuvalla tavalla.

Katu- ja piha-alueet

Koska ympäröivissä kortteleissa oli alun perin lähes pelkästään matalia puutaloja, asetti kaupunki teatteritontin luovutusehdoiksi vuonna 1875 voimaan tulleen rakennusjärjestyksen lisäksi tarkkoja paloturvallisuuteen liittyviä määräyksiä rakennuksen sijoituksesta tontille. Rakennuksen Bulevardin puoleisen pitkän sivun tuli olla 4,5 metrin etäisyydellä tontin rajasta, toinen pitkä sivu noin 21 metriä tontin rajasta ja lyhyet sivut 29,5 metrin etäisyydellä lähimmistä tonteista (itäpuolella tähän sisältyi Albertinkadun leveys). Naapuritontteja vasten, tontin sisäisivuile istutettiin kaksinkertaiset puurivistöt. Tältä puolen tonttia reunusti myös istutettu viheralue, ja puurivistöjen välissä kulki asemapiirroksen mukaan hiekkapintainen kävelytie. Myös Bulevardin varrelle oli teatterin, kuten kaikkien kadun tontinomistajien istutettava puita, ja lisäksi Albertinkadun sisäänkäyntiaukion reunalle istutettiin kolmen puun rivistö ja nurmikenttä. Toisin kuin nykyään, Albertinkadun ja Bulevardin kulman kohdalla ei kuitenkaan ollut puita, ja teatteri näkyi tältä suunnalta koko komeudessaan. Bulevardinpuoleinen puurivistö täydentyi näiltä osin 1930-luvun vaihteen tienoilla.

Tontin pohjois- ja länsireunojen puurivistöjä harvennettiin useaan otteeseen naapureiden anomusten perusteella, koska ne varjostivat naapuritaloja – todennäköisesti samaan aikaan kun korkeat kivitalot syrjäyttivät matalat puutalot. Ulommasta puurivistöstä ovat säilyneet vain tontin länsilaidan Bulevardinpuoleiset kuusi puuta. Sisemmän rivistön puita kaadettiin esimerkiksi vuonna 1927, kun Albertinkadun kulmatalossa olleen koulun luokkien ikkunoiden edestä kaadettiin 4–5 puuta.³ Sisemmästä puurivistöstä on säilynyt kuusi puuta pohjoisreunalla ja kolme länsireunalla. Niidenkin kaatoa on harkittu eri vaiheissa, koska ne sijoittuvat aivan 1950-luvun laajennuksen seinien vierelle. Vuoden 1999 piharemontin yhteydessä osa puista tuettiin kuitenkin yläpäästään teatterirakennukseen kiinnittyvillä terästuilla.

Aleksanterin teatteria rakennettaessa Bulevardin ja Albertinkadun reunoihin rakennettiin 5 ja 2,5 metriä leveät kiviset jalkakäytävät. Muuten koko piha-alue oli päällystetty mukulakivin. Venäläisen teatterin ja sen jälkeen oopperan aikana oli tonttia reunustavia jalkakäytäviä ja itse piha-aluetta kunnostettava useaan otteeseen maistraatin ja muiden viranomaisten vaatimusten mukaisesti. Tonttialue oli vielä 1930-luvulla lähes kokonaan mukulakivetty. Vain Albertinkadun puoleiselle pääsisäänkäynnille johtivat asfaltoidut käytävät. Vuonna 1953 jalkakäytävät oli asfaltoitava poliisiviranomaisten vaatimuksesta, ja samalla asfaltointiin myös Bulevardinpuoleisen näyttämösisäänkäynnin ovelle johtanut käytävä. 1960-luvulla koko piha-alue asfaltointiin, ja se oli siitä lähin lähes kauttaaltaan pysäköintialueena. Albertinkadun puolella pääsisäänkäynnin edustalla olevat ruskeaksi maalatut, valaistut ilmoitustaulut rakennettiin vuonna 1978 rakennushallituksessa laadittujen suunnitelmien mukaisesti.⁴

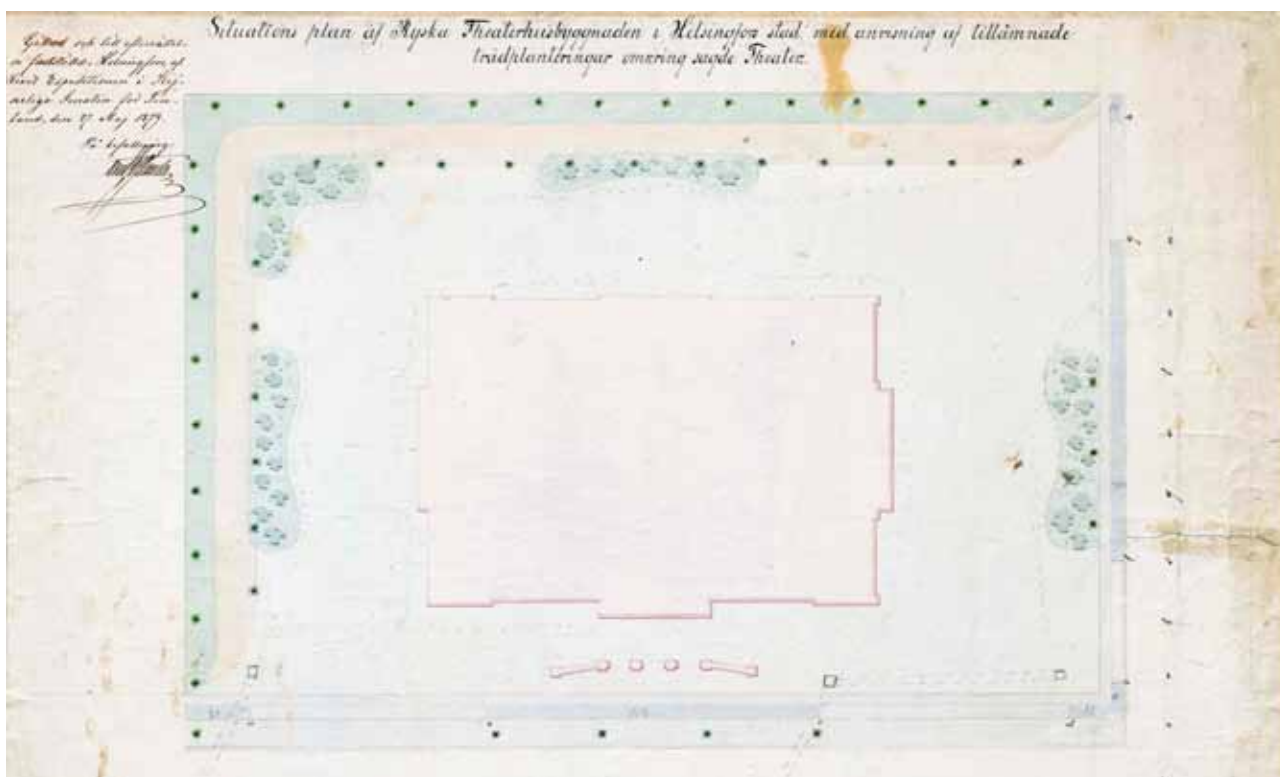
Vuonna 2000 tontin kadunpuoleiset, yleisön käyttöön tarkoitetut sivut päällystettiin sisäänkäyntien kohdalta nupukivetyksellä ja muualta noppakivetyksellä. Rakennuksen sivustoille asennettiin tuolloin salaojitukset ja niiden kohdalla pintamateriaalina on mukulakivetyt. Pääsisäänkäynnin edessä ollut, Albertinkadun jalkakäytävää reunustanut nurmialue korvattiin kiviportailla. Pihan pohjois- ja länsisivut ovat pääosin asfalttipintaisia pysäköintialueita. Teatteritontin pihanpuoleisella sivulla oli jo venäläisen teatterin aikaan pieniä piharakennuksia. Pohjoissivulla olevat teräsrakenteiset roskakatokset valmis-tuivat tulipalossa vahingoittuneen katoksen tilalle vuonna 2002.⁵

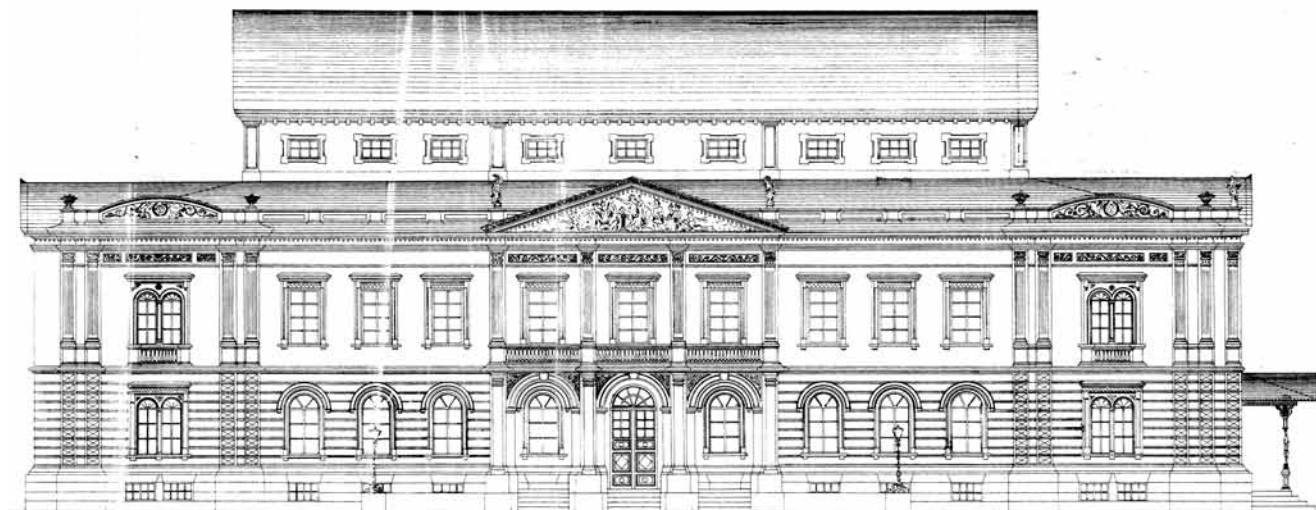
Paraatissisäänkäynnin valurautaiset valaisinpylväät ovat alkuperäiset, mutta varsinainen valaisin on uudempi. Valaisinpylväät seisoivat viimeistään 1910-luvulta lähtien ilman yläpäättä, kunnes 1950-luvulla niihin asennettiin pallomaiset lasikuvut. Samaa aikaan kun nykyinen valaisin asennettiin, sijoitettiin itäiselle pihalle kaksi uusvanhaa valaisinpylvästä.

Insinöörieverstiluutnantti Kašperovin signeeraama teatteritontin asemapiirros, joka on vahvistettu senaatin siviilitoimituskunnassa 27. toukokuuta 1879. KA

Julkisivut

Teatterin vanhan osan julkisivut

Aleksanterin teatterin julkisivut edustavat tyyliltään pietarilaissävytteistä uusempireä, ja se on todennäköisesti saanut vahvoja vaikutteita keisarikunnan pääkaupungin teatteriarkkitehtuurista. Klassistisia perusaiheita on sieltä täältä kuorrutettu rikkaammalla koristelulla, kuten sivurisaliittien kaksoispilastereilla ja ikkuna-aukkojen korkokuvilla sekä voimakkaalla rustikoinnilla. Sotilasinsinöörien laatimista fasadiinustuksista ovat säilyneet molemmat katujulkisivut lupapiirustuksista vuodelta 1877, Albertinkadun julkisivusta myös suunnilleen samanaikainen laveerattu piirustus, joka kuitenkin eroaa yksityiskohdissa. Rakennus toteutettiin pitkälti niiden mukaisesti lukuun ottamatta julkisivusta esiintyntyvien päätykolmioiden ja sivurisaliittien koristelua, jonka Jac. Ahrenberg ja koristeveistäjä Magnus von Wright suunnittelivat keväällä 1879.⁶ Albertinkadunpuoleisessa, yleisösisäänkäynnin puoleisessa päädyssä on teatteritaidetta symboloiva lyyrakuvio, kun taas Bulevardinpuoleisen paraatissisäänkäynnin päällä oli alun perin keisari Aleksanteri II:n monogrammi, joka on myöhemmin poistettu.

Teatterirakennus on kadunpuolelta säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. Sen harkotettu pohjakerros seisoo jyrkän, pääosin Bomarsundista tuoduista kivistä rakennetun graniittisokkelin päällä. Toisessa kerroksessa on korinttilainen pilasterijärjestelmä. Teatterin pääjulkisivu on periaatteessa Bulevardinpuolella, jonka keisarillista sisäänkäyntiä suojaa balustradikaiteen kattama massiivinen sisäänkäyntikatos. Katoksen pilarit ovat tiiltä, mutta lehväkuvion koristellut kaaret ovat puurakenteisia – ne uusittiin huonokuntoisina vuonna 1975. Toiminnallisesti teatterirakennuksen pääjulkisivu on kuitenkin Albertinkadunpuoleinen lyhyt sivu, jonka yleisösisäänkäynnejä suojaa Pietarissa valmistettu komea takorautakoristeinen ja valurautapylväin kannatettu katos. Sen valaisimina olivat alun perin suuret lyhyt, joiden tilalle nykyisenlaiset pallomaiset valaisimet asennettiin 1930-luvun vaihteessa.

Vaikka teatteri oli sijoitettu tontin keskelle niin, että sen joka puolelle muodostui periaatteessa julkisia aukiotiloja, oli pihan puolen julkisivu selkeästi katujulkisivuja yksinkertaisempi. Pohjakerroksen rustikointi jatkui sielläkin – tosin hillitympänä – mutta julkisivua jäsentävät pilasterit, korkokuvat yms. koristelut jätettiin pois ja kaikki ikkunat olivat samantyyppisiä. Alkuperäis-

Yllä vas: Bulevardinpuoleinen julkisivupiirustus, joka on vahvistettu kesäkuussa 1877. RVV

piirustuksissa pihajulkisivusta näkyy vain johtokunnan portaan P2 puinen ulkoeteinen, joka on sittemmin purettu.

Laajan harjakaton kattama näyttämön ja katsomon ullakkokerros kohoaa ympäröivää rakennusmassaa korkeammalle. Sen seinät on jäsennely yksinkertaisin pilasterein, pienikokoisin ikkuna-aukoin ja voimakkaasti profiloiduin räystäslistoin. Ullakkokerroksen päätykolmioiden keskellä on kookkaat lunetti-ikkunat. Päätykolmioiden räystäslistat katkeavat nykyisin sivuilta ennen aikojaan. Teatterin kattomaisemaa hallitsee ullakkokerroksen katon keskeltä nouseva kookas ilmanvaihtohormi. Pääosa savupiipuista sen sijaan purettiin 1920- ja 30-luvuilla keskuslämmitykseen siirtymisen jälkeen. Alemmalla katonosalla oli 1950-luvun peruskorjaukseen asti ullakkoikkunoita. Niistä vain yksi itäisellä katonosalla, ilmanvaihtokonehuoneen 335 kohdalla ollut säilytettiin säleiköksi muutettuna.

Alla: Päiväämätön Albertinkadun puoleinen julkisivupiirustus. KA

Vanhoista valokuvista päätellen seinäpintojen värisävy oli alun perin nykyistä vahvaa roosaa vaaleampi, alkuperäispiirustuksissa se oli vaalean keltainen. Harkotuksen voimakasta profilointia oli korostettu maalaamalla harkkojen ”saumat” vaaleammalla värillä.

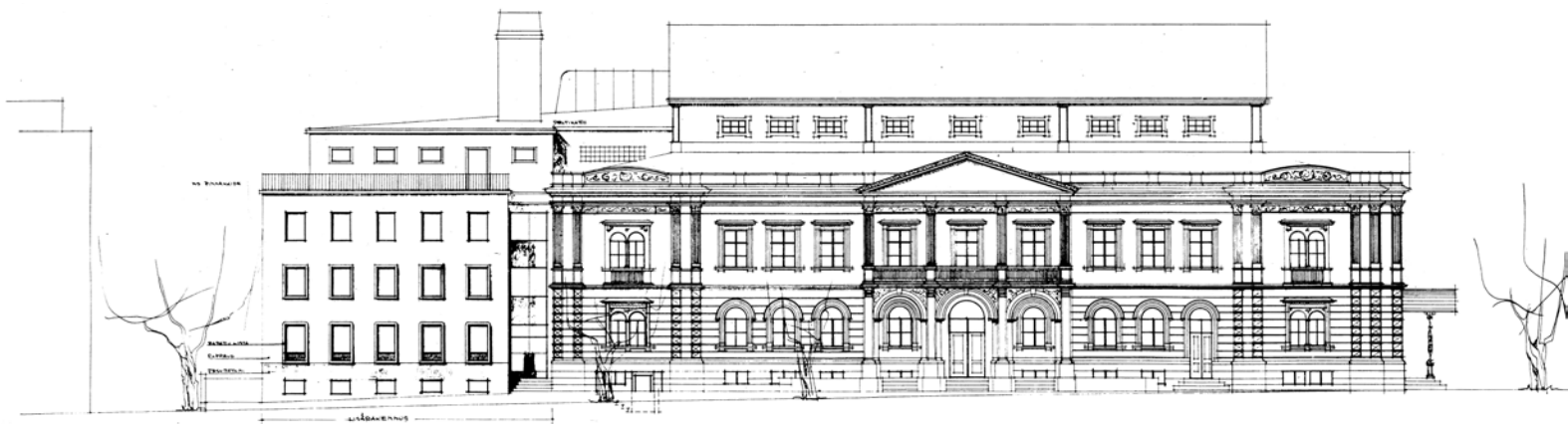
Venäläisen teatterin ensimmäinen tiedossa oleva julkisivujen korjaus tehtiin 10 vuotta rakentamisen jälkeen, vuonna 1890 maalari Kuzma Ignatievin toimesta. Osa päätykoristeista ja rappauslistoja kunnostettiin ja julkisivut maalattiin kahteen kertaan kalkkimaalilla. Vesikatto ja syöksytorvet sekä 100 ikkunaa öljymaalattiin. Vuonna 1897 julkisivut maalattiin jälleen kalkkimaalilla ja ikkunanpuitteet, vesipellit ja syöksytorvet öljymaalilla. Kellari-ikkunoiden syvennysten betonipintaa korjattiin ja puitteet sekä pihasisäänkäynnin ulkoetisen seinät maalattiin öljymaalilla. Huonoon kuntoon päässyttä julkisivua kunnostettiin taas vuonna 1908.⁷

Vuonna 1909 Aleksanterin teatterin länsipäättyyn rakennetun lavastemakasiinin julkisivut noudattivat joka suhteessa vanhan rakennuksen julkisivuja. Tämän voi todeta vielä nykyäänkin lavastevarastosta 102–103 käsin, jossa on näkyvillä sekä alkuperäistä julkisivua että laajennuksen julkisivua. Nämä osat lavastemakasiinin julkisivusta jäivät vuonna 1924 rakennetun lavastevarastolaajennuksen sisään ja edelleen 1950-luvun laajennuksen sisään.

Oopperamuutostöiden yhteydessä 1919 rakennuksen vesikattoa korjattiin ja avattiin kaksi uutta oviaukkoa porrashuoneisiin P3 ja P4. Pääsisäänkäynnin keskimäinen oviaukko poistettiin käytöstä uuden lippumyymälän rakennustyön yhteydessä, mutta ovi jäi kuitenkin paikalleen. Oviaukko muurattiin umpeen vasta 1950-luvun peruskorjauksessa. Vuonna 1921 suoritettiin julkisivujen maalaustyöt. Lavastemakasiinin lisärakennuksen yhteydessä vuonna 1924 osa oopperan ulkokatosta uusittiin. Oopperan julkisivut kunnostettiin perusteellisesti kesällä 1928. Osa katosta oli jo huonossa kunnossa, koska taloudenhoitaja Gustafsson ehdotti sen uusimista ja samalla korottamista lisätilan saamiseksi, mikä ei kuitenkaan toteutunut. Kattoa ja julkisivun rappauksia kuitenkin uusittiin rakennusmestari Artturi Metsolan toimesta. Kaikkia koristeita ei toteutettu täysin entisen kaltaisina, mistä huomautettiin korjaustyön lopputarkastuksessa. Vuonna 1930 ylemmää vesikattoa katsomon ja näyttämön päällä korjattiin. Kun vanhaa peltikattoa purettiin, havaittiin kannatusparujen olevan lahoja ja ne uusittiin peltitystön edetessä.

Oopperatalo lounaasta vuonna 1929. Vasemmassa reunassa pilkottaa vuonna 1909 rakennetun lavastemakasiinin julkisivu. Rakennuksen lännenpuoleinen julkisivu jäi 1950-luvun laajennuksen sisään. MV

Aarno Ravealan laatima laajennuksen Bulevardinpuoleisen julkisivun suunnitelma, joka on vahvistettu helmikuussa 1955. RVV

1930-luvulla avattiin porrashuoneeseen P2 paloturvallisuussyistä uusi ulko-oviaukko, ulkopuolinen tuulikaappi purettiin ja ulkoporrasta levennettiin. Vuonna 1936 julkisivut alkoivat olla taas sellaisessa kunnossa että niiden uudelleenmaalaamiseksi päätettiin varata vaadittava rahamäärä. Sotien aikaiset pommitusvauriot kohdistuivat lähinnä oopperatalon ikkunoihin, joiden rikkoutuneita lasia ja osin myös puitteita täytyi uusida moneen otteeseen vuosina 1940 ja 1944. Todennäköisesti julkisivut maalattiin vielä 1940-luvulla ennen kuin oopperan ulkoseinät saivat uuden rappauksen peruskorjaus- ja laajennustöiden yhteydessä kesällä 1956. Laajennustöiden yhteydessä lisättiin myös vanhan osan kellarin lounaiskulmaan uusi sisäänkäynti tilan 058 entisen ikkunan paikalle. Sinne johtavan portaan askelmat on tehty graniitista.⁸

Laajennusosan julkisivut

Vuosina 1954–55 rakennettu oopperan lisärakennus sijoittuu vanhan rakennuksen länsipään jatkoksi. Se edustaa pelkistetyillä, rapatuilla julkisivuillaan julkisivultaan täysin omaa aikaansa. Myös vuonna 1909 rakennetun lavastemakasiinin länsijulkisivu sulautettiin osaksi lisärakennuksen julkisivua, kun sen kaikki listoitukset, ulokkeet ja koristeet poistettiin. Lavastemakasiinin jyhkeä graniittikivijalka erottuu kuitenkin edelleen 1950-luvun pesubetonisokkelista.

Lisärakennuksen kolmannen kerroksen räystääslista ottaa linjansa vanhan osan toisen kerroksen räystäästä. Sisäänvedettyä neljättä kerrosta reunustaa kahdella puolella pinnakaiteen reunustama kattoterassi. Siellä missä laajennus liittyy teatterin vanhaan osaan, on julkisivua vedetty sisäänpäin, ja näihin kohtiin sijoittuvat sisäänkäynnit. Bulevardinpuoleinen sisäänkäynti korvasi vanhan teatterin näyttämöportaaseen P6 johtaneen henkilökunnan sisäänkäynnin. Pihanpuoleinen, mutta Albertinkadun suuntaan avautuva sisäänkäynti johtaa uuteen porrashuoneeseen P1. Laajennuksen molempien sisäänkäyntijulkisivujen ikkunoita on korostettu ensimmäisen ja toisen kerroksen korkeudella rapatuilla kehyksillä, ja ensimmäisen kerroksen ikkunoihin liittyvät myös 50-luvun henkiset, lyyrän muotoiset metallikoristeet. Molempien sisäänkäyntien portaat on päällystetty liuske kivillä. Henkilökunnan sisäänkäynnin nykyinen, alkuperäistä laajempi ruskealla pellillä ja alapuolelta tammipaneloinnilla verhottu katos rakennettiin vuonna 1970.⁹

Julkisivukorjauksia ja -muutoksia

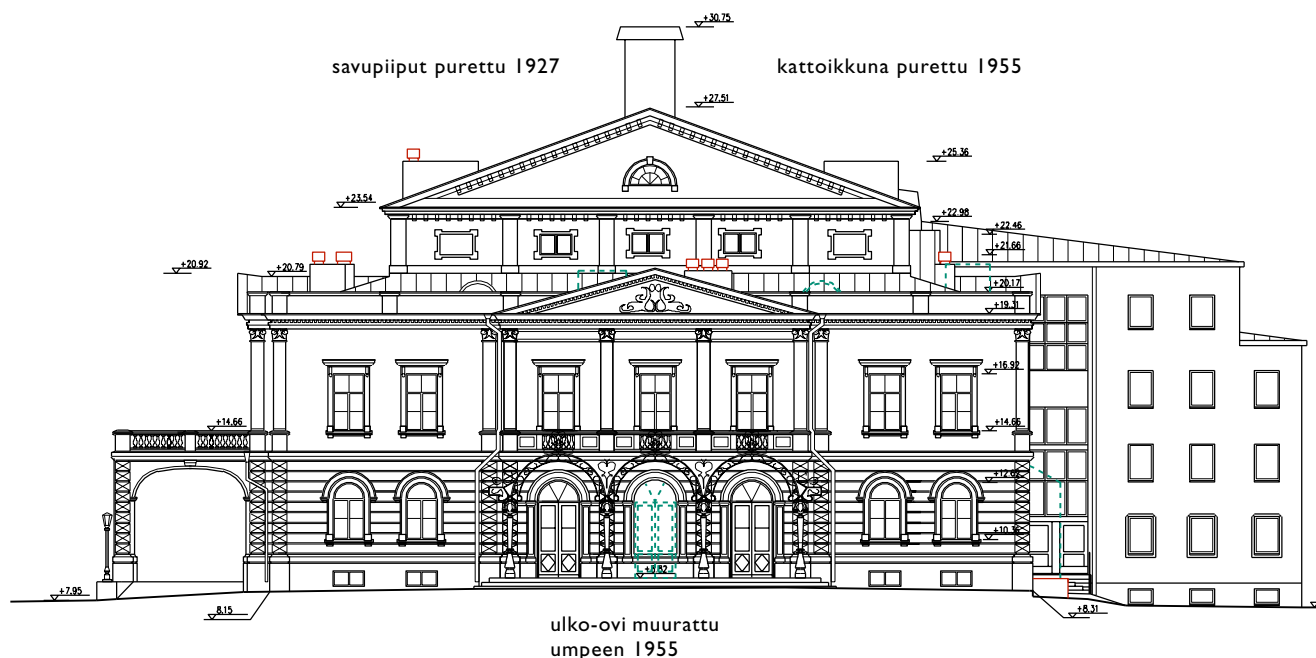
Oopperatalon julkisivut kunnostettiin ja maalattiin kesällä 1971 valmistaututtaessa oopperan 100-vuotisjuhliin. Julkisivuja kunnostettiin jälleen vuonna 1975 ja ne maalattiin vuonna 1977 rakennuskonservaattori Th. Lindquistin laatiman väriysehdotuksen mukaisesti. 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa oopperatalon pihaportaan P2 sisäänkäyntiin tehtiin graniittipintainen pyörätuoliluiska ja lavastemakasiinin teräsrakenteinen lastaustaso uusittiin. Vuonna 1982 rakennettiin 1950-luvun laajennusosan ylimmästä kerroksesta peltipintainen yhdyskäytävä viereiseen nk. ”Vanhan kemian” rakennukseen, josta oopperan ompelimo sai lisätilaa. Käytävä pysyi paikoillaan aina oopperan lähtöön saakka vuonna 1993. Sen purkutöiden yhteydessä vuonna 1994 ylimpään kerrokseen tehtiin uusi kattoterassille johtava oviaukko.¹⁰

Aleksanterin teatterin julkisivut kunnostettiin vuonna 1997. Tässä yhteydessä kunnostettiin ja uusittiin osa kipsikoristeista. Julkisivun kalkkimaalauksen värimääritykset laati Museoviraston konservaattori Pentti Pietarila. Myös pääjulkisivujen valaistus uusittiin Arkkitehtitoimisto Livady Oy:n laatimien suunnitelmien mukaisesti. Teatterirakennuksen vesikatto uusittiin vuonna 2007 – vanhan osan alemmasta katosta myös alusrakenteet. Samassa yhteydessä uusittiin myös kerrosvesipeltejä, vesikouruja ja syöksytörviä sekä laajennusosan kattoterassin huonoon kuntoon päässyt pinnoitus ja kaiteet.¹¹

Oopperatalon ulkoseinät olivat 1980-luvulla hyvin tummat, lähes ruskeansävyiset. Asfaltoitu piha oli kokonaan pysäköintikäytössä. Hakli/SKO

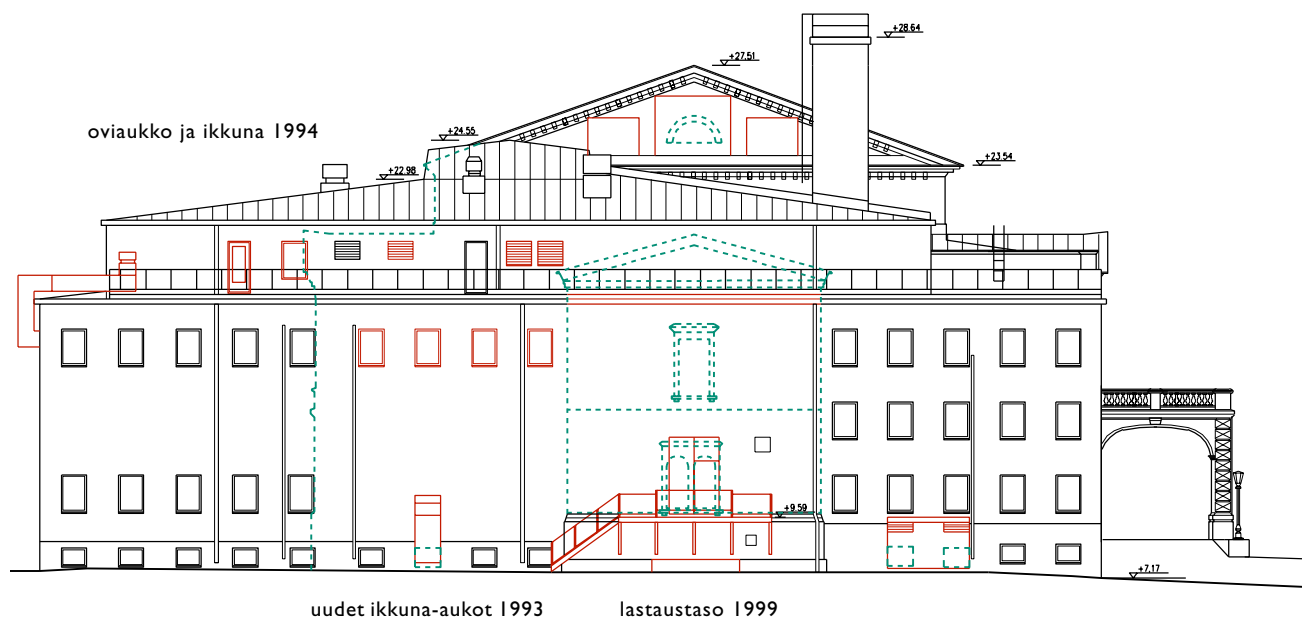
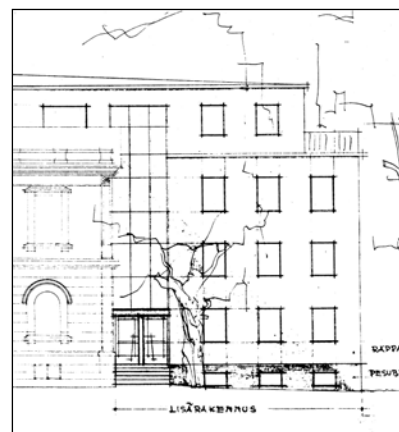

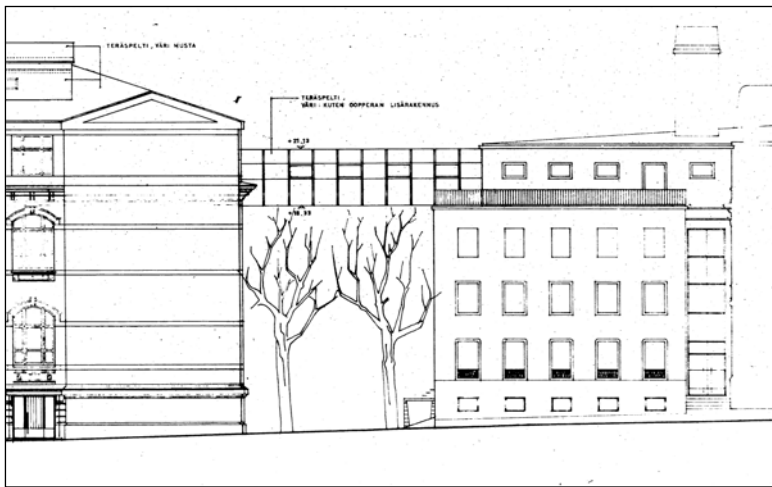

Julkisivujen säilyneisyyskaaviot

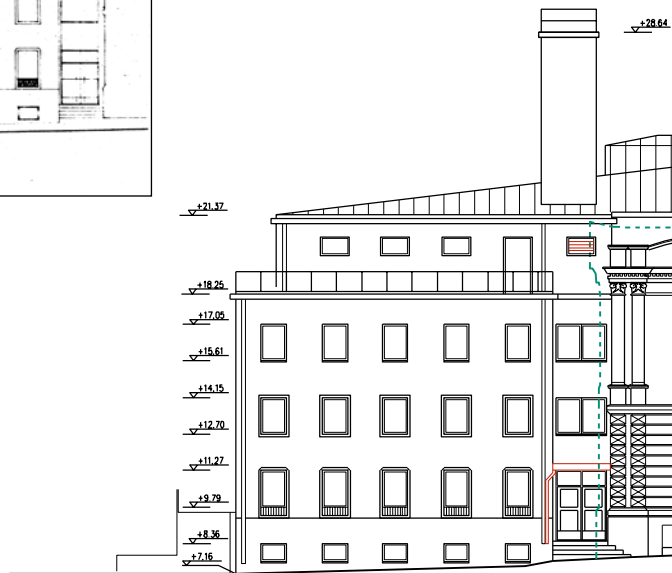
- = myöhemmät rakenteet
- = puretut alkuperäisrakenteet

Marraskuussa 1954 laadittu itäjulkisivun suunnitelma, jossa on esitetty toteutumaton kattoterassi. RVV

Lokakuussa 1981 päivätty lupapiirustus, jossa näkyy yhdyskäytävä nk. "Vanhan kemian" -rakennukseen. RVV

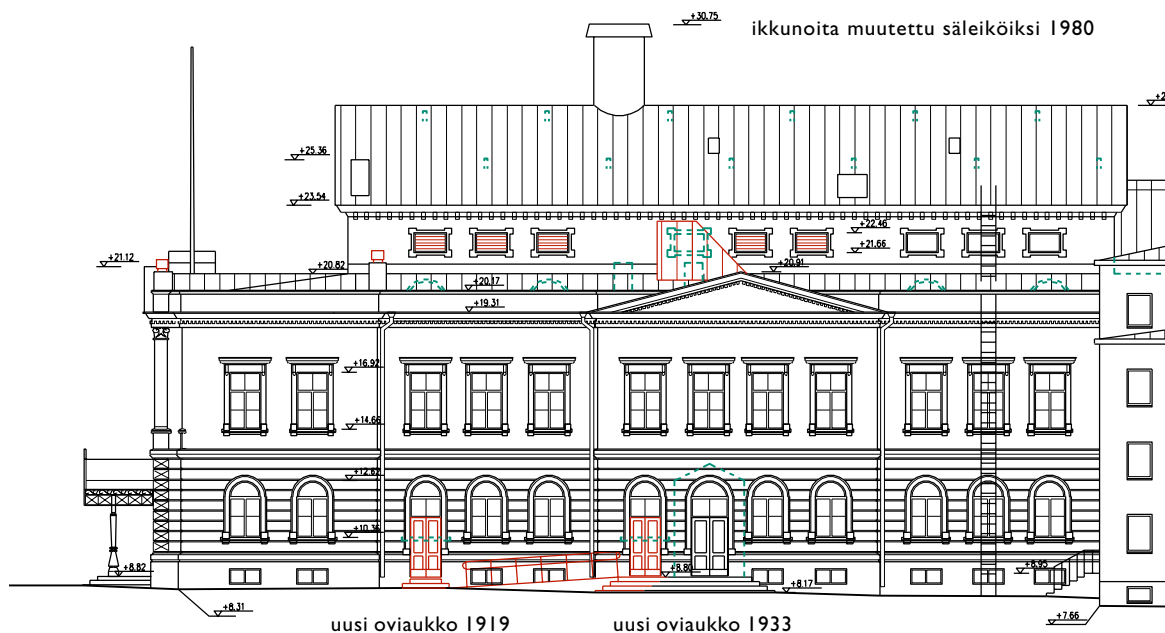

uusi sisäänkäyntikatos 1970

savupiiput purettu 1927

kattoikkunat purettu 1955

ikkunoita muutettu säleiköiksi 1980

uusi oviaukko 1919

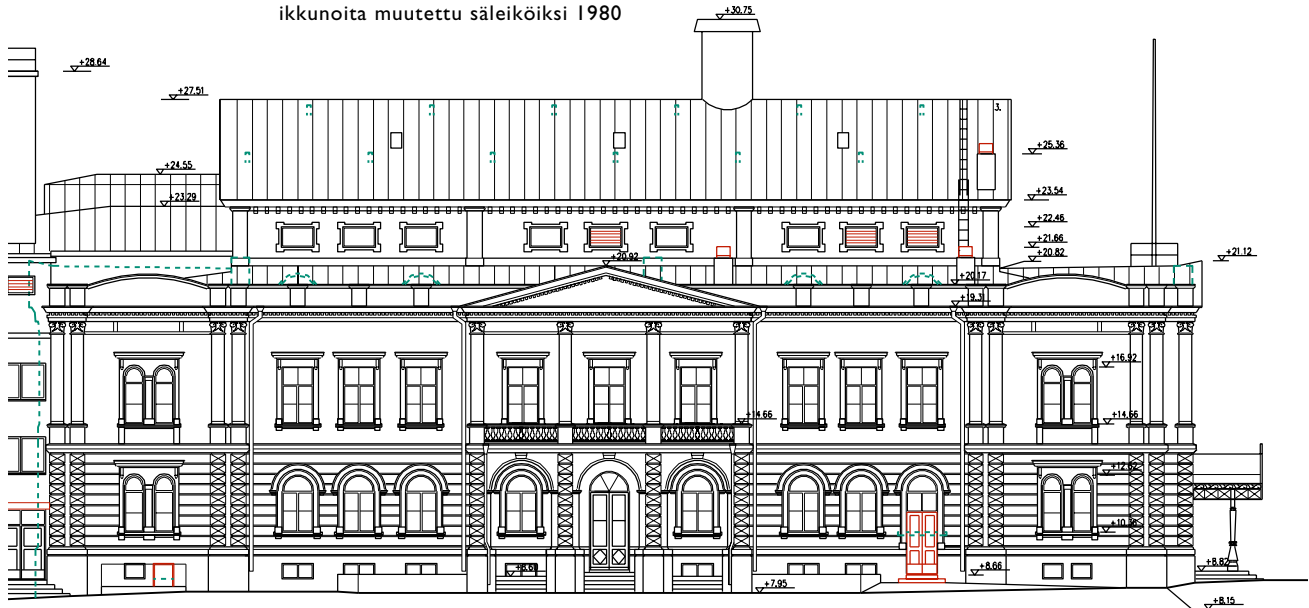
uusi oviaukko 1933

luiska 1980, uusittu 2000

savupiiput purettu 1927

kattoikkunat purettu 1955

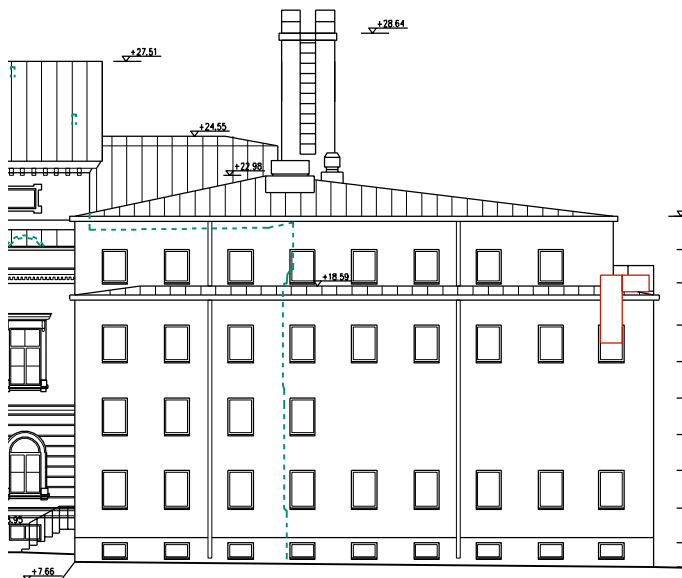
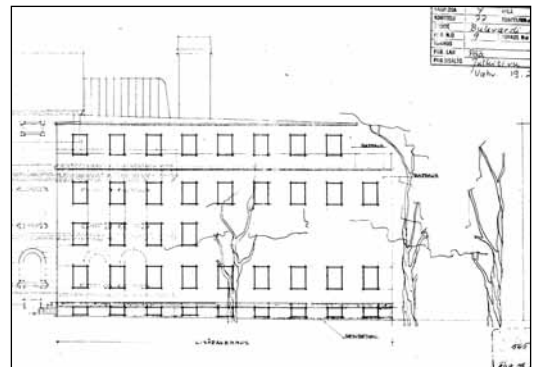
ikkunoita muutettu säleiköiksi 1980

uusi oviaukko ja porras 1955

uusi oviaukko 1919

Lisärakennuksen pohjoisjulkisivun suunnitelma marraskuulta 1954. RVV

Julkisivujen säilyneisyysskaaviot

— = myöhemmät rakenteet

— = purettu alkuperäisrakenteet

PUUIKKUNAT

TEKSTI: JOHANNA LUHTALA, SARI SCHULMAN

A-osan ikkunat

Ikkunat ovat pääosin alkuperäisiä kaksinkertaisia sisään-ulosaukeavia ja huullettuja puuikkunoita. Puitteet on lasitettu kittilistalla. Puitevahvuus on sisäpuiteessa 35 ja ulkopuiteessa n. 45 mm ja puiteväli on n. 230 mm. Ikkunapuoliskoiden, nk. yhtyvien puitteiden välissä ei ole pystykarmia. Ulkopuiteessa on pääosin tallella 1800-luvun malliset sormihaat, osin näitä on korvattu myöhemmällä sormihakamallilla. Huonetilaa kohti on nk. fortuska eli jaettu tuuletuspuite, joka sulkeutuu pienen linkun avulla. Tällä hetkellä sekä sisä- että ulkopuite on yleensä suljettu irtopainikkeella avautuvien ikkunalukkojen avulla. Ikkunoita kehystävät sisäpuolelta profiililistat. Osalla ikkunoita ovat vanhat lasit tallella. Ikkunat on peittomaalattu ulkopuolelta ruskeiksi ja sisäpuolelta valkeiksi.

Päätyfrontonin kaari-ikkunassa on säteittäinen puitejako. Länsipäädystä on alkujaan ollut vastaavanlainen ikkuna.

Kuusiruutuiset ikkunat sijoittuvat toiseen kerrokseen. Ikkunoiden ylimmät ruudut eivät ole saranoituja. Päälämpiössä on yhtyvien puitteiden kohdalla ilmeisesti myöhemmin lisätyt listat.

Kaari-ikkunat sijoittuvat ensimmäiseen kerrokseen. Kaareva yläosa on kiinteä. Kaksi ensimmäisen kerroksen ikkunoista on porrasmuutosten yhteydessä laitettu sisäpuolelta umpeen.

Kapeat kaari-ikkunat sijoittuvat pareittain Bulevardin puolelle ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen. Ensimmäisen kerroksen kaksi ikkunaa on porrasmuutosten yhteydessä laitettu sisäpuolelta umpeen.

Kellari- ja ullakkoikkunat ovat huultamattomia. Ne jakautuvat ulkopuolelta pystykarmilla kahteen ruutuun, sisäpuitteet ovat osin yhtenäisiä. Kellarin ulkopuitteissa on rautalankalasisit. Ullakon ikkunaväleissä on teräsristikot. Osa ikkunoista on muutettu säleikköiksi, savunpoistoluukuiksi tai muurattu umpeen.

Kattoikkunoista on säilynyt vain yksi itäpuolella. Alkujaan pieniä lunetti-ikkunoita oli kymmenen.

B-osan ikkunat

Kaksinkertaiset puuikkunat 1950-luvulta ovat pääosin sisäänaukeavia ja huullettuja. Sisäpuite on lasitettu puisella lasilistalla, ulkopuite kittilistalla. Puitteiden vahvuus on n. 42 mm ja puiteväli 70 mm ja ne on kiinnitetty karmiin kahdella saranaparilla. Kääntösulkimet ovat 1950-luvulle tyypillisiä nk. pukinsarvipainikkeita. Ikkunapenkit ovat mosaiikkibetonia kellaria ja ylintä kerrosta lukuun ottamatta. Porrashuoneen sekä kellarikerroksen ja 4. kerroksen ikkunat ovat puolestaan sisään-ulosaukeavia ja huultamattomia. Ikkunat on ulkopuolelta maalattu vaaleanrusehtaviksi ja sisäpuolelta valkeiksi.

Kellarikerroksen ja 4. kerroksen yksiruutuiset ikkunat ovat kaksinkertaisia ja sisään-ulosaukeavia. Kellarin ulkopuitteissa on rautalankalasisit.

1.–3. kerroksen yksiruutuiset ikkunat ovat kaksinkertaisia sisäänaukeavia. Sisäpuitteet ovat huullettuja. Bulevardin puoleisen nivelosan kaksiosaiset ikkunat ovat samaa tyyppiä. Lounaanpuoleisen julkisivuun on myöhemmin lisätty neljä ikkunaa.

Porrashuoneen ikkunat ulottuvat lattian rajaun saakka ja sisäpuolella on suoja-kaiteet. Kerrosten erikokoiset ikkunat on yhdistetty toisiinsa ulkopuolelta poimupeltiverhouksella.

ULKO-OVET

TEKSTI: JOHANNA LUHTALA

A-osan ulko-ovet

Pääsisäänkäynnin ovet ovat alkuperäisiä lasiaukkoisia paripeiliovia, joita on korostettu yläpuolisilla kaari-ikkunoilla. Ootrattujen ovien peilejä koristaa vinoneliökuvio. Matalat potkupellit ovat patinoitunutta kuparia. Alkuperäiset messinkipainikkeet ovat säilyneet. Bulevardin puoleisessa nk. keisarin sisäänkäynnissä on vastaavanlainen ovi. Yhteensä 3 kpl

Porrashuoneiden ovet ovat lasiaukkoisia paripeiliovia, joihin liittyy yläikkunat. Ootrattujen ovien peilejä koristaa vinoneliökuvio. Yläikkunat ovat rusehtaviksi peittomaalattuja. Matalat potkupellit ovat patinoitunutta kuparia. Ovilla on eriaikaisia messinkivetimiä. Porrashuoneiden P3–4 ovet ja toinen P2 ovista on avattu ikkunoiden paikoille. Yhteensä 4 kpl.

Lasiaukkoinen pystypaneeliovi 1950-luvulta sijoittuu Bulevardin puolelle maanpintaa alemmaksi ja johtaa kellarikerrokseen.

B-osan ulko-ovet

Bulevardin pääsisäänkäynnin lasipariovi on tammea. Ovilehdet on jaettu vaakavälijaaolla kahteen. Oveen liittyy yläikkunat. Niklatuissa vetimissä on tammiminen otepinta. Lasien kohdalla on koristeelliset suojateräksiset. Tuulikaapin sisäovi yläikkunoihin on samaa mallia ulko-oven kanssa.

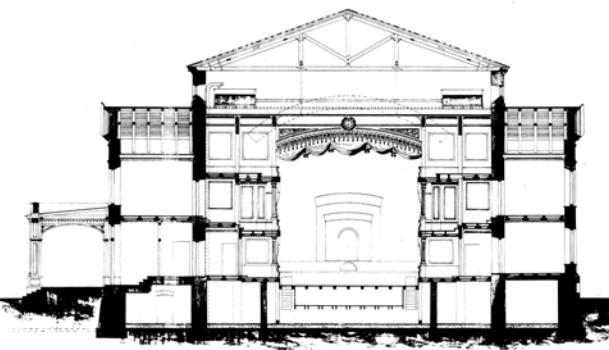
Pihasisäänkäynnin lasiovet poikkeavat jaoltaan pääsisäänkäynnin ovesta. Tammioissa on rautalankalaset. Vetimet ovat vastaavat kuin pääsisäänkäynnin ovessa. Yhteensä 2 kpl

Lastauslaiturin paneeliovi on teräsrunkoinen pariovi, jonka toisessa ovilehdessä on käyntiovi. Pystypaneelit ovat poikkileikkaukseltaan ”viistettyjä”. Puuosat on petsattu tummanruskeiksi ja karmit maalattu tummanharmaiksi. Sisäpuolelta ovi on nykyisin vaneripintainen.

Terassin lasiovien alaosat ovat pystypaneelia. Vaaleanharmaiksi maalatuissa ovissa on kromatut vakiohelat. Yhteensä 2 kpl

Terassin paneeliovi on pystypaneelia. Alkujaan pukuvaraston ovi johtaa nykyisin iv-konehuoneeseen.

Yllä: Katsomon etuosan ja orkesterisivennyksen leikkauspiirustus, joka liittyy 13. kesäkuuta 1877 vahvistettuun, päiväämättömään pääpiirustussarjaan. Holvattuja porrashuoneita lukuunottamatta kaikki välipohjarakenteet olivat puuta. Piirustuksessa on myös esitetty katsomon ullakolle sijoitetut suuret vesisäiliöt. RVV

Oik. yllä: Päiväämätön leikkauspiirustus näyttämön kohdalta, joka liittyi mahdollisesti näyttämötekniikan suunnitteluun. Hirsiset kattotuolit ovat säilyneet nykypäiviin. Näyttämön molemmin puolin olevien pukuhuoneiden puuseinät eivät ulottuneet kattoon asti – niitä kutsuttiinkin vanhoissa asiakirjoissa ”pukuaitioiksi”. KA

Oik. alla: Rakennesuunnittelija Terttu Ravealan laatima katsomon ja näyttämön betonirakennepiirustus heinäkuulta 1954. Katsomon lattia oli muutettu betoniseksi jo edellisessä kesänä. SK

Alla: Lisärakennuksen Bulevardinpuoleisen osan perustuspääpiirustus lokakuulta 1954. SK

Rakenteet

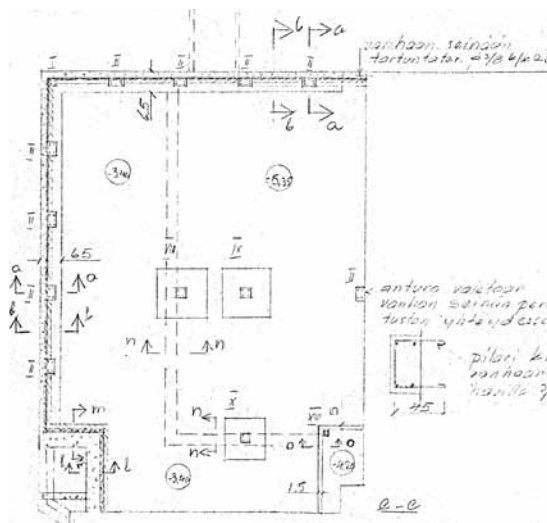
Aleksanterin teatteri on rakenteiltaan ajalleen tyypillinen, mutta erikoiseksi sen teki runsas kierrätysmateriaalin käyttö. Suurin osa runkorakenteissa käytetyistä tiilistä, noin 1,1 miljoonaa kpl, ja osa kivijalan graniittilohkareista (361 kpl) tuotiin Ahvenanmaalta, puretusta Bomarsundin linnoituksesta. Myös pääsisäänkäynnin ja kahden porrashuoneen lattioissa ja portaissa käytettiin Bomarsundista tuotuja kivilattoja (450 kpl) ja -askelmia (450 kpl). Uusia tiiliä käytettiin erityisesti julkisivun pintaosissa ja holvirakenteissa.

Rakennuksen perustukset tehtiin kivilatomuksina ja 1200 mm korkeat sokkelit kahteen kerrokseen muuratuista työstetyistä 600 mm korkeista graniittilohkareista. Kellarikerroksen seinien alaosissa on graniittisokkelin verhouksena tiilinen yhden kiven reveteeraus ja siitä ylemmäs kantavat tiiliseinäiset vesikattoon asti. Alapohjat olivat alun perin (kustannusarvion v. 1876 mukaan) maanvaraisia valuasfalttilattioita. Pääporrashuoneet ja osa kellaritiloista holvattiin, mutta enimmäkseen välipohjat olivat puurakenteisia. Vesikatto kannatettiin mäntypuisilla kattotuoleilla. Katsomon ja näyttämön pitkät jänneväli vaativat rautavahvisteisia jatkos- ja tukirakenteita. Kattoristikoiden jänneväli näyttämön päällä on noin 18 metriä ja kannatinväli noin kaksi metriä. Ristikon nurkkaliitoksissa on käytetty teräsosia sekä puuvaaranoja. Vuoden 1909 lavastemakasiinilaajennus noudatti rakenteiltaan vanhaa osaa.¹²

Merkittävimmät rakenteelliset muutokset teatterin vanhaan osaan tehtiin, kun kaupungin maistraatti oli vuonna vaatinut paloturvallisuussyistä katsomon ja näyttämön kellariin rajautuvien välipohjarakenteiden uusimista betonisiksi. Muutos tehtiin katsomon osalta vuonna 1953 ja näyttämön osalta peruskorjaus- ja laajennustöiden yhteydessä 1954–55. Takanäyttämön vanhan sisäkaton varassa valettiin uusi välipohja teräsbetonista, jonka jälkeen vanha puuvälipohja purettiin. Samassa yhteydessä myös lavastemakasiinin puuvälipohjat purettiin ja valettiin uudelleen teräsbetonista.

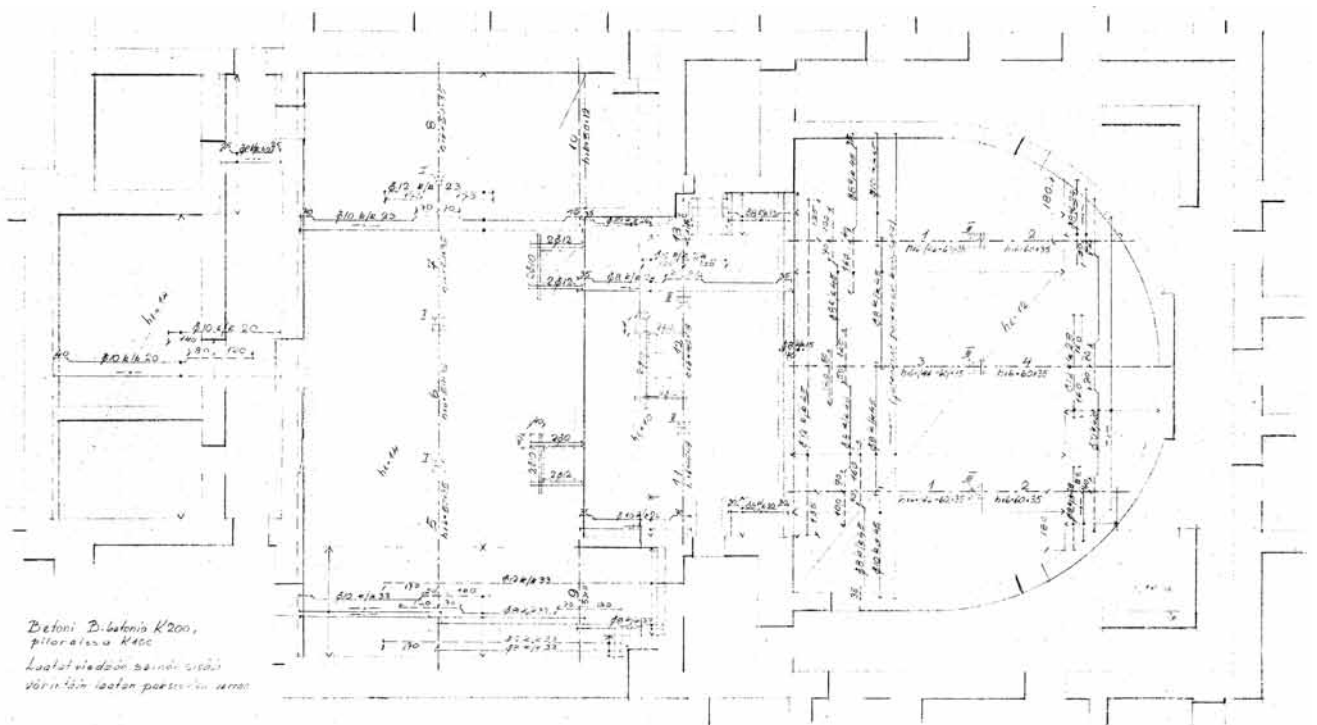
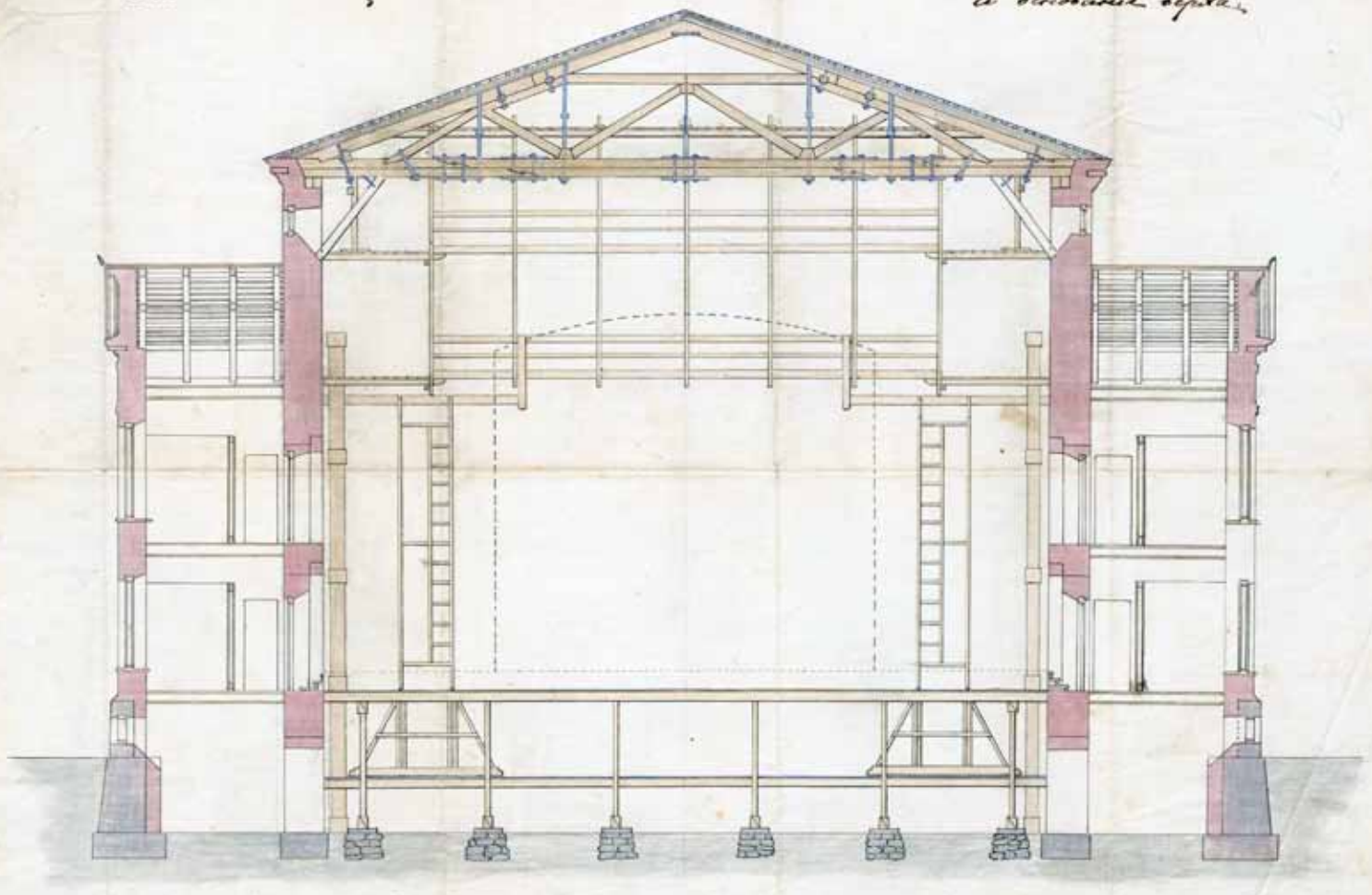
Laajennusosa on pääasiassa teräsbetonirakenteinen. Perusmuurin maanpäällinen osa päällystettiin 50 mm:n vahvuisella pesubetonilla. Kellarissa perusmuurin ja eristyksen päälle muurattiin tiilinen verhomuuri. Alapohjissa on 200–300 mm:n sorapedin päälle valettu tasoitusbetonilaatta ja eristysten päälle valettu 60 mm:n vahvuinen teräsbetonilaatta. Verastiloissa betonilaatan päälle asetettiin lämpöeristys ja puulattia. Rungon teräsbetonirakenteet tehtiin ”B-betonista” ja välipohjat ovat kantavien palkkien päälle valettuja kantavia teräsbetonilattoja, yläpohjassa on alalaattaholvi. Laattojen alapintaan kiinnitettiin suuremmissa tiloissa lastuvillalevyt lämpö- ja äänieristeeksi, kattoterassin lämpöeristysinä käytettiin leca-soraa, jonka päälle valettiin uiva betonilaatta. Ulkoseinissä on rapatut siporex-harkot, suurin osa väliseinistä on tiili- tai harkkorakenteisia ja portaat tehtiin teräsbetonirakenteisina.¹³

Vuonna 1999 rakennuksen perustuksia vahvistettiin ja rakennuksen ympärille tehtiin salaojitus. Vanhan osan alemman vesikaton kantavat rakenteet uusittiin kauttaaltaan vuonna 2007 tehdyssä vesikattoremontissa. Ylempi, katsomon ja näyttämön päällä oleva vesikatto on sen sijaan rakenteiltaan alkuperäinen. Näyttämön yläpohjan kantavuudesta on oltu huolestuneita, koska rakenteita ei ole mitoitettu paloeripun ja nykyisenlaisen näyttämötekniikan ripustusten tarpeisiin. Ripustusten kiinnityskohtia on aikojen saatossa vahvistettu, erityisesti vuoden 1980 peruskorjauksessa.¹⁴

Paat oimolamir eueru

u oimolamir lepta

Tekniikka

Aleksanterin teatterin tekniset asennukset koostuvat toisaalta rakennusteknisistä LVIS-järjestelmistä ja toisaalta näyttämötekniikasta, kuten erilaisista valonheittimistä, äänijärjestelmistä yms. Näyttämötekniikkaa ei tässä yhteydessä ole ollut mahdollista inventoida tarkemmin, mutta rakenteisiin liittyvät järjestelmät käsitellään näyttämön ym. tilojen tilakuvausten yhteydessä.

Lämmitys

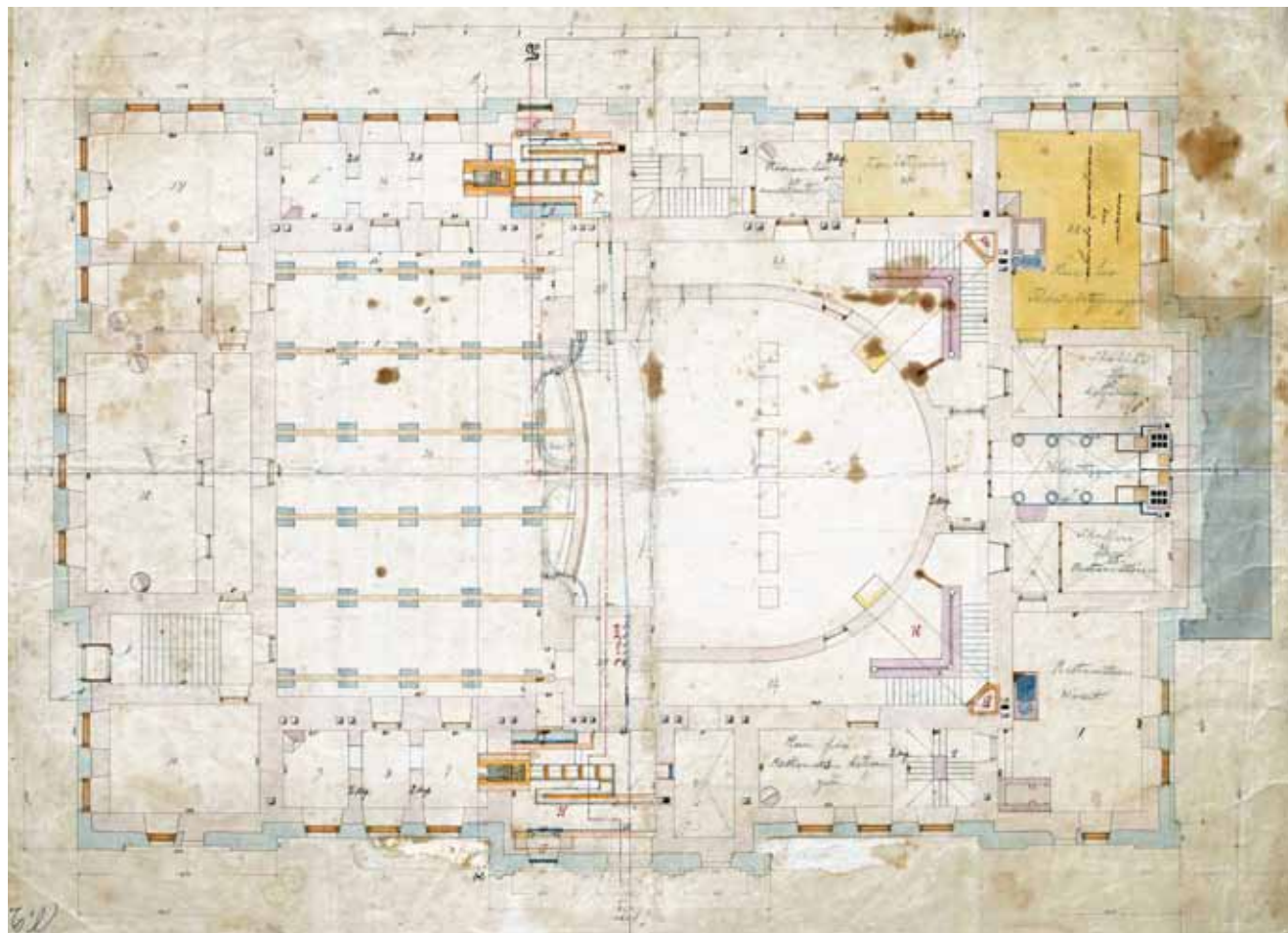
Suurin osa Aleksanterin teatterin huonetiloista lämmitettiin alun perin uuneilla. Poikkeuksena olivat katsomo ja näyttämö sekä eräät niihin liittyneet huonetilat, joissa käytettiin suurten julkisten tilojen lämmityksessä ja ilmanvaihdossa näihin aikoihin yleisesti käytössä ollutta lämminilmajärjestelmää eli kalorifeeria, kts. kohta ”Ilmanvaihto”. Teatterissa oli kaikkiaan 17 nk. hollantilaisuunia sekä muutama liesi. Kaikissa huonetiloissa, mm. yksittäispukuhuoneissa ei ollut omaa lämmityslaitetta, vaan ne lämmitettiin muiden huoneiden kautta. Käytännössä lämpöä ei ollut riittävästi.

Vuonna 1927 uunilämmityksen tilalle rakennettiin vesikiertoinen keskuslämmitys radiaattoreineen Oy Keskuslämmön toimesta. Alkuperäisten huonokuntoisten kalorifeeriuunien tilalle tuli ajanmukainen ilmalämmityspatteristo. Kaksi tulisijaa jätettiin kellariin: talonmiehen keittiön liesi ja muuripata pesutuvassa. Liimankeittoa ja muuta tilapäistarvetta varten oli viisi pientä kaasukeittiötä, jotka todettiin pian palovaarallisiksi. Kaikki nämä purettiin myöhemmin. Radiaattoreita lisättiin eri puolille rakennusta 1930- ja 40-luvuilla.¹⁵

Mainos Suomalaisen Oopperan esitteestä 1936–1937.

Kellarin päiväämätön pohjapiirros, johon on tehty erityisesti ilmalämmitysjärjestelmää koskevia muutoksia todennäköisesti kesän 1877 jälkeen. Kerroksen keskiosassa näkyvät kaksi kalorifeeriuunia ja niiden lämpökammiot. Oranssilla muutosvärillä on esitetty uudet hormit lämpökammioiden sisäkulmissa ja katsomoa kiertävän sivukäytävän kulmissa. Piirustuksessa näkyy hyvin myös itäpäädyn yleisökäymälän järjestelyt (tila 035). KA

Vuonna 1927 katsomon toisen parven sivuseiniin asennetut ilmalämmitysjärjestelmän säleiköt. Ne on uusittu 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa. Hakli/SKO

1940-luvun lopulla oopperan keskuslämmityskattilat todettiin erittäin huonokuntoisiksi. Ne uusittiin 1950-luvun laajennustöiden yhteydessä, jolloin pannuhuone siirrettiin Bulevardinpuoleisen laajennusosan kellariin. Oopperatalo liitettiin kaukolämpöverkostoon vuonna 1973. Lämmönjakohuone sijoitettiin entiseen pannuhuoneeseen.¹⁶

Mainos Suomalaisen Oopperan esitteestä 1937–1938. 1920-luvun radiaattori tilassa 152.

Ilmanvaihto

Alun perin katsomon, katsomon sivukäytävien, näyttämön ja mm. keisarillisen lämpiön lämmitys tapahtui lämminilmalämmitysjärjestelmällä eli kalorifeerilla. Lämminilmajärjestelmää oli kaavailtu alusta pitäen, mutta ilmeisesti sotilasinsinööri Kašperovin rakennusvaiheessa, kesällä 1877 Tukholmaan suuntautuneen tutustumismatkan seurauksena suunnitelmia muutettiin oleellisesti.

Lämminilmajärjestelmän kaksi lämpökamaria sijaitsivat kellarissa tiloissa 026 ja 051–54 molemmiin puolin näyttämöaukkoa. Tiedot järjestelmän toimintaperiaatteesta ovat osin puutteellisia, mutta mitä ilmeisimmin kalorifeeri-uuneilla lämmitetty ilma johdettiin suurissa rakennusaineisissa kanavissa ylös näyttämöaukon yläpuolelle sijoitettuihin viiteen koristeelliseen säleikköön. Samaa kanavaa pitkin ilmaa johdettiin myös lämpökamareiden yläpuolisiin huonetiloihin, mm. keisarilliseen lämpiöön 252 ja teatterinjohtajan kabinettiin 226. Poistoilma siirtyi katsomon suureen kattokruunuun tehtyjen säleikköjen läpi kookasta, nykypäivään saakka säilynyttä hormia pitkin ulos. Samaan hormiin johdettiin ilmaa myös kolmionmuotoisista kanavista, jotka oli rakennusvaiheessa lisätty katsomon sivukäytävien kulmiin venäläisen teatterin aikaisten pääportaikkojen kohdille. Hormit johtivat alas kellariin katsomon alatilaa.

Lämminilmajärjestelmää korjattiin ajoittain, mutta se säilyi käytännössä muuttumattomana vuoteen 1927 asti. Teknikko Kaarlo Oksasen helmikuussa 1927 laatimassa tarkastuskertomuksessa ”venäläismalliseksi” kuvatut kalorifeeriunit olivat hyvin huonossa kunnossa. Uunien luukut ja muut valurautaosat olivat niin epätiivitä, että savua tunkeutui lämpökammioiden kautta huonetiloihin. Seuranneiden vesikeskuslämmitystöiden yhteydessä uunit korvattiin kookkailla lämpöpatteristoilla. Ilman kulkua tehostettiin lämpökammioihin asennetuilla tuulettimilla, jotka painoivat ilmaa katsomoon toisen parven sivuseiniin asennettujen uusien säleikköjen kautta. Poistettavaa ilmaa varten oli katsomon katossa vanha painovoimainen hormi ja näyttämön yläosassa erillinen tuulettimella varustettu poistohormi.¹⁷

Lämminilmajärjestelmä korvattiin koneellisella ilmanvaihdolla 1955 peruskorjauksessa, samalla kun koneellinen ilmanvaihto korvasi painovoimaisen ilmanvaihdon myös osassa muista huonetiloista ja asennettiin uuteen laajennusosaan. Katsomon molemmat entiset lämminilmakojet kellarissa

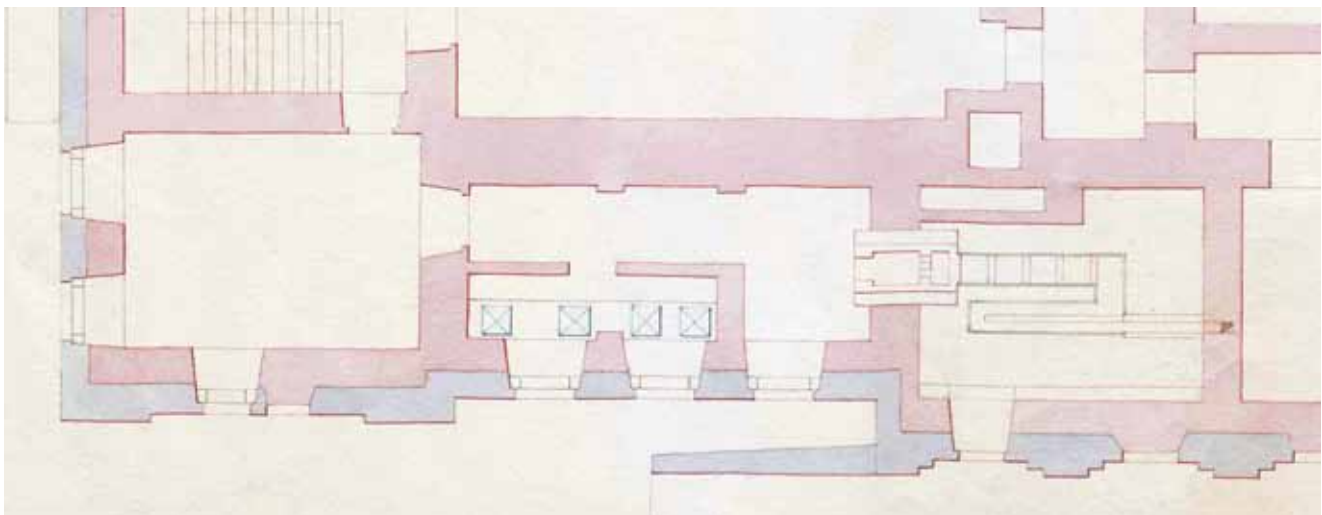

uusittiin. Lämmitetyn raiteen ilman sisäänpuhallus tapahtui katsomoon ja näyttämölle entisten kanavien kautta näyttämöaukon yläreunasta ja toisen parven sivuseiniin 1927 asennettujen säleikköjen avulla, lukuun ottamatta kahta taaimmaista molemmilla puolilla, jotka laitettiin umpeen. Aiemmin poisto oli tapahtunut pelkästään painovoimaisesti katsomon kattokruunussa olleen poistokanavan kautta. Nyt asennettiin uudet poistosäleiköt orkesterisynnyksen 083 takaseinään, josta ilma kulki rakennusaineisella kanavalla näyttämön alatilaa 081 kautta vanhan keskuslämmityspiippuun asennettuun kanavaan. Tällä oli yhteinen poistoimuri kullissivaraston 177 poistokanavan kanssa. Katsomon parvien alle järjestettiin koneellinen poisto 1. parven puupilastereiden alareunaan (säleiköt säilyneet) sekä molempien parvien takaosiin ja edelleen Albertinkadun puoleiselle ullakolle rakennettuun iv-konehuoneeseen 335.

1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa koko rakennus varustettiin nykyisellä koneellisella ilmanvaihdolla. Uudet konehuoneet sijoitettiin katsomon ullakolle. Tilamuutostöiden seurauksena ilmanvaihtoa uusittiin ja täydennettiin mm. vuoden 2000 muutostöissä.¹⁸

Kellarin lounaiskulman pohjapiirros, joka on laadittu todennäköisesti rakennustöiden päätyttyä. Tilajärjestelyt poikkesivat edellisen aukeaman vanhemmasta suunnitelmasta. Oikealla ilmalämmitysjärjestelmän lämpökammio (nykyiset tilat 051–054) ja keskellä nykyinen sprinklerikeskus (tila 057, kuva ylh. oik.), jossa oli ilmeisesti alunperinkin pumppulaitteita tms. KA

Vesi- ja viemäri

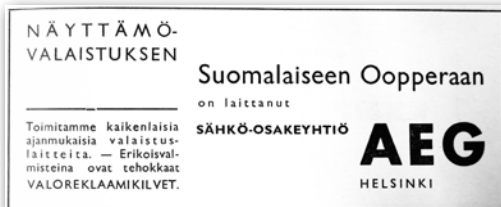
Aleksanterin teatterissa oli alusta asti vesi- ja viemäriverkosto. Rakennuksessa oli useita paloposteja ja käymälöitä. Käymälöiden määrää lisättiin vielä rakennustöiden kuluessa, kun käyttöön otettiin alun perin lämmينilmahormeiksi tarkoitetut tilat katsomon erillisaitioissa. Kaikki pukuhuoneet oli varustettu vesijohdoin ja pesuallain, mikä ei ollut rakennusajankohtana vielä aivan tavallista. Vesikeskus sijaitsi ilmeisesti nykyisen sprinklerhuoneen kohdalla kellarin Bulevardinpuoleisessa osassa tilassa 057 ja ullakolla oli suuret vesisäiliöt.

Teatterirakennuksen paloposteja uusittiin vuoden 1919 oopperamuu-
tostöissä. Niiden lukumäärä lisättiin 1930-luvun vaihteessa ja palo-esiripun
suojaksi asennettiin nk. sadelaitte. Sprinklerijärjestelmä asennettiin 1950-luvun
peruskorjaus- ja laajennustöiden yhteydessä, jolta ajalta ovat myös nykyisen
vesi- ja viemäriverkoston vanhimmat laitteistot. Vesi- ja viemärijohto on
uusittu suurempien korjaustöiden yhteydessä, laajempia muutoksia tehtiin
viimeksi vuoden 2000 muutostöiden yhteydessä.¹⁹

Sähkö

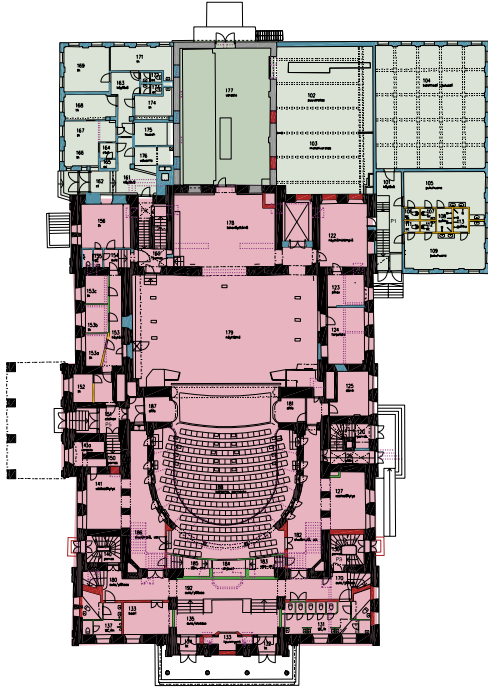
Aleksanterin teatteriin asennettiin sähköjohdot 1890-luvun loppupuolella
ja näyttämö sähköistettiin vuonna 1905. Vanhoja sähkölaitteita ja -johtoja
korjattiin useaan otteeseen venäläisen teatterin ja oopperan aikoina. Työt
tehtiin pääosin omassa sähkötyöverstaassa. 1930-luvun alussa oopperatalon
valaistus oli ryhmitelty kolmeen ryhmään. Yleisen valaistuksen pääjakotaulu
oli sijoitettu alalavan ja orkesteritilan välissä olleeseen pellillä ja kokoliitilla
eristettyyn rautaoviseen koppiin. Näyttämön valaistuslaitteita varten oli oma
jakotaulu, joka oli sijoitettu näyttämön oikealle puolelle. Varavalaistusta var-
ten oli oma erillinen talojohdin, jonka mittari oli sijoitettu yleisön puolelle
ravintolakellarin käytävään.²⁰

Suurin osa oopperan sähköasennuksista uusittiin laajennus- ja perus-
korjaustöiden yhteydessä 1950-luvulla. Tämän jälkeen henkilökunnan ja
harjoitustilojen sähköasennukset uusittiin pääosin 1980-luvun vaihteen
peruskorjauksessa. Näyttämötekniikkaan liittyviä sähköjärjestelmiä, mm.
himmennin- ja valaistuskeskus uusittiin 1990-luvulla.²¹

Mainos Suomalaisen Oopperan esitteestä 1936–1937.

Yleiskuvaus

Aleksanterin teatterin vanhin, vuonna 1879 valmistunut osa ja sen laajennukset muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden, mutta ne erottuvat silti sisätiloissa edelleen verrattain selkeästi toisistaan. Selkeyden vuoksi sisätilat- osuudessa käsitellään ensin teatterin alkuperäinen osa kerroksittain jaoteltuina tilakokonaisuuksina. Sen jälkeen käydään läpi lavastemakasiinilaajennus vuodelta 1909 ja sen molemmin puolin sijoittuva, vuosina 1954–55 rakennettu, Arkkitehtuuri- ja insinööritoimisto Ravealan suunnittelema laajennus, joka jakautuu Bulevardin puoleiseen toimisto-osaan ja pohjoispuoleiseen harjoitussaliosaan. Kaikkia osia on kunnostettu samanaikaisesti ja käyttäen yleensä samoja pintamateriaaleja, vanhimman osan paraatitiloja lukuun ottamatta. Sisätilojen pintamateriaaleissa ja kerrostumissa voidaankin erottaa karkeasti neljä vaihetta, jotka ovat seuranneet merkittävimpiä muutostöitä.²²

Kenraalikuvernööri Adlerbergin Pietarista toukokuun alussa 1878 lähettämä katsomon tuolien piirustus, joka toimitettiin teatterin rakennuskomitealle. Piirustuksen ja kustannusarvion oli laatinut puuseppämestari Sundqvist. Istuimet valmistettiin helsinkiläisessä Rich. Heimbergerin puusepäntörmässä. Vieressä kuva säilyneestä permantotuolista, joita valmistettiin 375 kpl. KA

”Pehmustettu jalokivirasia”

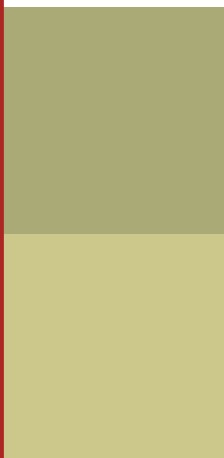
Aleksanterin teatterin pohjakaavassa on määrävänä tekijänä ollut mahdollistaa tontin koon takia suhteellisen pieniin ulkomittoihin mahdollisimman suuri katsomo ja näyttämö. Näiden tilojen ympärille jäävät sivutilat ovat siksi melko kapeita. Katsomoa kiertäneestä sivukäytävästä lohkaisivat vielä suuren osan kulmiin sijoitetut pääportaat. Muut tilat yleisöpuolella ja henkilökunnan puolella ryhmittyvät katsomon ja näyttämön muodostaman suorakulmion ympärille.

Neljästä porrashuoneesta loisteliain oli keisarin aitoon johtava porras P5 Bulevardin puolella. Pihan puolella oli nk. johtokunnan porras P2, rakennuksen länsisivulla nk. näyttelijöiden porras P6 ja entisten keittiö- ja ravintolatilojen yhteydessä vaatimaton keittiöporras P4. Kellarikerroksessa oli tekniikka-, varasto- ja teatterihenkilökunnan tiloja. Kahdessa ylemmässä kerroksessa pohjakaavat jakautuivat selkeästi katsomon ympärille kiertyvien yleisötilojen ja näyttämön ympärille sijoittuvien näyttelijöiden pukuhuoneiden välille. Miesnäyttelijät oli sijoitettu Bulevardin puolelle ja näyttelijättäret pihan puolelle. Tilajärjestelyt säilyivät samanlaisina lähes koko venäläisajan, kunnes vuonna 1909 rakennettiin kookas lavastemakasiini länsipäättyyn lavastevarastotilojen puutteen takia.

Alkuperäiset interiöörit eivät muuttuneet merkittävästi lähes 40 vuotta kestäneellä venäläiskaudella, joka kesti Suomen itsenäistyttyäkin kevättalven 1918 asti. Tältä ajalta ei kuitenkaan ole säilynyt sisäkuvia ja siksi interiööreistä tunnetaan parhaiten päälämpiö, katsomo ja keisarinaitio, jotka ovat säilyneet varsin alkuperäisen kaltaisina. Näissä tiloissa on säilynyt myös melko paljon alkuperäisiä kalusteita. Kenraalikuvernööri Adlerbergin ohjeiden mukaisesti teatterin sisätilojen koristelun tuli olla keveätä rokokootta, Ludvig XV:n tyyliä, ja väriasteikon sen mukaisesti heleä: haalea roosaa ja merenvihreää kuorrutettuna kultauksilla ja punaisella ja vihreällä sametilla.²³ Ainakin keisarin lämpiössä seinäpinnat kehystettiin nk. baguettelistoilla kentiin, jotka tapetoitiin silkikankaalla.

Lattiapinnat tehtiin sisäänkäyntihallissa ja porrashuoneissa kivilaatoista. Pääasiassa käytettiin Bomarsundista tuotuja kookkaita hiekkakivilaattoja ja pienemmässä määrin graniittilaattoja. Portaissa on yleensä graniittiaskelmat. Toisen kerroksen päälämpiössä ja keisarillisessa lämpiössä lattiat tehtiin tammiparketista. Lähes kaikissa muissa yleisötiloissa ja näyttelijöiden pukuhuoneissa lattiat olivat maalattuja lankkulattioita. Kellarin lattiat olivat pääosin valuasfalttipintaisia.

Hillitympiä värisävyjä

Sisätilojen toinen vaihe alkoi 1918–19 toteutuilla oopperamuutostöillä, joissa ummehtuneeksi koettua ”venäläisyyttä” haluttiin häivyttää. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt sisätilojen ”valkaisua”, vaan suoritetuissa maalaustöissä käytettiin hillittyjä vaalean ruskean ja vihreän sävyjä. Muutos- ja korjaustöiden tärkeimpänä syynä oli nostaa katsomon kapasiteettia ja lisätä yleisön vaatesäilytys- ja wc-tiloja. Laajennettu katsomo söi suuren osan ympäryskäytävistä ja pääportaat täytyi purkaa. Niitä korvaavat portaat sijoitettiin väliseinällä jaetun sisääntuloaulan päätyihin. Lisäksi rakennettiin kokonaan uusi porrashuone P3 ja uusittiin entinen keittiöporras P4 mosaiikkibetonirakenteiseksi. Uudet yleisön wc-tilat sijoitettiin entisen ravintolan ja tupakkahuoneen paikalle sisääntuloaulan molemmille puolille.

Siirtyminen keskuslämmitykseen vuonna 1927 ja sen yhteydessä suoritettujen lämpöpatterien asennustyöt sekä uunien purkaminen merkitsivät lähes kaikkien tilojen maalausremonttia 1920-luvun lopussa. Ainakin päätilojen osalta käytettiin hieman entistä vaaleampia sävyjä ja värikenttiä rajattiin kultapronssisin viivoin, ”kuten tyyliin kuului”. Katsomon ullakolla on vielä näkyvissä vuonna 1928 rakennetun balettisalin alkuperäisiä seinäpintoja.

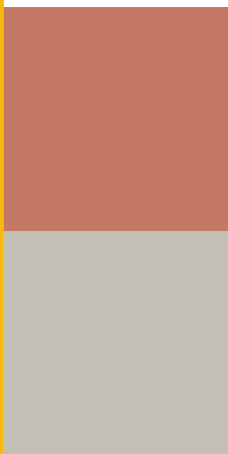
Suurempia tilamuutoksia tehtiin paloturvallisuussyistä 1930-luvulla, jolloin yleisötilat ja henkilökunnantilat sekä näyttämötilat erotettiin entistä paremmin toisistaan mm. palomuurin, ja -ovin sekä vanhoja kulkuyhteyksiä umpeenmuuraamalla. Myös käymälätiloja lisättiin ja uudistettiin käytännön vaatimuksia vastaaviksi. Henkilökunnan tilojen lankkulattioita päällystettiin linoleummatoin ja lattiamassoin. Näiltä ajoilta säilyneitä sisustuksityiskohtia ovat mm. vuoden 1919 jugend-tyyliset ja 1930-luvun suoraviivaisemmat kromatut ovenpainikkeet sekä katsomo- ja aitiotilojen messinkikantaiset kattovalaisimet.

Modernisointi

Kolmannen vaiheen aloittivat 1950-luvun peruskorjaus- ja laajennustyöt. Oopperatalon vanhan osan pintamateriaaleina käytettiin samoja aikakauden perusmateriaaleja kuin laajennusosassa. Peruskorjauksessa mm. katsomo sai nykyiset vaaleanharmaat ja valkoiset sävynsä. Sen uusittu lattia ja pääosa muista vanhan osan yleisötilojen lattiapinnoista päällystettiin punaisilla kokolatiamatoilla, joita on myöhemmissä korjauksissa uusittu. Laajennuksen uusi porrashuone P1 tehtiin mosaiikkibetonista, ja vanhoihin porraskäytäviin asennettiin kulutusta kestäviä vinyylilaattalattioita, joita on säilynyt näyttämöportaan P6 yhteydessä. Puku- ja työhuoneisiin asennettiin linoleummattoja, jotka 1960- ja 1970-lukujen korjauksissa uusittiin pääosin vinyylilaattalattioiksi. Näitä yleensä vaalean rusehtavia lattioita on säilynyt laajennuksen toimisto-osan lisäksi vanhan osan entisissä pukuhuonetiloihinsa. Wc- ja suihkutilojen lattioihin asennettiin kuusikulmaisia laattoja, joita on säilynyt mm. portaaseen P1 liittyvissä pienissä wc-tiloissa. Laajennusosan ja vanhan osan toimistotiloihin tehtiin kipsilevyalakattoja. Tälle ajalle tyypillisiä, ja monissa tiloissa säilyneitä valaisimia ovat pitkävartiset pallomaiset kattovalaisimet.

Peruskorjauksessa 1980-luvun vaihteessa pintamateriaaleja lähinnä uusittiin entisenlaisiksi. Sisäntulohalli palautettiin vuotta 1918 edeltäneeseen laajuuteensa, ja korjauksessa otettiin huomioon myös liikuntaesteiset rakentamalla luiskia ja wc-tiloja. Yleisön laajennettujen wc-tilojen seiniin asennettiin kirkkaan punaisia ja vihreitä seinä- ja tummanruskeita lattialaattoja. Peruskorjauksen yhteydessä kellarin puuvälipohjia eristettiin palamattomilla mineraalivillaeristeillä, jotka ovat pääosin tallella.

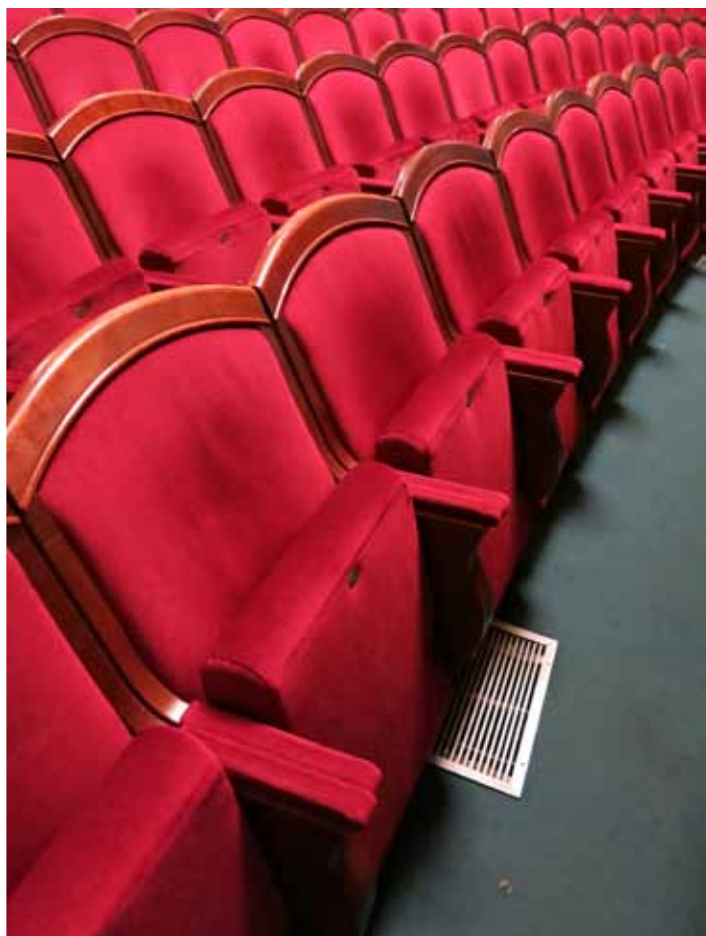

Tiloja moneen käyttöön

Kansallisoopperan lähdön jälkeen 1990- ja 2000-luvuilla teatteritalon käyttötapa on lähen-
tynyt alkuperäistä vierailuteatteritoimintaa, mikä
on vähentänyt tarvetta laajoille pukuhuone- ja
verstastiloille. Suurin osa niistä on muutettu harjoitus- ja toimistotiloiksi, joita vuokrataan ulkopuo-
lisille toimijoille. Toimistokäyttöön muutettuihin
tiloihin on usein asennettu kokolattiamattojen
tilalle parketti- ja laminaattilattioita sekä kattoon
akustisia levytyksiä ja vakiomallisia loisteputkiva-
laisimia. Näkyvin ja laaja-alaisin pintamateriaalien
uudistustyö tehtiin vuonna 2000 Kansallisteatterin
ottaessa rakennuksen osittain väistötilakseen.
Suureen osaan kellaritiloista asennettiin tiililaat-
talattioita, seinät maalattiin valkoisiksi ja ovet
vaaleanharmaiksi. Pukuhuone- ja wc-tiloihin
asennettiin harmaita seinä- ja lattialaatoituksia.

Yleisötilojen osalta on tehty myös palautta-
via, tai sellaisiksi tarkoitettuja muutoksia. Kat-
somon asennettiin vuonna 1997 aikaisempaa
perinteisemmän mallisia, liimapuisia istuimia, ja
lämpiötilojen ovia on vaihdettu vanhoja peiliovia
mukaileviin versioihin. Katsomon etuosassa on
tehty väritutkimuksia 1990-luvun puolella välissä,
joiden perusteella osa aitiokaiteista on maalattu
venäläisaikaisin sävyin.

SISÄOVET JA -IKKUNAT

TEKSTI: JOHANNA LUHTALA

A-osan peiliovet

Päätuulikaappien lasipeiliovet ovat ootrattuja ulko-ovien tapaan. Parioviin liittyy suorakaiteenmuotoiset yläikkunat. Yhteensä 2 kpl

Porrashuoneiden P3 ja P4 lasipeiliovet ovat tuulikaappien valkeiksi maalattuja kaksilehtisiä heiluriovia. Ne poikkeavat yksityiskohdiltaan toisistaan. Porrashuoneen P4 oveen liittyy yläikkuna. P4 lasiaukon kohdalla on suojateräksiset.

Lasipeiliovia on lisäksi porrashuoneen P5 tuulikaapissa ja tiloissa I31 ja I33. Ne ovat samaa mallia kuin päätuulikaapin ovet, mutta valkeiksi peittomaalattuja. Tilan I31 ovi nykyisin valeovena ja lasiosat on levytetty umpeen. P5 tuulikaapin ovi on ollut alkujaan todennäköisesti ootrattu.

Alkuperäisissä paripeilioissa ovilehdet jakautuvat kolmeen peiliin, joista keskimäinen on yleensä korkein. Nykyisin valkeiksi peittomaalattujen ovien alkuperäiset messinkipaineet, joissa rihlatut kahvat, ovat säilyneet. Nk. keisarin lämpiön ovien painikkeet ovat muita koristeellisempia. Porrashuoneiden P2 ja P4 ovia on myöhemmin levytetty porrashuoneen puolelta palomääräysten mukaisiksi. Kellarin ainoassa säilyneessä parioveessa on sama jako, mutta yksinkertaisemmin toteutettuna.

Paripeiliovia löytyy useammalla eri peilijaolla ja ne ovat pääosin myöhempiä lisäyksiä. Porrashuoneen P3 ovilehdet jakautuvat kahteen peiliin. Porrashuoneen puolelta ovilehtiä on myöhemmin levytetty palomääräysten takia.

Yksilehtiset peiliovet kellarissa ja ullakolla ovat osittain alkuperäisiä. Profiloinnillaan yksinkertaisemmat ovet myöhempiä lisäyksiä (esim. tilassa 024). Peittomaalatuissa ovissa on messinkipainikkeet.

Aitioiden komeroiden peiliovet ovat aitioiden puolelta sileäpintaisia. Komeron puolella on säilynyt vanha värisävy.

Katsomon peiliovet on uusittu 1990-luvulla, mutta lämpiön puoleiset kehystävät profiloituneet listat ovat alkuperäisiä. Ovilehdet jakautuvat kolmeen samankokoiseen peiliin. Pääosa ovista on yksilehtisiä. Valkoiseksi peittomaalatuissa ovissa on messinkipainikkeet. Permannon ja I.parven sivulämpioihin johtavat pariovet jakautuvat myös kolmeen peiliin. Permannon ovien yläpuolella on lisäksi kiinteä peiliösa.

Muita sisäovia ja -ikkunoita

Katsomon laakaovet sijoittuvat toiselle parvelle. Ne ovat 1920–50-luvulta. Lämpöön puolella vanhat profiloituneet ovilistat ovat säilyneet. Katsomon puolella ovet integroituvat osaksi seinäpintaa. Ovissa on osittain siroja messinkipainikkeita.

1950-luvun puuovet ovat joko sileitä umpiovia tai niissä on suurehkot lasiaukot. Peittomaalatuissa ovissa on säilynyt osittain alkuperäisiä niklattuja pukinsarvipainikkeita sekä vetimiä. Entisten pukuhuoneiden 225a–c oviin liittyy yläikkunat. Lasiaukkoisia ovia on säilynyt tiloissa 163, 176, 227 ja 269.

Tammiviilutettuja ovia on tiloissa 253 ja 256. Ovien karmit ja ovilistat on maalattu valkeiksi. Tilan 256 oveen liittyy nauhamaiset yläikkunat. Peittomaalatuissa ikkunoissa on tammilistat ja pukinsarvipainikkeet.

Teräspalo-ovet 1950-luvulta ovat pitkälti säilyneet. Sileät ovet ovat enimmäkseen valkeiksi maalattuja. Näyttämölle johtavat ovet on maalattu punaisiksi. Seinäluukut ovat samaa mallia ovien kanssa.

Teräsovi tilassa 124 on vanha näyttämölle johtanut palo-ovi, joka on jätetty paikoilleen vaikka aukko on toiselta puolelta muurattu umpeen. Kaksilehtinen latta-raudoin jäsennetty ovi on maalattu vihreäksi.

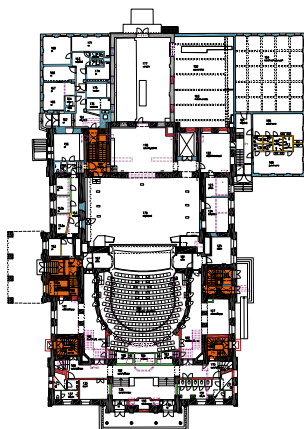
Teräslasiovia on porrashuoneissa P1, P3 ja P6 ja ne ovat peräisin 1980-luvulta. Pääosin vasikalliset ovet ovat valkeiksi maalattuja ja niissä on rautalankalasis.

Puu- ja teräsovia on uusittu eri aikoina. Ne ovat pääosin peittomaalattuja. Osa ovista on lasiovia tai niissä on kapeita lasiaukkoja. Lasiaukkoisia ovia ja väliseinäkunoita on käytetty 4.kerrokseen tehdyissä toimistotiloissa.

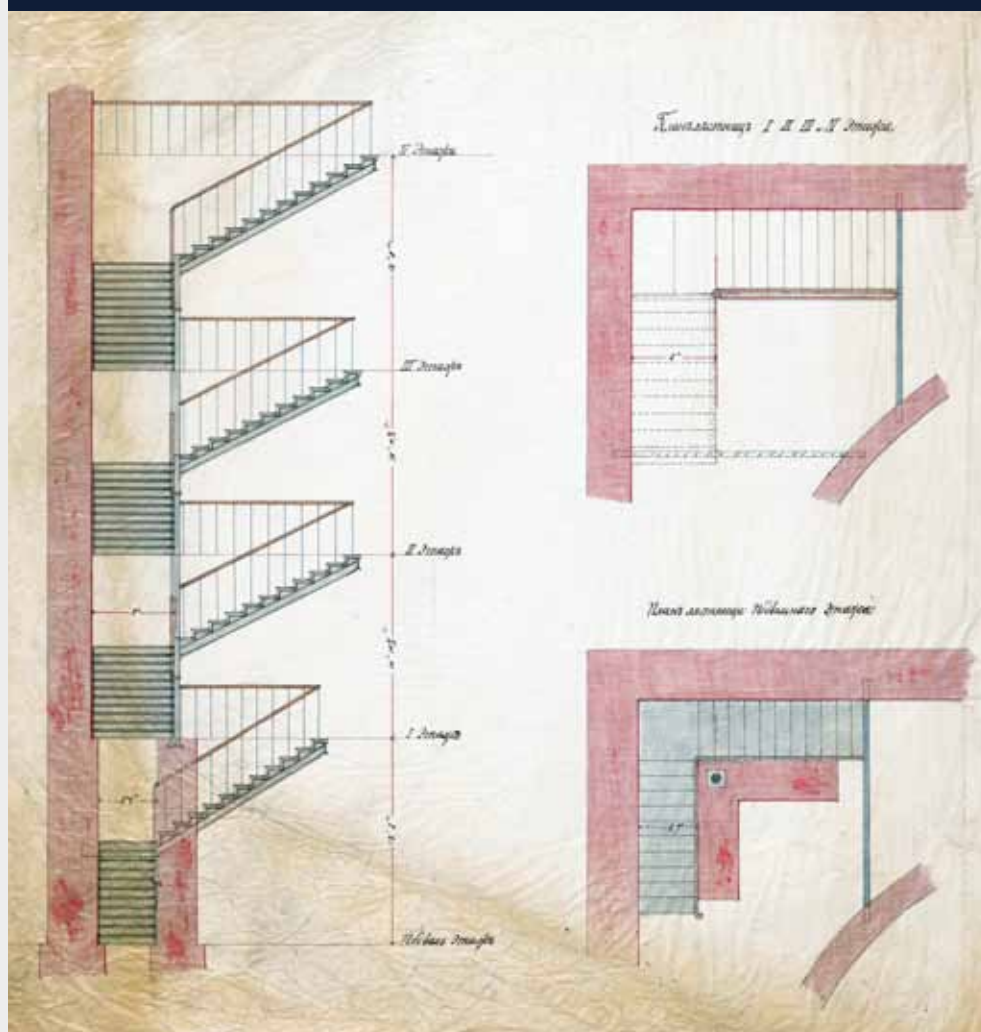
Lasitiili-ikkunoita on pieninä kenttinä 1950-luvulta peräisin olevassa porrashuoneessa P1.

Teatterin porrashuoneet

Venäläisäikaisen teatterin neljästä porrashuoneesta loisteliain oli keisarin porras P5 Bulevardin puolella. Muut olivat johtokunnan porras P2 pihan puolella, näyttelijöiden porras P6 länsipuolella ja vaatimaton keittiöporras P4 entisten keittiö- ja ravintolatilojen yhteydessä. Katsomoa ympäröineessä käytävässä sijainneet avonaiset rautaiset pääportaat purettiin vuoden 1918 uudistustöissä ja ne korvattiin uusilla sisääntulohallista päälämpöön nousevilla avoportaila. Samalla lisättiin porras P3 ja porras P4 uudistettiin kokonaan. Venäläisen teatterin suunnitelmissa oli näyttämön kulmissa mahdollisesti valuraudasta tehty kierreportaat, mutta ainakin 1930-luvulla portaat olivat puiset – ne on purettu myöhemmin.

Teatterin alkuperäisten, katsomon sivukäytävien kulmiin sijoittuneiden pääportaiden päivämätön piirustus (KA). Valurautaiset, rautakiskoin kannatetut portaat valmistettiin Pietarin Metallitehtaassa. Portaat purettiin vuonna 1919, mutta kellarin varastotilassa 093 näkyy edelleen alinta nousua kannattanut tiiliholvi.

PORRASHUONE P2

Pihan puoleista holvattua porrashuonetta P2 kutsuttiin alkujaan johtokunnan portaaksi, koska sitä kautta pääsi katsomon oikeanpuoleisten aitioiden yhteydessä olleisiin teatterin hallintotiloihin. Portaan kellariin johtavaa osuutta muutettiin 1930-luvulla paloturvallisuussyistä ja maantason sisäänkäyntiin rakennettiin 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa pyörätuoliluiska. Alkuperäiset graniittiportaavat ja kalkkikivilaatat ovat kuitenkin pääosin säilyneet.

Holvattu nelivartinen porras kiertää massiivista keskimuuria. Välitasanteilla on ristiholvit ja kerrostasanteilla suorat kattopinnat. Askelmat ovat graniittia ja tasot Bomarsundista tuotuja kalkkikivilaattoja. Kellariin johtavat askelmat ovat hyvin yksinkertaiset, mutta ylempiin kerroksien askelmat on viimeistelyt profiloidulla reunalla. Ulkoa katsottuna oikeanpuoleinen sisäänkäynti on alkuperäinen, ja siinä oli 1930-luvulle asti puurakenteinen ulkopuolinen tuulikaappi.

Maistraatin paloturvallisuusvaatimusten täyttämiseksi tuli vuoden 1938 loppuun mennessä kellarista järjestää erillinen suora uloskäytävä orkesterin jäsenille ja henkilökunnalle. Alkuperäinen yhteys kellarista tilan 027 kautta muurattiin umpeen ja sen tilalle avattiin oviaukko suoraan kellarin käytävältä 092. Maantasolla kellarin henkilökuntatiloista tuleva porras ja ylempien kerrosten yleisötiloista laskeutuva porras erotettiin toisistaan väliseinällä. Portaan yleisöpuolelle avattiin uusi kapeampi ulko-ovi entisen ikkunan paikalle – ulkopuolella tämän huomaa mm. kivijalassa näkyvistä viistoista kellari-ikkunaukon saumoista. Uusi ulko-ovi tehtiin vanhojen ovien mallin mukaan. Tässä yhteydessä alkuperäisen ulko-oven ulkopuolelta purettiin puinen tuulikaappi, ovi uusittiin ja ulkoporrasta levennettiin.²⁴ Sisäänkäyntijärjestelyitä tehtiin jälleen 1980-luvun peruskorjauksen yhteydessä, jolloin ensimmäiseen kerrokseen rakennettiin betoninen pyörätuoliluiska.

PORRASHUONEET P3 JA P4

Vuonna 1918–19 uusittu mosaiikkibetoniporras P4 ja samaan aikaan rakennettu uusi mosaiikkibetoniporras P3, joka korvasi puretun yleisötilojen pohjoisenpuolisen avoportaana.

Porras P4 oli alun perin puinen keittiöporras, joka välitti kellarissa sijainneen keittiön ja ensimmäisen ja toisen kerroksen buffetien välistä liikennettä. Porras uusittiin oopperamuutostöissä 1919 mosaiikkibetoniporras, ja siihen avattiin ulko-ovi Bulevardin puolelle. Yläpäästään porrasta jatkettiin toisen parven sivulämpöön asti. Portaasta oli tämän jälkeen yhteys kellarissa sijaitseviin keittiöön ja talonmiehen asuntoon sekä sisääntulohalliin ja päälämpöön.

Porras P3 on vuonna 1919 rakennettu mosaiikkibetoniporras, josta avattiin tuolloin myös uusi oviaukko pihan puolelle. Porras johti alas yleisön tupakkahuoneeseen 031, ensimmäisen kerroksen sisäänkäyntihalliin ja ylös toisen parven lämpöön. Sen sijaan toisen kerroksen päälämpöön ei ollut yhteyttä. Kellaritasolla on avoin naulakkotila porrassyöksen alla (nyt varastona).

Porrashuone P3 vuonna 1978. Rautaputkikaiteeseen on tämän jälkeen lisätty pystypuolia. Hakli/SKO

PORRASHUONE P5

Teatterirakennuksen koristeellisin porrashuone palvelee ensisijaisesti Boulevardinpuoleista paraatissäänkäyntiä, josta on käynti kenraalikuvernöörin aitiotiloihin ensimmäisessä kerroksessa ja keisarin aitiotiloihin toisessa kerroksessa. Porrashuone on säilyttänyt pääosin alkuperäisen asunsa, mutta seinien värijäsentely on peräisin 1980–90-luvun kunnostustyöstä.

Aleksanterin teatterin Boulevardin puoleinen paraatiovi johtaa kaksiosaiseen porrashuoneeseen P5. Sisäänkäyntiovesta päästään kookkaaseen tuulikaappiin, josta graniittiportaavat nousevat lasiaukollisella peiliovellä erotettuun neliömäiseen eteistilaan 151. Eteistilasta on käynti entisiin kenraalikuvernöörin aiti- ja lämpiötiloihin 187 ja 152 sekä varsinaiseen porrashuoneeseen 150. Kenraalikuvernöörin lämpiön ovi oli muiden ovien tapaan alun perin kookkaampi paripeiliovi, mutta se muutettiin pienemmäksi palo-oveksi 1950-luvun muutostöissä. Keisarin lämpiöön 251–252 ja ensimmäisen parven sivukäytävään johtava kolmivartinen portas 150–250 on graniittiaskelmainen. Portaan valurautakoristeinen kaide on alkuperäinen ja valmistettu Pietarissa.

Porrashuone P5 1970-luvun lopulla. Värijäsentely poikkesi täysin nykyisestä, 1980-luvulla toteutetusta. Hakli/SKO

Kaiteen vuonna 1895 uusittu käsijohde on puuta, ja on sellaisena ainoa venäläisajalta säilynyt – muiden porrashuoneiden käsijohteet on muutettu teräsputkikaiteiksi.

Kaikki porrashuoneen kaikki rapatut kattopinnat ovat tasaisia ja niissä on profiloituneet kattolistat. Seinät on jaoteltu kentiin yksinkertaisin profiloituksin. Nykyinen marmorointimaalaus tehtiin ilmeisesti 1980-luvulla, ja porrashuone oli sitä ennen hillitymmän maalattu. Aiemmistä pintakunnostuksista tiedetään ainakin kesällä 1940 suoritettu, jolloin silloisen presidentin rappukäytävän seinät öljymaalattiin, käsijohde laseerattiin ja lakattiin ja katto maalattiin. Porrashuone lämmitettiin alun perin permannon lämpiötilan eli nykyisen vaatesäilytystilan 141 puolella olleella uunilla. Se kuitenkin purettiin 1927, kun nykyiset keskuslämmityspatterit asennettiin. Vaatesäilytystilasta on pääsy matalan luukun kautta holvattujen porrassyöksyjen alla sijaitsevaan ikkunalliseen varastotilaan 141a. Varaston lattia on tehty Bomarsundista tuoduista kalkkivilaatoista.

Porras P5 vuonna 1978. Hakli/SKO

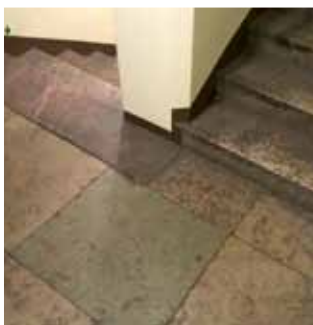

PORRASHUONE P6

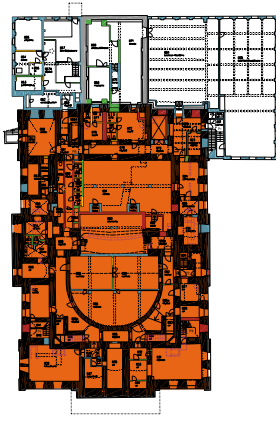
Teatterin henkilökunnan pääporrashuone vie suoraan näyttämölle ja ensi-tisiin pukuhuonetiloihin. Se toimii myös ainoana sisäpuolisena yhteytenä 1950-luvun kadunpuoleiseen laajennukseen.

Porras P6 on kaksivartinen, keskusmuuriin tukeutuva holvattu porras, jossa on graniittiaskelmat ja kalkkikivilaatoilla päällystetyt kerrostasot. Graniittiaskelmat ovat etupinnaltaan yksinkertaiset, profiloimattomat, ja vastaavat siten portaan P2 kellariin johtavaan osuuden askelmia. Portaani P6 toisen kerroksen tasolta 260 ylöspäin johtava osuus uudistettiin 1950-luvun laajennustöiden yhteydessä ja erotettiin betoniharkkoseinillä ullakkotiloista. Porrashuoneen yläosaan antaa päivänvaloa katonrajassa oleva kapea lasitiilinen valoaukko.

Laajennuksen toimisto-osaan päästään portaani puolikerrostasolta. Uusi-ovien oviaukkojen kohdilla lattiapinta päällystettiin vinyylilaatoilla, jotka ovat pääosin säilyneet. Laajennukseen johtavat lasiaukolliset palo-ovet asennettiin 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa. Porrashuoneen vanhalle puolelle johtavissa oviaukoissa ei ole säilynyt ainoatakaan alkuperäistä ovea, vaan ne kaikki on uusittu 1950-luvulla tai sen jälkeen. Kellaritason 061 lattia on päällystetty suorakaiteenmuotoisilla, kivipintaa jäljittelevillä muovilaatoilla.

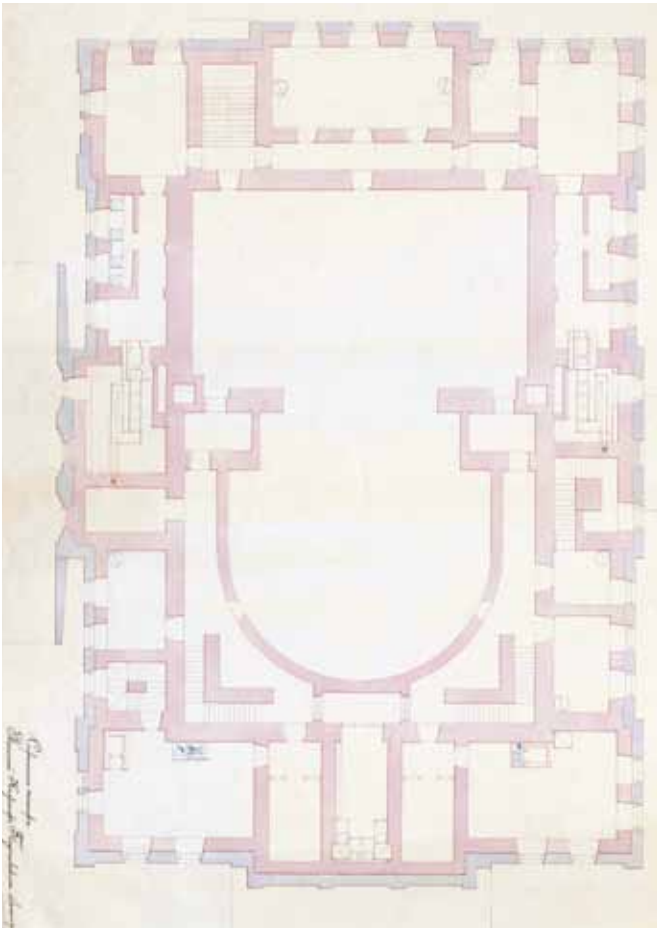
Teatterin kellari A-osa

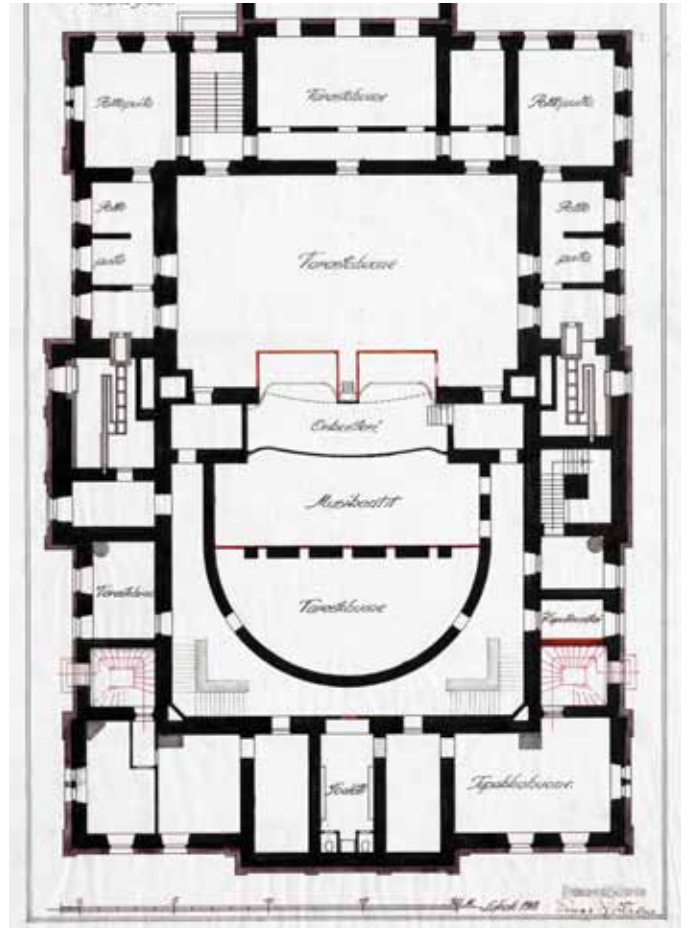
Kellari jakautuu nykyisin selkeästi kahteen osaan katsomon ja näyttämön rajalinjan kohdalla, ja vain käytävä 099 yhdistää puoliskot toisiinsa. Alun perin jako ei ollut näin jyrkkä, vaan katsomon alatilaa kiertävä käytävä 095a–b jatkui läpikulkutilana toimineeseen näyttämön alatilaan. Kellarin si-
vuille oli sijoitettu ilmalämmitysjärjestelmään liittyviä tiloja ja länsipäättyyn mm. halkokellareita. Itäpäädyssä oli teatterin henkilökunnan majoitustiloja ja keittiötiloja sekä yleisökäymälä, johon pääsi venäläisen teatterin aikaisia, myöhemmin purettuja pääportaita pitkin ylempien kerrosten lämpiöistä. Käytävän 095 kulmissa olevat varastotilat ovat nykyisin ainoa jäänne näistä portaista, kun taas käytävän ja katsomon alatilan välinen kaareva seinä noudattelee katsomon alkuperäistä seinälinjaa. Kellarin lattiapinnat olivat alun perin pääosin valuasfalttia.

Kellaritiloihin on tehty aikojen saatossa muutoksia etenkin keskuslämmitystöiden yhteydessä 1927 ja teatterin paloturvallisuuden parantamiseksi 1930-luvun alussa. Nykyinen tilanjako on peräisin pääosin 1950-luvun peruskorjauksesta, jolloin mm. tekniset tilat siirrettiin uuteen Bulevardinpuoleiseen laajennukseen ja katsomon ja näyttämön vastaiset välipohjat muutettiin betonisiksi. Suurin osa kellaritilojen pintarakenteista uusittiin nykyisiksi 2000-luvun vaihteessa.

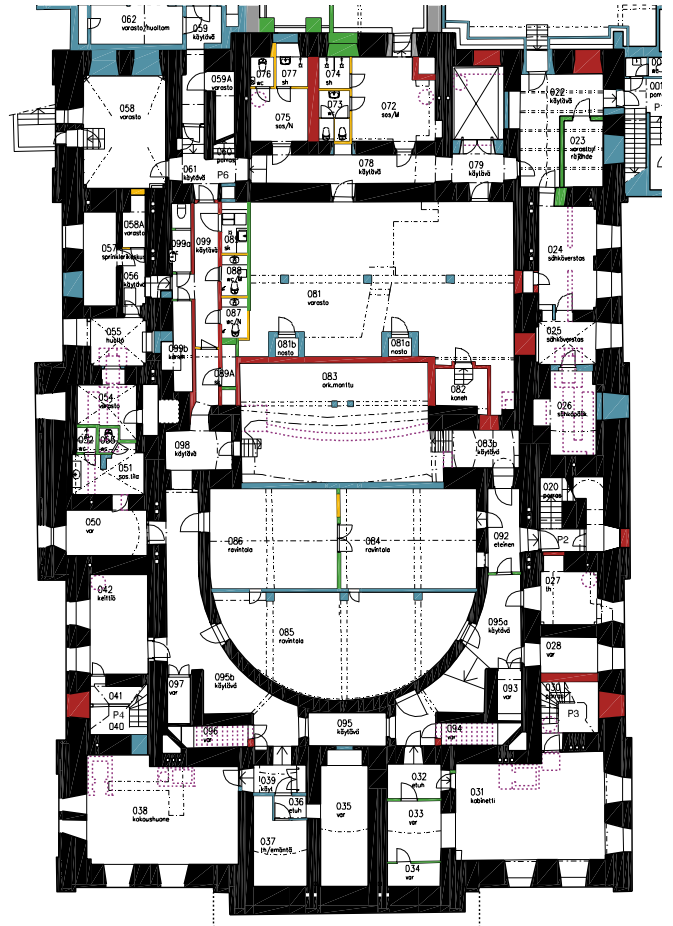
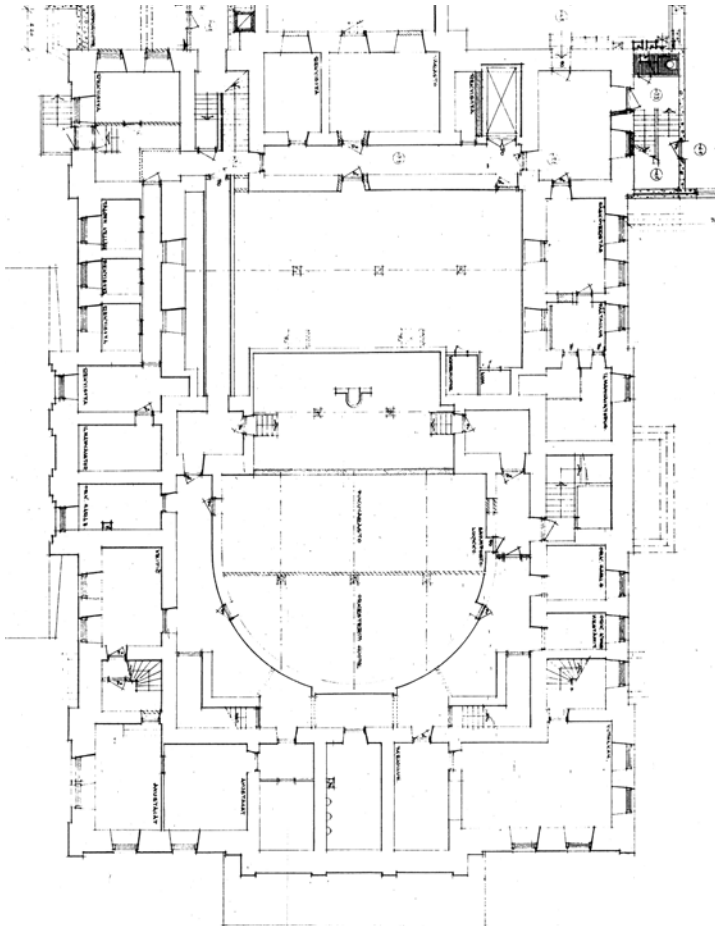
Kellaritasolle sijoittuva orkesterisyyvenys vuonna 1978. Näyttämön eteläseinustalla näkyy 1980-luvun vaihteen peruskorjauks-
ta edeltänyt köysistöjärjestely. Hakli/SKO

1879. KA

1918. KA

1954. RVV

ITÄPÄÄDYN TILAT

Kellarin Albertinkadun puoleinen pääty jakautuu viiteen tilaan, jotka olivat alun perin keittiö-, varasto-, ja käymälätiloina. Kahdessa kulmatilassa on puuvälipohjat, kun taas kolme keskimmäistä, sisääntuloaulan alapuolella sijaitsevaa tilaa on holvattu. Tilojen nykyasu tiililaattalattiaineen on peräisin vuoden 2000 korjauksista.

Kokoustila ja työhuoneet 035–039

Bulevardinpuoleisessa kulmahuoneessa 038 oli alun perin teatterin ravintolan keittiö. Kellarikäytävään 095 päästiin, kuten nykyään, holvatusen eteisen 039 kautta, josta oli erotettu kevyellä väliseinällä varastotila (nyk. 036 ja 037). Keittiöstä oli yhteys ensimmäisen kerroksen buffet-tilaan (nyk. 133, 137, 180) ja toisen kerroksen päälämpipiöön portaan P4 kautta. Itäpäädyn keskimmäisessä, pitkänomaisessa holvatussa tilassa 035 oli venäläisen teatterin aikana miesten yleiskäymälä. Sen eteistilana toimi kellarikäytävän keskiossa 095, jonne oli pääsy silloisista pääportaista.

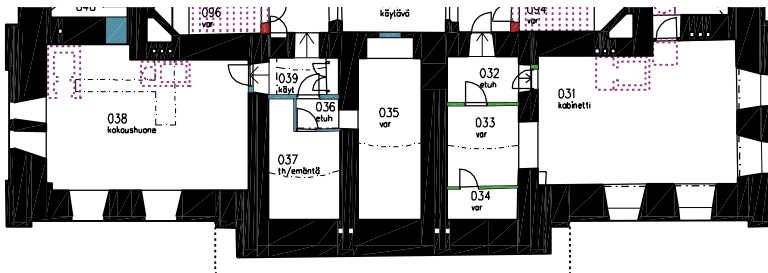
Vuonna 1919 ravintolan keittiön 038 tilalle tehtiin oopperan pitkäaikaisen talonmiehen A. Jaskin ja hänen puolisonsa asunto. Tila jaettiin kevyin väliseinoin asuinhuoneeseen ja keittiöön sekä pieneen eteiseen, josta oli käynti portaaseen P4. Asuinhuoneessa ollut leivinuuni korvattiin kaakeliuunilla, mutta keittiössä säilyi vanha hella – sopimuksensa mukaan talonmiehen oli alistuttava siihen, että hänen keittiössään voitiin keittää vettä henkilökunnan tarpeisiin. Talonmiehen asuinhuoneessa oli 1920-luvulla tapetoidut seinät ja rapattu, liimamaalattu katto. Keittiön katto ja seinät oli maalattu öljymaalilla. Keskuslämmitystöiden yhteydessä asuinhuoneen uuni purettiin ja keittiön hella uusittiin.

Entinen keittiövarasto 036–037 muutettiin vuonna 1919 ilmeisesti pesutuvaksi, jossa käytössä se oli viimeistään vuonna 1927. Tila 035 säilyi käymälänä, mutta se oli nyt henkilökunnan käytössä. Vuoden 1933 paloturvallisuusvaatimuksiin sisältyi, että vahtimestarin asunto ja pesutupa oli siirrettävä pois yleisötilojen alapuolelta vuoteen 1938 mennessä. Ei ole tietoa toteutuiko siirto tuolloin, mutta viimeistään vuosien 1954–55 laajennustöissä asunto ja pesutupa siirrettiin uuteen osaan. Asunnon tilalle tuli avustajien pukuhuoneita/maskeeraustiloja. Oviyhteys portaaseen P4 murattiin umpeen ja keittiössä ollut hella purettiin. Pesutupa 037 muutettiin henkilökunnan peseytymistilaksi.

Kun oopperaan oli keväällä 1963 perustettu oma orkesteri, muutettiin avustajien huoneet orkesterin harjoitushuoneeksi 038. Väliseinä purettiin, lattia päällystettiin kaksivärisellä vinyylilaatoituksella ja kattoon asennettiin akustoiva levytys. Viereinen tila 037 muutettiin sosiaalitilaksi, jota laajennettiin uuden oviaukon kautta keskimmäiseen holvitilaan 035. Peruskorjauksessa 1979–80 harjoitushuoneen kattoon asennettiin paloeristetty alakatto. Oopperan lähdön jälkeen tilat muutettiin neuvottelu- ja työhuonekäyttöön. Tilojen nykyilme on peräisin vuoden 2000 korjauksista, jolloin mm. lattioidhin asennettiin tiililaatoitus.

Tila 038 orkesterin harjoitushuoneena huhtikuussa 1969. Ilmonen/Lehtikuva

Oopperan kellaribaari vuonna 1961 saamassaan asussa. Tuomi/SKO

Kabinetti ja varasto 031–034

Pihanpuoleinen kabinetti 031 oli alun perin henkilökunnan keittiö- ja ruokailutila, jossa oli pieni leivinuuni ja liesi. Kaakeliuuni oli sijoitettu nykyisen portaaseen P3 johtavan oviaukon kohdalle. Huoneeseen päästiin ainoastaan käytävään 095a johtavan holvatus eteishuoneen 032 kautta. Eteisestä oli erotettu kevyellä väliseinällä varasto, nyk. 033–034.

Vuonna 1919 henkilökunnan tila 031 muutettiin yleisön kahvilaksi eli nk. tupakkahuoneeksi, josta järjestettiin yhteys yläkerran lämpiötiloihin uuden portaan P3 kautta. Entisen varaston 033 vastaiseen seinään avattiin aukko ja sinne tuli ravintoloitsijan tarjoilutila. Vuonna 1927 tarjoiluaukkoa suurennettiin ja tupakkahuonetta kunnostettiin. Joulukuussa 1932 Automaatti Teollisuus Oy asensi tupakkahuoneeseen nk. markka-automaatin. Kesällä 1934 oopperan valaistusestari Oswald Jansson ja koristemaalari Sylvester Weselow kunnostivat tupakkahuonetta, uusivat sen valaisimet ja ripustivat seinille kehystettyjä näyttämöluonnoksia. Työt kustannettiin hankkimalla huoneen ikkunasyvennyksiin valomainoksia, joiden tulot Jansson ja Weselow saivat kolmeksi vuodeksi itselleen. Vuonna 1952 tupakkahuone maalattiin, lattiaan asennettiin linoleum-matto ja tilaan asennettiin uudet valaisimet.

Vuonna 1961 kahvila uudistettiin oopperan lääninarkkitehti Aarno Ravealan laatimien suunnitelmien mukaisesti. Huoneen kattoon asennettiin mustaksi maalattu 140 mm korkea lastulevyristikko, johon asennettiin neliömäiset kattovalaisimet. Seinät peitettiin sileillä akustointilevyillä ja ikkunoiden eteen asennettiin kirkkaat plexilevyt, jotka rajattiin tummin listoin. Lattia peitettiin tummalla kokolattiamatolla ja portaaseen P3 johtava ovi muutettiin teräslasioveksi (ei nykyinen). Kellaribaarin ajanmukainen ilme viimeisteltiin tekonahkaisilla tuoleilla ja modernilla maalaustaiteella. Myyntitiski ja keittiökalusteet uusittiin tarjoilutilassa 033 ja sen takaosasta erotettiin pieni varastohuone 034. Myös eteisen 032 vastainen seinä uusittiin ja ovet muutettiin nykyisiksi lasiaukollisiksi oviksi.

Peruskorjauksessa 1979–80 kahvila kunnostettiin, sen kokolattiamatto vaihdettiin uuteen, ikkunaseinän levytykset uusittiin ja ikkunoiden plexilevyt poistettiin. Myös kattoristikko poistettiin ja sen tilalle asennettiin nykyinen paloeristetty alakatto. Tilojen nykyilme on peräisin vuoden 2000 korjaustöistä, jolloin vanhat kiintokalusteet purettiin, lattiaan asennettiin tiililaatoitus ja entinen tarjoiluaukko levytettiin umpeen.

KÄYTÄVÄ JA KATSOMON ALUSTILA

Katsomon alustilan ja sitä kiertävän käytävän ja sivutilojen asu on peräisin pääosin vuoden 2000 muutostöistä.

Käytävä sivutiloineen 027, 028, 042, 050, 092 ja 095

Katsomon alustilaa kiertävä kellarikäytävä jakautui alun perin kolmeen osaan. Keskiosa 095 liittyi teatterin venäläisaikaisiin pääportaisiin, jotka lähtivät nousemaan nykyisten varastotilojen 094 ja 096 kohdilta. Niitä pitkin teatteriyleisö pääsi kellarin itäpäädyssä olleeseen miesten käymälään 035, jonka oviaukko on myöhemmin muurattu umpeen. Kellarikäytävän pohjois- ja eteläosiin avautuvissa varastoissa 093 ja 097 näkyy edelleen vuonna 1918 purettujen porrashousujen holvaukset. Varastossa 093 on jäljellä myös alkuperäinen pariovi.

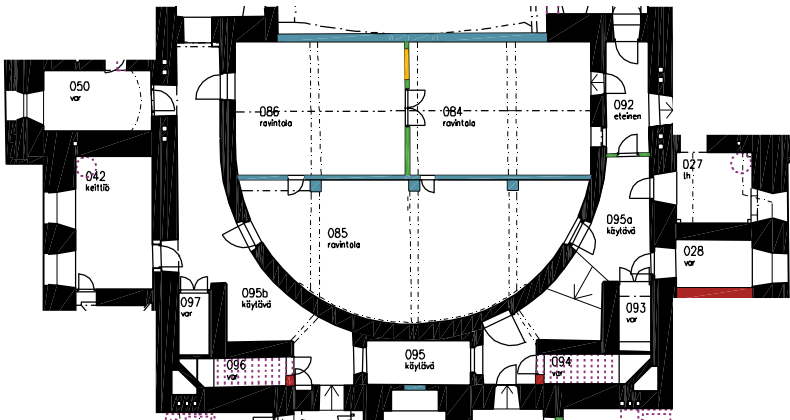
Kellarikäytävän pihanpuoleisen osan (nyk. 092 ja 095a) varrella oli kaksi huonetilaa, joista suurempi (028 ja 030 eli nyk. porras P3) oli henkilökunnan asuinhuone ja pienempi 027 näyttämömiesten eli masinistien taukotila, tupakkahuone. Käynti porrashuoneeseen P2 kulki tämän huoneen kautta. Käytävän länsipäässä olevasta ovesta ei päässyt orkesterisynnykseen 083, kuten nykyään, vaan sen kautta kuljettiin näyttämön alatilaan ovesta, joka on myöhemmin muurattu umpeen. Yhteys orkesterisynnykseen avattiin vuonna 1911. Vuoden 1919 oopperamuutostöissä suuremmasta pihahuoneesta lohkaistiin osa uudelle portaalille P3 ja jäljelle jääneeseen pikkuhuoneeseen 028 sijoitettiin suunnitelmien mukaan kapellimestarin huone. Molemmissa pihanpuoleisissa huoneissa oli öljymaalatut seinät, pyöreät peltiunit ja tilassa 027 myös hella. Vuonna 1927 huoneet muutettiin balettitanssijoiden pukuhuoneiksi. Pihanpuoleista käytävänosaa kutsuttiin näihin aikoihin orkesterikäytäväksi.

Kellarikäytävän eteläsivun 095b varrella oli henkilökunnan asuinhuone 042 (nykyinen keittiö) ja suoraan käytävälle avautunut tynnyriholvattu varastotila 050, joka oli alun perin ikkunaton. Varastotilasta oli pääsy ilmalämmitysjärjestelmän lämpökammioon (nyk. 051–054) pienen rautaoven kautta. Käytävän länsipään tilaan 098, joka johti näyttämön alatilaan, oli sijoitettu ilmalämmitysjärjestelmän säätökoje. Vuoden 1919 oopperamuutostöissä ravintolan keittiö siirrettiin tilaan 042 ja sieltä avattiin yhteys uusittuun portaaseen P4. Käytävän eteläosaa ryhdyttiin kutsumaan ravintolakäytäväksi. Ravintolatoimintaa pyöritti ulkopuolinen yrittäjä, joka maksoi tiloistaan vuosivuokraa oopperayhtiölle. Vuonna 1927 holvattu tila 050 muutettiin

Ylinnä: Orkesterin vaskisoittajien huone 027 vuonna 1988. SKO

Oik: Orkesterin naulakkotila 050 vuonna 1978. Hakli/SKO

kapellimestarin huoneeksi avaamalla siihen ikkuna ja asentamalla käytävänpuolelle pariovi. Huoneen seinät ja holvi rapattiin ja maalattiin öljyvärillä. Myös keittiön 042 katto, seinät ja lattia oli öljymaalattu, kun taas ravintolakäytävän katto ja seinät oli kalkkimaalattu. Ainakin 1960-luvulta vuoteen 1980 saakka keittiö toimi myös henkilökunnan kahvion 085 tarjoilutilana. Peruskorjauksessa keittiökalusteet uusittiin nykyiseen laajuuteensa.

1950-luvun peruskorjaustöiden yhteydessä orkesterikäytävän länsipää erotettiin palo-ovella eteistilaksi 092, joka liittyi portaaseen P2. Kellarikäy-

Esiintyjäseurue ravintolakäytävällä 095b vuonna 1932. Vasemmalla näkyvä pariovi vie katsomon alustilaan 085 ja oikealla oleva ovi varastoon 097. Molemmat ovet on myöhemmin uusittu. Pietinen/MV

tävän itäosan 095 ovet poistettiin viimeistään tässä vaiheessa, jolloin käytävän pohjois- ja eteläosista tuli yhtenäinen tila (095 ja 095a–b) Käytävän lattiapinnat päällystettiin viimeistään 1960–70-luvulla nykyisillä harmailla vinyylilaatoilla, jossa on musta muovijalkalista. Portaani P2 eteistilaan 092 asennettiin vuonna 2000 tiililaattalattia ja tilaan 050 harmaa keraaminen laattalattia. Kellarikäytävän seinät on pohjois- ja itäosassa rapattu ja maalattu valkoiseksi, loppuosalla on valkoiseksi slammattu tiiliseinä.

Katsomon alustila 084–086

Alun perin katsomon alla oli yhtenäinen tila, jonka keskiosassa olivat nostettavan katsomonlattian mekanismin kiviperustukset. Katsomon alkuperäistä muotoa noudattavassa kaarevassa tiilisenässä oli aluksi vain kaksi ovea pihan ja kadunpuoleisille käytäville. Oopperamuutostöissä 1919 tila jaettiin kevyellä väliseinällä poikittain kahtia orkesterimuusikkojen tilaksi (084 ja 086) ja varastotilaksi 085. Viimeistään tässä vaiheessa avattiin oviaukot nykyisestä tilasta 084 pihanpuoleiselle nk. orkesterikäytävälle (nyk. 092).

Vuonna 1953 katsomon lattia kantavine rakenteineen muutettiin betoniseksi ja alatilan orkesterisynnyksen vastainen seinä uusittiin betonista. Alatilan länsipuoliseen osaan tuli pukuvasto (084 ja 086) ja itäpuolen kaarevaseinäiseen osaan kellarilämpö eli henkilökunnan kahvila 085. Sen suoralle länsiseinustalle asennettiin Nyholm Oy:n valmistamat kiinteät puukaapistot ja kalusteiksi Merivaara-yhtiön pöytiä ja tuoleja. Tällöin asennettiin myös palo-ovet ja tilan 086 savunpoistoluukku. Vuonna 1961 pukuvasto jaettiin väliseinällä, ja sen eteläosaan 086 tuli orkesterin pukuhuone. Pukuhuone siirrettiin pian kellarin itäpäätyyn (035–037) ja sen tilalle rakennettiin oopperan nuotisto vaneripintaisine kaapistoineen. Pukuvasto 084 muutettiin 1970-luvulle mennessä orkesterin lyömäsoittajien tilaksi.

Orkesterin kellarilämpö 085. Vasemmalla seinustalla näkyvät kaapistot asennettiin 1950-luvun peruskorjauksessa. Kuva on otettu 1960-luvun alussa. Tuomi/SKO

Lyömäsoittajien tila 084 entisessä pukuvastossa 1970-luvun lopussa. Katossa näkyy vaatekankojen ripustuskoukkuja. Hakli/SKO

Ylinnä: Henkilökunnan kahvio 085 1970-luvun lopulla. Lattian vinyylilaatat asennettiin 1960–70-lukujen aikana. Hakli/SKO

Yllä: Oopperan nuotisto tilassa 086 vuonna 1978. Katossa olevat vaaketankojen ripustuskoukut kertovat entisestä käytöstä. Seinäkaapistot rakennettiin 1950-luvun peruskorjauksen yhteydessä ja purettiin 1980-luvun vaihteen muutostöissä. Hakli/SKO

1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa katsomon ilmanvaihto uusittiin, jolloin alustilan vanhat rakennusaineiset iv-kanavat purettiin ja uudet katsomon lattian kautta ilmaa poistavat neljä kanavaa rakennettiin tilojen 084 ja 086 kattoon. Nuotiston ja kahvilan välille avattiin oviaukko, nuotiston puukaapistot purettiin ja kahvilaan asennettiin uusi tarjoilutiski. Kansallisteatterin evakkoaikaa varten tehdyissä töissä vuonna 2000 katsomon alatila muutettiin kokonaisuudessaan henkilökunnan kahvilaksi, tilan 085 tarjoilukalusteet uusittiin, tilojen 084 ja 086 välille asennettiin pariovi ja kaikkiin tiloihin asennettiin nykyiset tiililaattalattiat.

ORKESTERISYVENNYS JA NÄYTTÄMÖN ALUSTILAT

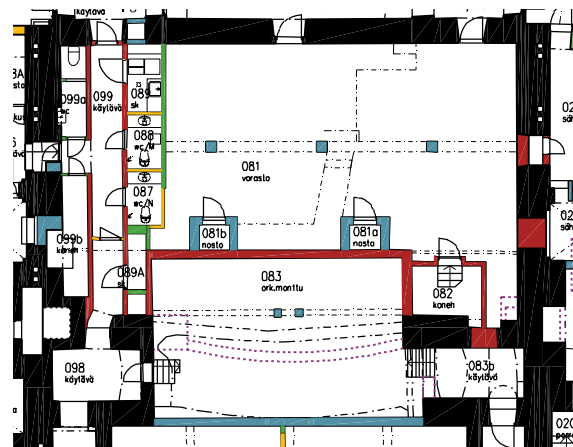
Näyttämön alustila ja siihen liittyvä orkesterimonttu olivat alun perin puurakenteisia, mutta muutettiin myöhemmin paloturvallisuussyistä tiili- ja betonirakenteisiksi. Molemmat tilat ovat nykyisin pääosin vuonna 1955 saamassaan asussa.

Orkesterisyvennys 083

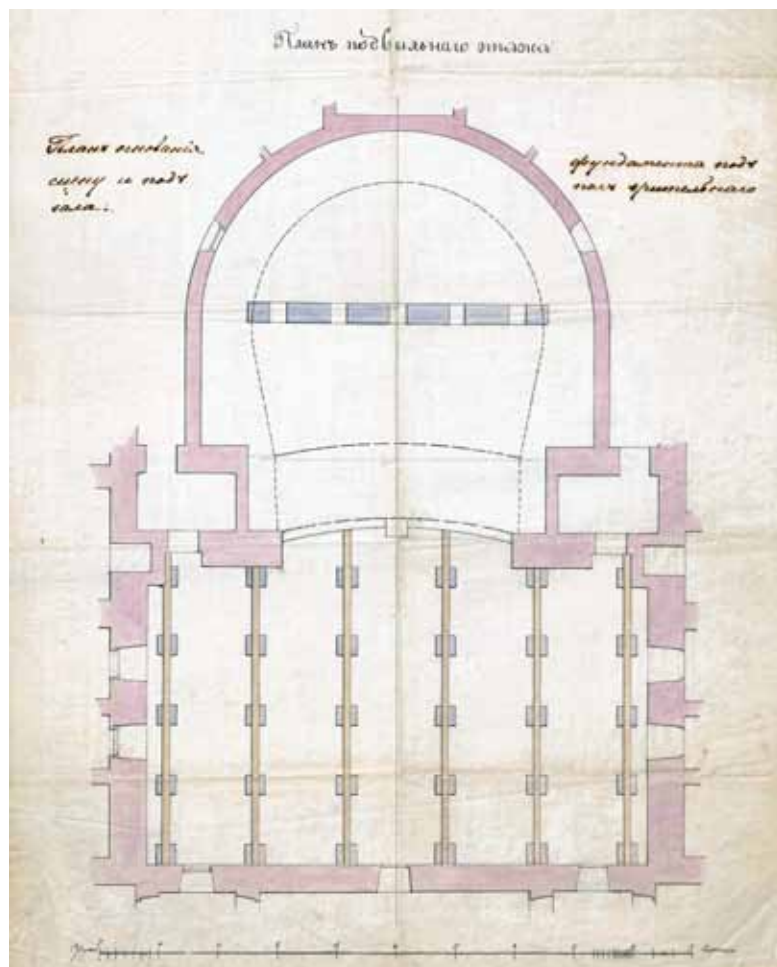
Orkesterimonttu 083 oli alun perin huomattavasti nykyistä pienempi ja sijoittui vain hiukan katsomon etuosan lattiapintaa alemmalle tasolle. Sinne pääsi joko tikkaita pitkin näyttämöltä tai näyttämön alatilasta – ei lainkaan kellarikäytävältä kuten nykyisin. Orkesterisyvennyksen alle jääneeseen tilaan oli sijoitettu ilmalämmitysjärjestelmän kanavat, jotka johtivat katsomon alatilaa (nyk. 084–086) ja edelleen katsomoon. Näyttämölle johtavat lämm- inilmahormit oli sijoitettu orkesterimontun molemmilla olevien, silloin täysin erillisten käytävien 083b ja 098 kattoihin. Tilasta 083b johti tilan 098 tapaan ovi näyttämön alatilaa, mutta se muurattiin myöhemmin umpeen.

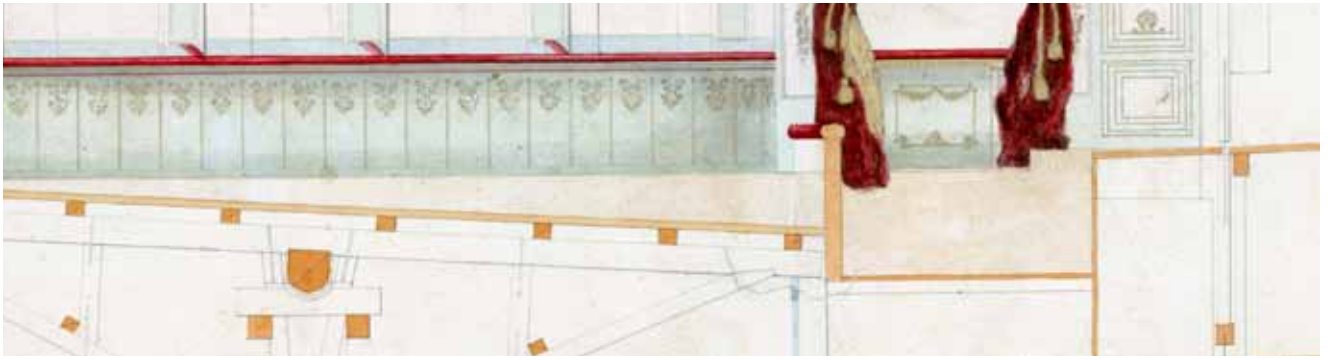
Orkesterisyvennystä suurennettiin vuonna 1911 ottamalla lisätilaa näyttämön alatilasta. Syvennyksen lattiatasoa täytyi alentaa ja sinne järjestettiin uusi oviyhteys pohjoispuoliselta kellarikäytävältä tilan 083b kautta. Vuonna 1919 orkesteritilaa laajennettiin edelleen näyttämön alle. Kuiskaajan koppi muodosti orkesterisyvennykseen erillisen saarekkeensa ja sinne mentiin edelleen alanäyttämön puolelta.

Näyttämön alatilasta vastainen puinen väliseinä korvattiin vuonna 1930 tiillisellä palomuurilla. Samalla orkesteritila laajeni nykyisen kokoiseksi ja kuiskaajan koroke jäi kokonaan sen sisäpuolelle. Kadunpuoleiseen käytävään

Venäläisen teatterin rakennustöiden aikainen piirustus näyttämön ja katsomon perustuksista. Katsomon alla ollut kiviperustus tuki nostettavaa lattiarakennetta. KA

Alkuperäinen oopperasyvennys ja katsomon lattia-rakenteita todennäköisesti vuonna 1879 laaditussa leikkauspiirustuksessa. Tilaan ei alun perin ollut yhteyttä kellarista. KA

Orkesterisyvennys vuonna 1933 paloturvallisuusmuutostöiden jälkeen. Vasemmassa alakulmassa näkyy kuiskaajankopin kaareva seinä, jonka ääriviivat erottuvat edelleen lattiasa (kuva yllä). Pietinen/MV

098 avattiin paksun tiilimuurin läpi uusi oviaukko ja siihen rakennettiin betoniporras. Kesällä 1931 orkesterisyvennyksen pihanpuoleista ovea suurennettiin kiviholvia korottamalla. Oviaukossa ollut nykyistä loivempi porras ulottui pidemmälle orkesterisyvennykseen. Myöhemmin koko tilan 083b vastainen seinä on poistettu ja portaan päälle on asetettu jyrkempi puuporras. Vuonna 1933 orkesterimonttuun vievät ovet uusittiin palo-oviksi, eli ne pellitettiin ja varustettiin asbestipahvilla.

Orkesterimontun katsomonpuoleinen itäseinä, lattia ja näyttämönvastainen katto muutettiin betoniseksi 1955. Betonilattian alle jäi alkuperäistä paljon matalampi kanavtila, jonka tarkastusluukku on tilan 084 puolella. Tila on säilynyt pääosin tässä asussaan, mutta kuiskaajan koppi on purettu.

Näyttämön alatilat 081–082

Lähes kolme metriä korkea näyttämön alatila oli alun perin jaettu puisella välipohjalla kahteen kerrokseen: alanäyttämöön ja matalaan varastona käytettyyn alatilaan. Alanäyttämölle oli sijoitettu näyttämötekniikkaa ja sen katsomonpuoleisella sivulla oli kuiskaajan koroke. Sinne sijoitettiin vuoden 1905 sähköistämistöiden yhteydessä sähköpäätaulu, joka 1930-luvulla oli

alalavan ja orkesteritilan välissä olleessa pellillä ja kokoliitilla eristetyssä rautaovisessa kopissa.

Alanäyttämö pieneni orkesterisyvennyksen kustannuksella vuosina 1911 ja 1919 sekä vuonna 1930, jolloin tilojen välinen puuseinä korvattiin tiilisellä palomuurilla. Vuonna 1929 asennetun uuden paloeripun koneistolle rakennettiin konehuone 032, jonka seinät uusittiin nykymuotoon vuoden 1933 paloturvallisuuskorjausten yhteydessä. Konehuoneen rautaovi sijoittui silloisen alanäyttämön tasalle ja sinne täytyy siksi nykyään nousta rappusia pitkin, vaikka itse konehuoneen lattiataso on alemmalla tasolla. Samaan aikaan vuonna 1933 läpikulkutilana toiminut näyttämön alatila eristettiin muusta kellarista muuraamalla sinne johtavia oviaukkoja umpeen ja rakentamalla paloeristetty käytävä 099 tilan 098 ja portaan P6 välille. Näyttämön alustilaa ei tästä lähtien saanut enää käyttää varastona, ennen kuin 1950-luvun peruskorjauksen jälkeen. Tuolloin näyttämön välipohja uusittiin betoniseksi ja tila sai nykyisen asunsa. Sinne asennettiin kaksi Valmetin valmistamaa käsikäyttöistä näyttämöhissiä 081a ja b.

Käytävä 099 ja siihen liittyvät tilat 087–089

Vuoden 1933 paloturvallisuuskorjauksissa läpikulkutilana toimineet näyttämön alustilat erotettiin muista kellaritiloista solubetoniseinäisellä ja -kattoisella käytävällä 099. Käytävä yhdisti tilan 098 ja henkilökunnan portaan P6, ja sen molempiin päihin asennettiin pellitetyt, asfalttipahvilla varustetut palo-ovet. Vuonna 1963 käytävän 099 varrelle rakennettiin naisten wc 099a ja näyttämötekniikkaan liittynyt konehuone 099b. Konehuoneeseen asennettiin Kone Oy:n valmistama valaistussillan nostokoneisto, jonka nostoköydet johdettiin näyttämön lattian läpi. Tilan 099b eteläseinään täytyi puhkaista 1000 x 800 mm:n syvennys laitteistoa varten. Laite on tallella, mutta ei enää käytössä, ja tila on säilynyt vanhassa asussaan varastona.

Näyttämöalalainen varastotila 081 1970-luvun lopulla. Hakli/SKO

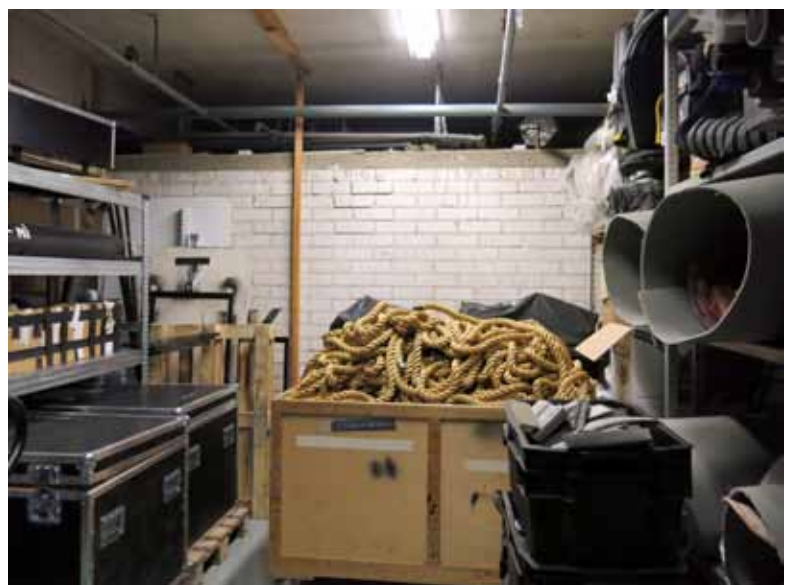

Kellarikäytävä 099 ennen 1980-luvun vaihteen peruskorjausta. Käytävän lattiassa on vielä linoleum-matto. Takana näkyy tila 098. Hakli/SKO

1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa siivouskomeroa 089a laajennettiin nykyisenkokoiseksi, koska sinne tehty uusi ilmanvaihtohormikotelo vei tilaa. Samalla käytävän 099 palo-ovi uusittiin. Vuonna 1981 käytävän 099 pohjoissivulle rakennettiin kaksi uutta siivouskomeroa ja keittiöhenkilökunnan suihku- ja wc-tilat. Nämä tilat 087–089 uusittiin kauttaaltaan vuoden 2000 korjaustöissä.

Sosiaalitilat 051-055

Tilat 056-058

Ristiholvattu kulmahuone 058 oli alun perin halkokellarina. Huoneessa oli kolme ikkunaa ja käynti kalorifeerin lämmitystilaan käytävän 056 kautta. Keskuslämmitystöiden yhteydessä vuonna 1927 huone muutettiin pukuhuoneeksi. Ikkunat muutettiin tuplaikkunoiksi, seinät ja holvi rapattiin ja lattia valettiin betonista. Ulko-ovi avattiin 1950-luvun peruskorjaus- ja laajennustöiden yhteydessä, ja siihen rakennettiin ulkopuolinen porras pihatasolle. Ulko-ovi on tältä ajalta. Tilan jakanut väliseinä oli paikoillaan oopperan poislähdön jälkeenkin, jolloin tilan itäosa oli pukuhuoneena ja länsiosa taukotilana, jossa oli mm. jääkaappi ja pesuallas. Vuonna 2000 tilasta 058 purettiin väliseinä ja asennettiin tiililattia, tarkoituksena tehdä siitä aulahenkilökunnan taukotila. Nykyisin tila toimii varastona ja sen valkoiseksi rapatussa tiiliholvissa näkyy edelleen vuonna 2000 puretun väliseinän paikka.

Vuoden 1876 suunnitelmissa tiloihin 056–057 oli kaavailtu lämmittäjän asuntoa. Sinne sijoitettiin kuitenkin jo rakennusvaiheessa vesi- ja viemärijärjestelmään liittyvä tekninen tila 057, kenties pumppuhuone, joka 1950-luvun peruskorjauksessa uudistettiin sprinklerikeskukseksi. Tältä ajalta on lattian juovikas kellertävä linoleum ja ilmeisesti myös sileä ponttilankkuovi. Käytävältä 056 tilaan 058 johtanut oviaukko muurattiin umpeen vuonna 1994, ja sen eteen tehtiin nykyinen levyrakenteinen varasto.

KELLARIN PIHANPUOLEISET TILAT

Näyttämön alatilan pihanpuoliset tilat vastasivat periaatteessa kadunpuolella olleita. Tilat 024–026 ovat pääosin vuoden 1979 aikaisessa asussaan ja tilat 072–079 pääosin vuoden 2000 muutostöiden aikaisessa asussa.

Tilat 024–026

Ilmalämmitysjärjestelmän toinen lämpökamari oli sijoitettu tynnyriholvattuun tilaan 026 ja sitä lämmitettiin ristiholvatun tilan 025 kautta. Puuväli-pohjainen tila 024 oli jaettu pitkittäisellä väliseinällä käytävään ja ikkunalliseen varastohuoneeseen, mahdollisesti halkovarastoon. Tila saattoi olla myös kaasukeskus. Vuoden 1927 keskuslämmitystöiden yhteydessä kalorifeeriuuni purettiin ja lämpökamariin 026 asennettiin kookas lämmityspatteristo ja puhallinlaitteet. Lämpökamarin seinät kalkittiin. Entinen lämmitystila 025 sekä tila 024 muutettiin puusepänverstaaksi väliseiniä ja vanhat kaasujohdot purkamalla. Kaikkien näiden tilojen lattiat betonoitiin.

1950-luvun peruskorjauksessa tilaan 024 tuli sähköverstaas, tilaan 025 päätauluhuone ja tila 026 säilyi ilmanvaihtohuoneena. Vanhat ilmanvaihtolaitteet purettiin vuonna 1979 ja tila 026 muutettiin sähköpääkeskukseksi. Lattiaan asennettiin nykyisenkaltaisen kumimatto. Tilaan 025 tuli sähköverstaan varasto. Sähköverstaan lattiaan asennettiin nykyiset punaruskeat vinyylilaatat ja muovijalkalistat, ja kattoon kiinnitettiin mineraalivillainen paloeristys. Sähköverstaassa tuolloin ollut vaalean vihreäksi maalattu työpöytä on nykyisin tilassa 025.

Tilat 022–023

Kulmahuoneessa 022–023 on kaikista muista teatterin huonetiloista poiketen rautakiskojen varaan tehty kappaholvikatto. Huoneen alkuperäisestä käyttötarkoituksesta ei ole varmaa tietoa. Todennäköisesti huone ja nykyinen

Tilasta 022 porrashuoneeseen P1 johtava oviaukko. Oikealla pilkottaa ovi varastotilaan 023. Kuva on 1970-luvun lopulta. Hakli/SKO

Sähköverstaas 024 1970-luvun lopulla. Tila on säilynyt lähes muuttumattomana, mutta sen kattoon asennettiin 1980-luvun peruskorjauksessa palonsuojalevytyks. Hakli/SKO

hissikuilu, johon se oli yhdistetty kookkaalla kaariaukolla, muodostivat höyrypannuhuoneen. Eräiden ensimmäisen kerroksen uunien ”pneumaattisesta lämmityksestä” on käsinkirjoitettu maininta pohjapiirustuksessa vuodelta 1877.²⁵ On myös mahdollista että holvi tehtiin myöhemmin venäläisen teatterin aikana, tai vuoden 1919 oopperamuutostöissä – viimeistään 1920-luvulla oopperassa oli höyrypannuhuone. Lokakuussa 1920 oopperanjohtaja Fazer oli hankkinut oopperaan höyrykattilan, josta oli mahdollista saada höyryä näyttämölle. Vuonna 1926 teatterin pannuhuoneessa oli neljä höyrypannua, siis jo ennen vesikiertoisien keskuslämmityksen rakentamista seuraavana vuonna.

Vuonna 1927 höyrypannut siirrettiin uuteen pannuhuoneeseen (072–074). Entisessä pannuhuoneessa uusittiin yhden ikkunan sisäpuiteet, asennettiin kaksi uutta pellitettyä palo-ovea ja pellitettiin yksi vanha ovi. Kivihiilivarastoksi muutetusta huoneesta, joka oli nykyisen hissikuilun paikalla, purettiin 1. kerrokseen johtanut porras ja ikkunan tilalle asennettiin kivihiiliränni. Tilasta avattiin ilmeisesti oviaukko uuteen pannuhuoneeseen 072. Se muurattiin jälleen umpeen vuonna 1955, kun tila muutettiin hissikuiluksi. Hissikuilussa on edelleen nähtävissä fragmentti yläkertaan johtaneen portaan kohdalla ollutta kukkatapettia ja seinien oliivinvihreää öljymaalipintaa.

Sosiaalitalat 072–077

Kellarin takakäytävän varrella alun perin ollut suurta tilaa, joka nykyisin käsittelee huoneet 072–077, käytettiin ilmeisesti alun perin puusepänverstaana tai rekvisiitta- tai lavasteverastona. Huoneeseen oli käytävältä kolme sisäänkäyntiä ja se oli ilmeisesti jaettu hyllyillä näiden mukaisesti. Keskuslämmitystöiden yhteydessä vuonna 1927 huone jaettiin muuratulla väliseinällä kahteen osaan. Pohjoisosaan 072–074 sijoitettiin todennäköisesti teatterin uusi pannuhuone ja sen kulmaan muurattiin savupiippu. Etelänpuoleinen huone 075–077 oli rekvisiittavarastona. Molempien tilojen nykyasu on peräisin Kansallisteatterin evakkoaikaa varten vuonna 2000 tehdystä remontista, jolloin niihin tehtiin sosiaalitalat.

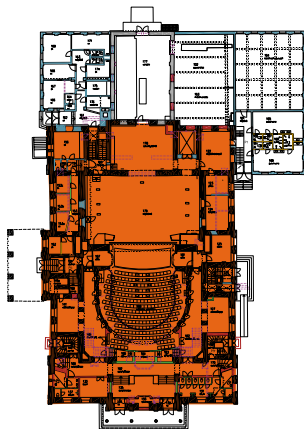

Käytävä 078 katsottuna hissien edustatilaan 079 kohti
1970-luvun lopulla. Oikealla olevasta oviaukosta pää-
see näyttämön alatilaan 081. Hakli/SKO

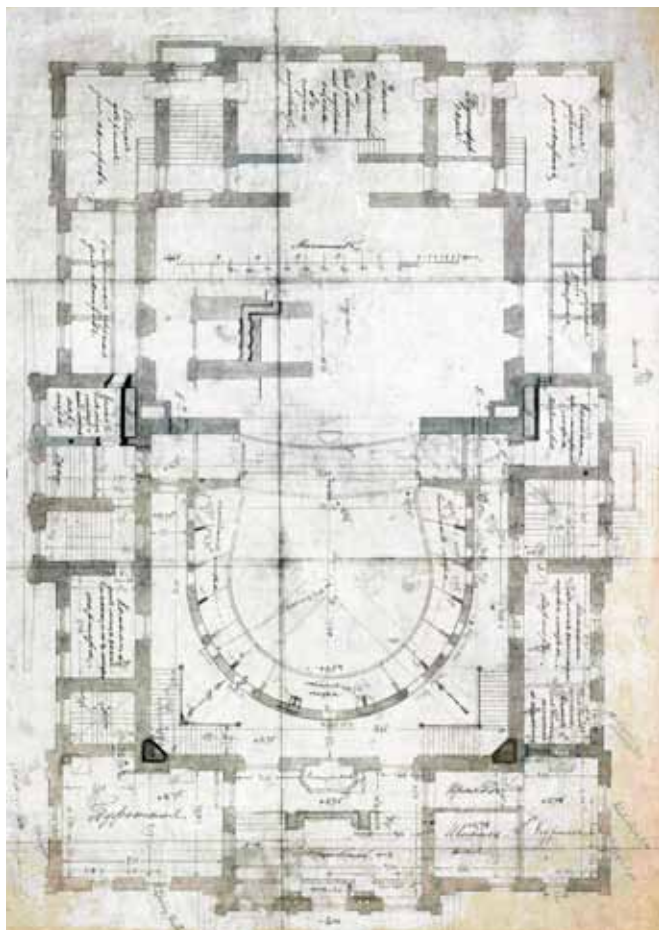

Teatterin I. kerros A-osa

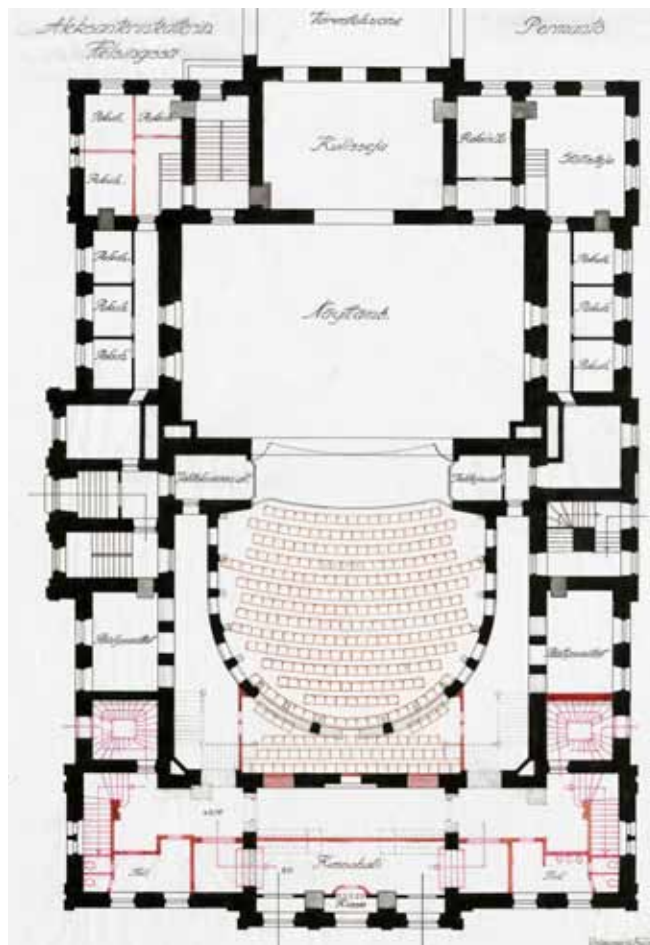

Aleksanterin teatterin ensimmäinen kerros käsittää keskiakselillaan Albertinkadun puoleisen sisäänkäyntihallin, katsomon permannon, näyttämön ja takanäyttämön. Näiden sivustoille ryhmittyvät yleisönpuolella katsomon sivukäytävä-, vaatesäilytys- ja wc-tilat. Kerroksen keskiosassa Bulevardin puolella on teatterin paraatissisäänkäynti ja porrashuone P5, joka johtaa toisen kerroksen keisarilliseen lämpiöön. Portaaseen liittyvissä ensimmäisen kerroksen tiloissa oli kenraalikuvernöörillä alun perin oma aitionsa ja lämpiönsä. Näyttämön molemmin puolin sijoittuivat alun perin pukuhuoneet, jotka on sittemmin muutettu kadun puolella toimistotiloiksi ja pihan puolella näyttämöön liittyviksi oheistiloiksi. Takanäyttämön oikealla puolella olleen rekvisiittahuoneen tilalle tehtiin 1950-luvun laajennustöiden yhteydessä hissi.

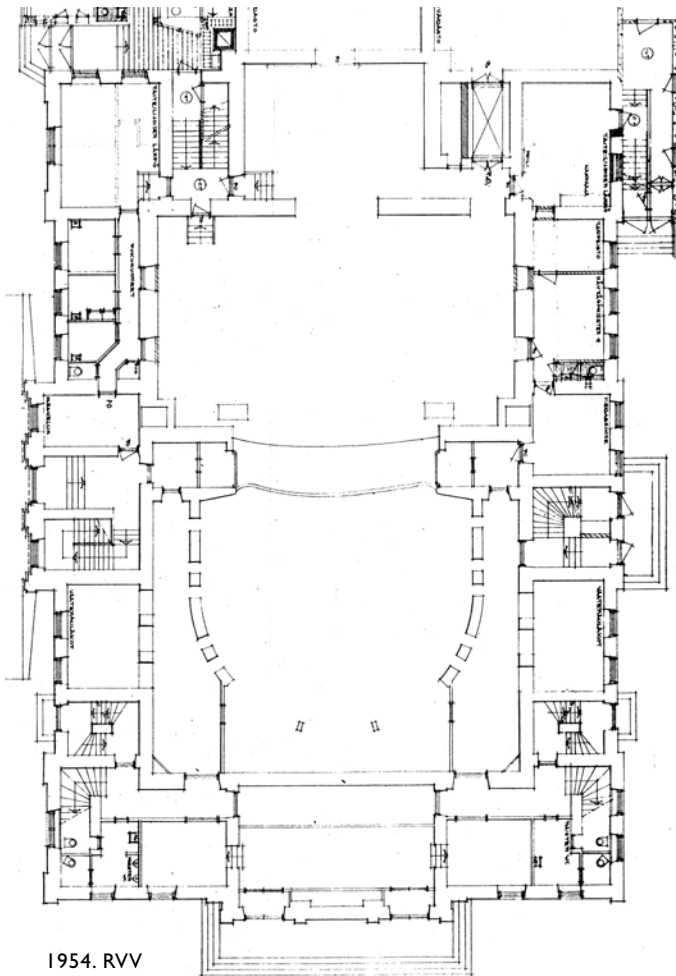
Pääsisäänkäyntihalli 1980-luvun vaihteen peruskorjauksen aikana. Tilaa jakanut seinä on purettu ja katsomon vastaisella seinällä on työn aikainen tukirakenne. Hakli/SKO

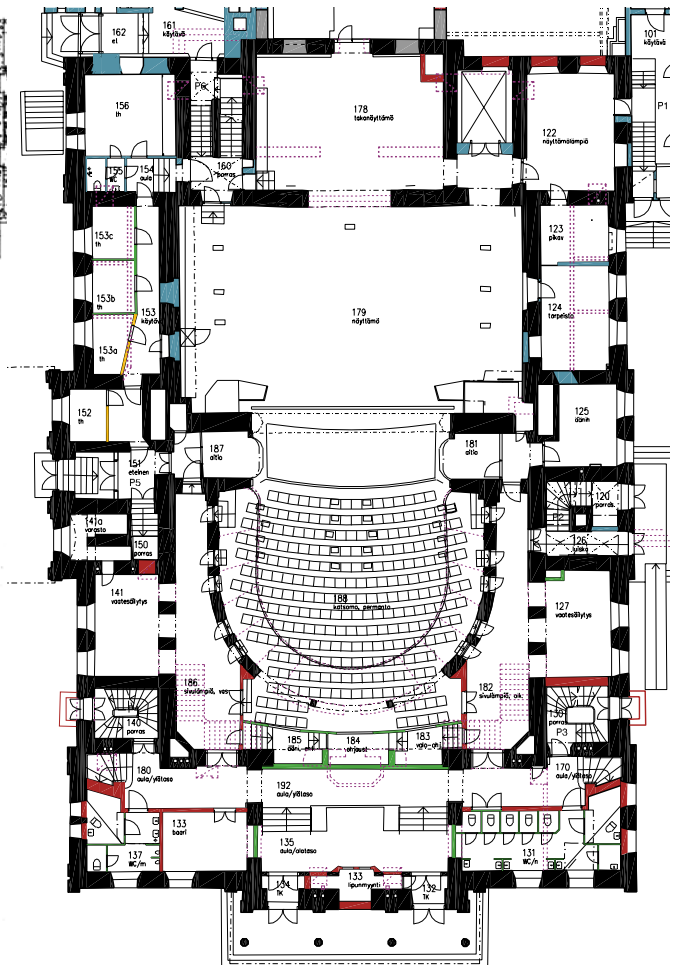
1879. KA

1918. KA

1954. RVV

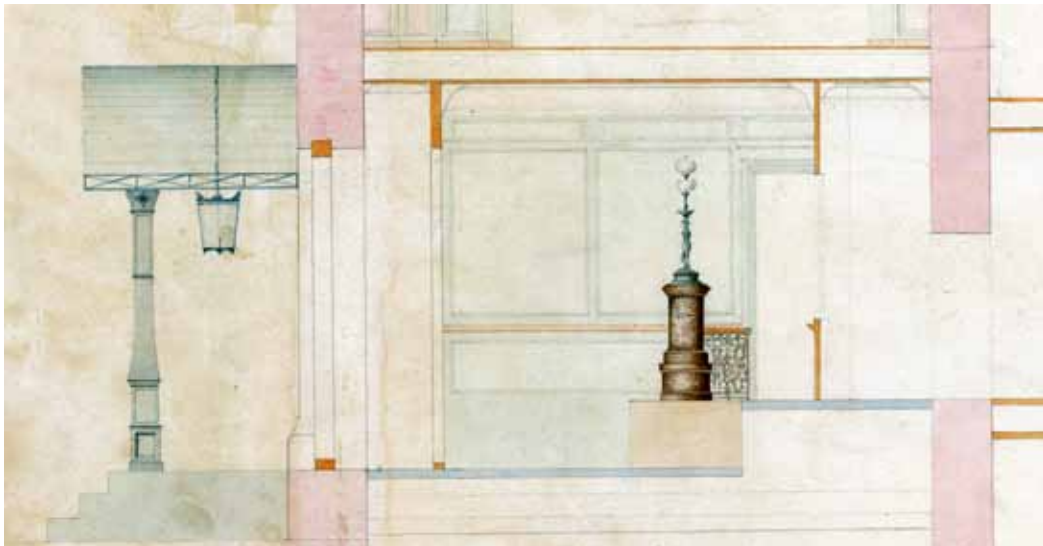
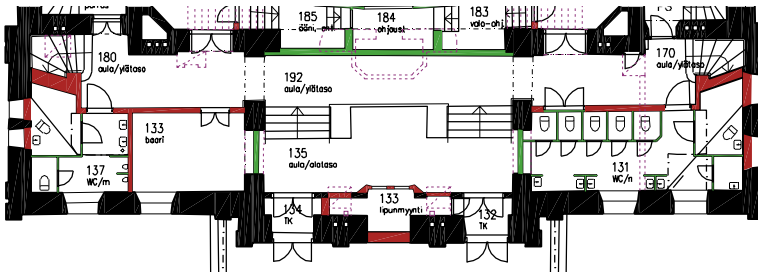
SISÄÄNTULOHALLI

Teatterin sisääntulojärjestelyitä ja sisääntulohallia on muutettu aikojen saatossa paljonkin, mutta hallin nykyinen, vuoden 1980 peruskorjauksesta peräisin oleva koko vastaa suurin piirtein alkuperäistä. Hallin ja sivutilojen pintamateriaalit ovat myös pääosin tästä remontista.

Sisääntulohalli 132–135, 192

Aleksanterin teatterin pääsisäänkäynti sijoittuu Albertinkadun puoleiseen päätyyn. Alun perin koristeellisen metallikatoksen alla oli kolme tuulikaapein varustettua sisäänkäyntiovea, joista reunimmaisets ovat säilyneet alkuperäisinä. Tuulikaappien väliin oli sijoitettu kaksi kaakeliuunia. Tuulikaapeista päästiin suurin piirtein nykyisenkokoiseen sisäänkäyntihalliin tai kassahalliin kuten sitä silloin kutsuttiin. Vestibyylin alatasolla 135 on säilynyt alkuperäinen, Bomarsundista tuotu kalkkikivilaatoitus. Ylemmälle graniittilaatoilla päällystetylle tasolle 192 noustiin, kuten nykyään, hallin sivuille sijoitettuja rappusia pitkin, jotka eivät kuitenkaan ole enää alkuperäiset.

Lipunmyyntikassa oli sijoitettu ylemmän tason 192 keskiosaan, permannon sivukäytävään ja edelleen silloisiin pääportaisiin johtaneiden ovien väliin. Kulmistaan viistetty lipunmyyntikoppi oli valmistettu tammesta ja sinne oli käynti takaa, permannon sivukäytävältä (nyk. 184). Ylätason molemmilta sivuilta johtivat pariovet kadunpuoleisessa kulmassa olleeseen ravintolasaliin (kts. 133, 137 ja 180) ja pihanpuoleisen kulman vaatesäilöön ja tupakkahuoneeseen (kts. 131 ja 170). Sisääntulohallin alatasolla, rappusten välisessä syvennyksessä oli tamminen kolme metriä pitkä penkki. Valaisimia kannattavat metalliset figuurit ja niiden kiillotetusta graniitista valmistetut jalustat ovat alkuperäisiä ja esiintyvät rakennusaikaisessa leikkauspiirustuksessa. Piirustuksesta näkyy myös, että ylätasoa reunustava kaide oli alkujaan valmistettu valuraudasta ja vastasi todennäköisesti paraatiportaassa P5 säilynyttä kaidetta.

Todennäköisesti vuonna 1879 laaditussa leikkauspiirustuksessa näkyy sisäänkäyntihallin seinien alkuperäinen jäsentely. KA

Sisäntulohalli vuonna 1978 ennen peruskorjauksen alkamista. Hakli/SKO

Hallin seinät oli jäsennelty kehystettyihin kenttiin, joiden väriytyksenä oli hentoa vihreää kahdessa eri tummuusasteessa, kuten katsomossa.

Oopperamuutostöissä vuonna 1919 sisäntulojärjestelyt uusittiin täysin. Sisäntulohallin alempi taso erotettiin väliseinällä ylemmästä, ja lipunmyynti sijoitettiin alatasen keskelle entiseen tuulikaappiin 133. Vanhat rappuset purettiin ja sivuseiniin avattiin uudet aukot, joiden kautta päästiin ylemmällä tasolla olleiden pikkuhuoneiden kautta permantolämpioihin ja päälämpiöön johtaviin uusiin avoportaisiin. Ylemmästä tasosta 192 muodostui permantolämpioitä yhdistävä nk. välikäytävä. Permannon sivukäytävään johtaneet oviaukot muurattiin umpeen ja syvennyksiin sijoitettiin uudet uunit.

Uusi lipunmyyntikoppi todettiin pian ahtaaksi ja vetoisaksi, ja siksi sen muuttamiseksi tehtiin keväällä 1925 suunnitelma, johon sisältyi mm. uusien seinien ja uunin muuraaminen. Suunnitelmaa ei toteutettu varojen puutteesta, mutta todennäköisesti hieman myöhemmin lipunmyynnin kohdalle jäänyt ulko-oviaukko muurattiin umpeen. Vuoden 1927 keskuslämmitystöissä lipunmyynnin molemmin puolin sijainneet kaakeliuunit korvattiin nykyisillä radiaattoreilla.

Vuoden 1980 peruskorjauksessa sisäntulohallin asu palautettiin lähemmäs alkuperäistä: väliseinä purettiin, nykyiset rappuset rakennettiin alkuperäisiin paikkoihin ja varustettiin messinkikaitein. Permannon takaosaan rakennettujen valo- ja ääniohjaamojen takia koko katsomon ja sisäntulohallin välinen seinä purettiin ja uusi seinä rakennettiin jonkin verran sisäänkäyntihallin puolelle. Ylätason alkuperäinen lattiapinta otettiin esiin kokolatattamaton alta.

Lipunmyyjät Inga Rousti ja Pirkko Karima lippumyymälässä vuonna 1978. Hakli/SKO

Alatasolta sivuauloihin johtavat aukot muurattiin umpeen ja niiden kohdille jääneisiin syvennyksiin asennettiin valaistut ilmoitustaulut. Lippukassa sisustettiin uudelleen ja siitä sisään tulohalliin avautuneet lippuluukkuovet muutettiin kiinteiksi. Uusi laakaovi sijoitettiin tuulikaapin 132 puolelle. Lipunmyyntitiloja uudistettiin jälleen vuoden 2000 muutostöiden yhteydessä.

Wc-tilat, baari ja portaat 131, 133 ja 137 sekä 170 ja 180

Sisäänkäyntihallin molemmilla puolilla olevat tilat ovat muuttuneet täysin alkuperäisestä tilanteesta. Eteläkulmassa, nykyisten huoneiden 133 ja 137 sekä portaan 180 paikalla oli alkujaan yhtenäinen noin 50 m²:n kokoinen ravintolasali eli *buffer*. Ravintolaan pääsi sen alapuolella kellarissa sijainneesta keittiöstä porrashuoneen P4 kautta. Keittiöportaan luona huoneen takaseinustalla oli noin kuusi metriä pitkä petsattu tarjoilutiski ja suurehko viinikaappi. Asiakkaille oli varattu 18 wieniläistuolia neljän pyöreän valurautapöydän ympärille sekä pähkinäpuinen sohva pöytineen. Seinustoilla oli kaksi erikoispiirustuksen mukaan valmistettua peiliä, joihin oli yhdistetty pöytätasot (sisäänkäyntihallin ylätasanteella nykyään seisova peili saattaa olla toinen näistä).

Pohjoiskulman tilanjaosta alkuperäispiirustukset antavat hieman ristiriitaista tietoa (kuten monista muistakin huonetiloista). Se oli todennäköisesti jaettu kahteen huoneeseen, joiden välinen seinä sijoittui kahden Albertinkadunpuoleisen ikkunan väliin. Sisään tulohallin ovesta päästiin päällysvaateetilaan, jonka kulmassa oli kaakeliuuni. Täältä oli ovi noin 24 m²:n kokoiseen tupakkahuoneeseen, jonne pääsi myös nykyiseen portaaseen P3 johtavasta ovesta – alkujaan tästä ovesta pääsi pieneen naulakkotilaan, käymälään ja edelleen naisten salonkiin (kts. tila 127). Tupakkahuone oli sisustettu neljällä pienellä wieniläissohvalla ja parilla wieniläistuolilla, neljällä pyöreällä valurautapöydällä sekä neljällä suurella tuhkakupilla, joihin liittyi vesisäiliö.

Oopperamuutostöiden yhteydessä 1919 sisään tulohallista kulmatiloihin johtavat ovet poistettiin ja hallin ylätasoa 192 jatkettiin siten yhtenäisenä nk.

Yllä vas: Päälämpiöön johtava porras 180 enne 1980-luvun vaihteen peruskorjausta. Metallisista irtokirjaimista tehty opasteet on myöhemmin korvattu pleksitauluilla. Hakli/SKO

välikäytävänä molempiin päihin rakennettuihin uusiin pääportaisiin 170 ja 180 asti. Nämä mosaiikkibetoniporaat korvasivat katsomon sivukäytävältä puretut avoportaavat ja johtivat ylös päälämpiöön. Kulmiin, osittain pääportaiden alle sijoittuivat uudet yleisön wc-tilat, joista Bulevardinpuoleinen miesten wc 137 on säilynyt silloisessa koossaan (toteutus poikkesi siis jonkin verran marraskuussa 1918 tehdystä suunnitelmista). Wc-tiloissa oli öljymaalatut puulattiat. Käytävältä pääsi sisään tulohallin alatasen jatkeiksi muodostettuihin pieniin aulatiloihin, joista eteläpuoleinen 133 on säilynyt. Aulojen lasiaukolliset paripeiliovet ovat mahdollisesti alun perin olleet ravintolan ja vaatetilan ovina. Välikäytävältä avattiin uudet, ovettomat kulkuaukot permannon sivukäytävälle 182 ja 186. Vasemmanpuoleisen käytävän seinällä oleva taiteilija Tuukan vuonna 1941 suunnittelema sankaritaulu oli alun perin sisään tulohallin oikeanpuoleisessa pienessä aulatilassa, mutta se siirrettiin nykyiselle paikalleen 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa.

Vuoden 1980 peruskorjauksessa miesten wc:n 137 kalusteet uusittiin ja naisten wc 131 laajennettiin nykyiseen kokoonsa entiseen aulatalaan, jonka umpeen levytetty lasiovi jätettiin edelleen valeovena käytävän puolelle. Molempiin wc-tiloihin tehtiin silloisen käytännön mukaiset liikuntaesteisten wc:t ja naisten wc:n yhteyteen myös siivouskomero. Molemmat wc-tilat ovat säilyneet pintamateriaaleiltaan tässä asussaan: lattioissa on tummanruskeat keraamiset laatat ja seinissä vihreät (miehet) ja punaiset (naiset) Pukkilan kiiltolaatat. Eriöt tehtiin vaaleanruskeista levyistä, jotka on reunustettu ruskeaksi petsatuin koivulistoin. Bulevardinpuoleinen aulatala 133 muutettiin tupakkahuoneeksi ja sen lattiaan asennettiin nykyinen parketti. Umpeenmuurattuun ovisyvennykseen asennettiin taivutetusta vanerista tehty puhelinoppi, joka on sittemmin purettu. Tila on nykyisin pienenä viinibaarina. Käytävien 170 ja 180 kokolattiamatot korvattiin uusilla, jotka jatkuivat yhtenäisinä permantolämpöihin.

PERMANNON SIVUKÄYTÄVÄTILAT

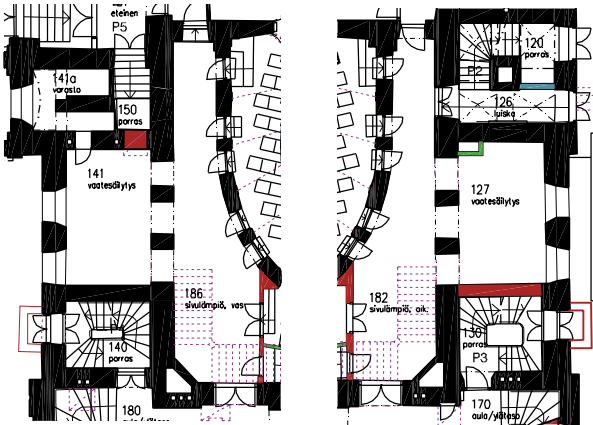
Katsomon permanttoa alun perin yhtenäisenä kiertänyt sivukäytävä ja-kaantuu nykyisin kahteen osaan 182 ja 186. Niihin liittyvät vaate-tilat 127 ja 141 olivat alkujaan erillisiä naisten salonkeja. Tilanjako on peräisin pääosin vuoden 1919 oopperamuutostöistä, pintamateriaalit ja ovet ovat 1990-luvulta ja sitä uudempia.

Sivukäytävät 182 ja 186

Katsomoa laajennettiin oopperamuutostöissä 1919 sitä kiertävän sivukäytävän keskiosa, jolloin nykyiset erilliset sivukäytävät 182 ja 186 muodostuivat. Tällöin muuttuivat myös yleisön sisäänkäyntijärjestelyt alkuperäistä mutkikkaammiksi. Alun perin sisäänkäyntihallista 192 sivukäytävälle johtavat pariovet sijaitsivat 1980-luvun peruskorjauksessa rakennettujen ohjaamojen 183 ja 185 paikoilla, ja permannon pääsisäänkäynnit vastaavasti näiden ovien kohdalla katsomon kaarevassa takaseinässä. Sivukäytävien oikeaan ja vasempaan kulmaan sijoitetut teatterin pääportaat lähtivät nousemaan 1. parvelle heti sivukäytävälle johtavien ovien luota. Nykyisin jäljellä olevia sivukäytävän osia pitkin pääsi silloisiin permannon sivuaitioihin ja erillisiin lämpiöihin 127 ja 141, jotka vuonna 1919 avattiin vaatesäilytystiloiksi. Niiden kautta sivukäytäviin ei siis alun perin tullut päivänvaloa.

Sivukäytävillä oli maalatut ja lakatut puulattiat ennen 1950-luvun peruskorjauksessa asennettuja kokolattiamattoja. Kun kokolattiamatot 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa uusittiin, tasoitettiin lattia 15 mm:n vanerilevytyksellä. Sivukäytävien seinät olivat todennäköisesti alun perinkin maalatut. Nykyinen, 1990–2000-luvulla viimeksi maalattu värijäsentely, jossa harmahtava seinä ja valkoinen katto on rajattu pronssinvärisellä viivalla, vastaa periaatteessa kesän 1928 kunnostustöissä tehtyä. Tuolloin kaikki sivukäytävätilat maalattiin käyttämällä samoja värejä, joihin päälämpio 231 oli edellisvuonna maalattu (kts. lämpiön 5. kerrostuma, väritystutkimus 2015²⁶).

Katsomoon johtavat yksilehtiset ovet uusittiin 1990–2000-luvulla vanhoja peiliovia mukaileviksi. Tällöin poistettiin sileäpintaiset ovet, jotka olivat ainakin vuodelta 1919, mahdollisesti alkuperäisiä. Näiden, alun perin permannon sivuaitioihin johtaneiden ovien lukot oli uusittu vuonna 1928, ja ovet olivat tuolloin sivukäytävien puolelta lakattuja. Katsomon vuonna 1919 laajennettuun takaosaan johtavat ovet olivat sen sijaan pari-peiliovia, mutta nekin on uusittu. Sivukäytävien ja sisääntulohallin 192 välille vuonna 1919 avatuissa kulkuaukoissa ei alun perin ollut lainkaan ovia, mutta ne lisättiin ilmeisesti 1980-luvulla samaan aikaan 1. parven vastaavien ovien kanssa. Nämä pariovet on uusittu samaan aikaan katsomoon johtavien ovien kanssa.

Vuonna 1978 otetussa kuvassa näkyvät 1950-luvun vaate-tilat ja kokolattiamatto. Hakli/SKO

Kuvassa vuodelta 1978 näkyy katsomon sivukäytävältä 182 silloiseen välikäytävään 192 johtanut avoin kulkuaukko, johon vasta myöhemmin asennettiin pariovi. Taustalla oleva sisäänkäyntihalliin johtanut ovi muutettiin 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa valeoveksi. Hakli/SKO

Vaatetilat 127 ja 141

Permannon sivukäytävään liittyi kadun ja pihan puolella kaksi 18 m²:n lämpiötilaa nykyisten vaateilojen 127 ja 141 paikoilla. Pihanpuoleiseen lämpiöön liittyi pieni vaateila ja käymälä, joihin oli yhteys myös sisäänkäyntihalliin liittyneestä tupakkahuoneesta. Niiden tilalle rakennettiin vuonna 1919 porrashuone P3. Vuonna 1879 laadituissa kalusteluetteloissa näiden ja vastaavien 1. parven käytäviin liittyvien tilojen käyttötarkoituksena oli naisten seurusteluhuone ”damrum”. Heimbergerin puusepäntiilikkeestä tilattiin kuitenkin kalusteet vain kahteen ”naistenhuoneeseen”, joiden sijainnista ei ole täyttä varmuutta.

Oopperamuutostöiden yhteydessä 1919 lämpiötilat muutettiin vaatesäilöiksi. Vanhojen oviaukkojen molemmille puolille avattiin uudet aukot ja niihin tehtiin vaateiskit. Nykyiset, sivukäytävän uusittujen ovien peilipintoja toistavat vaateiskit ovat 1990–2000-luvulta. Vaatesäilöissä oli öljymaalatut puulattiat, joiden päälle asennettiin 1980-luvun peruskorjauksessa vanerilevytys ja kokolattiamatot. Seinät oli tapetoitu vielä 1920-luvun lopun kunnostustöiden aikana.

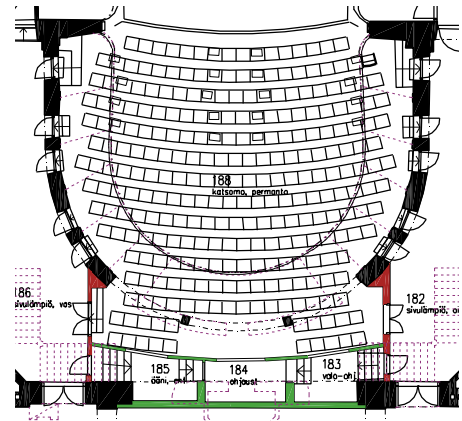
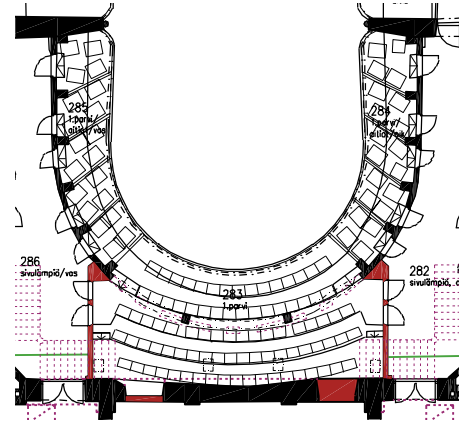
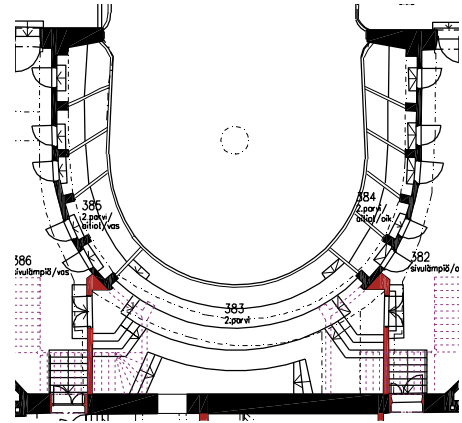
Alla kesk.: Naulakko 141 vuonna 1978. Hakli/SKO

KATSOMO

Aleksanterin teatterin katsomon voidaan katsoa säilyttäneen tärkeimmiltä osiltaan alkuperäisen ilmeensä. Parvien, aitioiden ja katon koristeet ja suuri kattokruunu henkivät edelleen venäläisen teatterin loistokkuutta. Oopperamuutostöiden 1919 seurauksena katsomo on kuitenkin laajentunut taaksepäin, permantoaitiot on poistettu ja värisävyjä muutettu alkuperäistä hillitymmiksi. Viimeisin tilamuutos oli 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa permannon takaosaan rakennetut ohjaamot. Katsomon kalusteet ja tekniset asennukset ovat muuttuneet useaan otteeseen, ja vasta 2000-luvulla ovat täysin uudeksi elementiksi muodostuneet uusitut valkoiset ovet, joiden tilalla oli ennen seinäpintaan sulautuvat sileät aatio-ovet.

Aleksanterin teatterin katsomossa on nykyisin noin 500 paikkaa permannolla ja kahdella parvella sekä orkesterisynnyksen molemmiin puoliin sijoittuvissa aitoissa. Paikkamäärä on suurin piirtein sama, kuin se oli venäläisen teatterin valmistuessa vuonna 1879, vaikka katsomon pinta-ala on sen jälkeen suuren-

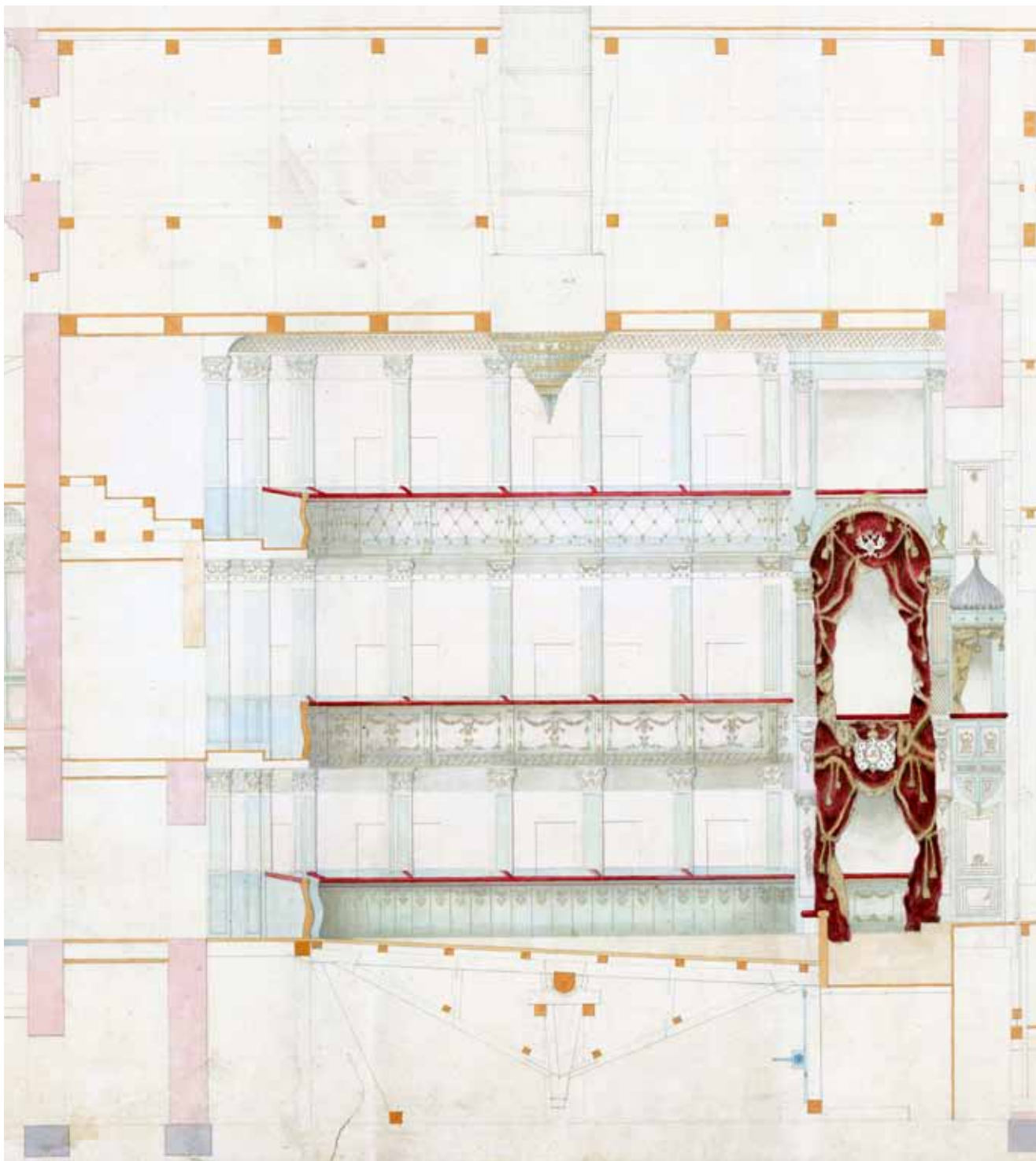

Kenraalikuvernööri Adlerbergin muistilehtiönsä luonnosteleva keisarinaition suunnitelma. KA

Katsomon leikkauspiirustus, joka esittää todennäköisesti hyvin tarkasti sen ulkoasun teatterirakennuksen valmistuttua 1879. Permannon oli vastaavanlainen aitiokaide kuin parvilla. Kellarissa näkyvät puisen katsomonlattian nostomekanismit ja ullakolla kattokruunuun yhdistetty ilmanvaihtohormi. KA

tunut. Alun perin katsomon istuimina oli irtotuoleja, kuten edelleen Aleksanterin teatterin paljon suuremmassa esikuvassa, Pietarin Mariinski-teatterissa. Kuten siellä, myös Aleksanterin teatterissa oli permantoaitiot, joiden kaide loi katsomoon vielä kolmannen kaaren samaan kohtaan parvien kaiteiden kanssa. Permannon keskiosan eteenpäin viettävä puulattia oli suunniteltu nostettavaksi vaakatasoon niin, että se oli lähes samalla tasolla näyttämön kanssa. Nostomekanismi näkyy vuonna 1879 laaditussa leikkauspiirustuksessa, mutta sen mahdollisesta käytöstä ei ole säilynyt tietoja.

Permannon 188 kaareva takaseinä jatkui yhtenäisenä nykyisten kahden pilarin kohdalla. Niiden takainen alue, jossa ohjaamot 183–185 nykyään sijaitsevat, kuului tuolloin yhtenäiseen katsomoa kiertävään sivukäytävään.

Permannon pääsisäänkäyntiovet sijaitsivat kohdissa, joissa katsomon kaarevat seinäosat nykyään loppuvat. Kaikki muut ovet johtivat permantoaitioihin, jollainen oli myös pääovieiden välissä, katsomon takaseinustalla. Permannon pehmustetut irtotuolit valmisti helsinkiläinen Rich. Heimbergerin puusepäntöliike pietarilaisten mallien mukaan. Alkuperäisistä 375 tuolista on säilynyt muutamia siellä täällä katsomossa ja teatterin muissa osissa. Aitioiden istuimina olivat saman liikkeen valmistamat kookkaammat nojatuolit. Ne olivat istuimina myös katsomon ensimmäisellä parvella 283–285, jossa oli pelkästään aitoita. Toisen parven sivuilla oli aitiot 384–385 kuten nykyisinkin, mutta parven takaosa 383 ei ollut alempien kerrosten tapaan kaareva, vaan jatkui yhtä pitkälle kuin nykyisinkin, tosin kapeampana. Täällä sijaitsivat katsomon 50 edullisinta paikkaa, joiden kalustuksena olivat pehmustamattomat puutuolit. Nämä paikat olivat erityisesti tavallisten sotamiesten ja matruusien suosiossa.

Katsomon seinät on jäsennelty onttoin, etupinnaltaan pystyurettuihin puupilastereihin. Niiden koristeelliset kapiteelit ovat ensimmäisellä parvella joonialaisia ja toisella korinttilaisia ja varustetut lyyralla, joka toistuu teatterin koristuksessa useassa paikassa. Permannon pilasterit purettiin yhdessä aitioiden kanssa vuonna 1919, mutta edellä mainitusta leikkauspiirustuksesta voi päätellä niissä olleen komposiittakapiteelit. Onttoja pilastereita suunniteltiin alun perin käytettäväksi osana ilmalämmitysjärjestelmän hormistoa, ja tässä käytössä ne olivat viimeistään 1950-luvun peruskorjauksesta lähtien, jolloin asennettiin ensimmäisellä parvella näkyvät säleiköt. Pilastereiden väleissä

Katsomo vuonna 1931 kolmena edellisvuotena suoritettujen kunnostus- ja maalaustöiden jälkeen. Pietinen/MV

seinän yläreunassa oli joka kerroksessa harmaalla öljyvärillä maalattu friisi, jossa oli ”yksinkertainen ornamentti”. Ne ovat hävinneet myöhemmissä korjaustöissä, mutta ensimmäisellä parvella friisin alapuolella kulkeva pyöreistä medaljongeista koostuva koristeista on säilynyt. Katsomon ovet olivat sisäpuolelta kankaalla päällystettyjä puuovia, jotka sulautuivat permantoaitioiden seinäpintaan. Ovet on uusittu 1990-luvun lopussa teatterin peiliovien tyyliä jäljitteleviksi, ja erottuvat nykyisin seinistä hohtavan valkoisina.

Katsomon koristelun suunnitteli arkkitehti Jac. Ahrenberg kenraalikuvernööri Nikolai Adlerbergin ohjeiden ja luonnosten perusteella, joista osa on säilynyt. Aitiokaiteiden kullatun koristelun, lähinnä ensimmäisen parven lyyrojen, harppujen ja torvien tuli olla mahdollisimman ”irtoneaisia”, pinnasta ulostyöntyviä. Paperimassasta (papier-mâché) valmistetut koristeet teki helsinkiläisen Carl Strömsholmin liike huhtikuussa 1879 solmitun sopimuksen mukaisesti. Permannon ja kahden parven aitiokaiteiden koristeet maksoivat yhteensä 2000 silloista markkaa ja keisarillisen aition koristeet saman verran. Keisarilliseen aition kuuluneen Aleksanteri II:n monogrammin ja kaksoiskotkan teki kuitenkin venäläinen kuvanveistäjä Pugatševski. Monogrammi oli sijoitettu aition kaiteeseen nykyisen valtiovaaikunan paikalle ja kaksoiskotkan teki kuitenkin venäläinen kuvanveistäjä Pugatševski. Monogrammi oli sijoitettu aition kaiteeseen nykyisen valtiovaaikunan paikalle ja kaksoiskotkan teki kuitenkin venäläinen kuvanveistäjä Pugatševski. Monogrammi oli sijoitettu aition kaiteeseen nykyisen valtiovaaikunan paikalle ja kaksoiskotkan teki kuitenkin venäläinen kuvanveistäjä Pugatševski.

Katsomon seinien ja kankaalla päällystettyjen aitiokaiteiden maalaustyöt suoritti helsinkiläinen C.H. Carlssonin liike. Carlsson maalasi pääosin myös katsomon katon, lukuun ottamatta kahtatoista ”amoriinia”, jotka ovat taiteilija Severin Falkmanin työtä. Niiden esikuvana on sanottu olleen Mariinskin katsomon kattokuvion, jossa amoriinit kuitenkin tanssivat hengettärien kanssa. Carlsson maalasi kattokoristelun liimavärillä suurille kankaanpalasille, jotka kiinnitettiin katsomon puukattoon muiden töiden valmistuttua. Kattomaalaus on restauroitu ainakin peruskorjaustöiden yhteydessä vuonna 1956, jolloin oli suunnitelmissa kankaan irrottaminen ja sen pohjan uusiminen. Ateneumin konservaatton, taiteilija Niemen johdolla likaantunut kattopinta kuitenkin puhdistettiin paikan päällä.²⁷

Katon keskellä oleva suuri kattokruunu hankittiin Tukholmasta Joseph Lean liikkeestä, mutta se valmistettiin Wienissä teatterin rakennuskomitean

Alla: Vuonna 1919 asennetut puiset permantopenkit. Kuva vuodelta 1934. Pietinen/MV

Oik: 1966 asennetut permannon ja I. parven penkit vuoden 1978 kuvassa. Hakli/SKO

Toinen parvi 1980-luvun vaihteen peruskorjauksen aikana. Hakli/SKO

toimittamien suunnitelmien mukaisesti. Kattokruunulla on alusta asti ollut merkittävä osa katsomon ilmanvaihdossa, ja sen suunnittelussa otettiin huomioon ilmalämmitysjärjestelmän valmistaneen Pietarin Metallitehtaan ohjeet. Sen säädettävät säleiköt johtavat katsomon poistoilman ullakon kautta kookasta hormia pitkin ulos. Keskuslämmitystöiden yhteydessä elokuussa 1927 katsomon heikkoa ilmanvaihtoa uudistettiin. Vanhasta poiketen, lämpökammioista tullut ilma puhallettiin toisen parven yläosaan, johon asennettiin kaksitoista suurta säleikköä. Raitisilmaputket johdettiin toisen parven sivukäytävien kattoon rakennetuissa pontatusta laudasta tehdyissä koteloidissa.

Kesällä 1928 katsomon permanttoa kunnostettiin. Parvien alapuolisissa katoissa oleva laudoitus peitettiin kankaalla ja maalattiin öljyvärillä. Permannon seinät paikattiin ja maalattiin öljymaalilla. Tämä on todennäköisesti väritutkimuksessa löytynyt vaalean ruskea maalauskerrostuma. Puulattia korjattiin tarvittavilta osin ja maalattiin entiseen väriinsä. Kaikkiin tuoleihin maalattiin uudelleen paikanumerot. Vuonna 1929 maalattiin molemmat parvet. Myös niissä aiemmin maalatut lautakatot peitettiin kankaalla ja maalattiin öljymaalilla, paitsi 1. parven rapattu, liimamaalilla maalattu osa. Myös parvien lautaseiniin ja kaiteen sisäpintaan kiinnitettiin kankaat, jotka öljymaalattiin, ulkosivua ei sen sijaan maalattu. Koristeiden kultapronssaukset uusittiin ja lattiat maalattiin öljymaalilla ja lakattiin. Kesällä 1930 molempien parvien ja kaikkien aitioiden kaiteet maalattiin ja kullattiin ulkopuolelta. Lisäksi maalattiin esiripun päällä oleva näyttämökaaren muodostava puinen iv-kanavakotelo. Tässä vaiheessa ilmeisesti peitettiin lyyrakuviolla siinä oleva rakennusvuosi 1879, joka 1950-luvun remontissa otettiin jälleen esiin.

Katsomon puulattia uusittiin betonirakenteiseksi vuonna 1953, ja se päällystettiin pian kokolattiamatolla. Peruskorjaustöiden yhteydessä myös parvien kaiteiden samettipäällysteet uusittiin ja hankittiin uusi purppuranpunainen esirippu. Katsomo maalattiin nykyistä vastaaviin, entistä himmeämpiin sävyihin. Katsomon ilmanvaihtoa uudistettiin asentamalla koneelliset poistolaitteet, joiden säleiköt sijoituivat toisen parven takaosaan.

Peruskorjauksessa 1980 katsomon takaosaan, viimeisen penkkirivin paikalle rakennettiin uudet valo- ja ääniohjaamot 183–185. Katsomon permantokerroksen ja sisäntulohallin välinen seinä purettiin ja rakennettiin uudelleen ohuempaan teräspalkein kannatettuna rakenteena, ja ohjaamojen etuseinä tehtiin teräsrakenteisena kipsilevyseinänä. Parven alla katsomon takaosassa olevat kolme seinää maalattiin yhdessä uuden seinän kanssa. Tähän osaan asennettiin uusi kipsilevykatto ja siihen uudet poistoilmasäleiköt. Peräosan pariovet sekä kaksi keskipylyvästä maalattiin uudelleen, lukuun ottamatta kultausnauhaa, mutta muut katsomonosat jäivät entiselleen. Toisen parven sivuseinille vanhojen säleikköjen tilalle ja molempien parvien keskiosaan asennettiin uudet iv-säleiköt, ja näiden osien katto paikattiin ja maalattiin. Toisen parven kesiosan sivuseinien kovalevyt korvattiin kipsilevytyksellä ja uudet iv-koteloinnit tehtiin kipsilevystä.

Katsomon istuimia on uusittu moneen otteeseen. Alkuperäisten erillistuolien tilalle asennettiin vuonna 1919 kiinteät puupenkit, joilla katsomon istuinkapasiteettia saatiin nostettua huomattavasti entisestä. Katsomossa oli nyt 745 paikkaa, joista permannolla aitiot mukaan luettuna 387 paikkaa, ensimmäisellä parvella 172 ja toisella parvella 186 paikkaa. Puuistuimet muutettiin mukavammiksi pehmustetuiksi, punaisella plyysillä päällystetyiksi istuimiksi vuonna 1939 permannolla ja ensimmäisellä parvella. Toisen parven puuistuimet vaihdettiin pehmustettuihin vuoden 1956 korjaustöiden yhteydessä. Permannon ja ensimmäisen parven tuolit uusittiin vuonna 1966. Ne vaihdettiin nykyisiin liimapuusta valmistettuihin istuimiin vuonna 1997. Toisen parven takaosan nykyiset istuimet asennettiin vuonna 2000. Katsomon viimeisin muutostyö oli kesällä 2009 suoritettu toisen parven takaosan lattiarakenteiden uusimistyö, jonka yhteydessä parven kaiteeseen lisättiin turvallisuustoimenpiteenä teräsrakenteinen putkikaide.

PERMANNON AITIOT TAKAHUONEINEEN

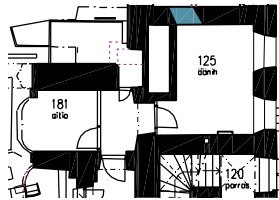
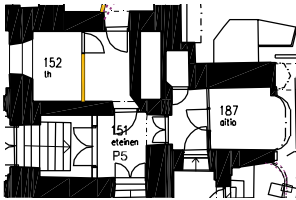
Katsomon sivukäytävien päistä pääsee aitioihin 181 ja 187, joista molempien takana oli alun perin omat lämpiönsä, nykyiset toimistohuoneet 125 ja 152.

Aitiot 181 ja 187

Aleksanterin teatterin permantoaitioista Bulevardinpuoleinen oli alun perin varattu kenraalikuvernöörille ja siihen liittyi lämpiötilana porrashuoneen P5 kautta huone 152. Pihan puoleinen aitio oli johtokunnan aitiona ja siihen liittyi lämpiönä huone 125. Oopperamuutostöistä 1919 lähtien permannon kadunpuoleinen aitio 187 annettiin taiteilijoiden käyttöön ja pihanpuoleinen aitio 181 oopperanjohtaja Fazerille. Aitioiden seinät on jäsennellyt kenttiin kullattu listoituksin, jotka vielä 1940-luvulla kehystivät koristeellisia tapetteja. Aitioissa oli myös pienet käymälätilat, jotka on myöhemmin muutettu komeroksi (187) ja oviaukoksi (181). Molempien aitioiden käyttötarkoitus on muuttunut 1930-luvulta lähtien teknisluonteiseksi. Pohjoisenpuoleisesta aitioista tuli läpikulkutila, kun entisen käymälän kautta avattiin vuonna 1933 uusi oviyhteys näyttämöllä sijainneeseen ohjaamoon. Myöhemmin molempiin aitioihin on lisätty kevytrakenteinen väliseinä.

Takahuone 152

Alun perin kenraalikuvernöörin aitioon 187 lämpiönä liittynyt huone 152 on nykyisin jaettu 2000-luvulla rakennetulla väliseinällä pieneen työhuoneeseen ja käytävään, joka toimii samalla taukokeittionä. Huone pieneni jo teatterin rakennustöiden aikana huomattavasti, kun muuttuneiden suunnitelmien

Oikeanpuoleista aitiota käytettiin television koelähteyksen yhteydessä tammikuussa 1957. Tuomi/SKO

takia tilan takaosasta erotettiin tilaa koko huoneen levyiselle lämmينilmajärjestelmän hormille. Hormin takia käynti paraatiportaikkoon P5 ja silloiselle pukuhuonekäytävälle 153 tapahtuu oviin nähden ”vinojen” aukkojen kautta. Hormi toimii edelleen teknisenä reittinä ja käytävälle on sijoitettu ilmanvaih- tokoneiden säätötaulu 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa. Portaaseen P5 johtanut paripeiliovi täytyi muuttaa palo-oveksi 1930-luvulla.

Huoneen alkuperäisestä asusta kenraalikuvernöörin lämpiönä ei muistuta enää juuri mikään. Vanhat profiloidut kattolistat ja kattorosetti ovat säilyneet. Vuonna 1918 lämpiön kalustuksesta mainitaan mm. ”shaggisohva” ja kaksi nojatuolia pöytineen, sylkykuppi, huoneen kokoinen matto ja peili, jossa oli kullatut kehykset. Huoneen nykyiset pintamateriaalit, lattian harmaa muovimatto, vaaleiksi maalatut seinät ja katto sekä ikkunallinen väliseinä ja keittiökalusteet ovat peräisin 2000-luvulla tehdystä korjaus- ja muutostöistä. Kansallisoopperan lähtöön saakka huone toimi valvontahuoneena ja sitä ennen 1955 peruskorjauksessa taiteilijoiden lämpiöön 153 liittyneenä oleskeluhuoneena. Taiteilijoiden aitioon ja pukuhuoneisiin liittyvässä lämpiökäytössä se oli todennäköisesti ollut vuoden 1919 oopperamuutostöistä lähtien.

Äänihuone 125

Pihanpuoleinen aition takahuone 125 on ollut äänihuoneena viimeistään 1970-luvulta lähtien. Huoneen katossa on 1955 peruskorjauksessa asennettu kipsilevyalakatto ja lattiassa moderni harmaa muovimatto. Alun perin huone oli venäläisen teatterin johtokunnan aition takahuone, jonka kalustukseen kuului mm. suuri pyöreä pöytä, sohva ja pari tuolia, pöydällä varustettu peili sekä koko puulattian peittänyt matto. Huoneen pinta-alaa pienensi täälläkin kookas ilmalämmitysjärjestelmän hormi. Sen takia oviaukko johtokunnan lämpiöstä näyttelijättärien pukuhuonekäytävälle oli tehtävä vinoksi. Vuoden 1919 oopperamuutostöiden jälkeen huoneesta tuli oopperanjohtaja Fazerin työhuone, josta hän pääsi kätevästi aitioonsa 181. Johtajan työhuonetta kun- nostettiin 1920- ja 30-luvuilla mm. asentamalla lattiaan linoleum. 1950-luvun peruskorjauksessa johtajan huone siirrettiin muualle.

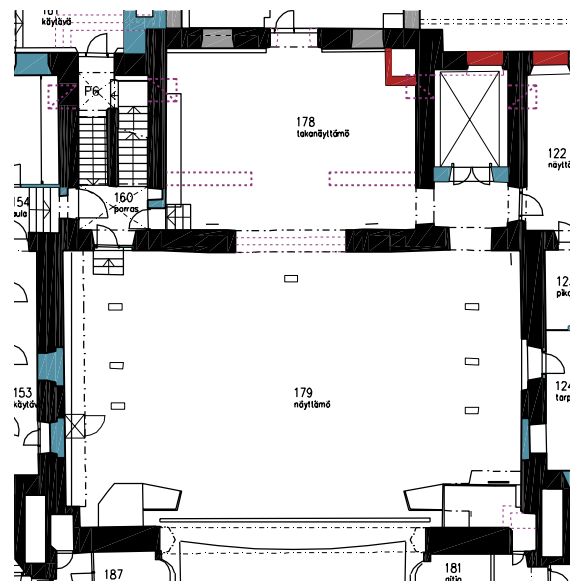
NÄYTTÄMÖ

Näyttämö koki suuria muutoksia jo Aleksanterin teatterin rakennusaikana vuonna 1879, kun sitä jatkettiin alkuperäisissä suunnitelmissa varastotiloiksi ajateltuihin tiloihin, joista muodostui takanäyttämö 178. Tilanjaoltaan näyttämö on sen jälkeen pysynyt lähes muuttumattomana, vaikka sen rakenteita, kulkuyhteyksiä ja näyttämötekniikkaa on uusittu.

Näyttämö 179

Näyttämön lattiarakenteet olivat alun perin puuta ja näyttämötekniikkaa oli sijoitettu nk. alanäyttämölle, eli nykyisen kellarivaraston 081 kohdalla olleelle puutasolle. Porrashuoneesta P6 ja nykyisen hissin kohdalla olleen rekvisiittavaraston etutilasta päästiin suoraan näyttämölle, kuten nykyisinkin. Tämän lisäksi kaikilta pukuhuonekäytäviltä sekä ensimmäisessä että toisessa kerroksessa oli suora yhteys lavalle. Toisen kerroksen ovet sijaitsivat näyttämön takakulmissa ja niihin nouduttiin kiertäviä puuportaita pitkin. Pukuhuonekäytävien oviaukoista on jäljellä ainoastaan toinen pihanpuoleinen, joka nykyisin johtaa tarpeistovarastoon 124. Saman huoneen toisen, näyttämön puolelta umpeen muuratun oviaukon kohdalla on säilynyt vanha rautainen pariovi.

Näyttämön paloturvallisuudesta oli huolehdittu jo venäläisen teatterin aikana. Ensimmäinen rautaesirippu oli hankittu vuonna 1905. Paloposteja oli kuusi ja vesikatossa oli kaksi 2 m²:n kokoista savunpoistoluukkua, joiden ”sprinkler-lukkojen” oli määrä avautua lämpötilan noustessa yli +65 asteen. Näyttämölle tehtiin 1920-luvun lopulta lähtien useita paloturvallisuutta koskevia parannuksia, joista tärkein oli palo-esiripun uusiminen nykyiseksi. Palo-esirippu tilattiin Sandman & Co -yhtiöltä ja se tuli maksamaan 118 000 markkaa. Siitä tehtiin vanhaa palo-esirippua korkeampi, kun huomattiin, että näyttämöaukon yläreunassa oli puinen ilmanvaihtohormikotelo. Palo-esiripun konehuone sijoitettiin alanäyttämölle, jossa se sijaitsee edelleen. Rautaesirippu saatiin (1932) laskeutumaan alas viidestä kohdasta, joista kolme oli lavalla, yksi johtajan aitiossa 181 ja yksi näyttämöpuolen porrashuoneessa P6. Lavan

Näyttämö vuonna 1932. Oikealla palo-esirippu, taustalla takakulmasta toisen kerroksen pukuhuonekäytävälle 225 nousevat puuportaat ja vasemmalla takanäyttämölle nousevat portaat. Lavastemallin takana näkyy pyöröhorisontin laitteistoja ja vanha valaistusohjaimo. Pietinen/MV

Vanhojen katsomotuolien huutokauppa näyttämöllä elokuussa 1966. Heinonen/Lehtikuva

savunpoistoa varten oli ulkokatossa neljä savuluukkua (2 kpl / 2 x 2 m² ja 2 kpl / 2½ x 2 m), joka katsottiin 1930-luvulla riittäväksi. Ilmanvaihtoa varten katossa oli imupotkurilla varustettu ilmanvaihtotorvi.

Näyttämötekniikkaa uusittiin 1930-luvun vaihteen tienoilla voimakkaasti. Vuonna 1929 asennettiin saksalaisen AEG:n toimittama nk. pyöröhorisontti, jossa näyttämön taustakangasta voitiin vaihtaa kahden sivulle asetetun rullan avulla. Lokakuussa 1930 päätettiin ostaa pääohjaaja Hans Mutzenbecherin ehdottama ”Farbenrad”-laite, jota tarvittiin oopperan ”Schwanda” esityksessä. Vuonna 1930 hankitut uudet ramppivalaistuslaitteet sijoitettiin orkesterisynnyksen palomuurien rakentamistöiden yhteydessä betoniseen ramppiin.

Näyttämön oikealle puolelle oli 1930-luvun alkuun mennessä sijoitettu esitysten valaistuslaitteita varten oma jakotaulu. Vuonna 1933 valaistuslaitteiden (valaistustalteen) ohjauskopista tehtiin palonkestävä ja sieltä avattiin oviaukko aittioon 181. Kapea oviaukko avattiin entisen käymälätien kautta ja siihen asennettiin pellitetty palo-ovi. Vuonna 1940 näyttämölle asennettiin uudet lämpöpatterit ja vuonna 1942 jälleen uusia valaistuslaitteita.

Näyttämön puulattia uusittiin kesällä 1946. Vajaat kymmenen vuotta myöhemmin suoritettua peruskorjauksessa näyttämön lattiarakenteet purettiin ja valettiin nykyinen betonivälipohja. Uuteen lattiaan asennettiin kaksi kellarista käsin toimivaa nostinta. Oopperan peruskorjaus- ja laajentamistöiden yhteydessä, niiden viimeisessä vaiheessa kesällä 1958, uusittiin näyttämön valaistuslaitteet. Vuonna 1964 asennettiin jo vuodesta 1959 suunniteltavana ollut kellarista käsin (099b) toimiva valaistussillan nostokoneisto. Nostoköydet johdettiin sieltä näyttämön lattian läpi ja näyttämölle asennettiin edelleen olemassa oleva verkkosuojus.

Nykyiset köysistölaitteet asennettiin 1980-luvun vaihteessa, jolloin uusittiin suurin osa muistakin valaistus- ja näyttämölaitteista. Ypäjän Konepaja Oy:n toimesta asennettiin näyttämön eteläsivulle kaksitasoinen vastapainosilta, jonne on käynti porrashuoneen P6 ylätasolta. Pohjoissivulle tehtiin valaisinsilta, jonne on oviyhteys käytävältä 465. Sitä kautta on myös pääsy portaita

ylös köysiullakolle. Näyttämö maalattiin mustaksi. Näyttämömekaniikkaa, mm. nostimia saneerattiin vuonna 2001, jolloin uusittiin näyttämöaukon ympärysrakenteet Ypäjän Metalli Oy:n toimesta.

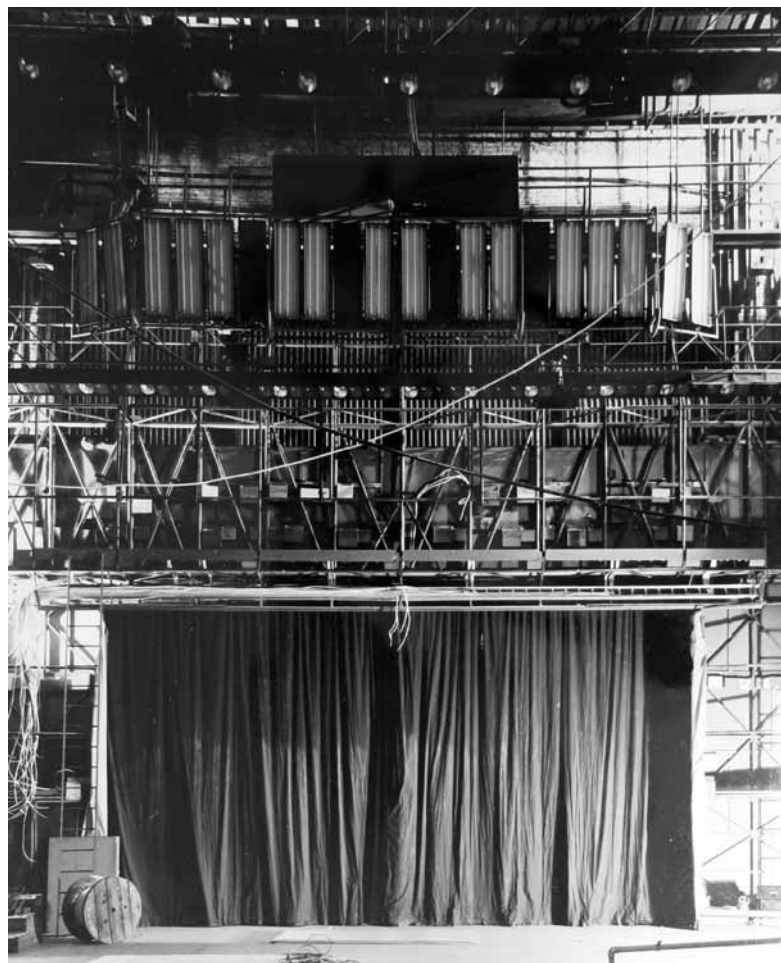
Takanäyttämö 178

Aleksanterin teatterin kahden kerroksen korkuisen takanäyttämön ei alkuperäisten suunnitelmien mukaan ollut tarkoitus kuulua näyttämöön lainkaan, vaan sen paikalle oli määrä tulla molempiin kerroksiin varastohuoneet.

Valo-ohjaamo 1960-luvulla. Tuomi/SKO

Näyttämön yhteydessä ollut tehostestudio
1970-luvun puolivälissä. SKO

Ramppivalaistuslaitteita 1980-luvun perus-
korjauksen yhteydessä. Hakli/SKO

Keväällä 1879 koetun suunnittelukriisin jälkeen näyttämöä kuitenkin laajennettiin tännekin viimeisen rakentamisvuoden aikana. Toisen kerroksen tasalla muutos aiheutti sen, että takanäyttämön yli oli rakennettava silta, jota pitkin portaasta P6 päästiin pihanpuolisiin pukuhuonetiloihin. Silta purettiin 1950-luvun peruskorjauksessa, mutta sen alkutasot ovat edelleen näkyvissä molemmiin puolin näyttämölle johtavaa aukkoa. Takanäyttämön oikealla puolella, nykyisen hissikuilun paikalla oli rekvisiittavarasto. Takanäyttämö ja rekvisiittahuone olivat samalla tasolla kuin portaaseen P6 kerrostaso eli kolme porraskelmaa varsinaista näyttämöä ylempänä. 1950-luvun peruskorjaus- ja laajennustöiden yhteydessä takanäyttämön betoniseksi uusittu lattia tehtiin samaan tasoon näyttämön lattian kanssa, jolloin portaaseen P6 johtavalle ovelle täytyi tehdä portaat. 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa takanäyttämön aukon yläpuolelle asennettiin nykyinen valaisinsilta.

Takanäyttämö 1920-luvun lopulla. Taustalla ovi porrashuoneeseen P6. MV

TYÖHUONEET JA ESIINTYJIEN HUONEET

Näyttämön kummallekin puolelle oli alun perin ryhmitelty esiintyjien pukuhuoneet. Käytävien varrella oli molemmissa kolme pienempää pukuhuonetta, joiden väliseinät eivät ulottuneet kattoon asti. Takakulmissa oli suuremmat yhteispukuhuoneet. Molemmista käytävistä oli suora yhteys näyttämölle, mutta ovet muurattiin paloturvallisuussyistä umpeen 1930-luvulla. Tilojen nykyasu on pääosin 1950-luvun peruskorjauksesta.

Bulevardin puoli 153–156

Tilassa 153 oli alun perin kolme pientä pukuhuonetta käytävän varrella, josta oli pääsy suoraan näyttämölle kahdesta ovesta. Käytävältä oli yhteys myös kenraalikuvernööriin aition lämpiöön 152. Päätytilassa (nyk. 154–156) oli suurempi miesnäyttelijöiden yhteispukuhuone, josta oli porras ylempänä sijaitsevaan näyttämöporrashuoneeseen P6. Yhteispukuhuone oli oopperamuutostöistä 1919 lähtien jaettuna kolmeen yhden hengen pukuhuoneeseen ja tilaan 153 rakennettiin pieni wc-tila.

Näyttämöportaasta P6 laskeudutaan nykyisin muutama porrasaskelma pieneen eteistilaan 154, joka syntyi, kun 1950-luvun peruskorjauksissa entinen miestaiteilijoiden yhteispukuhuone jaettiin väliseinillä terveydenhoitajan vastaanottotiloiksi eli ”O-huoneeksi” 156, odotushuoneeksi 154 ja wc-tilaksi 155. Tilanjako on säilynyt tässä asussa, mutta entisestä terveydenhoitajanhuoneesta wc-tilaan johtanut ovi on levytetty umpeen. Muut ovet ja osa pintarakenteista on tältä ajalta, nimittäin silloisen odotushuoneen 154 ruskeilla vinylilaatoilla päällystetyt portaat ja lattiat. Entisessä terveydenhoitajanhuoneesta on säilynyt suuri kaapisto. Lattian vinylilaatat uusittiin nykyisiksi vuoden 1980 peruskorjauksessa.

Huoneen 153 väliseinät purettiin 1950-luvun peruskorjauksessa ja tilasta tuli taiteilijoiden lämpiö. Lattia peitettiin linoleumilla ja huoneen seinät maalattiin tummiksi. Näyttämölle vievät oviaukot oli muurattu umpeen jo aiemmin ja toinen niistä oli muutettu nykyiseksi komeroksi. Taiteilijoiden lämpiö muutettiin vuonna 1982 maskeeraustiloiksi. Siitä erotettiin kevyillä väliseinillä kaksi pientä huonetta 153b ja 153c, joissa oli kahden hengen peili- ja vesipisteet. Kolmas huone 153a muodostettiin vasta 2000-luvulla, jolloin muiden huoneiden vesikalusteet purettiin. Toimistokäytössä olevien huoneiden nykyasu on peräisin tältä ajalta harmaine muovimattoineen.

Alla vas: Taiteilijalämpiö 153 ennen 1980-luvun alkua. Hakli/SKO

Yllä oik: Kampaamo 1980-luvun vaihteen tienoilla. Kuvassa Pirkko Dimitrijeff ja Riitta Pietarinen. Hakli/SKO

Alla: Pihanpuoleinen näyttämölämpiö 122 vuonna 1978. Vasemmalla näkyvä varastohuone on myöhemmin purettu. Hakli/SKO

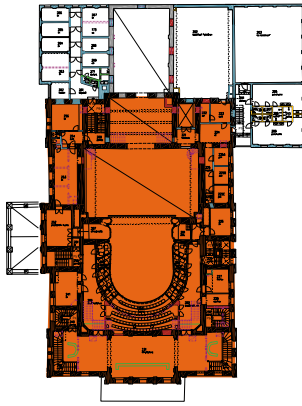
Pihan puoli 122–124

Näyttämölämpiössä 122 oli venäläisen teatterin aikaan näyttelijättärien yhteispukuhuone ja nykyisen pikavaihtohuoneen 123 ja tarpeistovaraston 124 läpi kulkeeneen käytävän varrella kolme yksittäispukuhuonetta. Yhteispukuhuoneesta nykyisen hissikuilun kohdalla olleeseen rekvisiittavarastoon ja edelleen näyttämön takaosan ”galleriaan” johtavalle ovelle noustiin alunperin portaita, kuten kadunpuoleisessa tilassa, mikä näkyy edelleen oven korkeassa ylämyygiässä. Tasoero poistui takanäyttämön lattian uusimisen yhteydessä 1950-luvulla. Alun perin yhteispukuhuoneissa olleiden kahden kaakeliuunin oli tarkoitus lämmittää myös rekvisiittavarastoa ja yksittäispukuhuoneita. Yksittäispukuhuoneiden tai pikemminkin pukuaitioiden seinät eivät suunnitelmien mukaan ulottuneet kattoon asti, mutta jää epäselväksi toteutettiin suunnitelmat sellaisina. Pukuhuoneiden varustus oli ajankohtaan nähden hyvä, sillä niissä oli omat pesukaapit vesijohtoineen. Peilipöydän ja wieniläistuolin lisäksi kalustukseen kuului pieni kaappi ja messinkinaulakko.

Pukuhuonetilat säilyivät naistaiteilijoiden käytössä myös oopperan muutettua taloon 1919. Ensimmäinen suurempi muutos oli yhteispukuhuoneen 122 lännenpuolisten ikkunoiden peittyminen lavastemakasiinin laajennuksessa vuonna 1924. Toisen ikkunan puitteet laseineen ovat jääneet kuitenkin poikkeuksellisesti paikoilleen. Nykyisen tilan 124 kohdassa olleen pukuhuoneen tilalle rakennettiin vuonna 1936 oopperan siihen asti ensimmäinen kunnollinen suihkuttila.

1950-luvun peruskorjauksessa taiteilijalämpiöksi muutetun huoneen 122 pohjoisenpuoleisista, uuden laajennuksen vastaisista ikkunoista toinen muurattiin umpeen ja toinen muutettiin oveksi uuteen portaaseen P1. Lämpiössä oli kampaajan pöytä ja umpeenmuuratun ikkunan kohdalla kiinteä kaapisto. Yksittäispukuhuoneet purettiin ja niiden tilalle tehtiin suunnitelmien mukaan kaksi huonetta: tarpeistohuone 123 ja ”miesten huone” 124. Jälkimmäisestä oli edelleen pääsy näyttämölle, mutta tilaan 125 johtanut oviaukko muurattiin umpeen. Kenties jo 1950-luvun muutostöissä, mutta viimeistään 1970-luvulle mennessä taiteilijalämpiöön 122 rakennettiin suurimman osan huoneen pinta-alasta vievä valonheitinvarasto. Kampaamo oli sijoitettu huoneeseen 123 ja tarpeistovarasto tilaan 124. Tilojen nykyasu harmaine muovimattoineen on oopperan lähdön jälkeiseltä ajalta, 1990- ja 2000-luvulta, jolloin valonheitinvarasto purettiin ja nykyiset kiinto- ja vesikalusteet asennettiin.

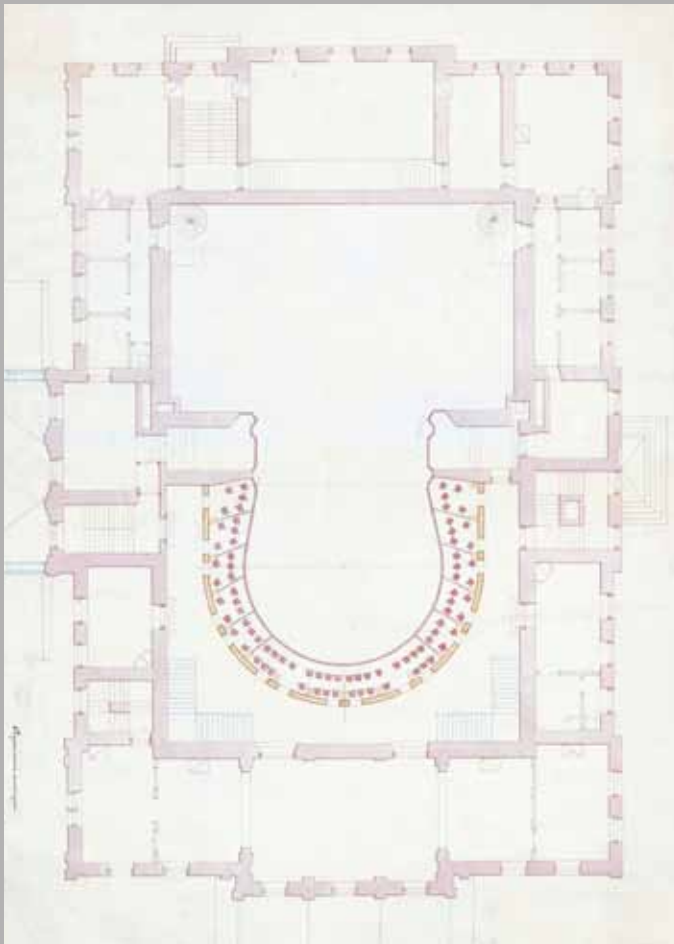
Teatterin 2.kerros A-osa

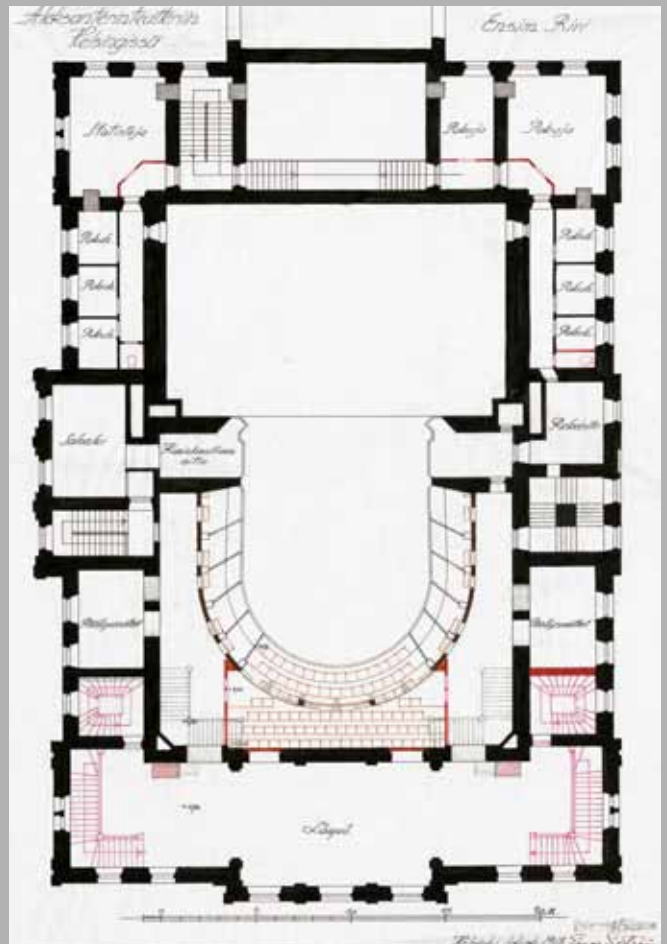
Aleksanterin teatterin paraatikerros, Bel Étage, käsittää edustavimmat sisätilat, päälämpiön 231 ja keisarillisen lämpiön 252. Albertinkadunpuoleisesta päälämpiöstä päästiin katsomoon sivukäytävän kautta. Sivukäytävään liittyivät molemmilla puolilla naisten salongit ja erillisaitiot, joista Bulevardinpuoleinen oli tarkoitettu keisarin käyttöön, pihanpuoleinen taas venäläisen teatterin johtajalle. Kerroksen näyttämöä kiertävä puolisko oli ensimmäisen kerroksen tapaan pukuhuonetiloina, joihin liittyi puvustohuone 221. Puvustohuoneen ja näyttelijöiden porrashuoneen P6 välillä oli takanäyttämön ylittävä kävelysilta. Alkuperäissuunnitelmaan kuulunut nuotistohuone jätettiin pois Ahrenbergin toimesta 1879, jotta saatiin korkea takanäyttämö.

Vuonna 1919 katsomoa laajennettiin sivukäytävän keskiosaan ja salongit muutettiin vaatetiloiksi. Nykyisen tilanjakonsa kerros sai 1950-luvun puolivälin peruskorjauksessa. Bulevardinpuoleisten pukuhuoneiden tilalle tuli johtajan huone ja kanslia 253–256, puvustohuoneen 221 tilalle tehtiin hissi ja takanäyttämön ylittävä silta purettiin (tasot ovat edelleen jäljellä).

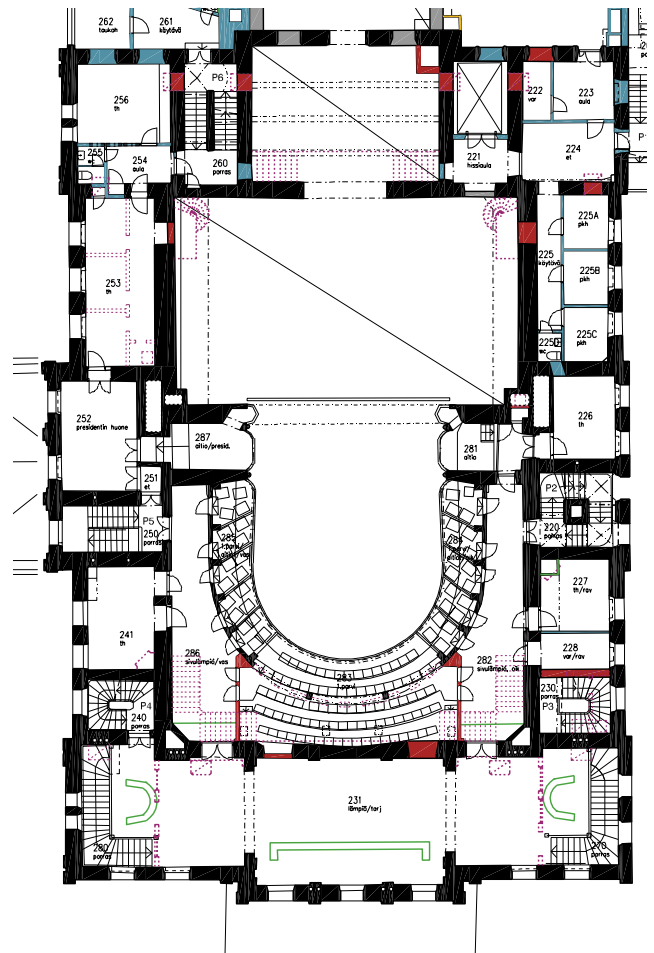
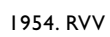
Harjoitukset päälämpiössä 231
vuonna 1930. Pietinen/MV

1879. KA

1918. KA

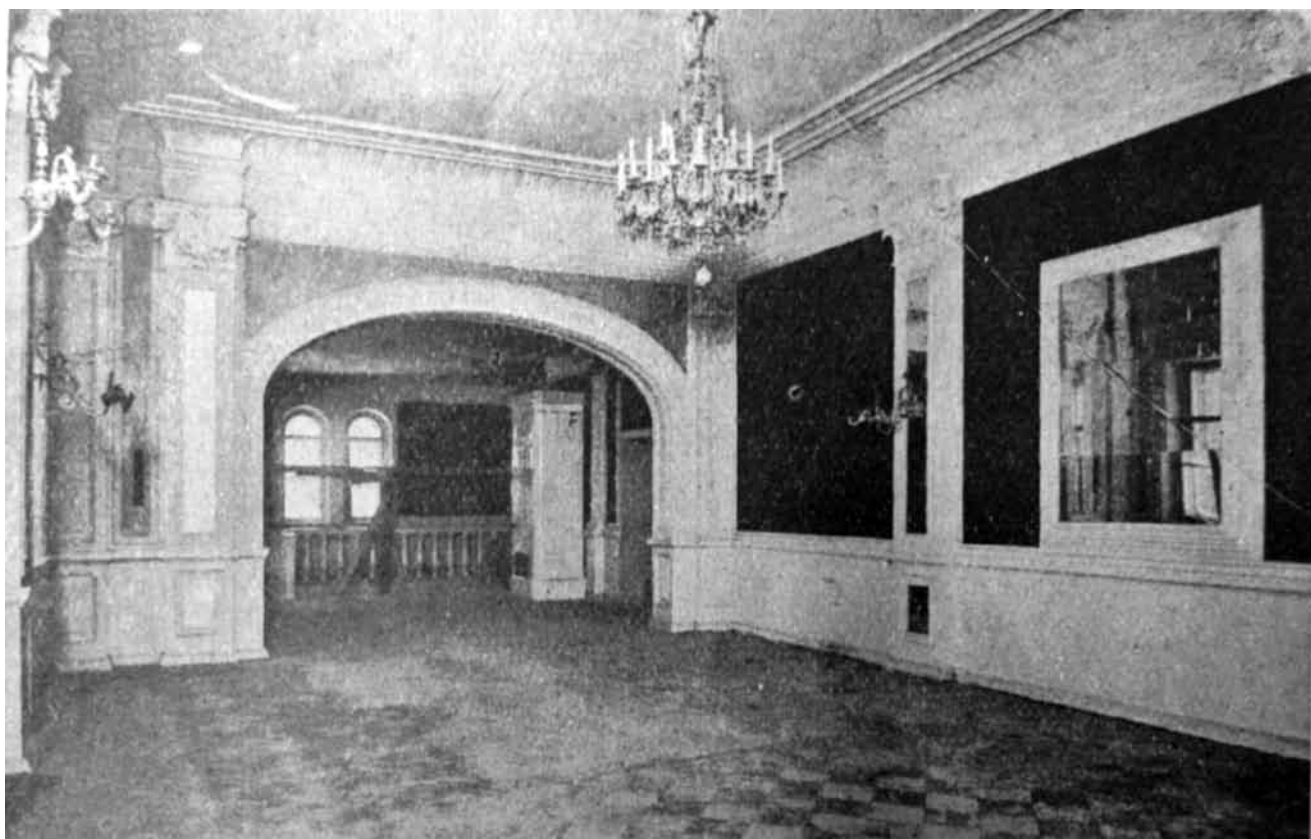
PÄÄLÄMPIÖ

Päälämpiota suurennettiin koko itäpään levyiseksi vuoden 1919 muutostöissä, jolloin sen molempiin päihin rakennettiin uudet pääportaat. Tila on säilynyt tässä muodossaan, ja keskiosaltaan lähellä alkuperäistä, vaikka pintoja ja kalusteita on uusittu.

Aleksanterin teatterin päälämpio 231 oli yksi niistä tiloista, joita muutettiin vielä viimeisen rakennusvuoden aikana 1879. Tuolloin sen keskiosaa korotettiin, jolloin tilasta tuli ilmavampi ja juhlavampi. Alun perin varsinainen lämpio käsitti nykyisen tilan keskiosan ja siihen molemmiin puolin leveillä kaariaukoilla yhdistetyt matalammat tilat nykyisten portaiden 270 ja 280 alkukohdan linjaan saakka. Bulevardinpuoleisessa päädyssä oli kevyellä ikkunallisella väliseinällä erotettu buffet-tila, johon oli pääsy keittiönportaasta P4, kuten nykyään. Pihapäädyssä oli samaan tapaan erotettu naisten tupakkasalonki. Oopperamuutostöissä 1919 päätytilojen väliseinät purettiin ja niiden tilalle rakennettiin avoportaavat 270 ja 280.

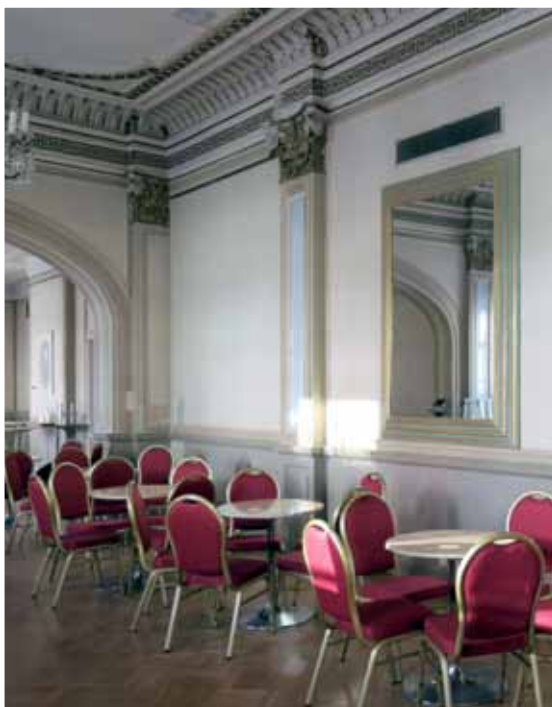
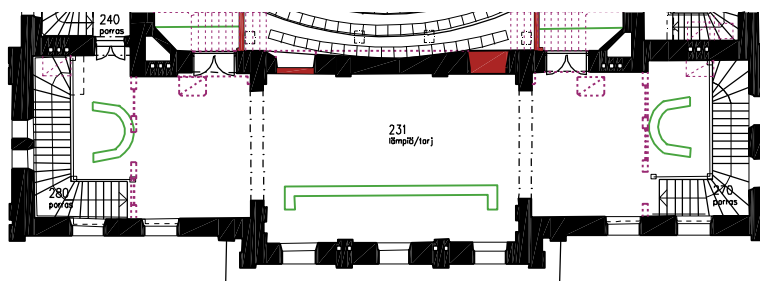
Päälämpioon oli alun perin käynti ainoastaan sen keskiosassa olleista kahdesta pariovesta, jotka johtivat 1. parven sivukäytävään ja edelleen silloisiin pääportaisiin. Oviaukot muurattiin umpeen vuonna 1919 ja uudet avattiin kaariaukkojen toiselle puolelle, josta purettiin alkuperäiset kaakeliuunit. Keskiosan seinäpintoja jäsentävät pilasterit, joissa on puhkeavin lootuskukin koristellut komposiittakapiteelit. Niiden yllä kulkee meanderifriisi ja moniosainen lehväkoristeinen kattolista. Keskellä kattoa on komea kattokruunu, joka on peräisin venäläisen teatterin ajalta. Sen valo peilautui suuresta seinäpeilistä ja pilastereiden yhteyteen kiinnitetyistä kapeista peileistä. Jo venäläisajalla niiden yhteyteen asennettiin kaasukäyttöiset lamperit. Kapeat peilit muutet-

Yllä: Oopperamuutostöiden yhteydessä 1919 päälämpiön seinäpaneelit olivat hyvin tummat. Taustalla näkyy muutostöiden yhteydessä rakennettu uuni – vanha purettiin sivukäytävään vievän oven tieltä. E. Sundströmin ottama kuva on julkaistu Veckans Krönika -lehdessä 1919.

Vas: Päälämpiö todennäköisesti 1930-luvulla. Osa vasemmalla näkyvistä kalusteista on säilynyt muissa tiloissa. Oikealla näkyvät tiskit asennettiin ilmeisesti vuonna 1919.AM

tiin 1980-luvun vaihteen remontissa pleksipintaisiksi valaisimiksi. Samaan aikaan suuren peilin yläpuolelle sijoitettiin koneellisen ilmanvaihdon säleikkö.

Lämpio oli alun perin maalattu samoihin kenraalikuvernööri Adlerbergin suosimiin sävyihin kuin katsomokin: vaaleaan roosaan ja hennon sinivihreään. Väriskaala säilyi pääosin samana vuoteen 1919 asti, jolloin seinät maalattiin rusehtavin sävyin. Keskuslämmitystöiden yhteydessä vuonna 1927 päälämpio maalattiin entistä vaaleammin sävyin. Maalaustöitä tehtiin sen jälkeen ainakin vuonna 1940, jolloin katto liimamaalattiin ja seinät maalattiin mattaöljy-maalilla. Kattoholkkeeraukset, pilarien kapiteelit ja keskikoriste kullattiin tavallisella pronssilla ”kuten tyliin kuului”.²⁸

Päälämpiota käytettiin 1920- ja 30-luvuilla harjoitustilana, jollaista ei teatterissa muuten ollut. Syyskaudesta 1922–23 lähtien sitä vuokrattiin kaupunginorkesterin harjoitustilaksi. Valokuvista näkyy, että sitä käytettiin myös oopperan lauluharjoitussalina ja baletin perustamisen jälkeen myös tanssiharjoituksissa. Balettiharjoitukset jatkuivat myös sen jälkeen kun ullakolle 431 oli rakennettu tanssin harjoitussali, mutta ne kiellettiin vuoden 1934 alussa, koska erään juhlan yhteydessä lämpion toisen päään alla olevasta katosta oli pudonnut rappaus alas.

Lämpion tarjoilutiskit tehtiin vuonna 1983 Kari Design Oy:n laatimien piirustusten mukaisesti. Keskiosan ikkunaseinällä oleva pitkä tiski ja sivutilojen kaarevat tiskit on päällystetty marmorilla. Samalla asennettiin katsomon sivukäytäviin johtaviin aukkoihin ääntäeristävät pariovet. Ilmeisesti myös lämpion nykyiset värisävyt ovat tältä ajalta. Keskitalan ikkunanseinänvastainen pöytätaaso on vuodelta 2000 ja sen on suunnitellut arkkitehti Kristiina Hakola. Päälämpiossa on alusta asti ollut kasettiparketti, jota korjattiin ainakin vuonna 1931. Parketti uusittiin vuonna 2006 kauttaaltaan tasalevyiseksi ruutuparketiksi, joka on asennettu vanerilevytyksen päälle.

Päälämpio ennen 1980-luvun vaihteen peruskorjausta, jolloin oikealle seinustalle asennettiin iv-säleikkö. Hakli/SKO

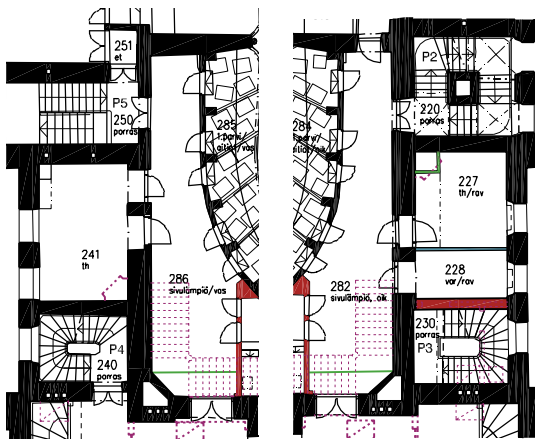
I PARVEN SIVUKÄYTÄVÄTILAT

Katsomoa kiertävä kapeahko sivukäytävä oli ennen kaikkea liikennetila, ei niinkään lämpio. Suuren osan lattiapinta-alasta haukkasivat kulmissa olleet pääportaat. Käytävän sivutiloissa 227–228 ja 241 oli naisten seurusteluhuoneet. Seurusteluhuoneiden tilalle tehtiin 1919 vaatehuoneet. Käytävien pintamateriaalit ovat uusimisesta huolimatta samoja kuin 1950-luvun peruskorjauksessa. Sivutilojen nykyilme on peräisin pääosin 2000-luvun korjauksista.

Sivukäytävät 282 ja 286

Ensimmäisen parven sivukäytävä jatkui permannon tapaan alun perin yhteisenä katsomon takaosan ympäri, mutta jaettiin kahteen osaan oopperamuutostöissä 1919. Tuolloin molempien sivukäytävien itäpäätyihin avattiin uudet kulkuaukot päälämpioon 231. Sivukäytäviä kunnostettiin vuonna 1928, jolloin kattojen valkoinen liimaväripinta uusittiin. Seinät maalattiin öljyväriä hakaten ja ”viivattiin” pronssiviivoilla käyttäen samoja värejä, joilla päälämpio 231 oli edellisvuonna maalattu. Kaikki käytävään rajautuvat ovet lakattiin, varustettiin paikanumeroilla ja niiden lukot uusittiin. Käytävien puulattiat maalattiin ja lakattiin.

1950-luvun peruskorjauksessa sivukäytäviin asennettiin kokolattiamatot, jotka uusittiin 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa Silmu Extra-kokolattiamatoiksi. Myös iv-säleiköt ja sähköjohtoasennukset uusittiin. Päälämpioon johtaviin aukkoihin asennettiin ääntäeristävät ovet Kari Design Oy:n vuonna 1983 laatimien suunnitelmien mukaisesti. Samassa yhteydessä levennettiin sivukäytävienpuoleisia porrastasoja. Katsomoon johtavat ovet ja pääosa muis-takin ovista uusittiin 1990-luvun lopulla.

Vasen sivukäytävä 1980-luvun vaihteen tienoilla. Hakli/SKO

Sivukäytävästä 282 päälämpioon johtava kulkuaukko vuonna 1970-luvun lopussa. Aukkoon asennettiin pariovi ja porrastasannetta laajennettiin 1980-luvulla. Hakli/SKO

Sivutilat 227–228 ja 241

Kummannkin sivukäytävän sivustalle oli alun perin sijoitettu naisten salongit 241 ja 227–228. Ne vastasivat alla olevia permantokerroksen tiloja 127 ja 141 kooltaan ja sisustukseltaan, johon kuului ikkunoiden välisellä seinällä korkeat trymoopeilit, pehmustettu sohva, neljä pehmustettua nojatuolia ja kuusi pehmustettua tuolia sekä kaksi pyöreää pöytää. Pihanpuoliseen salonkiin liittyi täälläkin vaatehuone ja käymälä nykyisen portaan P3 paikalla. Nurkissa oli kaakeliuunit. Pihanpuoleinen salonki muutettiin vuoteen 1918 mennessä konttorihuoneeksi ja vaatehuone sen varastoksi.

Oopperamuutostöissä vuonna 1919 salongin ja konttorin tilalle tehtiin vaatehuoneet ja porras P3. Vaatenaalakoihin avattiin suuret aukot, joissa ei ollut ovia. Oopperaan tehtiin kuitenkin vaatesäiliötilaa enemmän kuin tarpeeksi, ja jo syksyllä 1919 Bulevardinpuoleisesta vasemmasta vaatetilasta 241 erotettiin lautaseinällä tila taloudenhoitajan työhuoneeksi, joka sijoittui näin samaan kerrokseen ja samalle puolelle taloa kuin oopperan kanslia tilassa 253. Oikeanpuoleisesta vaatetilasta erotettiin vuonna 1922, ainakin väliaikaisesti, pienempi osa 228 orkesterin tavarasäilytyspaikaksi sen jälkeen, kun päälämpio oli vuokrattu orkesterin harjoitushuoneistoksi. Vuonna 1924 jäljelle jäänyt oikeanpuoleinen vaatetila 227 muutettiin oopperan kirjastoksi. Vaatesäilöt kunnostettiin (kaikissa kerroksissa) kesällä 1928 samaan aikaan sivukäytävien kanssa. Toisessa kerroksessa vaatetilan 241 katto maalattiin liimavärillä, seinät paperoitiin ja lattiat maalattiin öljymaalilla.

Vuoteen 1979 mennessä entinen kirjastohuone 227 ja kadunpuoleinen toimistohuone 241 muutettiin studiotiloiksi, joissa oli kokolattiamatot. 1980-luvun peruskorjauksessa studiosta I (227) poistettiin vanha kokolattiamatto ja korvattiin uudella. Tilan 228 vastainen väliseinä verhoiltiin kipsilevyillä ja huoneen kulmaan tehtiin uusi iv-kanavakotelo. Muilta seiniltä poistettiin vanhat tapetit ja tilalle kiinnitettiin lasikuitutapetit. Vanha alaslaskettu katto purettiin ja korvattiin kipsilevykatolla. Vaatenaulakkoon 228 asennettiin Manestra-neulehuopamatto. Huoneessa 227 tehtiin kosteusvaurioiden korjaustöitä vuonna 2006.

AITIO TAKAHUONEINEEN

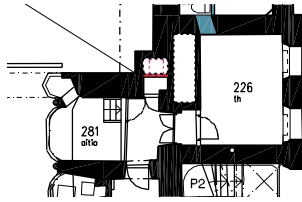
Ensimmäisen parven oikea, pihanpuoleinen aitio 281 oli varattu teatterin johtajan käyttöön ja sen takana oli johtajan työhuone 226.

Aitio 281 ja 226

Keisarin aition vastainen, yhtä suuri, mutta huomattavasti vaatimattomammin sisustettu aitio 281 oli venäläisen teatterin pitkäaikaisen johtajan Aleksandr Tšepurnovin käytössä. Johtajan aition kalustuksena oli sohva, seitsemän pehmustettua nojatuolia ja yksi pehmustettu tuoli aitioon liittyvässä sivuparvekkeessa. Kaikkien ovien päällä oli portieerit. Aition kahta tasoa välittävän portaan koristeellinen puukaide on säilynyt, samoin kuin aition kullatuin listoin reunustetut seinäkentät ja kattolistat. Katossa on puolipallonmuotoinen vanha valaisin. Aition takaosan pienessä komerossa oli alun perin käymälä. Vuonna 1919 käymälä poistettiin ja muutettiin komeroksi; ovi on kuitenkin alkuperäinen. 1950–70-luvuilla aitio erotettiin uudella väliseinällä eteistilaksi muodostuneesta välitilasta ja takahuoneeseen asennettiin uusi sisäovi.

Venäläisaikana teatterinjohtaja piti työhuoneenaan aition takahuonetta 226. Sen kalustukseen kuuluivat trymoopeili ikkunoiden välissä, sohva pyötyneen, kaksi nojatuolia ja kuusi pehmustettua tuolia sekä pyöreä valurautapyöty. Ikkunoissa oli verhot ja rullaverhot. Työhuoneessa oli ovi myös henkilökunnan puolelle, naisnäyttelijöiden pukuhuonekäytävään 225. Vuonna 1918 laadituissa oopperamuutossuunnitelmissa entistä teatterinjohtajan huonetta 226 kaavailtiin rekvisiittavarastoksi. 1920-luvulla se oli kuitenkin oopperan johtokunnan käytössä, kuten myös siihen liittyvä aitio. Johtokunnanhuone ”siistittiin” ja korjattiin vuonna 1924.

Vuoden 1954 peruskorjaussuunnitelmissa huone 226 säilyi johtokunnan huoneena. Sellaiselle ei kuitenkaan ollut enää käyttöä, kun Suomalaisesta Ooppera Oy:stä tuli Kansallisooppera vuonna 1956. Peruskorjaustöissä ovi pukuhuonekäytävälle 225 muurattiin umpeen ja huoneen lattiaan asennettiin kokolattiamatto. Ainakin 1970-luvun lopulla huone oli näyttämöpäällikön työhuoneena, eikä siihen tehty muutoksia vuoden 1980 peruskorjauksessa. Vuonna 2000 kokolattiamaton tilalle asennettiin nykyinen sauvaparketti. Huoneen pintarakenteita korjattiin vuonna 2006 kosteusvauriotöiden yhteydessä.

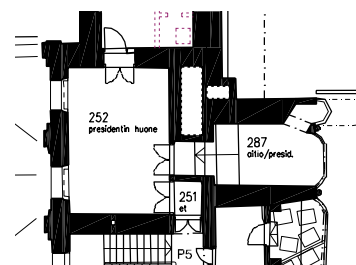

KEISARIN AITIO JA LÄMPIÖ

Keisarin lämpiö on Aleksanterin teatterin edustavin tila ja säilynyt käytännössä alkuperäisessä asussaan kalusteineen.

Aleksanterin teatterin keisarilliset paraatitilat, joista vuonna 1919 tuli presidentilliset, Bulevardinpuoleisen porrashuoneen P5 yhteydessä käsittävät aition 287 ja sen takana sijaitsevan lämpiön 252, jossa on pieni eteistila 251. Lämpiöön liittyi lisäksi takahuone ja käymälä nykyisen tilan 253 itäpäädyssä, mutta ne on molemmat purettu 1950-luvulla. Lämpiön ja aition välisen seinän sisällä kulkee kookas, entiseen ilmalämmitysjärjestelmään liittynyt hormi, jolla tilat lämmitettiin. Hormiin liittynyt ilmanvaihtosäleikkö on poistettu ilmeisesti keskuslämmitystöiden yhteydessä 1927.

Koskaan toteutumaton käyttötarkoitustaan varten huonetilat sisustettiin loisteliaasti. Sekä lämpiön että aition seinät on jaettu kenttiin lehtikullatuin koristelistoin. Ainakin lämpiössä kentät oli tapetoitu silkkikankaalla, jollaiset näkyvät vielä 1930-luvulla otetussa valokuvassa, mutta eivät enää kesän 1940 jälkeisissä kuvissa, kun seinät oli maalattu mattapintaisiin öljyväreihin. Seinien nykyinen värijäsentely syntyi 1970-luvulla suoritetuissa kunnostustöissä. Kattolistoissa on lehvä- ja köynnöskoristelua, ja erityisen komea on lämpiön

Kansallisoopperan kamariyhtye presidentin aitiossa vuonna 1986. Hakli/SKO

kattokruunun rosetti. Lämpöön kattokruunu on venäläisen teatterin aikainen, mutta aition kattovalaisin on todennäköisesti vuodelta 1919 (samanlaisia oli 1930-luvulla päälämpiössä). Alkuperäinen lattia oli todennäköisesti nykyisenkaltaisen parketti, mutta se on uusittu ainakin kertaalleen. Todennäköisesti tämä tapahtui 1950-luvun peruskorjauksen yhteydessä, jolloin aitiioon asennettiin kokolattiamatto.

Sekä keisarin aition että lämpöön empire-kalusteet toimitti helsinkiläinen Rich. Heimbergerin liike ja ne ovat pääosin säilyneet. Aition alkuperäinen kalustus koostuu neljästä nojatuolista (yksi on aitiossa 281), kahdesta korkeajalkaisesta nojatuolista, joissa on käännettävät jalkatuet sekä yhdestä

Alla: Presidentin lämpiö vuonna 1978. Hakli/SKO

Alla: Presidentti J.K. Paasikivi lämpiössään oopperan 80-vuotisjuhlien aikana marraskuussa 1953. Manninen/MV

Alinna: Presidentin lämpiön kalusteet oli suojattu kan-
kailla vuonna 1932 otetussa kuvassa. Seinäkentissä oli
tähän aikaan silkkitaipetit ja verhot olivat nykyistä run-
sasmuotoisemmat. Pietinen/MV

tuolista, joka oli ilmeisesti sijoitettu aition erilliseen parvekeosaan. Lämpöön
säilyneeseen alkuperäiskalustoon kuuluu suuri sohva, kaksi nojatuolia ja
kuusi pienempää tuolia sekä suuri pyöreä pöytä. Lisäksi lämpiön kalustoon
kuuluu kaksi pienempää pöytää, joista toinen on nykyään aition puolella.
Pöytien päällä olevat peilit eivät kuulu alkuperäiseen sisustukseen. Sen sijaan
ikkunoiden välissä oleva suuri peili on todennäköisesti alkuperäinen, ja sa-
manlainen kuin päälämpöön 231 peili, mutta sen lasi on uusittu.²⁹ Nykyisen
sinisen verhoilun sijaan lämpiön kalusto oli ainakin jo vuonna 1918 verhoiltu
punaisella silkillä, joka vaihdettiin vuonna 1954 keltaiseen brokadiin. Alun
perin koristeellisesti poimutetut verhot on vaihdettu 1970-luvulla nykyisiin,
entistä suoralinjaisempiin malleihin.

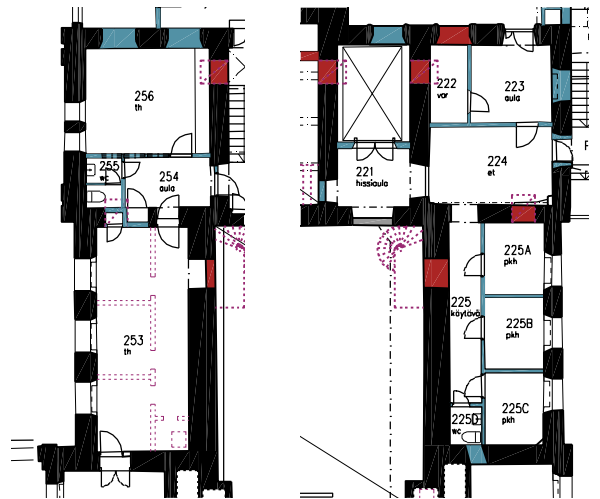
TYÖHUONEET JA PUKUHUONEET

Näyttämöä kiersi toisessa kerroksessa pääosin samanlainen huonesarja kuin 1. kerroksessa: kadunpuolelle oli sijoitettu miesten pukuhuoneet ja pihanpuolelle naisten pukuhuoneet ja pukuväri. Kadun ja pihanpuoli oli yhdistetty toisiinsa takanäyttämön 178 ylittäneellä sillalla, joka on sittemmin purettu. Pihanpuolella on edelleen pukuhuoneita, mutta kadunpuoleiset huoneet on muutettu toimistohuoneiksi. Tilanjako on pääosin 1950-luvun peruskorjauksesta, mutta pintamateriaaleja on uusittu.

Bulevardin puoli 253–256

Toisen kerroksen kadunpuolelle oli venäläisen teatterin aikana ryhmitelty miesten pukuhuoneita alemman kerroksen tapaan. Näyttelijöiden portaasta P6 oli yhteys suureen yhteispukuhuoneeseen (254–256), jossa oli neljä peili-pöytää, muutamia wieniläistuoleja, kaksi maalattua vaatekaappia, messinkinaulakko ja pesukompukka. Huoneessa oli kaksi uunia, joista toisella oli tarkoitus lämmittää myös yksittäispukuhuoneita nykyisessä tilassa 253. Kaksi pientä yksittäispukuhuonetta, joiden kalustus vastasi yhteispukuhuonetta, oli sijoitettu käytävän varrelle. Niiden jatkona oli samankokoinen huone, sisäteinen tai pikemminkin palvelijain huone, joka liittyi keisarilliseen saloonkiin 252. Käytävän päässä ollut käymälä oli sekin varattu keisarille, mutta oli todennäköisesti normaalisti näyttelijöiden käytössä. Keisarillisen sisäteisen ja salongin välinen paripeiliovi lisättiin suunnitelmiin ilmeisesti vasta vuonna 1879 Jac. Ahrenbergin toimesta. Käytävästä pääsi suoraan näyttämölle ovesta ja puisia portaita pitkin, jotka oli sijoitettu näyttämön takakulmaan.

Oopperamuutostöissä 1919 sisäteinen muutettiin oopperan kansliaksi, mutta muuten tilat säilyivät miesten pukuhuonekäytössä. Yhteispukuhuoneen sisänurkasta erotettiin kuitenkin käytävä, joka yhdisti portaan P6 suoraan kansliakäytävään. Pukuhuoneiden seinät oli tapetoitu ja puulattiat maalattu. Kesällä 1931 miesten yhteispukuhuone (254–256) jaettiin väliseinällä niin, että oopperalaulaja Wäinö Solalle saatiin uusi pukuhuone. Huoneiden seinät

tapetoitiin uudelleen ja muut osat maalattiin. Lisäksi wc:n seinät vuorattiin ensopahvilla ja maalattiin.

1950-luvun peruskorjauksessa tilan 253 kaikki väliseinät purettiin ja siitä tehtiin oopperan johtajan työhuone. Kulmahuoneesta erotettiin portaaseen P6 liittyvä eteinen 254, jossa sijaitsee myös kassakaappi, pieni wc-tila 255 ja apulaisjohtajan huone 256. Tilat muuttuivat muuhun toimistokäyttöön 1980-luvulla, kun oopperan johto muutti pois rakennuksesta. Vuonna 2000 tilan 253 kokolattiamatto muutettiin nykyiseksi parketiksi. Eteisessä 254 on nykyisin parkettia imitoiva muovimatto ja huoneessa 256 laminaattilattia.

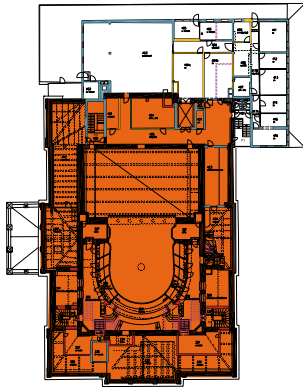
Pihan puoli 221–225

Pihanpuolelle oli sijoitettu naisten pukuhuoneita niin, että kulmahuoneessa (nyk. 222–224) oli suurempi yhteispukuhuone ja käytävän 225 varrella kolme yhden hengen pukuhuonetta 225a–c. Käytävän päässä oli ovi johtokunnan salooniin 226. Pukuhuoneiden kalustus vastasi miesten pukuhuoneita ja käytävältä 225 oli samanlainen porrasyhteys suoraan näyttämölle kuin miestenpuolella. Yhteispukuhuoneen viereinen pikkuhuone 221 (ja nykyinen hissikuilu) oli pukuvaresto. Näyttelijäin portaaseen P6 pääsi tämän pukuvareston kautta ylittämällä takanäyttämö 178 siltaa pitkin, joka on sittemmin purettu. Pukuvarestoon oli alun perin suunniteltu suurempi oviaukko suoraan näyttämölle, mutta se muurattiin todennäköisesti umpeen jo rakennustöiden aikana vuonna 1879. Molemmat ovisyvennykset ovat edelleen olemassa.

Oopperamuutostöissä 1919 suuri kulmahuone (222–224) muutettiin ompelimoksi, jonka sisäkulmasta erotettiin käytävätila. Viereinen huone 221 (ja nyk. hissikuilu) säilyi vaatevarastona (garderobi). Pihanpuoleisen käytävän 225 varrella oli kolme pientä naisten pukuhuonetta ja kapea wc.

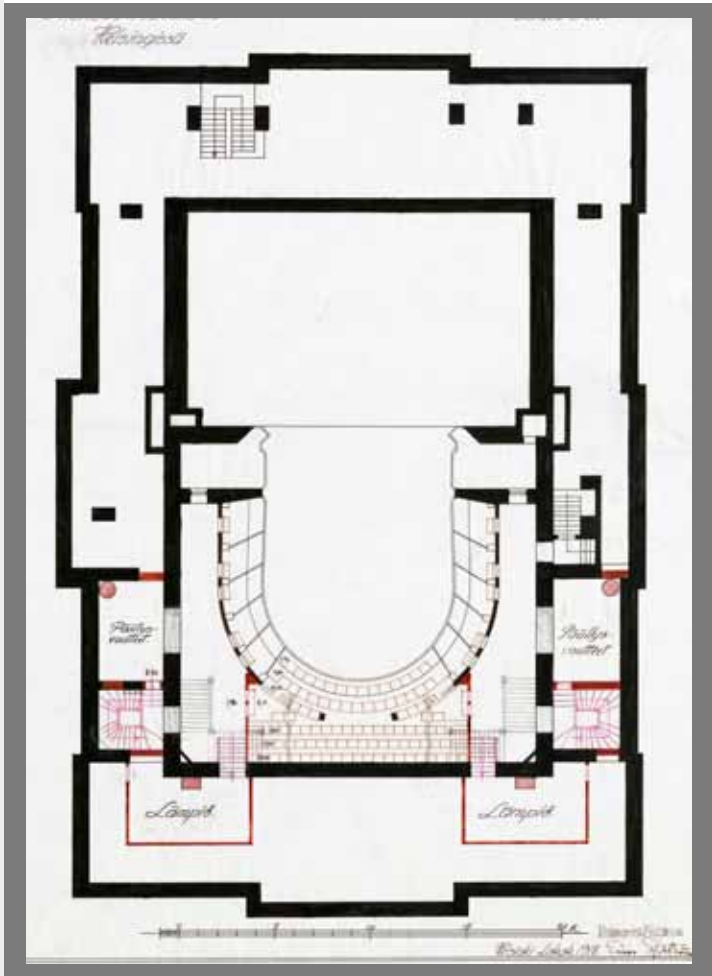
1950-luvun peruskorjauksessa käytävän 225 varrella olevien pukuhuoneiden väliseinät uusittiin ja käytävän päähän rakennettiin uusi wc 225d umpeenmuuratun, tilaan 226 aikaisemmin johtaneen oviaukon eteen. Kulmahuoneesta tuli baletin lämpiötila, johon asennettiin myöhemmin puretut vesikalusteet. Ilmeisesti jo tässä vaiheessa tilan takaosasta erotettiin pukuhuonetila 222–223. Tilan 223 kautta avattiin vuonna 1993 yhteys uuteen harjoitussaliin 202.

Teatterin 3. kerros

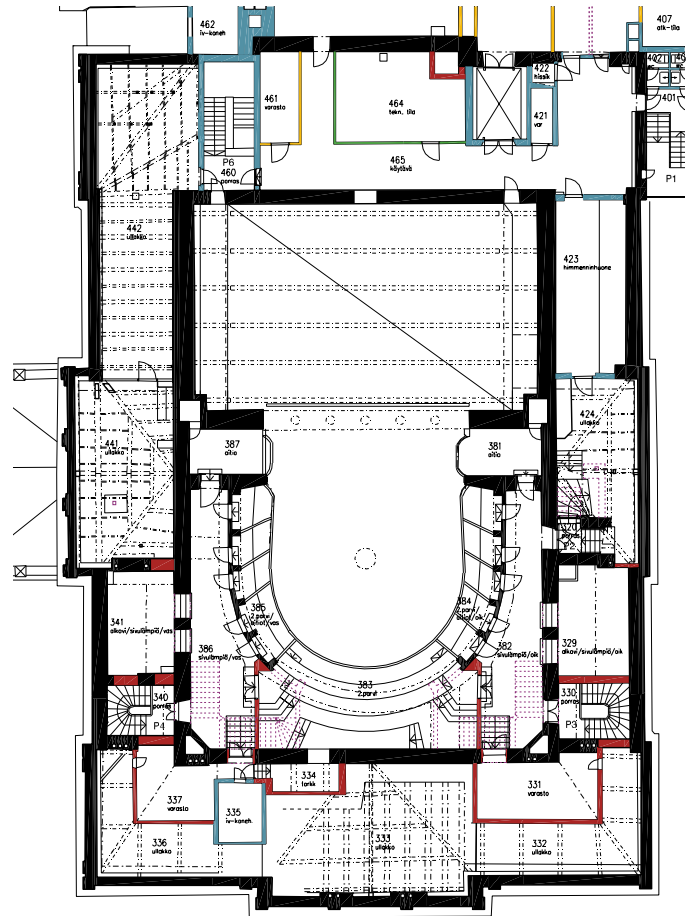

Aleksanterin teatterin kolmannessa kerroksessa ei alun perin ollut muuta lämmintä tilaa kuin katsomon toista parvea ympäröivät sivukäytävät. Korkeampaa katsomo- ja näyttämöosaa ympäröi joka sivulla yhtenäinen ullakkotila, jota leimasivat seinien tiilimuurit ja vinot kattopinnat. Oopperamuutostöiden yhteydessä 1919 katsomon sivukäytäviin liittyvät ullakkotilat otettiin käyttöön lämpio- ja vaatesäilytystiloina. Porrashuoneet P3 ja P4 ulotettiin samassa yhteydessä 3. kerrokseen. Katsomon yläpuolella on laaja ullakkotila, joka otettiin 1920-luvun lopulla käyttöön baletin harjoitussalina.

Oopperan 1950-luvun laajennustöiden yhteydessä ullakon länsiosa uusittiin täysin ja sinne valettiin uudet betonivälipohjat. Tilat yhdistyivät laajennuksen neljännen kerroksen tiloihin myös pintamateriaaliensa puolesta.

1918. KA

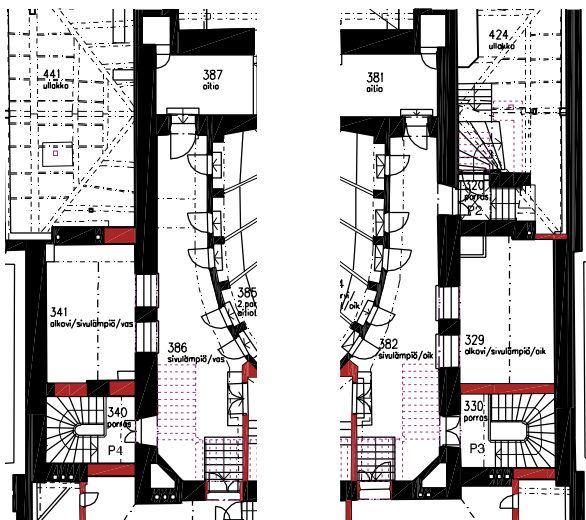

II PARVEN SIVUKÄYTTÄVÄTILAT JA AITIOT

Toisen parven nk. ”piippuhyllyn” sivukäytävätilat olivat alunperinkin pienemmät kuin alemmissa kerroksissa. Nykyinen tilanjako on vuodelta 1919 ja pinnat pääosin 2000-luvulta.

Toisin kuin alempien kerrosten sivukäytävät, toisen parven sivukäytävät 382 ja 386 olivat alunperinkin erilliset. Oopperamuutostöissä 1919 toisen parven takaosaa kuitenkin levennettiin, mikä pienensi käytävät nykykokoonsa. Tätä kompensoitiin rakentamalla itäpäädyn ullakolle uudet lämpiötilat 331 ja 337, jotka liittyivät sivukäytäviin säilyneiden puuportaiden ja ovettomien aukkojen kautta. Ovet lisättiin vasta myöhemmin, 1950-luvun töissä. Käytävien sivuseiniin avattiin aukot ullakoille tehtyihin vaatesäilytystiloihin 329 ja 341. Ennen vuotta 1919 toiselle parvelle oli käynti tuona vuonna purettujen pääportaikkojen lisäksi ainoastaan pihaportaasta P2. Muutostöiden yhteydessä uusi porras P3 ja uudistettu porras P4 ulotettiin kolmanteen kerrokseen. Toisen parven aitiot 381 ja 387, joista näkymät lavalle ovat käytännössä olemattomat, ovat huomattavasti vaatimattomammin sisustetut kuin alemmissa kerroksissa.

Katsomon ilmanvaihdon uudistustöiden yhteydessä elokuussa 1927 toisen parven sivukäytäviin rakennettiin ponttilaudoin verhoillut iv-kanavien koteloinnit. Sivukäytävät ja vaatesäilyt kunnostettiin kesällä 1928. Sivukäytävien 382 ja 386 kattojen valkoinen liimaväripinta uusittiin, seinät maalattiin öljyväriä hakaten ja ”viivattiin” pronssiviivoilla käyttäen samoja värejä, joihin päälämpiö 231 oli edellisvuonna maalattu. Ilmanvaihtokanavakotelot päällystettiin kankaalla ja maalattiin samaan tapaan. Kaikki käytävään rajautuvat ovet lakattiin, varustettiin paikanumeroilla ja niiden lukot uusittiin.

Sivukäytävä 382 ennen 1980-luvun vaihteen peruskorjausta, jonka yhteydessä oikealla näkyvät iv-kotelot korvattiin kookkaammilla. Hakli/SKO

Sivukäytävältä 386 ullakkovarastoon 337 johtava portas vuonna 1978. Hakli/SKO

Käytävien puulattiat maalattiin ja lakattiin. Vaatesäilöjen 329 ja 341 katot maalattiin liimavärillä, seinät paperoitiin ja lattiat maalattiin öljymaalilla.

Peruskorjauksessa 1980 sivukäytävien vanhat kokolattiamatot korvattiin uusilla Manestra-matoilla, joilla peitettiin myös takatiloihin 331 ja 337 johtavat portaat. Ilmanvaihtotöiden yhteydessä vanhat tuloilmakanavat korvattiin nykyisillä, entistä paljon kookkaammilla kipsilevykoteloilla. Kaikki seinät ja kattopinnat maalattiin.

Tilojen nykyasu on vuodelta 2000, kun sivutilat 329 ja 341 muutettiin sivulämpöiksi ja niiden portaat uusittiin. Toisin kuin alemmissä kerroksissa, täällä aitoihin vievät sileät ovet ovat säilyneet.

Vaatesäilytystila 329 ja portaaseen P3 johtava ovi 1970-luvun lopussa. Hakli/SKO

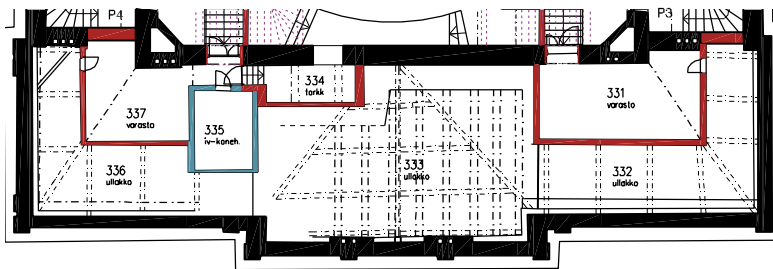

ITÄPÄÄDYN ULLAKKOTILAT

Suurin osa itäpäädyn ullakosta on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Vuonna 1919 rakennetut lämpiöt 331 ja 337 sekä 1930-luvun tarkkaamo 334 henkivät omaa aikaansa.

Toisella parvella ei alun perin ollut lämpiötiloja, mutta oopperamuutostöissä 1919 sellaiset rakennettiin itäpäädyn ullakkotilaan. Lämpiöiden 331 ja 337 seinät rakennettiin puusta ja katsomon sivukäytäviin avattiin oviaukot, joissa ei alun perin ollut ovia. Lämpiöiden taakse jäi edelleen ullakkotilaa (332 ja 336), jonne on käynti molemmilta puolilta, säilyneistä kapeista ovista. Täältä on pääsy myös päälämpiön korkeamman keskiosan päälle jääneeseen matalaan tilaan 333. Tälle korkeammalle tasolle rakennettiin 1930-luvulla pieni tarkkaamohuone 334, josta avattiin ikkuna toisen parven takaseinään. Tarkkaamo on säilynyt melko täydellisesti tuonaikaisessa asussaan.

1950-luvun peruskorjauksessa rakennettiin katsomon poistomureille konehuone 335, joka lohkaisi osan Bulevardinpuoleisesta lämpiöstä. Jäljelle jäänyttä lämpiötilaa käytettiin viimeistään 1970-luvulta lähtien Kansallisoopperan balettiosuvarastona eli ”tossulana”. Myös pihanpuoleista lämpiötä käytettiin varastona, jossa käytössä molemmat ovat edelleen. Molempien lämpiöiden oviaukkoihin on asennettu palo-ovet. 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa iv-konehuoneen laitteistot uusittiin ja sieltä vedettiin kookkaat mineraalivillalla eristetyt ilmanvaihtoputket entisten lämpiötilojen läpi.

Kansallisoopperan ”tossula” 337 vuonna 1978. Hakli/SKO

ULLAKKO- JA TEKNIKKATILAT

Aleksanterin teatterin läntiset ullakkotilat otettiin osittain käyttöön 1950-luvun laajennuksen yhteydessä. Ullakon etelä- ja pohjoissivuilla 424 ja 441–442 saa edelleen kuvan ullakon lähtötilanteesta.

Ullakot 423–424 ja 441–442

Näyttämöä kiersi alun perin kolmelta puolen kylmä ullakkotila. Vinokattoinen tila jatkui yhtenäisenä katsomon sivuilla olleisiin tiloihin, kunnes vuoden 1919 oopperamuutostöissä nämä muutettiin vaateiloiksi 329 ja 341. Ullakon pohjois- ja eteläsivustan tiloissa 424 ja 441–442 vanhat tiilimuurit ja lankkulattiat ovat edelleen näkyvillä. Eri puolilla näkyy myös vuoden 1927 keskuslämmitystöiden jälkeen työstettyjen savupiippujen ja lämmönsäätöjärjestelmään kuuluneiden hormien fragmentteja.

Ullakolle oli alun perin käynti vain näyttämöportaasta P6 ja pihaportaasta P2. Katsomon ullakolle 431 rakennettiin vuonna oopperamuutostöiden 1919 yhteydessä porrasyhteys ullakkotilan 424 kautta. Porras muurattiin betonisista askellankuista. Portaan puuseinän ja katon harmaa pahviverhous on aikojen saatossa tullut täyteen portaita ullakolle vuonna 1928 rakennetun harjoitus-saliin nousseiden balettitanssijoiden ja muiden taiteilijoiden raapustuksia.

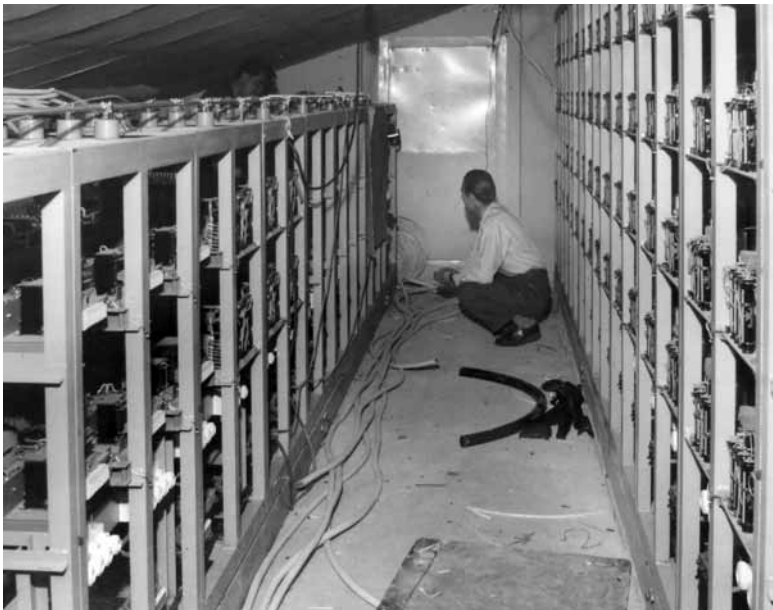
Vuonna 1955 osa pihanpuolen ullakosta muutettiin oopperan himmenninhuoneeksi 423. Tilan päätyseinät muurattiin betonitiilistä ja niihin asennettiin teräspalo-ovet. Seinä- ja kattopinnot on levytetty ja lattiaan valettu ilmeisesti betoni-laatta, joka on maalattu vihreäksi. Keskelle jäävän käytävän molemmin puolin oli alkujaan rakennettu telineet suurelle määrälle himmenninlaitteita. Nämä on purettu pois, mutta tilan seinustoilla on edelleen näyttämötekniikkaan liittyviä sähköjärjestelmiä, joita on uusittu ainakin 1990-luvulla.

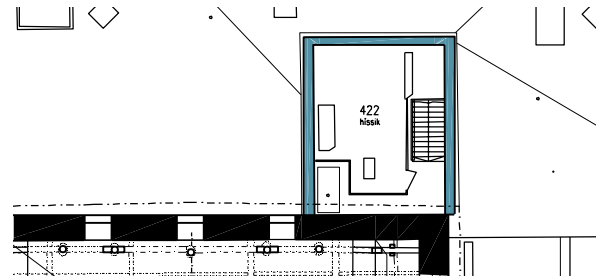
Länsipään tilat 421–422, 461 ja 464–465

Ullakon läntiset, 1950-luvun laajennusosaan rajautuvat tilat uusittiin käytävä- ja varastotiloiksi. Purettujen puuvälipohjien paikalle valettiin betoninen välipohjarakenne, vanhoja tiilimuureja jatkettiin ja uudet väliseinät muurattiin betoniharkkoista. Syntyneitä leveää käytävätilaa (nyk. 461, 464–465) käytettiin varastotilana ja kulkutilana näyttämötornin yläosaan, laajennuksen neljän kerroksen ompelimoona ja pukuvastoihin sekä porrashuoneisiin P1 ja P6. Käytävälle avautuvan tavarahissin konehuone rakennettiin hissikuilun

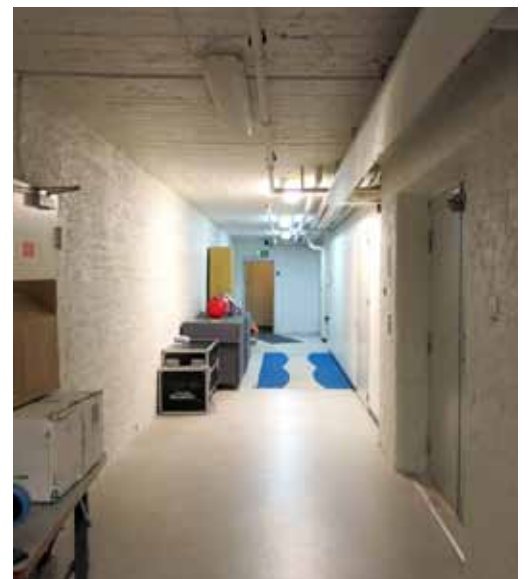
Himmenninhuoneeseen 423 asennetaan kojeita 1960-luvulla. Tuomi/SKO

yläpuolelle, ja sinne nousevan betoniportaan 421 alle jäi tilaa pienelle varastokomerolle 422. Konehuone sijaitsee vesikaton tasalla, joten sen sisäpuolelle jäi osa Aleksanterin teatterin länsipäädyn räystäslustasta ja päätykolmiosta.

1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa hissin viereen tehtiin erillinen pukuvastotila 464. Pienempi varastotila 461 tehtiin 1990-luvulla, ja sitä on käytetty silloin nuottivarastona. Vuonna 2000 varasto 464 muutettiin iv-konehuoneeksi, ja siihen rakennettiin uudet kipsilevyseinät. Koska iv-laite ripustettiin kattoon, on tila kuitenkin edelleen pääosin varastokäytössä.

KATSOMON ULLAKKO

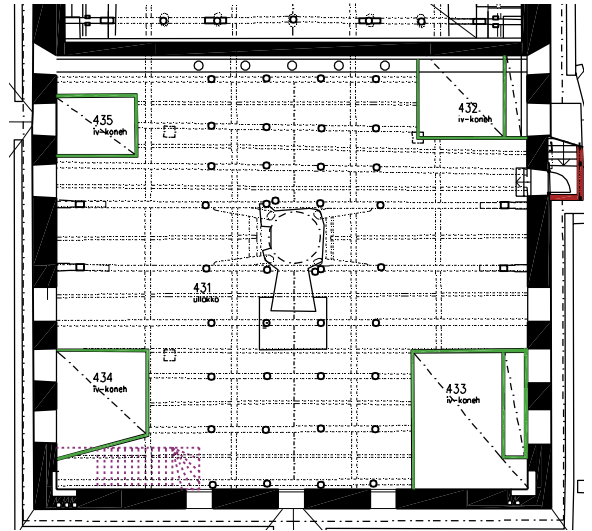
Katsomon ullakolle rakennettiin 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa uudet ilmanvaihtokonehuoneet, minkä seurauksena ullakkotila täyttyi iv-kanavista. Lattia, katsomon kookas ilmanvaihtohormi ja kattotuolien vetotangot on peitetty tällöin mineraalivillalla palonsuojaamistarkoituksessa, mutta komeat kattotuolit ovat edelleen näkyvissä alkuperäisessä asussaan.

Katsomon ullakkoa käytettiin teatterin valmistumisesta aina 1920-luvulle saakka varastotilana. Tilassa oli lankkulattia ja se oli suhteellisen valoisa kolmella seinustalla olleiden ikkunoiden ansiosta. Jykevien kattopalkkien ja katsomon välipohjan välillä on suuri määrä rautaisia vetotankoja, jotka nykyisin on ympäröity paksulla mineraalivillakerroksella. Ullakon tiiliseinät on rapattu ja ne ikkunat, joita ei 1980-luvun vaihteessa muutettu iv-säleiköiksi, ovat säilyneet alkuperäisinä. Ikkunoissa on rautatangoista valmistetut kalterit.

Ullakolla oli alun perin kaksi suurta vesisäiliötä ja tilan keskellä kohosi, kuten nykyään, katsomon ilmanvaihtohormi. Hormiin liittyivät lattiatasossa kulkevilla vaakakanavilla myös katsomon sivukäytävien itäkulmissa kulkevat ilmanvaihtohormit. Ullakolle päästiin toisen kerroksen sivukäytävältä kaakkoiskulman porrasta pitkin, joka purettiin oopperamuutostöissä 1919. Tässä yhteydessä rakennettiin nykyinen porras, joka nousee alemmalla tasolla olevalta pihanpuoleiselta ullakolta 424.

Vuonna 1928 suuri osa ullakon pinta-alasta muutettiin oopperanjohtaja Edvard Fazerin aloitteesta baletin harjoitussaliksi, jollainen oli puuttunut siihen asti. Harjoitussali sijoittui tilan pohjoispuolelle ja sen seinät tehtiin puurakenteisina ja vuorattiin sisältä puupaneloinnilla. Harjoitussali havaittiin heti valmistuttuaan paloturvallisuuden kannalta riskialttiiksi. Vuonna 1933 sieltä järjestettiin varauuskäynnit ikkunoiden kautta katolle. Pihanpuoleisen, myöhemmin iv-säleiköksi muutetun ikkunan yläpuolella on edelleen jääneenä vanha Varauuskäytävä-teksti. Samassa yhteydessä pellitettiin silloinen portaaseen johtanut puinen pariovi, joka on myöhemmin poistettu. Sen kynnyksessä vanha pellitys on edelleen näkyvissä ja ilmeisesti myös katon tukirakenteiden alapäiden pellitys on tältä ajalta.

Harjoitussalin lattia uusittiin vuonna 1943, mutta 1950-luvun laajennustöiden jälkeen sali voitiin poistaa käytöstä ja purettiin. Ullakkoa käytettiin sen jälkeen varastotilana, kunnes 1980-luvun peruskorjauksessa sinne sijoitettiin nykyiset neljä iv-konehuonetta. Lattia peitettiin paloturvallisuussyistä mineraalivillalla, kuten suurin osa muistakin vanhoista rakenteista ja uusista iv-hormeista.

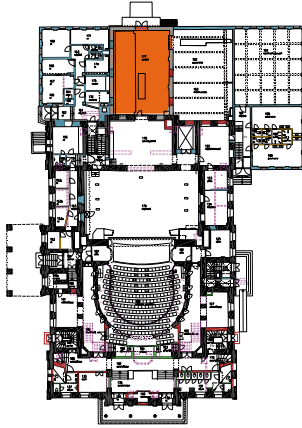
Ullakko vuonna 1978 peruskorjausta edeltävässä asussaan. Hakli/SKO

Balettiharjoitukset katsomon ullakkosalissa vuonna 1932. Katon keskellä on salin rakentamisen jälkeen lisätty korotusosa, jonka kohdalla voitiin harjoitella hyppyjä yms. Pietinen/MV

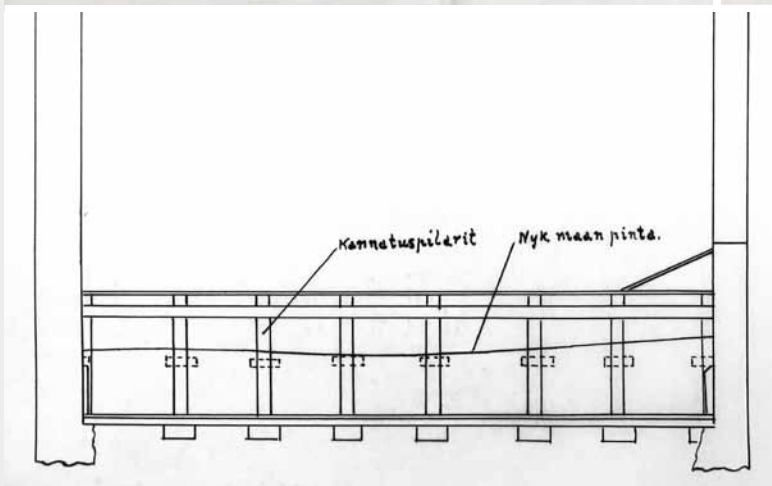
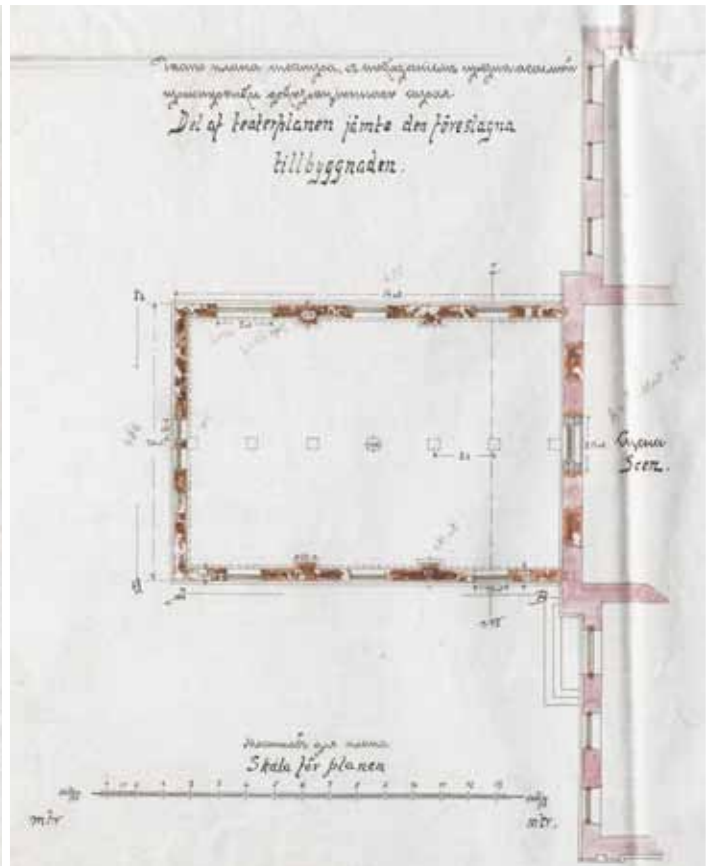
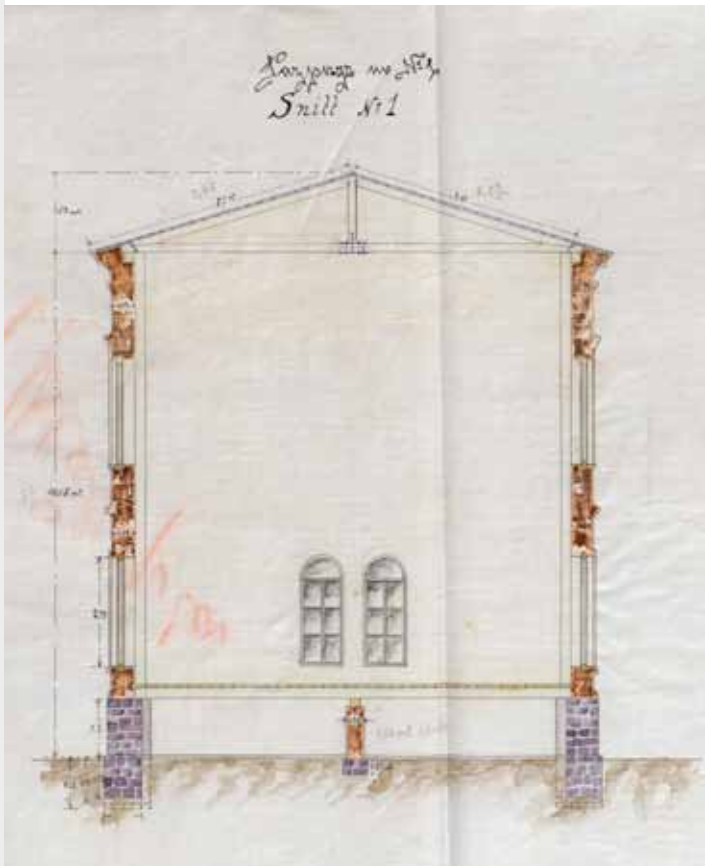

Lavastemakasiini / laajennus 1909

Vuonna 1909 rakennettu lavastemakasiini noudatteli alkuperäisen teatterirakennuksen tyyliä. Kulissimakasiinin ullakolle rakennettiin vuonna 1919 maalausverstaas ja vuonna 1934 kellaria laajennettiin huonekaluvarastoksi. Vuosien 1955–56 laajennusten yhteydessä makasiinin ullakkokerros rakennettiin kokonaan uudelleen (kts. sivu 170).

Yllä: Lavastemakasiinin leikkaus- ja pohjapiirustukset vuodelta 1909. KA

Vas: Huonekaluvaraston päivämätön rakentamissuunnitelma, joka on todennäköisesti rakennusmestari Artturi Metsolan laatima vuonna 1934. SKO

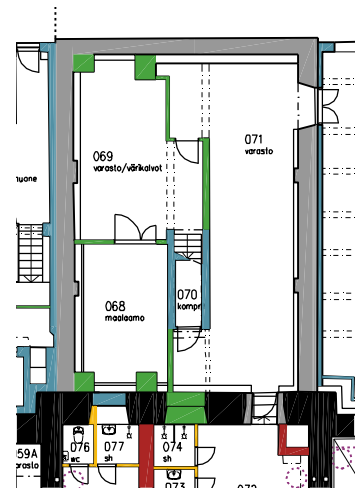
KELLARITILAT

Vuonna 1934 lavastemakasiinin alle tehtyä huonekaluvarastosuojaa on muutettu muutama otteeseen. Nykyinen tilanjako on peräisin 1980–90-luvulta.

Lavastemakasiinin lattian alla oli alkujaan matala 1,2 metrin korkuinen tila, jonne ei ainakaan vanhojen piirustusten mukaan ollut käyntiä sisätiloista. Vuonna 1934 päätettiin alatilaa kaivaa noin kaksi kertaa syvemmäksi ja sijoittaa näin saatuun lisätilaan huonekaluvarasto. Varaston lattia valettiin betonista, samoin kuin seiniä kiertävä ”manttelointi”. Lavastevaraston vastainen puinen välipohja tuettiin 12 tiilipilarilla ja siihen tehtiin luukku ja portaat.

1950-luvun laajennustöiden yhteydessä lavastemakasiiniin valettiin uusi betonivälipohja. Välipohjan keskiosaan tehtiin uusi betoniporras, jossa on vastapainon varassa ylöspäin avautuva kansi. Huonekaluvaraston pohjoisseinään avattiin leveä oviaukko uuteen maalaamoon 004.

Lavastemakasiiniin 177 vuonna 1977 asennetun nk. pater-nostimen perustuksiksi valettiin kellaritilan eteläpuoliskoon (nyk. 068–069) neljä betonipilaria. Nostimen sähkömoottori on sijoitettu teräskannakkeiden varaan tilan 069 eteläseinustalle. Yhtenäinen varastotila jaettiin harkoista muuratuin ja levyvälisein kolmeksi varastotilaksi 1980- tai 90-luvulla. Nykyisin tila 068 on maalaamona, ja tilat 069 ja 071 teatteritekniikan varastoina.

KULISSIVARASTO

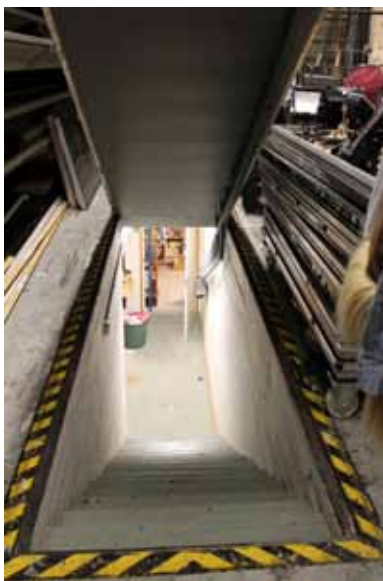
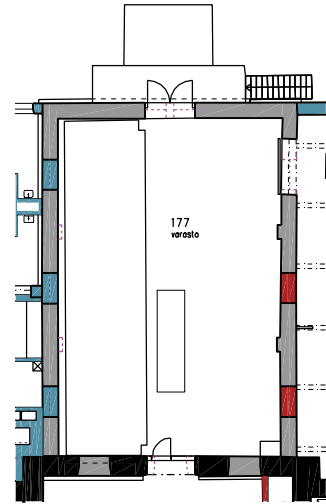
Makasiinin kookas hallitila on säilynyt, mutta sitä on muutettu useaan otteeseen.

Vuonna 1909 valmistunut lavastemakasiini 177 oli alun perin korkea tiiliseinäinen ja pilariton hallitila, joka rakennettiin teatterin takanäyttämön 178 jatkoksi. Teatterirakennuksen länsiseinään avattiin kaksi metriä leveä ja yli kuusi metriä korkea rautaisella pariovella varustettu oviaukko uuteen makasiiniin. Makasiinin sisälle jääneen entisen ulkoseinän ikkunat muurattiin umpeen, mutta muuten se sai jäädä entiselleen – seinän alaosan harkotusta on näkyvissä oven pohjoispuolella. Makasiinin ulko-ovi sijaitsi pohjoisseinällä ja vie nykyisin 1950-luvulla rakennettuun verastilaan 102. Hallitilan ikkuna-aukotus noudatti vanhan teatterin julkisivun aukotusta, joten ikkunoita oli myös seinien yläosissa ja tilan on täytynyt olla hyvin valoisa.

Oopperamuutostöiden yhteydessä kesällä 1919 makasiinihalli jaettiin puisella välipohjalla. Yläosaan sijoitettiin maalaukserasto, jonne pääsi alapuolisesta tilasta portaita pitkin. Lavastemakasiini osoittautui oopperan käytössä pian liian ahtaaksi ja oopperamuutostöiden arkkitehti Sjöström laati sen laajennussuunnitelmat vuonna 1922. Varojen puutteen vuoksi laajennus toteutettiin vasta kaksi vuotta myöhemmin arkkitehtuuritoimisto Borg, Sirén ja Åbergin piirustusten mukaan lavastemakasiinin pohjoispuolelle, jolloin pohjoiset ikkuna-aukot muurattiin umpeen.

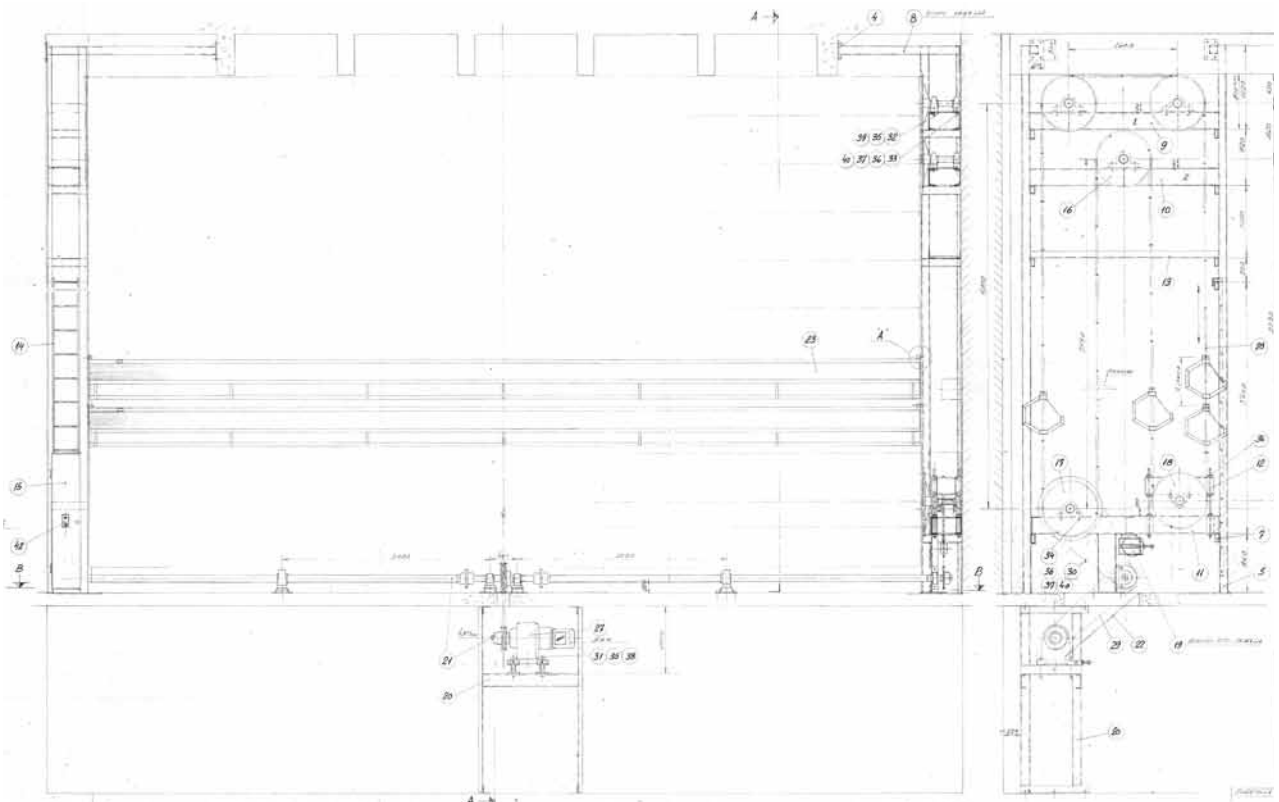
1950-luvun laajennustöiden yhteydessä lavastemakasiinin laajennusosa korvattiin uudella betonisella kullissivarastolla 102–103. Itse lavastemakasiinista purettiin sekä väli- että yläpohjat, ja laajennuksen neljännen kerroksen pukuvälikäytävä sijoitettiin sen päälle uusine betonivälipohjineen. Makasiiniin valettiin uusi betonilattia, johon tehtiin kannella suljettavat portaat kellarikerrokseen 068–071. Loputkin ikkuna-aukot muurattiin umpeen ja tilan länsipäätyyn avattiin ulko-ovi uudelle lastaussillalle. Takanäyttämölle 178 ja kullissivarastoon 102–103 johtavia aukkoja suurennettiin ja niihin asennettiin nykyiset palosuoja- ja liukuovet.

Paljon tilaa vievien lavasteiden säilytyspulma pyrittiin ratkaisemaan vuonna 1977 asennettuna nk. pater-nostimen avulla. Veljet Suomisen Konepajassa valmistettu teräsrakenteinen laite vie kolmasosan koko hallin pinta-alasta. Vuonna 1994 tilan pohjoisosaan rakennettiin teräsrakenteinen varastotaso ja liukuovet suojattiin teräsverkein. Taso on myöhemmin purettu, mutta sen tukirakenteet ovat jäljellä.

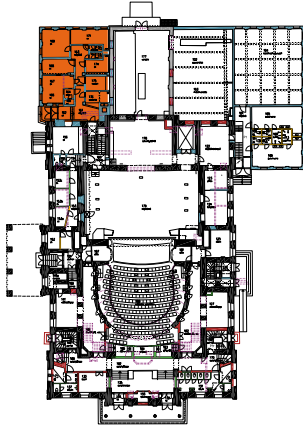

Lavastesäilytyslaitteisto pian valmistumisensa jälkeen
1970-luvun lopussa. Hakli/SKO

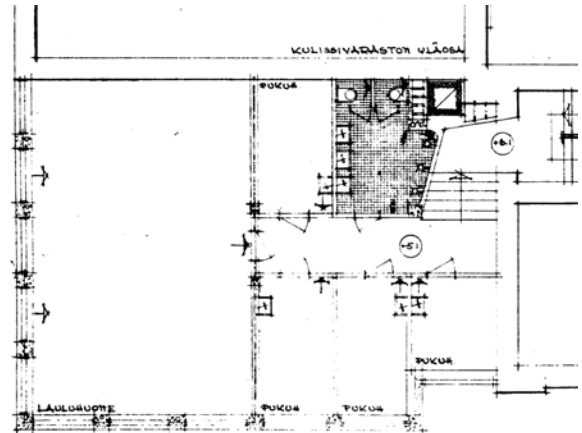

Nk. pater-nostimen leikkauspiirustus toukokuulta 1977 / Veljet Suominen Konepaja. SK

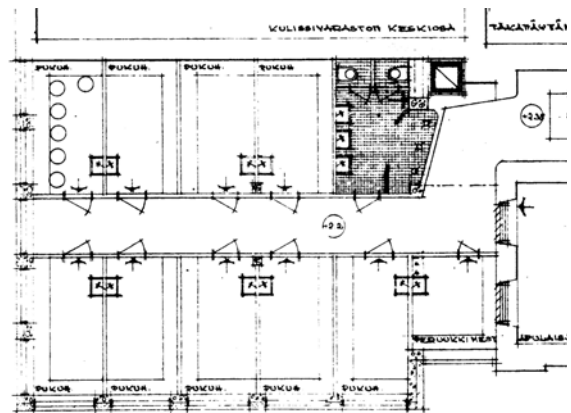
Toimisto-osa 0–3. kerros / laajennus 1955

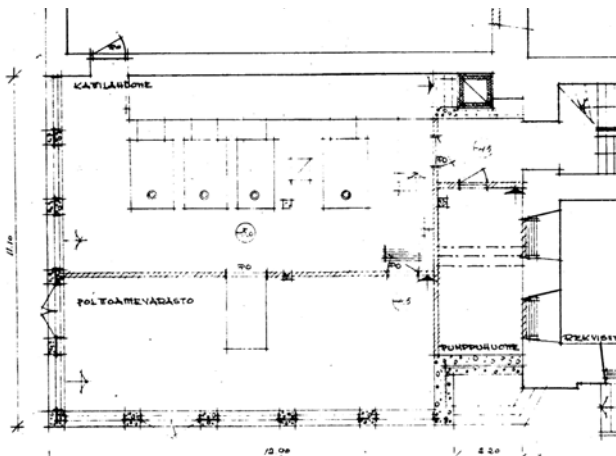
Bulevardin puoleisessa laajennusosassa on nykyisin lähinnä toimistotiloja. Alun perin sinne sijoitettiin oopperan talonmiehen asunto, taiteilijoiden sekä orkesteri- ja näyttämöhenkilökunnan työ- ja pukuhuoneita ja pienempi oopperan kahdesta lauluharjoitussalista. Toimisto-osa ja sen sisäänkäyntiaula liittyvät vanhaan teatteriin porrashuoneen P6 kautta, joka oli myös venäläisen teatterin aikaan henkilökunnan pääsisäänkäynti. Laajennuksen ja vanhan osan kulmaan sijoittuva kookas savupiippu palveli aikoinaan oopperan pannuhuonetta.

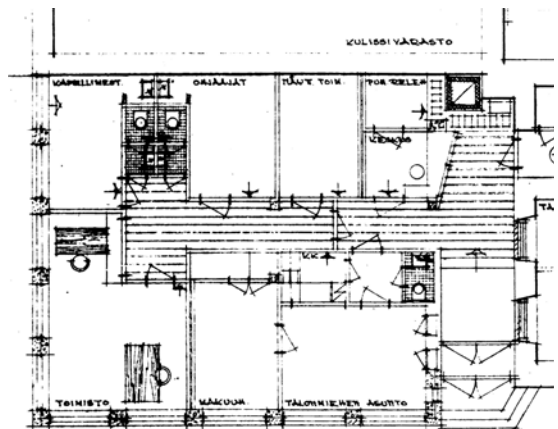
3. kerros 1954

2. kerros 1954

kellari 1954

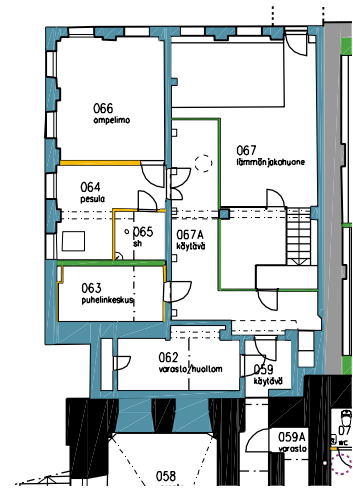
1. kerros 1954

TEKNISET TILAT

Bulevardin puoleisen 1950-luvun laajennusosan alle sijoitettiin suurin osa oopperan taloteknisistä tiloista. Uusi 70 m²:n kokoinen pannuhuone 067 tehtiin kolmisen metriä maanpinnan alapuolelle ja sinne asennettiin kolme keskuslämmityskattilaa. Lämmityskattiloiden kookas savupiippu sijoittui teatterin vanhan osan vastaiseen kulmaan. Pannuhuoneen vieressä ylemmällä tasolla oli polttoainevarasto, joka käsitti nykyiset tilat 063–066, ja näyttämöportaaseen P6 johtavan käytävän 059 vieressä pumppuhuone 062.

Kun ooppera liitettiin kaukolämpöverkkoon vuonna 1973, tuli tilasta 067 lämmönjakohuone. Polttoainevarasto muutettiin teatterin teknisen henkilöstön pukuhuoneeksi, johon liittyi suihkutila (nyk. tilat 064–066). Niiden vierestä sai tilan uusi puhelinrelehuone 063. Suurten tasoerojen vuoksi lämmönjakohuoneen sivulle rakennettiin teräsrakenteinen käytävätaso, jonka alle jäi varastotilaa.

Nykyinen huonejako syntyi, kun pukuhuone oopperan poismuuton jälkeen muutettiin vuonna 1994 pesutuvaksi ja kuivaushuoneeksi. Lattiat päällystettiin tummanruskealla muovimatolla. Myöhemmin kuivaushuone muutettiin nykyiseen käyttöönsä Aleksanterin teatterin ompelimoksi.

Entiseen polttoainevarastoon rakennettu teknisen henkilökunnan pukuhuone pian valmistumisensa jälkeen. Hakli/SKO

TOIMISTO I.KRS

Ensimmäisen kerroksen henkilökunnan pääsisäänkäynnin ja toimistotilojen tilarakenne on pysynyt lähestulkoon samana laajennusosan valmistumisesta 1955 lähtien. Suurin muutos on ollut talonmiehen asunnon muuttaminen toimistotiloiksi. Jäljellä on alkuperäisiä kiintokalusteita sekä ovia, ja wc-tiloissa aistii vielä 1950-luvun hengen. Pintamateriaalit ovat kuitenkin pääosin 1990–2000-luvulta.

Sisääntuloaula 161–162 ja 176

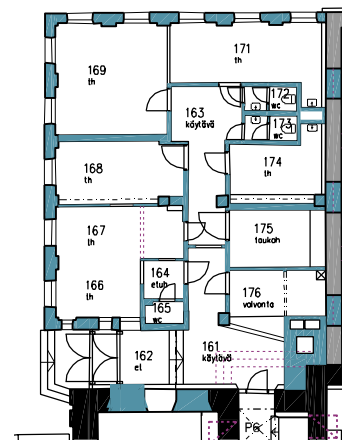
Aleksanterin teatterin henkilökunnan sisäänkäynti tapahtuu käytännössä edelleen samaa reittiä kun venäläisen teatterin aikoinakin. Nykyinen sisäänkäyntiaula 161–162 rakennettiin vanhan osan näyttämöportaan P6 eteen, jota kautta näyttelijät kiipesivät ylös pukuhuonekerrokseen ja josta pääsee suoraan näyttämölle. Sisään vie alkuperäisen mosaiikkibetonilattiaisen tuulikaapin kautta muutama porrasaskelma. Aulan oikean sivuseinän alaosassa oleva ulkonema näyttää vanhan kivisokkelin paikan. Ulkoneman päälle rakennettiin 1960–70-luvulla puinen istuintaso, jonka jäänne nykyinen vino lakattu puulevy on.

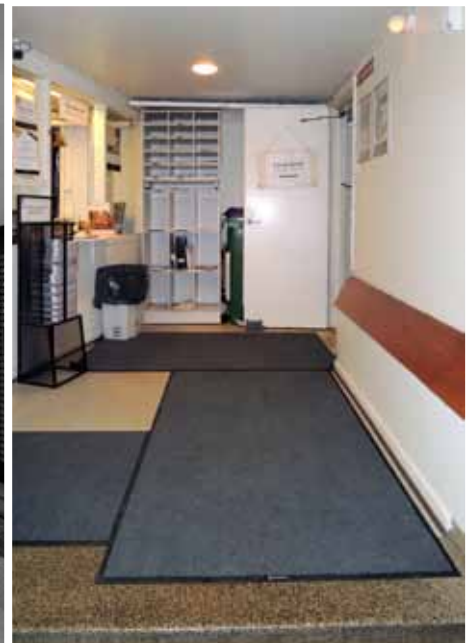
Puhelinkeskus/vahtimestarin koppi 176 aulan takakulmassa on alkuperäinen, tosin vanhoista kuvista näkyy, että asiointi tapahtui ennen vasemmanpuoleisen pienen yläikkunan kautta. Keskukseen verholla eristetyssä takatilassa oli alun perin erillinen puhelinrelehuone, joka siirrettiin kellarin vuonna 1977. Sisääntulon vieressä oleva asiointitilaukku avattiin vuonna 1981 entisen talonmiehen asunnon komeron paikalle, kun puhelinkeskus siirrettiin tilaan 166.

Toimistotilat 164–168

Aulasta lähtevän käytävän 163 molemmiin puolin on nykyisin toimistohuoneita. Laajennuksen valmistuttua 1955 kadunpuoleiset huoneet 164–168 muodostivat kuitenkin talonmiehen kahden huoneen ja keittokomeron asunnon. Asunnon sisäänkäynti vei nykyisin varastona toimivaan eteistilaan 164. Siihen liittyvä pieni wc 165 on pintamateriaaleiltaan alkuperäistä vastavassa asussa. Talonmiehen olohuoneeseen 166–167 johtanut ovi on nykyisin suljettu ja sisään mennään entiseen asunnon keittokomeroon myöhemmin avatun oven kautta.

Asunto muutettiin 1960–70-luvulla balettimestarien työhuoneiksi, jolloin olohuone 166–167 jaettiin väliseinällä ja työhuoneeksi muutettuun entiseen makuuhuoneeseen 168 avattiin ovi käytävästä. Oopperan puhelinkeskus siir-

Yllä: Sisääntuloaula 161–162 1970-luvun loppupuolella. Hakli/SKO

Vas: Balettikoululainen 1980-luvun alussa avatulla asiointiluukulla. Hakli/SKO

rettiin vuonna 1981 sisäänkäyntiaulan puoleisen työhuoneen 166 paikalle ja entisen komeron paikalle avattiin asiointiluukku aulaan. Oopperan lähdettyä 1993 huoneet muutettiin Aleksanterin teatterin hallinnon toimistohuoneiksi ja niiden nykyiset pintamateriaalit ovat sitä seuranneelta ajalta. Entisen olohuoneen 166–167 jakanut väliseinä purettiin vuonna 2008.

Toimistotilat 169–175

Laajennuksen valmistuessa 1955 kulmahuone 169 oli kerroksen ainoa varsinainen toimistohuone, ja suurimman osan oopperan ajasta se oli lavastajien käytössä. Se oli alun perin suurempi ja jatkui vielä yhden ikkunanvälin nykyisen huoneen 171 puolelle. Nykyinen väliseinä on 2000-luvulta.

Huone 171 oli alun perin varattu kapellimestarille ja viereinen huone 174 ohjaajille, myöhemmin oopperan näyttämömasterille ja siivouspäällikölle. Molemmissa oli käsienpesualtaat, jollainen on säilynyt entisessä kapellimestarin huoneessa, ja kaapistoja, jotka taas ovat säilyneet ohjaajien huoneessa. Huoneiden välissä on kaksi käytävälle avautuvaa wc-tilaa 172 ja 173, joiden pintamateriaalit ovat säilyneet alkuperäistä vastaavassa asussaan. Oopperan aikaisessa orkesterin järjestäjien huoneessa 175 on säilynyt kiinteä kaapisto 1950-luvulta. Nykyisin huone on taukotilana. Sen ja muiden toimistohuoneiden harmaat muovimatot ja muut pintamateriaalit ovat 1990–2000-luvulta.

Viereisellä sivulla vas: Sisääntulo 1960-luvun alussa. Tuomi/SKO

TOIMISTO 2.KRS

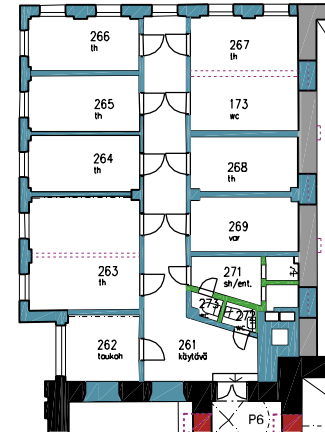
Oopperan miestaiteilijoiden pukuhuonetoiloiksi rakennetut toisen kerroksen tilat ovat pääosin säilyttäneet 1950-luvun tilanjaon ja osin myös aikakauden pintamateriaaleja. Tilat ovat nykyisin toimistohuoneina.

Toisen kerroksen tiloissa oli alun perin kymmenen miestaiteilijoiden pukuhuonetta 263–269 ja sellaisina ne säilyivät koko oopperan ajan. Pukuhuoneissa oli pitkät L-muotoiset kuuden hengen maskeerauspyödyt ja pesualtaat. Sisäänkäyntiä lähin huone 262 oli suunnitelmassa peruukkimestarin huone. Käytävän 261 katto, seinät, ovet ja ovilistat ovat olleet vaaleiksi maalattuja, katossa oli puolipallonmuotoiset valaisimet ja lattiapinnoitteena rakennusselityksen mukaisesti linoleum puisin lakatuin mattolistoin. Linoleum on vaihdettu harmaaseen vinyylilaattaan ja pukuhuoneissa rusehtavaan laattaan ilmeisesti 1970-luvun alussa. Ovet ovat säilyneet mutta niiden heloitus on uusittu, kuten myös käytävän valaisimet.

Wc- ja suihkuhuone 271–273 on muutettu nykyisenlaiseksi vuonna 1968. Suihkut ja wc:t vaihtoivat paikkoja, jonka jälkeen toinen wc 272 avautui käytävälle. Vesikalusteet on tämän jälkeen pääosin uusittu, mutta wc:ssä 272 on vanha lavuaari, peili ja valaisin ja myös oven painike. Suihkuhuoneen keltasävyinen 6-kulmiolattaa on osin 1950-luvulta, muut pinnat on uusittu 1968.

Porrashuoneeseen P6 johtavassa oviaukossa ei alkujaan ollut ovea, vaan se oli vasta käytävän alkukohdassa. 1980-luvun vaihteen peruskorjauksen yhteydessä asennettiin nykyinen porrashuoneeseen johtava palo-ovi. Sisääntulossa oleva, porrashuoneen P6 puolelle jatkuva merenvihreä vinyylilaatta saattaa olla alkuperäinen 1950-luvulta.

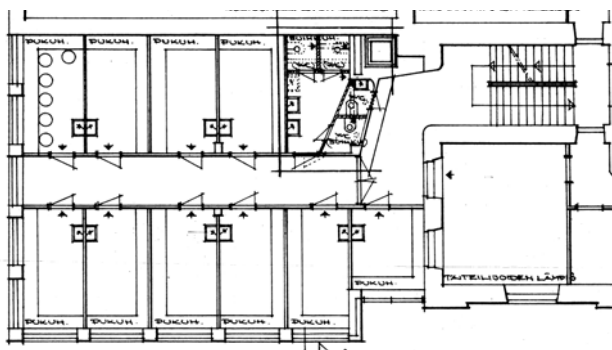
Oopperan lähdettyä 1993 pukuhuoneet muutettiin toimistotiloiksi – neljä pukuhuonetta muutettiin kahdeksi suuremmaksi työhuoneeksi 263 ja 267 väliseinät purkamalla. Huoneen 267 rusehtavassa muovilaattalattiasa näkyy puretun väliseinän paikka. Tilassa 263 on modernimpi muovimatto.

Tenorit Kari Kuoppa ja Kauko Väyrynen pukuhuoneessaan 1970-luvun lopussa. Hakli/SKO

Alla vas: Laulaja Ture Ara ja peruukkimestari Aarne Kuokkanen pukuhuonekäytävällä 1960-luvun vaihteen tienoilla. Tuomi/SKO

Yllä: Balettianssijat Helmer Salmi ja Heikki Värtsi nauttivat laajennuksen myötä saaduista ajanmukaisista suihkutiloista. Tuomi/SKO

Vas: Vuoden 1968 pesutilojen muutossuunnitelma, jossa näkyy myös pukuhuoneiden kalustus. RVV

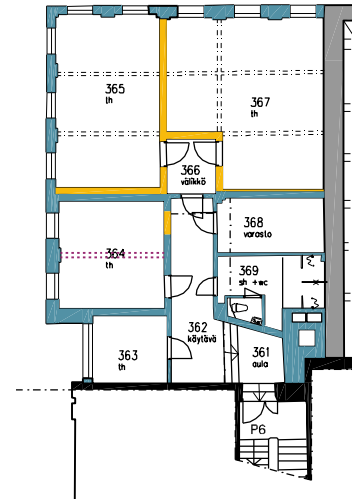

TOIMISTO 3.KRS

Kolmannessa kerroksessa oli alun perin taiteilijoiden pukuhuoneita ja nk. pieni laulusali 1955. Oopperan lähdön jälkeen sali on jaettu työhuoneiksi ja tilojen pintamateriaaleja uusittu.

Ooppera sai 1950-luvun laajennuksen myötä kaksi kipeästi tarvittua lauluharjoitussalia, joista pienempi, n. 70 m²:n pieni laulusali (nyk. 365–367) sijoitettiin Bulevardinpuoleisen osan kolmannen kerroksen pätyyn. Kerroksen pohjakaava vastasi muilta osin alempaa kerrosta, ja siinä oli neljä pukuhuonetta (nyk. 363, 364 ja 368) ja peseytymistilat 361. Nykyään taukotilana toimivassa entisessä pukuhuoneessa 363 on säilynyt ainoa oopperanaikainen pukuhuonekaluste 1950-luvulta. Muita alkuperäisiä yksityiskohtia ovat käytävätilojen 361–362 välisten portaiden puukäsijohteet. Kuten alemmassa kerroksessa, on täälläkin lattioiden linoleum-matot korvattu rusehtavilla vinyylilaatoilla 1970-luvulla. Peseytymistilan 369 nykyinen, wc- ja suihkukoppien sijoituksen puolesta alkuperäisestä poikkeava tilanjako toteutettiin 1980-luvun aikana.

Oopperan poismuuton jälkeen 1993 pukuhuoneista purettiin vesikalusteet ja ne muutettiin lauluharjoitusluokiksi. Tässä yhteydessä kadunpuoleiset huoneet yhdistettiin suuremmaksi luokaksi 364. Huoneiden vanhat laakaovet korvattiin ääntä eristävillä ovilla ja kattoihin asennettiin akustoiva levytys. Koko kolmas kerros muutettiin 1990-luvun loppuun mennessä Helsingin kulttuuriasiainkeskuksen toimistotiloiksi, ja laulusali jaettiin väliseinällä kahdeksi työhuoneeksi. Taukotilaan 363 on myöhemmin asennettu tiskipöytä ja suihku/wc-tilaan 369 nykyinen meikkauspöytä. Työhuoneessa 365 oleva 1950-luvun lakattu puukaapisto on ilmeisesti alun perin ollut kellarissa sijainneen oopperan henkilökunnan ravintolan 085 kalusteena.

Alla ja yllä oik.: Pieni laulusali 1970-luvun lopussa. Pianon takana apulaiskuoromestari Alf Nybo sekä oopperalaulaja Tuomo Häkklä. Hakli/SKO

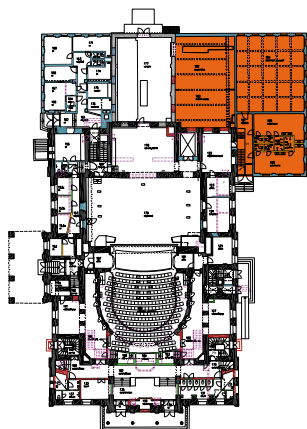

Vas.: 1950-luvun kaapisto huoneessa 365.

Harjoitussaliosa 0–3. kerros / laajennus 1955

1950-luvun laajennuksen pihanpuoleiseen osaan sijoitettiin tilaa vaativat harjoitussalit, verstellat ja lavastevaraston laajennus. Uuden porrashuoneen PI yhteyteen sijoitettiin pukuhuonetiloja. Ylin, ulkoterrassin ympäröimä kerros levittäytyi myös vuonna 1909 rakennetun lavastemakasiinin ullakon paikalle. Sinne sijoitettiin oopperan ompelimo ja laajat pukuvastotilat.

Harjoitussaliosan tiloja on muutettu käyttäjien tarpeiden mukaan. Suurimpia muutoksia ovat olleet ompelimon muuttaminen toimistotiloiksi 1980-luvun alussa, kokonaan uuden lauluharjoitussalin 202 rakentaminen lavastevaraston päälle toiseen kerrokseen vuonna 1993 ja pukuhuoneiden uudistaminen vuonna 2000.

PORRASHUONE P1

Laajennusosan pihanpuolelle rakennettu porrashuone on säilynyt pienistä tilamuutoksista huolimatta pääosin alkuperäisessä asussaan lattioiden pintamateriaaleja myöten.

1950-luvun laajennuksen uusien pukuhuoneiden, harjoitussalien ja verstastilojen pääasiallisiksi sisäänkäynniksi rakennettiin pihanpuolelle uusi porrashuone P1. Suoravartinen porras liittää pihanpuoleisen laajennuksen vanhan rakennuksen eri tasoilla oleviin kerroksiin. Tästä seurasi, että vanhan osan kulmahuoneet 022, 122 ja 224 muuttuivat luonteiltaan ikkunattomiksi käytävätiloiksi. Julkisivussa porrashuoneen lasinen päätyseinä pehmentää jossain määrin kahden eri-ikäisen ja tyyleiltään täysin erilaisten rakennusosan liittymäkohtaa.

Porrashuoneen maanpäällisissä osissa lattioiden pintamateriaalina on mosaiikkibetoni ja kellarissa punaiset vinyylilaatat. Entiseen puuverstastilaan 005 johtava porrasosuus on punaiseksi maalattua betonia. Kolmannessa kerroksessa porrashuonetta laajennettiin hieman vuoden 2000 muutostöiden tilajärjestelyissä, ja laajennusosan erottaa lattioiden harmaista keraamisista laatoista. Portaaseen liittyvät pienet wc-tilat 002, 402 ja 403 ovat säilyneet kuusiolaattalattioineen alkuperäistä vastaavassa asussaan. Porrashuoneen valkoisissa teräsrakenteissa kaiteissa on lakattu puukäsijohde. Porrashuoneen harmaaksi maalatut ovet muutettiin palo-oviksi 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa.

Vas. ja alla: Vuoden 1978 tunnelmakuja porrashuoneen P1 ensimmäisestä kerroksesta ja kellarista. Hakli/SKO

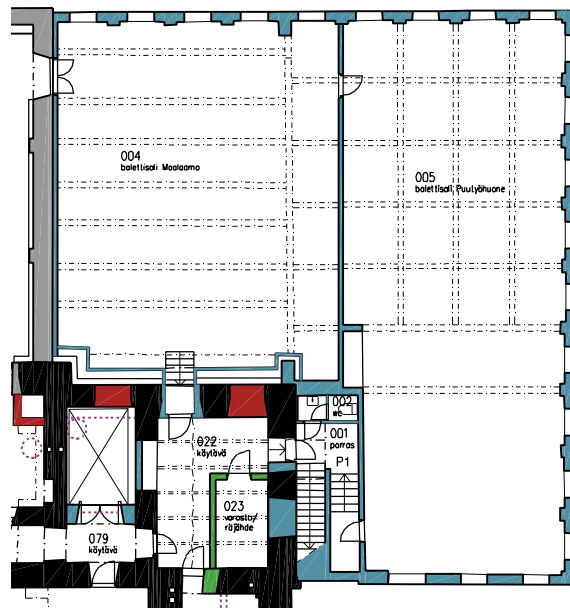

HARJOITUSSALIT

Laajennuksen kellariin sijoitettiin oopperan lavasteiden valmistuksessa tarvittavat suuret verstaatilat: maalaamo ja puutyöhuone. Tilat ovat säilyneet harjoitussaleiksi muuttamisen yhteydessä uudistettuja lattioiden pintamateriaaleja lukuunottamatta pääosin alkuperäisessä asussaan.

Vuonna 1909 rakennetun lavastemakasiinin ullakolle ja vuonna 1924 rakennettuun laajennukseen sijoitetut lavasteiden valmistustilat korvattiin 1950-luvun laajennuksessa kellariin sijoitetulla maalaamolla 004 ja puutyöhuoneella 005. Molemmat tilat sijoittuivat vanhan osan kellaria alemmalle tasolle, jolloin niihin saatiin kookkaiden lavasteiden valmistuksessa tarvittavaa huonekorkeutta. Suuri, 22 metriä pitkä ja 8,5 metriä leveä puutyöhuone ja lähes yhtä kookas maalaamo sekä vanhan lavastemakasiinin kellarissa sijainnut varasto 071 on yhdistetty levein teräspariovin. Maalaamon katossa on lisäksi teräsluukkuinen aukko yläpuolella sijaitsevaan kulissivarastoon 102.

Suurille verstaatioille ei ollut enää tarvetta sen jälkeen, kun ooppera muutti pois vuonna 1993. Yläkerran kulissivarastoon sijoitettiin entistä paljon pienempi puu- ja metallityöhuone 102 ja maalaamo 103, ja näin niiden tilalle kellariin saatiin kaksi uutta tanssisalia. Molempien tilojen lattiat päällystettiin muovimatoilla ja seinille asennettiin suuret peilit ja puiset tukitangot tanssiharjoittelua varten. Vuonna 2000 suurempaan saliin 005 asennettiin joustolattia.

Lavastamo 004 (alla) ja puutyöhuone 005 (oik.)
1980-luvun vaihteessa. Hakli/SKO

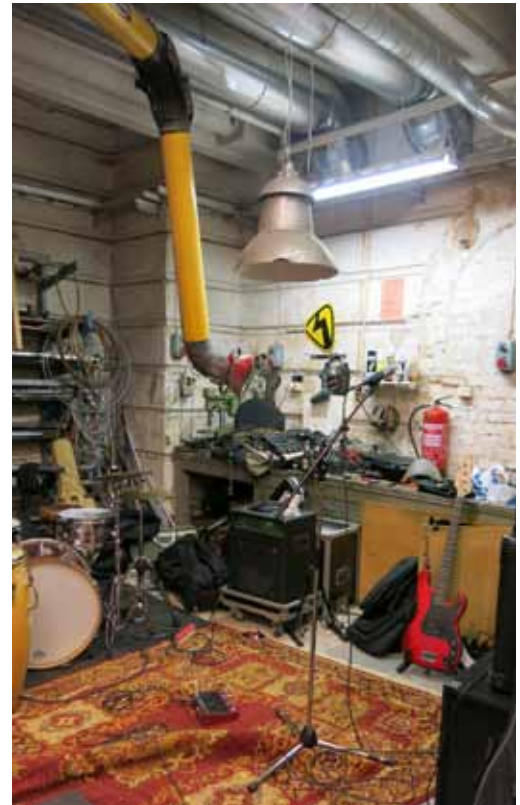
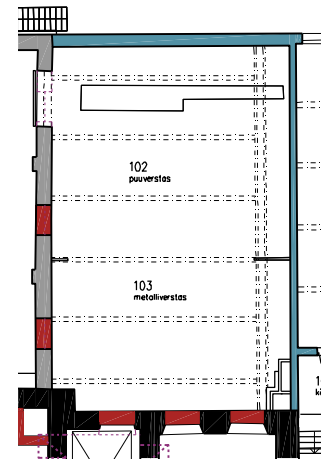
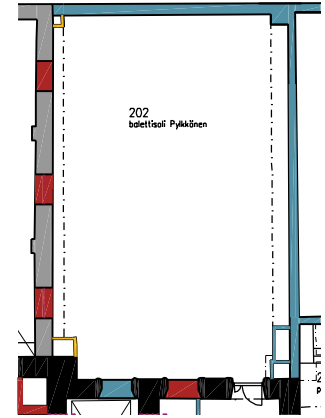
KULISSIVARASTO JA KUOROSALI

Vuoden 1955 laajennuksessa toteutetun korkean kulissivaraston 102–103 yläosaan, toisen kerroksen tasalle rakennettiin vuonna 1993 uusi kuorosali 202, joka otettiin pian tanssisalikäyttöön.

Purettua 1920-luvun lavastemakasiinin laajennusta korvaamaan rakennettiin 1955 laajennustöissä kookas kulissivarasto (102–103). Ikkunaton kulissivarasto liittyi sen tieltä puretun edeltäjän tavoin vuoden 1909 lavastemakasiiniin korkean oviaukon kautta. Sinne jätettiin myös näkyville Aleksanterin teatterin vanhan osan ja lavastemakasiinin alkuperäiset ulkoseinät umpeenmuurattuihin ikkuna-aukkoineen. Alapuolella kellarissa sijaitsevaan maalaamoon 004 kulissivaraston yhdisti kookas lattialuukku.

Oopperan lähdön jälkeen vuonna 1993 kulissivaraston yläosa erotettiin uudella betonivälipohjalla uudeksi kuoroharjoitussaliksi 202. Sinne avattiin uusi oviaukko entisen naisten pukuhuoneen 223 kautta, josta tuli salin eteistila. Ovi sijoittui vanhan osan umpeenmuuratun ikkuna-aukon paikalle. Kaksi muuta suljettua ikkunaa jätettiin näkyville salin itäseinälle. Lattiaan asennettiin Partek Oy:n ääntäeristävä lattiarakenne, joka päällystettiin saunaparketilla.

Alapuolinen kulissivarasto muutettiin puu- ja metallikorjauspajaksi. Ennen 1990-luvun loppua pajan takaosa erotettiin taittoväliseinällä maalaustilaksi, ja näin tilat 102–103 korvasivat oopperan aikana kellarissa sijainneet verstaatilat 005–006.

Yllä: Harjoitussalin 202 seinää umpeenmuurattuine ikkuna-aukkoineen.

Vas.: Verstaassa 102–103 on näkyvillä vuonna 1924 lavastemakasiinin sisään jääneitä vanhan osan ulko-seinärakenteita.

HARJOITUSSALIT

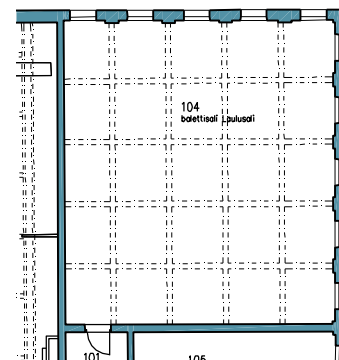
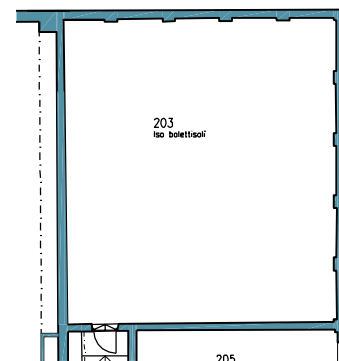
Laajennustöiden yhteydessä 1955 ooppera sai ensimmäistä kertaa käyttöönsä kunnolliset harjoitussalit: suuren laulusalin 104 ja balettisalin 203. Salien pintamateriaaleja on uusittu, mutta perusolemukseltaan ne ovat edelleen alkuperäisessä asussaan.

Päällekkäin sijoitetut, pinta-alaltaan yhtä suuret harjoitussalit eroavat korkeutensa puolesta toisistaan. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitseva suuri laulusali 104 on yhden, ja toisen kerroksen balettisali 203 kahden kerroksen korkuinen. Tanssisalin ikkunat sijaitsevat näin kolmannen kerroksen korkeudella.

Molempien salien ulkoasua leimaavat kattojen korkeat betonipalkit, joiden väliin jäävien, Toja-lastuvillalevyillä pinnoitettujen kenttien keskikohtiin oli sijoitettu riippuvalaisimet. Laulusalissa 104 lastuvillaeriste on jäljellä, mutta molempien salien valaisimet on vaihdettu vakiomallisiin loisteputkivalaisimiin ja kookkaat ilmanvaihtoputket hallitsevat nykyisin varsinkin balettisalin kattoa. Molempien salien eteläseiniä peittävät edelleen Toja-levytykset.

Oopperaharjoituksiin tarkoitettussa laulusalissa 104 oli normaali puulattia, mutta tanssisaliin 203 tehtiin joustolattia. Alun perin paljaat puulattiat peitettiin molemmissa saleissa harmain muovimaton vuonna 1994, jolloin myös ensimmäisen kerroksen sali otettiin balettiharjoituskäyttöön ja sinne asennettiin nykyiset peilit.

Suuri kuorosali 104 pian valmistumisensa jälkeen.
Tuomi/SKO

Vas. keskellä balettisali 1960-luvun vaihteessa. Tuomi/SKO

Alinna: Balettisali 203 ennen 1980-luvun vaihteen peruskorjausta. Hakli/SKO

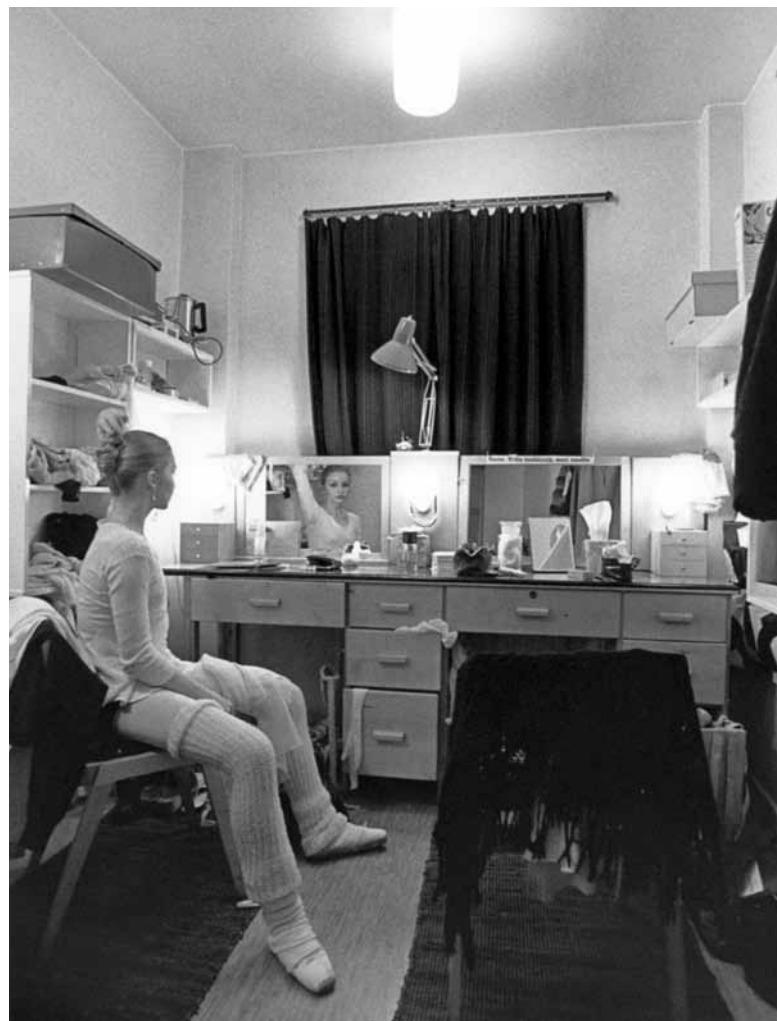
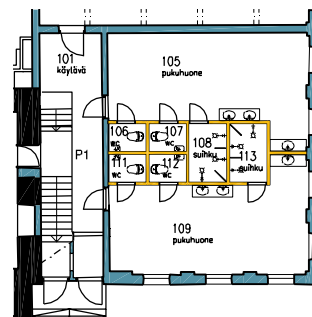
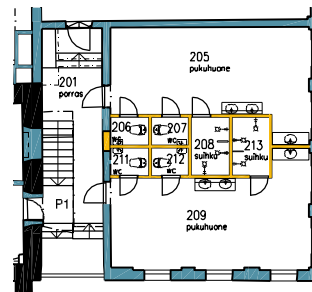
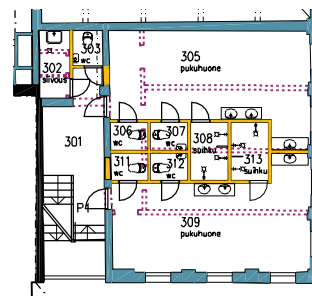
PUKuhuoneet

1950-luvun laajennuksessa portaan P1 yhteyteen sijoitettiin pukuhuonetiloja, jotka korvasivat pääosan vanhan osan näyttämön ympärillä ja kellarissa olleista pukuhuoneista. Pukuhuoneiden nykyilme ja tilanjako on peräisin niiden perusteellisesta uusimisestä vuonna 2000.

Oopperan ja baletin heikko pukuhuonetilanne parani näiden kolmeen kerrokseen sijoitettujen tilojen myötä huomattavasti. Alun perin eri kerrosten pukuhuonetilat poikkesivat suuresti toisistaan, mutta nykyisin ne ovat vuonna 2000 toteutetun uusimistyön ansiosta tilanjaon ja materiaaliensa puolesta lähes identtiset. Kaikissa kolmessa kerroksessa on kaksi erillistä 30 m²:n pukuhuonetta, joihin johtavat omat ovensa porrashuoneesta P1. Pukuhuoneiden väliin on sijoitettu niihin liittyvät peseytymis- ja wc-tilat. Lattiamateriaalina on harmaa keraaminen laatta, seinät ja kipsilevyalakatot on maalattu valkoisiksi, ja wc- ja pesutilojen seinissä on vaaleamman harmaata laattaa.

Alunperin ensimmäisen kerroksen naistaiteilijoille tarkoitettut seitsemän pukuhuonetta sijoitettiin kiertämään U-mallista käytävää, jonka keskiosassa oli suihku- ja wc-tilat. Käytävän porrashuoneeseen P1 johtavat ovet ovat edelleen samoilla paikoilla kuin ennen, mutta nyt ne johtavat kahteen erilliseen pukuhuoneeseen.

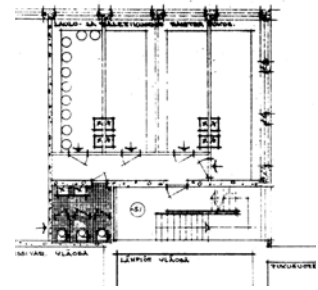
Toisessa kerroksessa, balettisalin 203 vieressä oli alun perin kaksi suurempaa, oopperan balettikoulun tytöille ja pojille tarkoitettua pukuhuonetta. Tyttöjen suurempi U-mallinen pukuhuone ja poikien L-mallinen pukuhuone

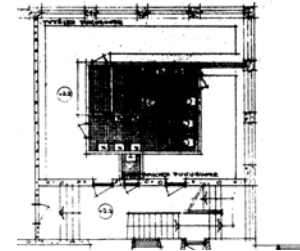
Vas.: Balettitanssija Ulrika Hallberg todennäköisesti I. kerroksen pukuhuoneessa 1970-luvun lopussa. Hakli/SKO

Alla: Balettitanssijat Helmer Salmi ja Heikki Värtti toisen kerroksen pesuhuoneessa 1960-luvun vaihteessa. Tuomi/SKO

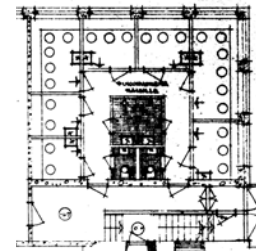

3. kerros 1954

2. kerros 1954

1. kerros 1954

ympäröivät keskelle sijoitettuja suihku- ja wc-tiloja. Toisessa kerroksessa oli lisäksi pieni käytävälle avautuva siivouskomero, joka siirrettiin 2000-luvun remontissa kolmanteen kerrokseen (302) ja oviaukko muurattiin umpeen.

Kolmannessa kerroksessa oli alun perin neljä pitkänomaista yhteispukuhuonetta sijoitettuna suoran käytävän varrelle. Käytävän toisella puolella oli suihku- ja wc-tila, joka sijoittui nykyisen siivouskomeron 302 ja wc:n 303 kohdalle. Käytävästä porrashuoneeseen P1 johtanut ovi muurattiin umpeen vuoden 2000 muutostöissä, ja sen molemmin puolin avattiin nykyiset oviaukot pukuhuoneisiin.

HARJOITUSSALI JA TOIMISTOT

1950-luvun laajennuksen ylintä, sisäänvedettyä kerrosta reunustaa kahdella puolella kattoterassi. Tähän kerrokseen sijoitettiin tilaa vaativat ompelimo- ja pukuvarastotilat sekä teknisiä tiloja. Nykyään kerros on 1980–2000-lukujen muutosten jälkeen pääasiassa toimistotiloina, alkuperäisessä laajuudessaan on säilynyt ainoastaan tanssisaliksi muutettu entinen pukuvarasto 463.

Toimistotilat 407–416

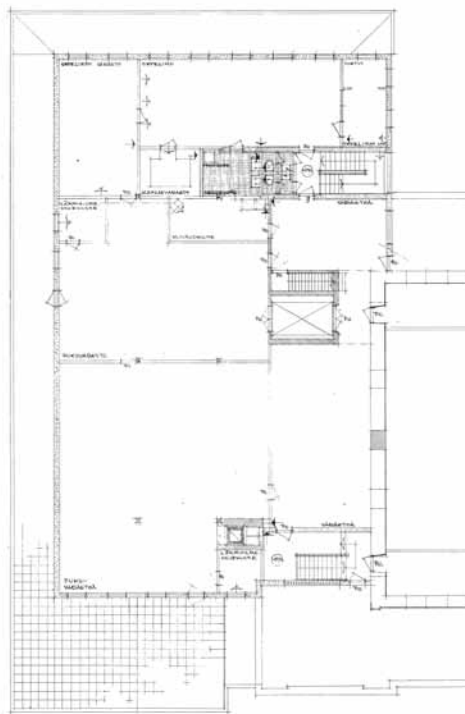
Oopperan ompelimo sijoitettiin 1950-luvulla pihan puolelle laajennusosan neljänteen kerrokseen, joka sijoittuu samalle tasolle vanhan osan kolmannen kerroksen/ullakon kanssa. Ompelimosali oli aikoinaan nykyisten toimistohuoneiden 412–415 ja niitä reunustavan käytävän 417 paikalla. Salin itäpuolella, huoneessa 416 oli ompelimon johtajan työhuone ja sovitustila. Huoneita 415 ja 416 nykyisin yhdistävän aukon tilalla oli alun perin lasiseinä. Salin toisella laidalla oli ompelimon varastotila, nyk. 409 ja 411. Nykyisen keittiön 408 paikalla oli kangasvarasto ja atk-huoneessa 407 pesula.

Vuonna 1982 oopperan ompelimo siirrettiin pääosin naapuritaloon, polyteknillisen koulun vanhan kemianosaston ylimpään kerrokseen. Talojen välille rakennettiin teräsrunkoinen yhdyskäytävä, jonka toinen pää liittyi entiseen ompelimovarastoon nykyisen tilan 409 kohdalla. Loppuosa varastosta ja ompelusali muutettiin käytävän 417 varrelle sijoittuviksi toimistohuoneiksi 411–415. Käytävän itäpää 417a rusehtavine vinyylilaattalattioineen ja harmaaine ovineen on säilynyt tässä asussa. Yhdyskäytävä purettiin oopperan muutettua pois vuonna 1993, ja käytävän 417 päähän avattiin nykyinen ulko-ovi kattoterassille.

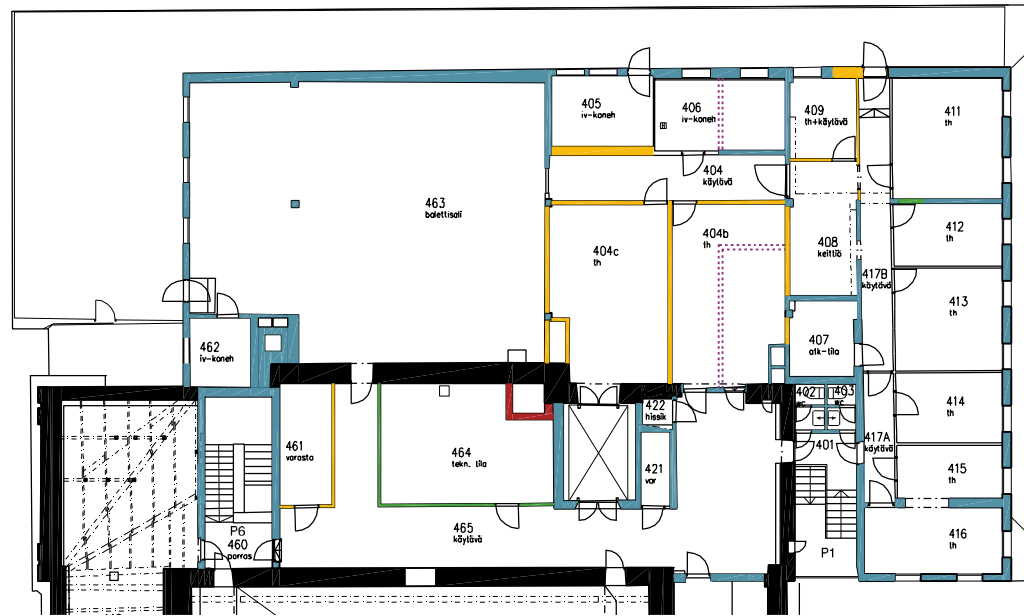
Vuoden 2000 korjaustöissä pesulan 407 ja kuivaustilaksi muutetun varaston 408 lattioihin asennettiin harmaat klinkkerit ja pesulaan myös harmaat seinäkaakelit. Vuoden 2005 loppuun mennessä länsipään, eli käytävän

Oik.: Kuva 1970-luvun lopusta, ennen ompelimon siirtoa viereiseen rakennukseen. Hakli/SKO

Alla: Ompelimo alkuperäisine valaisimineen todennäköisesti 1960-luvulla. SKO

Vas: 4. kerroksen suunnitelma vuodelta 1954. SK

417b varrella olevat tilat uudistettiin nykyasuunsa (silloisiksi Lippupalvelu Oy:n) toimitiloiksi Studio Arcibelle Oy:n suunnitelmien mukaisesti. Vanhat väliseinät korvattiin kevyillä lasiväliseinillä ja lattioihin asennettiin puulaminaatit. Kuivaushuone 408 muutettiin keittiötilaksi ja pesulasta tuli kalusteet purkamalla atk-tila 407.

Toimistotilat ja harjoitussali 404–406 ja 462–463

1950-luvun laajennuksen varhaisissa suunnitelmissa kaikkia neljännen kerroksen ulkoseiniä kiersi yhtenäinen ikkunanauha. Koska pääosa kerroksen tiloista oli kuitenkin varattu kahdelle suurelle pukuvarestolle, nyk. tilat 463 ja 404–405, jätettiin aukotus lähes kokonaan pois länsiseinustalta. Molempiin pukuvarestoihin oli yhteys vanhan osan ullakkokäytävältä 465 ja pienempään varastoon pääsi suoraan myös tavarahissillä. Kerrosta kiertävälle ulkoterasille pääsi alunperin vain pukuvaretojen kautta. Kaksi laajennusosaa palvelevaa ilmanvaihtokonehuonetta 406 ja 462 sijoitettiin pukuvaretojen yhteyteen. Entisten pukuvaretojen maalatuissa betonikatoissa on jäljellä vaateelineiden ripustuskoukut muistona tilojen alkuperäisestä käyttötarkoituksesta.

Pienempi pukuvaretoista on ollut toimistokäytössä sen jälkeen, kun se jaettiin vuonna 2005 kevyillä lasiväliseinillä käytävään 404 ja kahteen neuvottelutilaksi tarkoitettuun huoneeseen 404b ja 404c. Tilojen puulaminaattilattiat, valaisimet yms. ovat tältä ajalta. Pukuvareton kulmasta oli alun perin erotettu ompelimon pesulaan liittynyt kuivaushuone, joka purettiin oopperan poismuuton jälkeen 1993. Siksi huoneesta 404c johtaa käytävälle 465 kaksi vierekkäistä ovea. Kuivaushuoneen eteläpuolelle rakennettiin 1960–70-luvulla miesten ja naisten pukuhuoneet. Ne purettiin 1980-luvun vaihteen peruskorjauksessa, kun pukuvareton tilat muutettiin harjoitushuoneeksi. Julkisivuseinustalle rakennettiin samassa yhteydessä kaksi pientä varastoa, jotka vuoden 1993 muutostöissä laajennettiin nykyisiksi iv-konehuoneiksi 405 ja 406.

Nykyisin joogasalina toimiva eteläpuoleinen pukuvareto 463 on säilynyt alkuperäisessä laajuudessaan. Vareto muutettiin balettsaliksi oopperan poismuuton jälkeen vuonna 1993. Kattoon on myöhemmin lisätty akustointilevyjä ja puulaminaattilattia asennettiin vuonna 2005, kun sali muutettiin avotoimistoksi. Tällöin ovi käytävälle 404 muutettiin avoimeksi kulkuaukoksi ja tilan 404c vastainen seinä muutettiin kevyeksi lasiväliseinäksi. Kun nykyinen joogatoiminta alkoi, levytettiin sekä aukko että väliseinän lasipinnat umpeen.

Lähdeviitteet

Rakennusvaiheiden lähdeviitteet

- 1 Nikolai Vladimirovitš Adlerberg (1819–92) kenraalikuvernöörinä 1866–81. Ahrenberg, *Människor som jag känd*, s. 121, 123. Adlerberg Aleksanteri II:lle 5.(17.)7.1876, KKK 1875/54 *Venäläisen teatterin rakentaminen Helsinkiin*, osa I.
- 2 Frolov Arkadian johdolle 27.2./11.3.1874, Reuterin lausunto 8/20.3.1874, KKK 1875/54/I. Lampila, *Suomalainen ooppera*, s.61–62. Byckling, *Keisarinajan kulisissa – Helsingin venäläisen teatterin historia 1868–1918*, s.88.
- 3 Adlerberg Aleksanteri II:lle 5.(17.)7.1876, KKK 1875/54/I.
- 4 Suomen sotilaspiiriin (SSP) esikunnan kirjeenvaihtoa kesällä 1875, RG VIA 1338/119. Viaporin linnoitustöistä: Manninen, Markus: *Vallisaaren Aleksanterinpatteri*, Jyväskylä 2014, s.24.
- 5 *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1875–1878*: kaupunginvaltuuston asiakirjoissa puhutaan Nikolainkadun itäpuolella ja Rauhankadun länsipuolella olevasta kalliosta nurkkatontista.
- 6 Kenraalikuvernöörinkanslian (KKK) kirjeenvaihtoa kesällä 1875, KKK 1875/54/I. *Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1875–1878*.
- 7 Adlerberg Keisarille 21.6.1875, KKK 1875/54/I; Byckling s.88.
- 8 SSP:n ja KKK:n kirjeenvaihtoa kesällä 1875, RG VIA 1338/119, RGIA 501/20b ja KKK 1875/54/I. Byckling s.88–89.
- 9 KKK:n kirjeenvaihtoa Uudenmaan lääninkanslian ja kuvernööri Alfthanin kanssa kesällä ja syksyllä 1875, KKK 1875/54. SSP:n kirjeenvaihtoa heinä- ja elokuussa 1875, RGIA 501/20a ja RG VIA 1338/119.
- 10 Adlerbergin päiväämätön ohjeistus (7.1875) ja Frolov Adlerbergille 13.8.1875, KKK 1875/54/I.
- 11 Piirustukset 1759–1761, KA Venäläinen insinöörikomennuskunta (VIK). Chiewitzin piirustukset teoksessa: *Svenska Teatern, rakennushistoriaselvitys ja väritutkimus 2008*, Arkkitehtitoimisto Okulus.
- 12 KKK Uuden teatterin johtokunnalle 26.8./7.9.1875 ja vastaus 17.9.1875, KKK 1875/54/I, ja määrärahalaskelma, RGIA 501/20b.
- 13 *Helsingfors Dagblad* 18.8.1875. Frolov Adlerbergille 13.8.1875, KKK 1875/54/I. Frolov Alfthanille 15.8.1875, RGIA 501/20a. Byckling, s. 89.
- 14 *Kertomus Helsingin kaupungin...*, *Helsingfors Dagblad* 2.9. ja 11.9.1875, Frolov Alfthanille 15.8.1875 ja Kolmikulmanpuiston kartta, RGIA 501/20a, SSP:n esikuntapäällikkö KKK:lle 13/25.8.1875, Uudenmaanlänin kuvernöörin virasto kenraalikuvernöörille 16.9.1875, KKK 1875/54/I. Byckling s.90.
- 15 SSP:n ja KKK:n kirjeenvaihtoa ja laskuja syksyllä 1875, RGIA 501/20a ja 501/20b, RG VIA 1338/119 ja KKK 1875/54/I. Byckling s.92.
- 16 *Kertomus Helsingin kaupungin...*, *Hufvudstadsbladet* 17.12.1875, *Helsingfors Dagblad* 17.12.1875, 24.1. ja 29.1.1876. Alfthan kenraalikuvernöörille 14.2.1876, Adlerberg Aleksanteri II:lle heinäkuussa 1876, RGIA 501/21 ja KKK 1875/54/I. Byckling s.90–91.
- 17 *Helsingfors Dagblad* 29.1. ja 3.2.1876.
- 18 Adlerbergilta rakennuskomission jäsenille 14./26.2.1876, KKK 1875/54/I. Byckling s.91, 93. *Helsingfors Dagblad* 5.10.1876.
- 19 SSP:n ja KKK:n kirjeenvaihtoa alkuvuodesta 1876, RG VIA 1338/119 ja KKK 1875/54/I. Byckling s.93.
- 20 Kustannusarvio 1./13.7.1876, KK Coll 711:1. Byckling s.89.
- 21 Byckling s.92–93. Adlerberg Aleksanteri II:lle heinäkuussa 1876, RGIA 501/21 ja KKK 1875/54/I. *Hämäläinen* 20.7.1876, *Keski-Suomi* 29.7.1876, *Helsingfors Dagblad* 9.10.1876.
- 22 Urakkasopimus 31.7./12.8.1876, RGIA 501/21.
- 23 Byckling s.94.
- 24 Kellarikerroksen pohjapiirustus 1876, al-lekirj. ”Teatterin rakentaja, sotilasinsinöörieversti (nimi puuttuu), KA RakH Ibd:1. *Kertomus Helsingin kaupungin...*, *Helsingfors Dagblad* 5.10., 8.10., 17.10., 2.11.1876, 24.1., 14.2.1877, *Hufvudstadsbladet* 17.10., 18.10.1876. Byckling s.93–94.
- 25 Byckling s.94.
- 26 Lupapiirustukset, vahvistettu 13.6.1877, RVV. Byckling s.95 ja 99.
- 27 Laskelma rakennuskomitean kustannuksista (~ 3.1880), KK Coll 711:1. Byckling s.98.
- 28 Kattokruunusopimus 16/28.8.1877 ja siihen liittyvä kirjeenvaihto 1878, KKK 1875/54 osat II ja III. Byckling s.98.
- 29 KKK:n kirjeenvaihtoa kustannuksista 1877–78, KKK 1875/54 osa III.
- 30 Byckling s.98. Osuhovski rakennuskomissiolle 8.5.1879, RGIA 501/23. Adlerberg KKK:aan 27.4./9.5.1878 sekä siihen ja tulimaksuihin liittyvä KKK:n kirjeenvaihto, KKK 1875/54/III.
- 31 Kustannusarvio 9/21.10.1878 ja laskelma rakennuskomitean kustannuksista (~ 3.1880), KK Coll 711:1. KKK:n kirjeenvaihtoa rakennustöistä 1878, KKK 1875/54/III.
- 32 Ahrenberg, s. 136, 140–144. Byckling, s. 99.
- 33 Ahrenberg, s. 142–144. Adlerberg rakennuskomissiolle 10/22.7.1879, KKK 1875/54/III. Gropiuksen sopimus 12.4.1879, RGIA 501/23. Byckling, s. 96, 99–100.
- 34 Urakka- ja toimitussopimukset 1879, RGIA 501/23. Heimbergerin tarjoukset 1879 ja laskelma rakennuskomitean kustannuksista (~ 3.1880), KK Coll 711:1. Ahrenberg, s. 144.
- 35 Kustannuslaskelma 14/26.4.1879, KK Coll 711:1. *Helsingfors Dagblad* 2.10.1879, *Finlands Allmänna Tidning* 6.10.1879. Byckling, s. 100–102.
- 36 Lampila s.86–87. Byckling s.102. Kiitoskirjeet 4./16.3.1880, KKK 1875/54/IV.
- 37 Laskelma rakennuskomitean kustannuksista (~ 3.1880), KK Coll 711:1.
- 38 Byckling s.104–107. *Hufvudstadsbladet* 31.3.1880.
- 39 Laskelma rakennuskomitean kustannuksista (~ 3.1880), KK Coll 711-1. Tšepurnov kuvernöörille 12./24.6.1883, Coll:711-2. Byckling s.100, 102, 141–142, 167–170, 219.
- 40 Byckling s.104, 125–126, 133, 143, 163–165, 147–152, 219, 238. Istumapaikoista (1906) RGIA 501/196.
- 41 *Hufvudstadsbladet* 25.11.1880, *Helsingfors Dagblad* 22.04.1880. Byckling s.140.
- 42 Byckling 130, 147–153.
- 43 Ramsay, Från barnår till silverhår I–VIII, s. XXX. Johtokunta kuvernöörille 12./24.6.1883, Coll 711-2.
- 44 Byckling s.113–115, 123, 125, 128, 132–133, 136, 141–142.
- 45 Byckling s.113–115, 123, 125, 128. von Reibnitz kuoli heinäkuussa 1884, *Hufvudstadsbladet* 15.7.1884. *Uusi Suometar* 12.8.1886.
- 46 Kunnostustyölaskelmat, KK Coll 711:1 ja 711:2. Byckling 140, 165–174, 190–191.
- 47 Byckling 167–170, 190–191.
- 48 Kunnostustyölaskelmat, KK Coll 711:1 ja 711:2. Byckling s. 170–174, 177, 188, 190–191, 194–196, 200–201, 208.
- 49 Byckling s.216–219, 228, 280, 299.
- 50 Kunnostustyölaskelmat, KK Coll 711:1. Byckling s.220, 224–225, 228, 244.
- 51 *Nya Pressen* 17.2.1908. Byckling, s.228, 238.
- 52 *Rakennustaito* 1.8.1909. Piirustukset SSKO Ha:24. Byckling s.240, 244, 245, 248.
- 53 Teatterin hallintokomitean istunto 6. kesäkuuta 1911, kunnostustyölaskelmat, KK Coll 711:1 ja 711:2. Byckling s.244, 249, 256, 260, 293. Lampila, s. 91, 121.
- 54 Byckling s.244, 267, 274. Lampila, s.132.
- 55 Byckling s.275, 315–318.
- 56 Sotasaaliskeskusosaston asiakirjat 1918, SSKO Ha:24. Byckling s. 320–325. Rakennushallituksen vuosikertomus 1917–19.
- 57 Laina Lampila, s. 155.

- 58 Lainaus Lampila, s. 156.
 - 59 Oopperan johtokunnan ptk:t 1918, SKO. Lampila, s.149–151.
 - 60 Oopperan johtokunnan ptk:t 1918, SKO. Lampila, s.154–155.
 - 61 Oopperan johtokunnan ptk:t 1918–1919, SKO. Rakennushallituksen vuosikertomus 1917–19. Piirustukset: KA Rakh Ibd:4. Lampila, s.155–157.
 - 62 Oopperan vuosikertomukset 1918–19, johtokunnan ptk:t 1919, SKO. Lampila, s.153–154.
 - 63 Oopperan johtokunnan ptk:t 1919, SKO. Lampila, s.155–158.
 - 64 Oopperan johtokunnan ptk:t 1919–23, SKO. Lampila, s. 154–155.
 - 65 Lampila, s. 786. Oopperan johtokunnan ptk:t 1921–1923.
 - 66 Piirustukset 30.5.1024, Arkkitehtitoimisto Borg, Siren & Åberg, RVV, Maistraatin arkisto. Oopperan johtokunnan ptk:t 1919, 1924–25.
 - 67 Lampila, s.118. Oopperan johtokunnan ptk:t 1922, 1925, SKO.
 - 68 Lampila, s.166–171, 174, 176–180. Oopperan johtokunnan ptk:t 1925, SKO.
 - 69 Oopperan johtokunnan ptk:t ja korjaustyöasiakirjat 1924–28, SKO. Lampila, s.281–282.
 - 70 Oopperan johtokunnan ptk:t 1928–29, 1934, SKO.
 - 71 Oopperan johtokunnan ptk:t ja korjaustyöasiakirjat 1927–29, 1932, SKO.
 - 72 Lampila, s.188, 191–192, 281. Oopperan johtokunnan ptk:t ja korjaustyöasiakirjat 1929–30, SKO.
 - 73 Oopperan johtokunnan ptk:t ja korjaustyöasiakirjat 1930–33, SKO. Lampila, s.281–282, 284.
 - 74 Oopperan johtokunnan ptk:t ja rakennusasiakirjat 1930, 1934, 1938, SKO.
 - 75 Oopperan johtokunnan ptk:t ja rakennusasiakirjat 1936–39, SKO.
 - 76 Oopperan johtokunnan ptk:t 1939, SKO. Lampila, s. 296, 379–381.
 - 77 Oopperan johtokunnan ptk:t 1939–42, SKO. Lampila, s. 381–382, 396.
 - 78 Oopperan johtokunnan ptk:t 1944–45, SKO.
 - 79 Oopperan johtokunnan ptk:t 1945–49, SKO. Elokuva ”Ennen ensi-iltaa”, Suomen Filmitoimisto SF Oy, 1949.
 - 80 Oopperan johtokunnan ptk:t 1946–48, SKO. Lampila, s. 405–407, 786.
 - 81 Lampila, s.405.
 - 82 Oopperan johtokunnan ptk:t 1953–54, 1959, SKO. Lampila, s. 448, 477.
 - 83 Rakennusselitys ja piirustukset 1954, SK. Oopperan johtokunnan ptk:t 1954, SKO.
 - 84 Oopperan johtokunnan ptk:t 1954–57, SKO. Lampila, s. 448, 477–478, 496.
 - 85 Oopperan johtokunnan ptk:t 1955–56, SKO. Lampila, s.475–477.
 - 86 Oopperan johtokunnan ptk:t 1955, vuosikertomukset 1957–60, SKO. Lampila, s. 459–460, 477–478, 491, 539.
 - 87 Piirustukset, RVV ja SK. Lampila, s.523. Kansallisoopperan vuosikertomukset 1960, 1968, 1970, 1973, 1975, SKO: ”Lääninrakennustoimiston kanssa sovittu, että oopperatalon ulkorappaus uusitaan ja talo maalataan ulkoapäin kesällä 1971”. Lampila, s.611, 786.
 - 88 Lampila, s.634., Museoviraston lausunnot, MV. Kansallisoopperan hallituksen ptk:t 1979–80. Piirustukset SK ja RVV.
 - 89 Kansallisoopperan hallituksen ptk:t ja vuosikertomukset 1979–81, SKO.
 - 90 Piirustukset ja muistio 28.8.1992, SK.
 - 91 Lampila, s. 707, 743, 762. Piirustukset, SK.
 - 92 Aleksanterin teatteria koskevat asiakirjat ja piirustukset 1993–2005, erityisesti muistio ”Aleksanterin teatterin jatkokäyttö”, Realprojekti Oy 2.6.2004, SK.
 - 93 Ibid., erityisesti ”Rakennustekninen kuntoarvio”, Kristiina Hakola 21.5.1999, Perusmuurien korjaustyöt -työseloste, Ins.tsto. Mikko Vahnen Oy 16.6.1999, Hankesuunnitelma ja ARK-piirustukset, Kristiina Hakola 1.12.1999 ja 31.3.2000. Kuntoarvio, Helsingin kaupungin rakennusvirasto 16.9.2002, Kosteusvauriokartoitus, Master Kuivaus Oy, 15.3.2004.
 - 94 Rakennusasiakirjat ja piirustukset sekä muistio ”Aleksanterin teatterin jatkokäyttö”, Realprojekti Oy 2.6.2004, SK ja RVV.
- ### Nykytilan lähdeviitteet:
- 1 Piirustukset, HKA ja RVV.
 - 2 Oopperan johtok. ptk:t 1927–28, SKO. Tonttijakokartta 20.9.1954, vt. kaupungingeodeetti Lauri Kärkkäinen, vahv. 25.1.1955, SK.
 - 3 Oopperan johtok. ptk:t 1927, SKO.
 - 4 Teatterin johtok. 1911, KK Coll:711:1. Oopperan johtok. ptk:t ja valokuvat 1930-luvulta, 1953, SKO ja muut kuva-arkistot. Lupapiirustukset 1978, 1997, SK.
 - 5 Pihasuunnitelma 15.6.1999, Kristiina Hakola, Pihan rakennesuunnitelmat 16.6.1999, Ins.tsto Mikko Vahnen Oy, Jätekatoksien suunnitelma Trennus Oy 15.9.2001 sekä liittyvät rakennusasiakirjat, SK.
 - 6 *Finlands Allmänna Tidning* 6.10.1879.
 - 7 Kustannusarvot, KK Coll 711:2.
 - 8 Oopperan johtok. ptk:t 1919, 1921, 1924, 1928, 1930, 1936, 1940, 1941, 1944 ja 1952, SKO. Lampila s. 281, 477–478.
 - 9 Piirustukset 1954, SK. Katospirustus 14.8.1970, Uudenmaan lääninrakennuskonttori, SK.
 - 10 Kansallisoopperan vuosikertomus 1970, SKO. Valokuvat 1975, STT-Lehtikuva. Väritysehdotus 25.6.1976 rak.konservattori Th. Lindquist, SK. Lupapiirustukset 1982 ja 1993, RVV ja yhdyskävään liittyvä kirjeenvaihto 1992–93, SK.
 - 11 Lupapiirustukset, työmaakokousptk:t, värimääritykset 1997, SK ja RVV. Suunnitelmat 17.11.2006, Arkkitehdit Kaivos Oy ja ISS Suunnittelupalvelut Oy, SK.
 - 12 Kustannusarvio 1./13.7.1876, KK Coll 711:1. Piirustukset 1870-luvulta, KA Rakh Ibd:1–4. Piirustus 1909, KA SSKO Ha:24.
 - 13 Rakennusselostus Suomalaisen Oopperan lisärakennusta varten, A.R. ja E.N. 21.10.1952 (sic), SK.
 - 14 Rakennusasiakirjat ja suunnitelmapiirustukset 1990- ja 2000-luvulta, SK.
 - 15 Tarkastuskertomus, Kaarlo Oksanen 28.2.1927 sekä korjausasiakirjat ja oopperan johtokunnan ptk:t 1920-, 1930 ja 1940-luvulta, SKO.
 - 16 Oopperan johtokunnan ptk:t 1947, SKO. Muistio ”Aleksanterin teatterin jatkokäyttö” Realprojekti Oy 2.6.2004, SK.
 - 17 Laskelma rakennuskomitean kustannuksista (~ 3.1880), KK Coll 711:1. Pohjapiirustukset 1870-luvulta, KA Rakh Ibd:1–4. Tarkastuskertomus, Kaarlo Oksanen 28.2.1927 sekä korjausasiakirjat ja oopperan johtokunnan ptk:t 1920- ja 1930-luvulta, SKO.
 - 18 Putkityöselitys ja suunnitelmat 1954–55, SK. Oopperan vuosikertomus 1958–59, SKO. Piirustukset ja työselitykset 1979 ja 2000, SK.
 - 19 Palovakuutusasiakirjat 7.2.1919 sekä korjausasiakirjat ja oopperan johtokunnan ptk:t 1920- ja 1930-luvulta, SKO. Rakennusasiakirjat 1990- ja 2000-luvulta, mm. lupakuvat ja LVI-työselitys 31.3.2000, Insinööritsto ETC Oy, SK.
 - 20 Kunnostustyöselitykset 1890–1914, KK Coll 711:1 ja 711:2. Korjausasiakirjat ja oopperan johtokunnan ptk:t 1920- ja 1930-luvulta, SKO.
 - 21 Muistio ”Aleksanterin teatterin jatkokäyttö” Realprojekti Oy 2.6.2004, SK.
 - 22 Sisätilat-osan lähteinä on käytetty *Rakennusvaiheet*-luvussa mainittuja asiakirja-, piirustus- ja valokuvälähteitä, tärkeimpiä Kansallisarkiston KKK, Rakh, RGIA ja RGIVA-kokoelmat, Kansalliskirjaston Coll 711-kokoelma sekä Suomen kansallisoopperan arkiston asiakirja- ja valokuvakokoelmat.
 - 23 Ahrenberg, s. 143 / Ohjeistaessaan aitioiden koristelua, Adlerberg toisti oraakkelimaisesta lauseesta ”Es muss nicht wie eine Pastete aussehen”, mikä tarkoitti, että kaiken piti olla Ludvig XVI:n tyyliä, ornamenttien tuli olla mahdollisimman korostettuja, melkein pä ilmassa leijuvia, ja värien roosaa ja hennon vihreää, kiinalaisposliinissa käytetyn celadon-lasitteen kaltaista sävyä.
 - 24 Maistraatin komitea 26.5.1933, SKO / Henkilö- ja paloturvallisuutta tarkastaneen komitean vaatimusten mukaisesti vuoden 1938 loppuun mennessä porrashuoneeseen P2 täytyi järjestää suora, erillinen uloskäytävä
 - 25 KA Rakh Ibd:4.
 - 26 Aleksanterin teatteri väritutkimus 2015, Kuustie & Sorri Oy.
 - 27 Vuoden 1956 kunnostuksesta Lampila s.477–478.
 - 28 Oopperan johtokunnan ptk 19.6.1940, SKO.
 - 29 ”Hintatiedonanto venäläiselle teatterille”, Rich. Heimberger 9.5.1879, KK Coll 711:1.

Lähteet

ARKISTOT

Arkkitehtuurimuseo

Helsingin kaupungin arkisto, HKA

Helsingin kaupunginmuseo, HKM

Helsingin rakennusvalvontavirasto, RVV

Kansallisarkisto, KA

Kaupunkikartat (kokoelma)

Kenraalikuvernöörinkanslia, KKK

Rakennushallitus, RakH

Sotasaaliskeskusosasto, SSKO

Venäjän valtion historiallinen arkisto (mikrofilmikokoelma), RGIA

Venäjän valtion sotahistoriallinen arkisto (mikrofilmikokoelma), RGVIA

Venäläinen insinöörikomennuskunta, VIK

Venäläiset sotilasasiakirjat, VSA

Kansalliskirjasto, KK

Aleksanterin teatteri 1868–1918, Coll 711 (kokoelma)

Museovirasto, MV

Arkisto

Kuvakokoelma

Puolustusvoimien kuvakeskus

Senaatti-kiinteistöt, SK

Sotamuseo

STT - Lehtikuva

Suomen Kansallisooppera, SKO

Åbo Akademi

SANOMALEHDET JA AIKAKAUSLEHDET

Finlands Allmänna Tidning

Helsingfors Dagblad

Helsingin Sanomat

Hufvudstadsbladet

Hämäläinen

Keski-Suomi

Morgonbladet

Nya Pressen

Rakennustaito

Suomalainen Wirallinen Lehti

Uusi Suometar

Uusi Suomi

Wakuuttaja

Veckans Krönika

KIRJALLISUUS

Ahrenberg, Jac.: Människor som jag kändt. Andra delen. Helsingfors 1907.

Byckling, Liisa: Arkadiasta Aleksanterin Teatteriin – Helsingin venäläinen teatteri 1868–1918. Kokkola 2006.

Byckling, Liisa: Helsingin venäläisen Aleksanterin teatterin rakennusvaiheet, Narinkka 1984, Helsingin kaupunginmuseon vuosikirja 1984.

Byckling, Liisa: Keisarinajan kulisissa – Helsingin venäläisen teatterin historia 1868–1918. Porvoo 2009.

Kemppinen, Kullervo: Uusi oopperatalo – Toiveet todeksi. Porvoo 1993.

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta 1875–1878, Kaupunginvaltuusto 1. Helsinki 1933.

Lampila, Hannu-Ilari: Suomalainen ooppera. Porvoo 1997.

Linder, Paul: Keisarillisen kaartin upseerina. Helsinki 1938.

Luntinen, Pertti: The Imperial Russian Army and Navy in Finland 1808–1918, Studia Historica 56. SHS, Helsinki 1997.

Ramsay, Anders: Frän barnaår till silverhår I–VIII. Söderström & C:o, Helsingfors 1923–1927.

Schauman, August: Från sex årtionden. 1-2. G.W. Edlunds, Helsingfors 1892–1894.

Sorri, Arja – Ketomäki, Heli – Vuorisalo, Sanni: Aleksanterin teatteri väritutkimus, Kuustie & Sorri Oy 2015.

Suomen Kansallisoopperan talo, toim. Lea Venkula-Vauraste. 1979.

Svenska Teatern, rakennushistoriaselvitys ja väritutkimus, Arkkitehtitoimisto Okulus. 2008.

Vienola-Lindfors, Irma – Hällström, Raoul af: Suomen Kansallisbaletti 1922–1972. Helsinki 1981.

SUULLISET TIEDONANNOT

Aleksanterin teatterin teatterinjohtaja Reima Jokinen ja talouspäällikkö Kari Heinonen inventointikäyntien yhteydessä talvella 2014–15.

Liite: Aleksanterin teatterin irtokalusteet

SARI SCHULMAN

Teatterissa on irtokalusteita useilta aikakausilta. Tällä hetkellä eri ikäisiä ja –tyylisiä kalusteita on siroteltuna siellä täällä melko sattuman varaisesti. Kalusteita myös siirrellään jatkuvasti paikasta toiseen.

Venäläisen teatterin ajalta on jäljellä ainakin komea empiretyylinen kalusto sekä keisarin salongissa että aitiiossa. Lisäksi on säilynyt muutamia alkuperäisiä katsomoon teetettyjä irtotuoleja, jotka ovat petsattuja ja punaisella plyysillä verhoiltuja (kts. ”lyyra”-tuoli). Kansallisoopperan kaudelta on säilynyt jonkin verran raheja, palleja sekä tuoleja eri aikakausilta. Oopperan käytössä olleissa kalusteissa on yleensä liimattuna alapuolelle valkoinen lappu, jossa lukee Kansallisooppera ja numerosarja.

Inventoinnissa on kirjattu kalusteiden sijainti tammikuussa 2015 ja mukaan on otettu yleisötilojen kalusteet sekä vanhemmat sivutilojen kalusteet. Tavanomaisia toimistokalusteita ja arviolta 1990-l ja sitä uudempia kalusteita ei yleensä ole huomioitu.

KEISARIN SALONKI 252

Salongissa on empiretyylinen kalusto, joka on alkuperäinen. Kalusto on maalattu valkoiseksi ja sen koristeet on silattu kultamaalilla. Maalikerrokset ovat joissakin kalusteissa (esim. sivupöytä) paksut ja koristemuodot osin menettäneet tämän vuoksi muotoaan. Lohkeamakohdista näkyy, että aikaisemmat maalikerrokset ovat olleet väriltään harmaamman valkoisia. Kultauksia on osin korvattu / maalattu päälle pronssimaalilla tms., joten koristeiden ap. hehku on vähentynyt. Pehmusteet on uusittu ja kangaspäällysteet ovat sinistä plyysiä. Ennen kalusteiden kunnostusta on syytä tehdä väritutkimus ja harkita ylimääräisten maalikerrosten poistamista, jotta kalusteiden muoto tulisi esiin. Vanhemmassa valokuvassa (n. 1980-l.) näkyy, kuinka kalusto on verhoiltu keltaisella damasti-tyyppisellä kankaalla ja kultaukset ovat hehkuvat.

- Sohva ”Empire” 1 kpl 2900x850 sininen plyysi
- Nojatuolit ”Empire” 2 kpl 650x650 sininen plyysi
- Tuolit ”Empire” 6 kpl 550x550 sininen plyysi
- Pyöreä pöytä ”Empire” 1kpl halk 1400 , h= 800 (alla n. 20 mm korotuspalat, pöytälevy 100)
- Pyöreä pöytä ”Empire” 1kpl halk 1400 , h= 800 (alla n. 20 mm korotuspalat, pöytälevy 100)
- Sivupöytä ”Empire” 1 kpl 1080x600 h= 740
- Pylväspöytä ”Empire” 1 kpl halkaisija 380 H= 1210 (1980-l. valokuvassa päällä veistos)
- Peilipöytä ”Empire A” 1 kpl 1820x620 h 820 (päällä lasi)
- Peili ”Empire A” 1 kpl 770x1650 paksuus 45 nuolikoriste
- Kristallikruunu 1 kpl 12-haarainen
- Peili 1 kpl uudehko kookas peili ikkunoiden välissä, harmaa kehys

KEISARIN AITIO 287

Keisarin aition empire-kalusteet ovat samaa sarjaa kuin salongin kalusteet, empire-tyyliset ja myös alkuperäiset. Kalusteet on maalattu valkoiseksi ja niissä on kullatut koristeet sekä punainen plyysiverhoilu. Peilipöytä on sama kuin keisarin salongissa, mutta peili on erilainen. Aitiassa on pelli, joka ei kuulu tähän kalustoon. Oikealla aition 281 huonokuntoinen nojatuoli "Empire A", jossa hyvin vanha punainen plyysi

- Peilipöytä "Empire A" 1 kpl 1820x620 h=810
- Peili "Empire C" 1 kpl 880x1950 paksuus 70 ruusukekoristeet
- Nojatuoli "Empire A" 3 kpl 600x600 punainen plyysi (1 kpl näistä aitiassa 281)
- Kor. nojatuoli "Empire A" 2 kpl 600x600 korotus 200 ja taittuva jalkatuki
- Tuoli "Empire" 1 kpl 550x550 punainen plyysi
- Pelli "Uusempire" 1 kpl 460x460 h= 480 kuuluu toiseen kalustoon
- Kattovalaisin 1 kpl halkaisija n. 450 kangasvarjostin

LÄMPIÖIDEN KALUSTEET

- Peilipöytä (920x410 h= 800) ja peili "Empire B" (920x2000) kulta + vihreä marmori, sijainti permantoaulassa
- Pelli C "uusempire" yht 2kpl 460x460 h= 480 valkoinen maali + punainen plyysi
- Penkki C, "uusempire" yht 13 kpl 1180x460 h=480 valkoinen maali + punainen plyysi

Kalusteet ovat olleet käytössä Kansallisoopperan aikaan lämpiöissä (alla valkoiset tarrat). Nyt niitä on ensi parven lämpiössä sekä permannon baarissa sekä varastossa. Oikealla penkki ensiparven päälämpiössä ja siihen tehty väriporras. Oikealla alla penkki kermanväriseksi maalattuna tekonahalla päällystettynä baarissa 133 (samanlaisia 3 kpl varastossa P3). Alakuvissa on pelli keisarin aitiassa 287, (toinen pelli ensi parven sivulämpiössä 286).

- Penkki "Kansallisteatteri" 4kpl 1930x520 h=420, tumma petsi + punainen villakangas, 1930-l.

Penkki on peräisin Kansallisteatterista ja kuuluu siellä 1930-l. kalusteisiin. Ilmeisesti penkit ovat jääneet taloon kun Kansallisteatteri oli täällä evakossa 2000-l. alun peruskorjauksen ajan. Penkki alla on ensiparven sivulämpiössä ja alinna permannon etulämpiössä (lisäksi kaksi penkkiä on toisen parven sivulämpiössä).

- Tuoli B "uusrokokoo" n. 13 kpl 480x480, tumma petsi+ vihreä plyysi, sorvatut jalat
- Nojatuoli B "uusrokokoo" 1 kpl 600x600 maalattu valkoinen + punainen plyysi, sorvatut jalat

Tuoli lämpiöissä ja aitoissa (3 kpl varastossa P3) ja nojatuoli porashuoneessa P5. Tuolien alkuperästä ei ole tietoa, mutta ne ovat olleet käytössä Kansallisooopperan aikana.

- Tuoli C "lyyra" n. 9 kpl 450x600, tumma petsi + punainen plyysi (koivu)

Tämä on katsomon alkuperäinen irtotuoli, jonka on valmistanut helsinkiläinen Puusepänilike Heimberger Venäläisen teatterin tarpeisiin. Nyt tuoleja on käytössä aitoissa ja sivulämpöissä. 1920-30-luvuilla tuoleja oli myös valkoiseksi maalattuna päälämpöissä. Samanlainen tuoli on käytössä myös Helsingin Ruotsalaisen teatterin katsomossa (kuva äärimmäisenä oikealla).

- Tuoli D "moderni" n. 10 kpl 500x500, punainen "plyysi" + ruskeat teräsputkijalat, nahkatere-somistus ja numerokyltti. Tuolit nyt 2. parven lämpiöissä ja aitiassa, baarissa 133 ja ullakkovarastossa. 1950-1960-l. Ollut käytössä Kansallisooopperan aikana (alla valkoinen tarra).
- Nojatuoli C empire, 1kpl 560x560 tumma petsi+ kultaus, raidallinen kangas
- Nojatuoli "Empire B" 1 kpl 560x560 tumma petsi + (pronssi)kulta. Ollut käytössä Kansallisooopperan aikana (alla valkoinen tarra).
- Nojatuoli D, 2 kpl 650x650 tummat teräsputkijalat + punainen plyysi. Kapellimestarin huoneessa ja työhuoneessa 226. Oopperan aikana tuoleja oli käytössä aitoissa.

AULAPÖYTIÄ

- Pyöreä pöytä halkaisija 700 h=1050 n. 6 kpl ja h=740 n. 12 kpl vaalea kivitaso + kromattu teräs-jalka
- Neliöpöytä 600x600 h= 1030 n. 5 kpl vihreä kivitaso + kromattu jalka (n. 1970-80-l.)
- Neliöpöytä "1960-l."B, 1 kpl 600x600 h=900 vaalea laminaatti, puureuna + teräsjaalka

Kaikki pöydät olleet käytössä Kansallisooopperan aikana (alla valkoinen tarra).

- Uusbarokkikalusto nojatuoli 700x700 2 kpl ja sohva 700x1800 1 kpl, tumma petsi + vihertävä plyysi

Kalusteet ovat tilassa 031 "Pikku Aleksanteri", mutta niiden alkuperästä ei ole tietoa, ei liioin siitä, ovatko ne olleet käytössä Kansallisooopperan aikana.

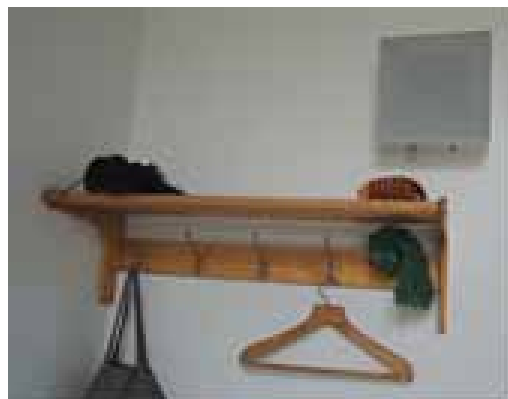
TUOLEJA

- Kuvissa vasemmalla koivupuinen ja ruskealla kankaalla päällystetty Kari-tuoli (P.O. Korhonen Oy), jota on vaate- ja neuvottelutiloissa. Keskellä teräsrunkoinen tuoli, jossa on grafiitinharmaa kangaspäällyste, yksittäisiä kappaleita siellä täällä. Oikealla uudehko alumiinirunkoinen "ravintola"-tuoli, jotka ovat käytössä ensi parven lämpiöissä.

PIANO, NUOTTITELINE JA SAMMUTIN

- Piano Hellas + teräsjaalkainen ja mustalla nahalla päällystetty pianorahi. Oopperan aikainen nuottiteline lämpiöissä opasteena. Alla naulakko, kaiutin ja käsisammutin, jotka ovat peräisin oopperan ajalta.

KATSOMON PENKIT / PERMANTO

- Punaruskeaksi petsattu liimapuurunko, vadelmanpunainen plyysi. Istuimet ovat vuodelta 1997.

KATSOMO / ENSI PARVI

- 1960-l. Mustaksi maalattu teräsrunko, kirsikanpunainen plyysi. Samaa sarjaa kuin nojatuoli D.

KATSOMO / TOINEN PARVI

- 1990-l. Mustaksi maalattu teräsrunko, korallinpunainen plyysi

Suomen Kansallisoopperan Bulevardin julkisivu 1970-luvun lopussa.
Hakli/SKO

Sennott

ISBN 978-952-7062-36-4 (nid)
ISBN 978-952-7062-37-1 (PDF)

